A. ALEKSANDROV

RAHANDUS JA KREDIIT NSV LIIDUS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

ANI A 10096

A. ALEKSANDROV

RAHANDUS JA KREDIIT NSV LIIDUS

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

NSVL Rahandusministeeriumi Kaadri Ettevalmistuse Valitsuse poolt lubatud tarvitada õpperaamatuna rahandustehnikumides.

EESSÕNA.

Käesolev õpperaamat „Rahandus ja krediit NSV Liidus" on koostatud rahandustehnikumidele ettenähtud kursuse kava alusel. NSVL Rahandusministeeriumi Õppeasutiste Valitsus kinnitas selle kava tehnikumidele kolmes variandis. See seletub sellega, et nimetatud kursuse kõrval võetakse tehnikumide õpilastega riigitulude harus läbi riigitulude erikursus, maksude harus — maksude erikursus, eelarve harus — eelarve erikursus. Selle tõttu kinnitati kursuse „Rahandus ja krediit NSV Liidus" kava järgmistes variantides:

1) riigieelarve inspektoreid ettevalmistavale harule määratud kava, milles on laiendatud riigituludele ja maksudele pühendatud osa ja koondatud eelarvet käsitlevat osa;

2) riigitulude ja maksuinspektoreid ettevalmistavale harule määratud kava, milles on koondatud riigitulusid ja makse käsitlevat osa ja laiendatud eelarvele ja kuludele pühendatud osa;

3) riikliku kindlustuse, hoiuasjanduse ja eripankade harule määratud kava.

Kuna peamine osa tehnikumide õpilastest õpib riigitulude, maksude ja eelarve harus, siis on käesolev õpperaamat koostatud selliselt, et ta annaks kursuse „Rahandus ja krediit NSV Liidus" kõigis osades vajaliku miinimumi teadmisi, mis võimaldaks seda kasutada õpilaste ettevalmistamisel kõigis harudes.

A. Aleksandrov.

ARHIIVKOGU

Tartu Riikl[illegible]natukogu
[illegible]GU

Sissejuhatus.

Kursus „Rahandus ja krediit NSV Liidus" valgustab nõukogude raha, rahanduse ja krediidi küsimusi, raha vajalikkust NSV Liidus, raha osa ja funktsioone sotsialistlikus ühiskonnas, selgitab Nõukogude riigi rahaliste ressursside tähtsust ja nende ressursside kujundamise ja kasutamise käigus tekkivaid suhteid, käsitleb krediidi olemust ja selle osa NSV Liidu rahvamajanduse arenemises.

Nõukogude raha, rahanduse ja krediidi ülesanded ja tähtsuse tingivad ja määravad täielikult nõukogude majanduskorra iseloom ja nõukogude ühiskonna olemasolev struktuur ning sellest tulenevad Nõukogude riigi iselaad ja funktsioonid. Enne nõukogude raha, rahanduse ja krediidi käsitlemisele asumist on seepärast tarvis iseloomustada NSV Liidu majanduslikku ja poliitilist korda.

Sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omandus NSV Liidu majandusliku alusena.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit ja stalinlike viisaastakute täitmisel põhjeneva sotsialistliku ülesehituse edukas arenemine kindlustasid kapitalistlike klasside täieliku likvideerimise linnas ja maal ning sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise NSV Liidus.

Sotsialism on kommunistliku ühiskonna esimene arenemisfaas. Sotsialistliku ühiskonna majanduslikuks aluseks on sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omandus.

See tähendab, et sotsialistliku korra juures vabrikud, tehased, maa, maapõuevarad jne. ei kuulu üksikuile kapitalistidele ja mõisnikele, s. t. nad ei ole eraomanduses, vaid kujutavad enesest sotsialistlikku ühiskonna omandit. Töölised ja talupojad ei tööta nende tööjõudu ekspluateerivaile kapitalistidele ja mõisnikele, vaid kogu

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

ühiskonna kasuks, ja tootmine on tervenisti suunatud töötajate materiaalse ja kultuurilise heaolu kavakindlale tõstmisele; kogu produkt, mis rahvamajanduses luuakse, on ühiskonna päralt.

Sotsialistliku omandi kaks vormi.

Sotsialistlik omand on ühtne, ent ta esineb kahes vormis: riiklik omand, mis on kogu rahva vara, ja kooperatiivne-kolhooslik omand, mis on üksikute kolhooside või kooperatiivsete ühenduste omand.

Kogu maa, kõik maapõuevarad (kasulike maapõuevarade lademed), veed, metsad, tehased, vabrikud, kaevandused, murrud, raudtee-, vee- ja õhutransport, sidevahendid, riigi poolt organiseeritud suured põllumajanduslikud ettevõtted (sovhoosid, masina-traktorijaamad jms.), kommunaalettevõtted, elamute põhifond linnades ja tööstusasulais, samuti pangad, kuuluvad kogu rahvale, seega Nõukogude riigile ja on seepärast riigi sotsialistlik omand.

Kooperatiivne-kolhooslik sotsialistlik omand tekkis töötavate talupoegade üksikmajandite kolhoosideks ühinemise ja individuaalkodutööndajate ja -käsitööliste kooperatiivideks ühinemise alusel.

Kolhooside ja kooperatiivsete ühenduste omandiks on ühiskondlikud ettevõtted ühes nende elusa ja eluta inventariga, kolhooside ja kooperatiiv-organisatsioonide poolt toodetavad saadused, samuti ka nende ühiskondlikud ehitised.

Kooperatiivne-kolhooslik omand on sotsialistliku omandi teine vorm. Erinevalt k o g u r a h v a l e kuuluvast riiklikust omandist on see kolhoosideks ja kooperatiivideks ühinenud tootjate k o l l e k t i i v n e omand.

Juhtivat ja määravat osa sotsialistliku majanduse, sealhulgas ka kooperatiivse-kolhoosliku tootmise arenemises etendab riiklik omand. Maa kuulub riigile ja antakse riigi poolt kolhoosidele tasuta tähtajata (igaveseks) kasutamiseks. Põhimasinad — traktorid, kombainid jms. — on riigi omand, nad on masina-traktorijaamade käsutuses, kes harivad kolhooside maid viimastega sõlmitavate lepingute alusel. Põhitootmisvahendid kuuluvad seega riigile. See moodustabki selle majandusliku aluse, millele tuginedes riik määrab kolhooside tootmistegevuse arenemise ja juhib seda.

Klassid sotsialistlikus ühiskonnas.

Sotsialistlikus riigis on tootmisriistad ja -vahendid sotsialistlik omand ja neid kasutatakse kogu ühiskonna huvides. Inimeste vastastikuseid suhteid tootmisprotsessis iseloomustab siin see, et need on ekspluateerimisest vabade töötajate seltsimeheliku koostöö ja sotsialistliku vastastikuse abistamise suhted. Puuduvad ekspluateerivad klassid.

Kuid sellest ei järeldu veel, et klasse sotsialismiperioodil pole enam olemas.

Sotsialistliku omandi kahe vormi olemasolu näitab, et töötajate üksikuil kategooriail nõukogude ühiskonnas on veel erisugune suhe tootmisriistade ja -vahenditega. Ühe kategooria moodustavad need töötajad, kes on tegevad riigiettevõtteis (vabrikuis, tehaseis, sovhoosides jne.), mis on kogu rahva sotsialistlik omand; teise — need, kes töötavad majandeis ja ettevõtteis, mis on nende kollektiivne omand. Nõukogude ühiskonda iseloomustab selle tõttu klasside olemasolu: töölisklassi, kes on tegev riigiettevõtteis, ja talupoegade, kes on ühinenud kolhoosideks. Need sotsialistlikus ühiskonnas esinevad klassid erinevad aga põhjalikult kapitalismi ajal eksisteerivaist klassidest. Need on täiesti uued klassid, mis tekkisid meie maal sotsialismi ülesehitamise ja kõigi ekspluataatorlike klasside täieliku likvideerimise tulemusena. Töölisklass ei ole enam kapitalistide poolt ekspluateeritav klass, nagu kodanlikus ühiskonnas. See on klass, kes on ekspluateerimisest täielikult vabastatud, kes on hävitanud kapitalistliku majandussüsteemi, on kindlustanud tootmisriistade ja -vahendite sotsialistliku omanduse ning suunab kogu nõukogude ühiskonda kommunismi teed mööda. Ka nõukogude talurahvas on täiesti uus, ekspluateerimisest vabastatud klass, kusjuures valdav enamik sellest on kolhoositalurahvas. Viimane ei raja oma tööd ja oma omandit mitte individuaalsele tööle ja mahajäänud tehnikale (nagu üksikmajandis), vaid kollektiivsele tööle ja moodsale tehnikale. Tema majapidamise aluseks „... ei ole mitte eraomand, vaid kollektiivne omand, mis on tekkinud kollektiivse töö alusel" [1].

Nõukogude Liidus eksisteerib kahe ühiskondliku klassi — töölisklassi ja talupoegade klassi — kõrval ühiskondliku erirühmitisena (vahekihina) haritlaskond. See on tingitud sellest, et sotsialismi-

---

[1] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 452.

perioodil säilib veel vaimse ja füüsilise töö erinevus. Sotsialismi tingimustes pole intelligents aga enam endine, mõisnikuseisusest ja kodanlusest põlvnev haritlaskond, kes teenis kodanlust. „Meie nõukogude intelligents on täiesti uus haritlaskond, kes on kõigi juurtega seotud töölisklassi ja talurahvaga ... on muutunud intelligentsi koosseis. Mõisnikuseisuse ja kodanluse hulgast põlvnejad moodustavad väikese protsendi meie nõukogude intelligentsist. 80—90% nõukogude intelligentsist on pärit töölisklassist, talurahva hulgast ja töörahva muudest kihtidest ... ta ehitab koos tööliste ja talupoegadega, ühes rakmes nendega uut klassideta sotsialistlikku ühiskonda" [2].

Sotsialistliku ülesehituse käigus kustuvad piirid töölisklassi ja talurahva vahel, samuti nende klasside ja intelligentsi vahel, ja vana klassieristus kaob.

Töö erinevused sotsialismiperioodil.

Sotsialismiperioodil säilivad veel erinevused riigiettevõtteis ja kolhoosides tehtava töö, kvalifitseeritud (s. o. eelõpet nõudva) ja kvalifitseerimata töö, samuti vaimse ja füüsilise töö vahel. See tähendab, et töö ei ole sotsialismi ajal ühelaadiline.

Töö tehnilise varustuse pideva kasvu ja kultuuri üldise tõusu käigus lahendatakse NSV Liidu töölisklassi kultuurilis-tehnilise taseme insenerilis-tehniliste töötajate tasemele tõstmise ülesanne. See loob eeldused piiride kustumiseks kvalifitseeritud ja kvalifitseerimata töö ning vaimse ja füüsilise töö vahel. Niisamuti kujuneb põllumajanduslik töö uue tehnika põllumajandusse juurutamise protsessis ikka enam tööstusliku töö eriliigiks. Töö muutub niisiis sotsialistliku ülesehituse käigus järjest ühelaadilisemaks.

Tasustamine vastavalt kulutatud töö hulgale ja omadusele.

Sotsialismiperioodil, millal tööviljakus ei ole veel küllalt kõrge, pole veel sellist tarbeainete küllust, mis võimaldaks neid aineid jaotada vastavalt põhimõttele: „igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema tarvete järgi". Töö on sotsialistlikus ühiskonnas küll iga inimese ühiskondlikuks kohustuseks ja auasjaks, kuid ei ole muutunud veel ühiskonna kõigile liikmeile esimeseks eluliseks tar-

[2] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 452

beks, nii nagu see kujuneb kommunismi puhul. See kõik tingib tarbeainete jaotamist sotsialismiperioodil vastavalt põhimõttele: „igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi". Teiste sõnadega, ühiskondlik produkt jaotatakse sotsialistliku ühiskonna liikmete vahel rangelt vastavalt kulutatud töö hulgale ja omadusele. See on hädavajalik tingimus, mis soodustab tööviljakuse kasvu, tagab iga töötaja huvitatuse oma töö tulemuse ja oma kvalifikatsiooni tõstmise vastu jne. Töökohase tasu maksmine on niisuguses olukorras üheks teadliku töödistsipliini, töösse kommunistliku suhtumise tugevdamise ja kasvatamise meetodiks. Igasugune võrdsustus töökohases tasustamises sotsialismiperioodil ainult pidurdab sotsialistliku majanduse arenemist.

Töökohase tasu maksmisel on niisiis määratu suur majanduslik ja poliitilis-kasvatuslik tähtsus.

Sotsialistlik riik ja tema funktsioonid.

Nõukogude riik on tööliste ja talupoegade riik, milles töölisklass teostab oma diktatuuri kindlas liidus talurahvaga.

Esimestel aastatel pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni säilis meie maa rahvamajanduses sotsialistliku sektori kõrval väikekaubatootmise sektor väikese üksiktalundi kujul, mis oli sel ajajärgul külas valitsevaks; eksisteeris veel erakapitalistlik sektor. Ühiskonna arenemine kulges sel perioodil sotsialistlike ja kapitalistlike elementide võitluse pinnal. Selles olukorras erinesid ka Nõukogude riigi ülesanded neist ülesandeist, mis tekkisid riigil hiljem, kui kapitalistlikud klassid olid täielikult likvideeritud ja sotsialistlik kord hakkas linnas ja maal jagamatult valitsema.

Vastavalt majanduses ja ühiskonna klassistruktuuris toimunud muutustele ja Nõukogude riigi ülesannete muutumisele eristab seltsimees Stalin kaks faasi Nõukogude riigi arenemises. Kummaski faasis on teatavad erinevused riigi ülesannetes.

Esimeses arenemisfaasis (ajajärk Oktoobrirevolutsioonist kuni ekspluataatorlike klasside likvideerimiseni) oli Nõukogude riigi esimeseks funktsiooniks kukutatud ekspluataatorlike klasside mahasurumine. Teiseks funktsiooniks kapitalistliku ümbruskonna tingimustes oli maa sõjaline kaitse väliskallaletungi vastu.

Alates Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest kuulus põhitootmisvahendite omandus Nõukogude riigile, kelle käes oli ühtlasi kogu sotsialistliku ülesehituse juhtimine. Nõukogude riigi kol-

mandaks funktsiooniks oli seetõttu majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatusliku töö funktsioon.

Ühes sotsialismi ülesehitamise ja kapitalistlike klasside täieliku likvideerimisega astus Nõukogude riik oma teise arenemisfaasi [3], ning ka riigi funktsioonid, vastavalt majanduskorras ja ühiskonna klassistruktuuris toimunud muutustele, muutusid oluliselt. Ühenduses kapitalistlike klasside täieliku likvideerimisega kadus teises faasis nende klasside mahasurumise funktsioon. Selle funktsiooni asemele tekkis riigil uus funktsioon, „sotsialistliku omandi kaitsmise funktsioon rahva vara varastajate ja kõrvaldajate vastu" [4]. Täielikult säilis maa sõjalise kaitse funktsioon, sest säilis kapitalistlik ümbruskond ja püsib sotsialismimaale sõjalise kallaletungimise oht.

Linnas ja maal jagamatult valitseva sotsialistliku majandussüsteemi ja tohutu kultuurilise tõusu tingimustes sai täieliku arenemishoo Nõukogude riigi organite majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatusliku töö funktsioon.

„Selle perioodi peaülesandeks oli kogu maal sotsialistliku majanduse organiseerimine ja kapitalistlike elementide viimaste jäänuste likvideerimine, kultuurirevolutsiooni organiseerimine, täiesti ajakohase armee organiseerimine maa kaitseks" [5].

Eduka sotsialistliku ülesehituse alusel astus Nõukogude Liit uude arenemisajajärku, klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehituse lõpuleviimise ja sotsialismilt kommunismile järk-järgult ülemineku ajajärku.

Nõukogude riik juhib rahvamajanduse arendamist rahvamajandusplaani alusel. Sotsialistlik majandus kui ühiskondlikule omandile rajatud ühiskondlik suurtootmine ei saa areneda ilma plaanita. Majanduse plaanikindel juhtimine võimaldab selle üksikuid harusid kooskõlaliselt arendada ja materiaalseid vahendeid ning tööjõudu kõige paremini ära kasutada.

---

[3] Ajajärk linna ja maa kapitalistlike elementide likvideerimisest kuni sotsialistliku majandussüsteemi täieliku võiduni ja uue Konstitutsiooni vastuvõtmiseni. — Toim. märkus.

[4] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 531.

[5] Sealsamas, lk. 531.

I peatükk.

Nõukogude raha ja selle funktsioonid.

§ 1. Majanduslike sidemete kaubalis-rahaline vorm NSV Liidus.

Nõukogude riik, hallates sotsialistlikku majandust, kasutab raha sotsialistliku tootmise organiseerimiseks ja ühiskondliku produkti jaotamiseks.

Raha olemasolu tähendab seda, et kommunistliku ühiskonna esimeses arenemisfaasis esineb rahvamajanduses kaubalis-rahaliste sidemete vorm.

Majanduslike sidemete kaubalis-rahaline vorm nõukogude majanduses.

Kõik sotsialistlikud riigiettevõtted on organiseeritud sotsialismiperioodil kui teatavais piires iseseisvad majanduslikud üksused ja tegutsevad isemajandamise alusel. See tähendab, et ettevõtteile on kinnistatud kindlad materiaalsed ja rahalised vahendid, mille abil nad on kohustatud täitma neile riigi poolt antud tootmiskava, korraldades oma tegevust iseseisvalt. Majanduslikud ettevõtted peavad täpselt arvestama oma tegevuse kulusid ja tulemusi; nad vastutavad vahendite maksimaalselt säästliku kulutamise eest, toodangu väljalaskeplaani täitmise eest jne.

Iga ettevõte vajab oma tootmistegevuse korraldamiseks teiste ettevõtete ja organisatsioonide saadusi. Nii peavad masinaehitustehased saama metallurgiatööstuselt rauda ja terast, söetööstuselt — sütt jne. Järelikult peab ettevõtete vahel toimuma saaduste vahetus.

Selline vahetus peab aset leidma ka sotsialistlike riigiettevõtete ja kolhooslike organisatsioonide vahel, teiste sõnadega, sotsialist-

liku omandi kahe vormi organisatsioonide vahel. Tööstus varustab kolhoose ehitusmaterjalide ja teiste kaupadega, kolhoosid aga varustavad mitmesuguseid tööstusharusid toorainega — nahaga, villaga jms.

Sotsialistlike ettevõtete vahel on seega vajalik saaduste vahetus, mille käigus jaotatakse rahvamajanduses loodav ühiskondlik produkt.

Ühiskondliku tootmise plaani kehtestades määrab riik kindlaks ühtlasi ühiskondliku produkti jaotamise plaani majandusharude ja ettevõtete vahel. Selline jaotus ei toimu sotsialismiperioodil aga mitte otseses naturaalvormis, vaid raha abil. Iga sotsialistlik ettevõte ei tooda lihtsalt riigile edasiseks jaotamiseks üleantavaid saadusi, vaid toodab kaupu müügiks teistele organisatsioonidele ja ostab kaupade müügist saadud raha eest teiste majandusharude ettevõtteilt toorainet, kütust, masinaid jms. oma tegevuse jätkamiseks ja laiendamiseks.

See osa ühiskondlikust produktist, mis läheb töötajate isiklikuks tarbimiseks, jaotatakse raha ja nõukogude kaubanduse abil. Nii saavad töölised ja teenistujad rahas makstavat töötasu, mille eest nad ostavad neile vajalikke tarbimisesemeid. Ainult põllumajanduses jaotatakse osa ühiskondlikust produktist normipäevade järgi naturaalvormis.

§ 2. Raha vajalikkus NSV Liidus.

NSV Liidus on tootmisriistade ja -vahendite eraomandus likvideeritud. Tootmisriistad ja -vahendid on sotsialismi tingimustes ühiskonna omand. Kogu töö kulutatakse NSV Liidus, peale tähtsusetu erandi (s. o. peale üksiktalunike ja mittekoopereerunud kodutööndajate töö), vahetult ühiskondlikuks tootmiseks ja jaotatakse üksikute majandusharude ja ettevõtete vahel vastavalt rahvamajandusplaanile. Kogu produkt, mis selle tööga luuakse, kujutab enesest sotsialistlikku omandit ja jaotatakse samuti plaani korras. See tähendab, et töö on NSV Liidus vahetult ühiskondlik. Kuid see töö, nagu me juba teame, ei ole sotsialismiperioodil veel ühelaadiline.

Väärtuse ja raha eksisteerimine NSV Liidus on tingitud sellest, et töö riigiettevõtteis erineb sotsialismiperioodil veel tööst kolhoosides, kvalifitseeritud töö mittekvalifitseeri-

tud tööst, vaimne töö füüsilisest tööst. Raha on vajalik selles olukorras töökulutuste arvestamiseks ja kontrollimiseks töö- ja tarbimismõõduna.

Raha töö- ja tarbimismõõduna NSV Liidus.

Põhimõte, mille kohaselt töö eest makstakse tasu vastavalt selle hulgale ja omadusele, tähendab seda, et iga sotsialistliku ühiskonna liige, kulutades oma tööd, saab vastavalt õiguse ühiskondliku produkti teatavale osale. Oma töö vastu, mis kulutatakse ühes vormis, saab ta seejuures mitmekesiseid töösaadusi, s. o. teistes vormides kulutatava töö saadusi; terasevalutehase tööline, tootes terast, saab näiteks vastavalt selle töö hulgale ja omadusele, mida ta on kulutanud, mitmesuguseid teistes majandusharudes toodetavaid tarbimisesemeid.

Töökohane tasustamine nõuab ühelt poolt sotsialistliku ühiskonna iga üksiku liikme töökulutuste rangeimat arvestamist, töötajate eri kategooriate töökulutuste ühise mõõduga mõõtmist. Teiselt poolt on tingimata tarvis ühise mõõduga mõõta ka töösaadusi neis sisalduva ühiskondlikult vajaliku töö hulga järgi.

Kindla hulga töö kulutamiseks on nõutav kindel hulk aega. Järelikult vastab ühiskondlikult vajaliku töö antud hulgale kindel ühiskondlikult vajalik tööaeg. Töö ja töösaaduste arvestus oleks kõige täpsem ühiskondlikult vajaliku tööaja ühikuis, s. o. töötundides või tööpäevades.

Kuid niisugune arvestus on sotsialismiperioodil töö kvalitatiivsete erinevuste tõttu võimatu. Tõepoolest, kuidas olekski võimalik ühiskondlikult vajaliku tööaja ühikuis ühiselt mõõta töölise ja meistri, meistri ja inseneri jne. tööd?

Sellistes tingimustes on võimalik niimoodi tööd ja töösaadusi ühise mõõduga mõõta ainult kaudselt, töötulemuste kui väärtuste vastastamise alusel.

Raha abil, kaupade plaanihindades, mõõdabki riik ühise mõõduga ühiskondlikult vajaliku töö kulutusi nende kaupade tootmiseks.

Sellise ühise mõõduga mõõtmise käigus riik ei vastasta rahas mitte ainult üksiku ettevõtte töökulutuste kogumit ja töökulutusi ühele toodanguühikule, vaid ta mõõdab ühise mõõduga ühtlasi töötajate eri kategooriate tööd, iga üksiku töölise tööd sõltuvalt tema kvalifikatsioonist, iga meistri tööd jne. Selle tõttu on raha

(rahaline töötasu) töö hulga ja omaduse järgi tasustamise vormiks ja sellega ühtlasi töö mõõduks. Mida suurem on ühiskonna liikme töötasu, seda enam võib ta kaupade antud plaanihindade juures ühiskonnalt saada tarbimisesemeid. See tähendab, et raha on ka tarbimise mõõt.

Ühiskonnal on võimalik arvestada ja kontrollida nii töökulutusi kui ka ühiskondliku produkti jaotamist töö järgi ainult selle tõttu, et ühiskondlik produkt toodetakse ja ringleb kui väärtus, kui kaup.

§ 3. Raha osa sotsialistliku majanduse organiseerimises ja ühiskondliku produkti jaotamises.

Raha tähtsus isemajandamisel.

Raha on töösaaduste kui väärtuste ühise mõõduga mõõtmise ja töökulutuse arvestamise ning vastastamise abinõuna hädavajalik isemajandamisel, mis eeldab tootmiskulude ja -tulemuste täpset arvestamist ja nende ühise mõõduga mõõtmist igas üksikus ettevõttes. Sellise tootmiskulude ja -tulemuste arvestamise üks vajalikke tingimusi on tootmissaaduste vahetus raha abil, väärtuste vahetus ettevõtete vahel. See toimub riigi poolt määratud plaanihindadega. Säärane vahetus tagab igale ettevõttele tootmiskulude hüvitamise vastavalt ühiskondlikult vajaliku töö kulutusele, mis on kaupade plaanihindades kindlaks määratud.

Raha ja kaubandus on isemajandamisel ilmtingimata vajalikud. Ettevõttel on võimalik plaanijärgset tulu saada ainult sel tingimusel, kui ta täidab toodangu väljalaske- ja müügi- (realiseerimise) plaani. Müügitulemi arvel saab ta tootmisel kulutatud materiaalsete vahendite hüvituse ja oma tööliste ning teenistujate tasustamiseks (palkade väljamaksmiseks) vajalikud rahalised vahendid. Kõigi nimetatud kulude summa ei moodusta veel saaduse täit väärtust. Tööline ei või saada töö täit saadust oma tarbimisvajadusteks. Osa sellest saadusest tuleb eraldada tootmise laiendamiseks ja sotsialistliku ühiskonna muudeks vajadusteks (sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks, riigikaitseks jms.). See osa ühiskondlikust produktist esineb ettevõtte poolt realiseeritud lisaproduktina.

Produkti koguväärtus sisaldab eneses seetõttu ka lisaprodukti väärtuse.

Ettevõte realiseerib niisiis oma toodangu müügitulemi koostises teatava osa lisaproduktist. See tähendab, et peale kõigi toodangu valmistamisega seotud kulude katmist peab talle jääma kindel rahaline puhastulu.

Selleks, et saada plaanijärgset tulu, ei tohi ettevõtte rahaliste kulude summa olla suurem sellest, mis on talle riikliku plaaniga kindlaks määratud nii tootmiskava täitmiseks tervikuna kui ka ühe toodanguühiku kulude katmiseks. Ettevõtte rahas väljendatud kulude kogumit ühele toodanguühikule nimetatakse toodangu omahinnaks.

Omahinna arvestus on plaaniliste tootmiskulude, kütuse ja tooraine kulunormide, elava töö kulutuse jne., järgimise tähtsaimaks tingimuseks.

Omahind on, nagu osutab seltsimees Malenkov partei XVIII konverentsi aruandes, kogu ettevõtte töö kvaliteeti iseloomustavaks põhinäitajaks. Plaanijärgse ja tegeliku omahinna vastastamine näitab, millisel määral tootmiskorraldus vastab nõuetele, mis riik on ettevõttele viimasele antud plaaniülesandega esitanud.

Tootmiskulude ja -tulemuste vastastamine toimub seega igas üksikus ettevõttes toodete arvestamise ja nende kui väärtuste vahetamise ning tootmiskulude (toodangu omahinna) arvestamise kaudu rahalises vormis.

Isemajandamine on võimalik järelikult ainult raha ja kaubanduse olemasolul.

Sotsialistliku omandi kaks vormi ja raha ülesanne.

Kui raha abil toimuv vahetus on vajalik sotsialistlike riigiettevõtete vaheliste majanduslike seoste vormina, siis selliste seoste kaubalised vormid on seda vajalikumad riiklike ja kooperatiivsete-kolhooslike ettevõtete vahelises suhtlemises. Siin toimub kogu rahva (riiklikuks) omandiks olevate saaduste vahetus saaduste vastu, mis on kolhoosideks ja kooperatiivideks ühinenud tootjate kollektiivide omand, samuti kolhoosnikute abimajandite saaduste vastu, mis on kolhoosnikute isiklik omand.

Niisugustes tingimustes on võimalik õigeid suhteid tööstuse ja põllumajanduse vahel, õigeid proportsioone riiklike ja kooperatiivsete-kolhooslike organisatsioonide vahelises vahetuses kindlaks määrata ainult nende organisatsioonide saaduste kui kaupade

vahetamise, nende saaduste väärtuse ühise mõõduga mõõtmise alusel raha abil.

Olukorras, kus eksisteerib sotsialistliku omandi kaks vormi, on raha vajalik ka veel seoses sellega, et eksisteerib kolhoositurg, kolhoosikaubandus.

Raha osa nõukogude kaubanduse arendamises.

Raha etendab väga tähtsat osa nõukogude kaubanduse arendamises. Elanikkonna laiade hulkade tarbed rahuldatakse riikliku, kooperatiiv- ja kolhoosikaubanduse kaudu. Kommunistliku ühiskonna esimeses arenemisfaasis on kaubandus ühiskondliku produkti jaotamise ja sotsialistliku ühiskonna üksikute liikmete tarvete rahuldamise parimaks korraldusviisiks. Ühiskonna liikmed, ostes raha eest tarbimisesemeid, saavad õiguse kaupa valida, osta seda sealt, kus on kaupu paremas kvaliteedis ja sortimendis, kus tarbijat paremini teenindatakse. Sellega teostab tarbija kaubalevitusvõrgu töö üle omalaadi rublakontrolli, mis seab kaubandusorganisatsioonid vajaduse ette õppida tundma elanikkonna nõudmisi kaupadele, vajadusi ja maitseid, anda vastav sortiment kaupadest jne.

Nõukogude kaubandus võimaldab seetõttu praeguses arenemisjärgus elanikkonda kõige paremini varustada ja on *töö hulga ja omaduse järgi tasumise põhimõtte teostamise parimaks vormiks.*

Tarbijate laiade hulkade kontroll kaubalevitusvõrgu töö üle aitab ühtlasi kaubanduse arendamise ja paremaks muutmise teel kaasa selle kõrgeima arenemise tulemusena niisuguse kaupade edasitoimetamise ja jaotamise aparaadi loomisele, mis on suuteline arvestama ja rahuldama kogu ühiskonna tarbeid juba otsese jaotuse korras.

Raha erinevus NSV Liidus kapitalismiaegsest rahast.

Sotsialistlik riik kasutab raha sotsialistliku tootmise ja sotsialistlikus ühiskonnas toimuva ühiskondliku produkti jaotamise plaanilise mõjustamise abinõuna.

Raha aitab NSV Liidus kaasa sotsialistliku majandussüsteemi tugevnemisele ja arenemisele. Eraomandi puudumise ja kapitalistlike elementide likvideerimise tõttu raha ei saa muutuda kapi-

taliks. Esimestel ajajärkudel pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu, millal kapitalistlikud elemendid veel eksisteerisid, olid mõningad võimalused raha kapitaliks muutumiseks küll veel olemas. Kuid olukorras, kus põhitootmisriistad ja -vahendid olid natsionaliseeritud, olid need võimalused kapitalistlike elementide jäänustel äärmiselt piiratud. Nõukogude võim kitsendas raha sellise kasutamise võimalusi tunduvalt hindade reguleerimise ja kapitalistliku tootmise piiramise teel ning kõrge maksustamise abil. Maksustamise ja linna ning maa koostöö süvendamise huvidele vastava hindade reguleerimise meetoditega kasutas Nõukogude võim raha edukalt kapitalistlike elementide piiramiseks ja väljatõrjumiseks kaubandusest ning linna ja maa vahelise kaubakäibe korraldamiseks riikliku ja kooperatiivse kaubanduse kaudu.

Sotsialismi võiduga on raha kapitaliks muutumise võimalus täielikult likvideeritud.

Raha ülesanne ja funktsioonid muutuvad nõukogude tingimustes kvalitatiivselt. Nõukogude võim võttis selle kodanluse tööriista enese kätte ja rakendas selle sotsialistliku ülesehituse organiseerimise ülesannete teenistusse.

Seltsimees Stalin avastas selle kvalitatiivse erinevuse väga selgelt oma kõnes partei XIV kongressil. „Asi ei seisa hoopiski selles, et kaubandus ja rahasüsteem on „kapitalistliku majanduse" meetodid. Asi seisab selles, et kapitalistlike elementide vastu võideldes kasutavad meie majanduse sotsialistlikud elemendid neid kodanluse meetodeid ja relvi kapitalistlike elementide üle võidu saavutamiseks, et nad kasutavad neid e d u k a l t kapitalismi v a s t u, kasutavad neid e d u k a l t meie majanduse sotsialistliku alusmüüri ehitamiseks. Järelikult seisab asi selles, et meie arenemise dialektika tõttu muutuvad nende kodanluse tööriistade funktsioonid ja ülesanne p r i n t s i p i a a l s e l t, põhjalikult, muutuvad sotsialismi kasuks ja kapitalismi kahjuks" [1].

§ 4. Nõukogude raha funktsioonid.

Väärtusmõõdufunktsioon.

Nõukogude raha esineb esmajärjekorras väärtusmõõduna. See raha funktsioon avaldub tootmiseks tarvitatud materiaalsete vahen-

[1] J. V. S t a l i n, Teosed, 7. kd., Tallinn, 1949, lk. 354.

dite ja ühiskondlikult vajaliku elava töö kulutuste mõõtmises ühise rahalise mõõduga, s. o. produkti väärtuse arvestamises, selle omahinna ja rahvamajanduses loodava lisaprodukti väärtuse plaanimises ja arvestamises; ta avaldub seoses sellega plaanihindade määramises kaupadele riigi poolt. Raha on töö- ja tarbimismäära kontrollimise vahend. Kõigest sellest järeldub, et raha on väärtusmõõdufunktsioonis tähtsaks tööriistaks isemajandamise teostamisel.

Plaanihindades toimub kaupade väärtuse mõõtmine ühise mõõduga; nende hindadega määratakse kindlaks proportsioonid ühe kauba vahetuseks teise vastu. Hindade määramine on NSV Liidus riigiorganite teadliku tegevuse tulemus.

Hindade määramisel lähtuvad plaaniorganid eelkõige ühiskondlikest tootmiskuludest, s. o. kõigi töökulutuste — nii antud kauba tootmiseks kulutatud elava töö kui ka möödunud töö, selle kauba tootmiseks tarvitatud materiaalsetes vahendites esendatud (objektiveeritud) töö kulutuste — summast.

Sotsialistlikus ühiskonnas ühtivad ühiskondlikud tootmiskulud väärtusega. Kauba väärtusesse sisestatakse niisiis ka lisaprodukt.

Hindade plaanimisel arvestatakse nii valmistatava toodangu väärtust kui ka omahinda, kuid vahel määratakse hinnad kõrvalekaldumisega väärtusest.

Hindade kõrvalekalded väärtusest NSV Liidus.

Riik kehtestab hinnad kaupadele mõnikord plaaniliste kõrvalekalletega nende väärtusest. See saavutatakse sel teel, et riik sisestab plaanihindadesse lisaprodukti väärtust erisugustes proportsioonides, vahel aga määrab hinnad kaupadele koguni alla omahinna. Kuid kaubahindade summa ühtib alati kogu kaupade hulga väärtusega. Kui, ütleme, üksikutele kaubaliikidele kehtestatakse madaldatud hinnad, siis sellega suureneb kaupade omahinna ja hinna vahe neis majandusharudes, mis tarbivad esimeste majandusharude saadusi; teiste sõnadega, siin realiseeritava lisaprodukti väärtus on suurem. Kaubahindade summa väljendab seega alati sotsialistlike ettevõtete kõigi rahaliste tootmiskulude summat ja rahvamajanduses loodud kogu lisaprodukti väärtust.

Kehtestades hinnad üksikutele kaupadele kõrvalekaldumisega nende väärtusest, lahendab riik tähtsaid majanduspoliitilisi ülesandeid. Riik kehtestab näiteks madalad hinnad tootmisriistadele (tööpingid, traktorid jms.) eesmärgiga edendada uusima tehnika

kasutuselevõtmist tööstuses ja põllumajanduses; defitsiitsete ja eriti importtoorainete hindade tõstmise teel ergutab riik kodumaise tooraine ja defitsiitsete tooraineliikide aseainete ärakasutamist jne.

Hinnad organiseeritud ja organiseerimata turul.

Riik kehtestab kindlad plaanihinnad valdavale osale kogu kaubahulgast — kaupadele, mida lasevad välja riigiettevõtted, samuti kaupadele, mis tulevad riigi käsutusse kohustuslike müüginormide, riikliku kokkuostu jne. korras. Sotsialistliku omandi kahe vormi esinemise tingimustes eksisteerivad aga veel ka organiseerimata turu hinnad. Sel turul müüvad kolhoosid, kolhoosnikud ja üksiktalunikud omatoodetud saadusi turul kujunevate hindadega. Kolhoositurul on võimalikud hinnakõikumised, teatavail tingimustel võivad hinnad sel turul tõusta isegi kõrgemale riiklikus kaubanduses kehtivaist hindadest. Koondades kaupade põhimassi enese kätte, avaldab riik kolhoosituru hindadele reguleerivat mõju.

Rahaline ja materiaalne arvestus.

Nõukogude raha on arvestuse kõige üldisemaks kujuks, mis võimaldab ühtses väljenduses arvestada kõigi tootmiskulude kogumit, vastastada neid kulusid tootmistulemustega. See pole aga arvestuse ainus kuju. Rahalisel kujul toimuva materiaalsete kulude arvestuse kõrval on tarvis veel ka vahetut materiaalset arvestust. Peale plaani täitmise väärtuselises (rahalises) väljenduses on tingimata tarvis taotleda, et see plaan oleks täidetud ka materiaalsete näitajate järgi. Plaanitäitmise aste võib väärtuselistes ja naturaalnäitajais olla erisugune. Tehase kasumi- ja omahinnaplaan tervikuna võib olla täidetud näiteks isegi tooraine, kütuse jne. ülekulutamisel. See võib aset leida näiteks sel juhul, kui kaupade väljalaskeplaani ei täideta sortimendi osas ja kui lastakse välja kaupu, mis nõuavad ühe toodanguühiku kohta vähem kulusid, annavad aga suuremat kasumit jne. Järelikult on rahvamajandusplaani täitmise seisukohalt tähtis plaani järgimine ka materiaalses väljenduses. Sellest tuleneb vajadus üheaegselt rahalise arvestusega pidada kogu sotsialistliku tootmise arvestust ka materiaalseis näitajais.

Raha funktsioon ringlemisvahendina.

Raha teiseks funktsiooniks on ringlemisvahendifunktsioon. Selles funktsioonis kasutab Nõukogude riik raha esmajärjekorras sotsialistliku omandi tugevdamiseks. Selle kohaselt ei või vabrikud, tehased, riiklikud hooned, maa, metsad ja teised loodusvarad olla ostu ja müügi objektideks. Sotsialistlikes ettevõtteis valmistatavaid uusi tootmisriistu (masinad, tööpingid, traktorid jms.) müüakse teistele organisatsioonidele ettevõtete täiendavaks seadistamiseks seoses tootmise laiendamisega. Tootmisriistad, nagu põhitoorainedki, moodustavad nn. turuvälise fondi, s. o. neid võidakse müüa ainult sotsialistlikele ettevõtteile ja mitte mingil juhul eraisikuile.

Nõukogude sotsialistliku ühiskondliku ja poliitilise korra iseloomust enesest järeldub, et NSV Liidus ei või aset leida tootmisriistade ja -vahendite müük kurnamise otstarbeks.

Raha on NSV Liidus kaupade plaanipärase ringlemise ning sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ning viimaste ja elanikkonna vahelise nõukogude kaubanduse teostamise vahendiks. See on hoopis uus kaubandus. „Nõukogude kaubandus," ütleb seltsimees Stalin, „on kaubandus ilma väikeste ja suurte kapitalistideta, kaubandus ilma väikeste ja suurte spekulantideta. See on isesugune kaubandus, mida ajalugu seni ei ole tundnud ja mida praktiseerime ainult meie, bolševikud, nõukogude arenemistingimustes." [2]

Raha funktsioon sotsialistlike ettevõtete akumulatsiooni ja elanikkonna säästude vahendina.

See funktsioon seisneb raha kasutamises sotsialistliku akumulatsiooni ja elanikkonna säästude vahendina. Sotsialistlikud ettevõtted realiseerivad akumulatsioone müügilelastavate kaupade hinnas. Seetõttu esinevad akumulatsioonid rahasumma kujul.

Ettevõtted kasutavad seda raha vajalike tootmisriistade ja -vahendite ostuks oma tegevuse laiendamise puhul, või siis koondatakse see riigi käsutusse teiste ettevõtete ja majandusharude finantseerimiseks.

---

[2] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 344—345.

Töö tasustamise rahalise vormi tingimustes tekivad koos heaolu kasvuga töötajate individuaal-büdžettides rahalised säästud. Säästud rahalisel kujul kindlustavad elanikkonnale säästetud vahendite hoidmisel ja kasutamisel maksimumi mugavusi ning võimaldavad mobiliseerida neid ressursse riigilaenude ja hoiukassade kaudu ka riigi üldisteks vajadusteks.

Raha funktsioon maksevahendina.

Raha neljandaks funktsiooniks on maksevahendifunktsioon. Raha on maksevahendina mitmesuguste kohustuste õiendamise abinõuks sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide vahel, tagab plaaniliste arvelduste teostamise rahvamajanduses ja pangalaenude kustutamise majandusorganisatsioonide poolt ning on palkade väljamaksmise vahendiks. Edasi esineb raha sotsialistlike ettevõtete ja elanikkonna maksete vahendina maksude ja teiste riigieelarvesse kantavate maksete alal. Sel teel mobiliseerib riik rahalisi vahendeid sotsialistlikuks ülesehitustööks.

§ 5. NSV Liidu raha stabiilsus ja 1947. aasta rahareform.

Nõukogude raha stabiilsus.

Raha stabiilsuse kindlustamisel on NSV Liidus otsustav tähtsus organiseeritud turul, s. o. riikliku ja kooperatiiv-kaubanduse turul, kus müüakse kaupu Nõukogude riigi poolt plaanitavate hindadega. Tõsi, NSV Liidus on veel, nagu me juba teame, ka organiseerimata kolhoositurg, kus müüakse kaupu turul kujunevate hindadega. Kuid kolhoositurg on organiseeritud turu vahetus mõjustuses ja viimane määrab suurelt osalt ka kolhoosituru hinnataseme.

Nõukogude tingimustes, nagu ütleb seltsimees Stalin, on „nõukogude valuuta stabiilsus ... kindlustatud eelkõige määratu suure hulga riigi käes olevate kaupadega, mis lastakse kaubaringvoolu kindlate hindadega" [3].

Meie raha on kindlustatud ka kullaga, kuid sel on tähtsust peamiselt arveldamistel teiste maadega.

---

[3] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 345—346.

Sotsialistlikus ühiskonnas tekivad nõukogude raha stabiilsuse kindlustamiseks väga soodsad tingimused, mis stiihilises kapitalistlikus majanduses ei ole hoopiski võimalikud. Need tingimused tulenevad sotsialistliku majanduse eelistest. Neiks eelisteks on: tootmise ja kaubahindade riiklik plaanimine, organiseeritud turu valitsev seisund, kaubakäibe ja samuti ka elanikkonna rahaliste tulude ja kulude riiklik plaanimine. Riik plaanib palgafonde ja elanikkonna teisi tulusid ning viimase kulusid. Ta määrab kindlaks elanikkonnale sotsialistlike ettevõtete poolt realiseeritavate kaupade ja teenuste koguse, elanikkonnalt võetavad maksud ja teised maksed. Elanikkonna tulude ja kulude tasakaalustamise käigus määrab riik kindlaks kaupade nõudmise ja pakkumise vastavuse, mis tagab nõukogude hinnapoliitika teostamise ja rubla stabiilsuse tugevdamise. Nende sotsialistliku plaanimajanduse eeliste tõttu on nõukogude raha võrratult stabiilsem kapitalistliku ühiskonna rahast. Nõukogude raha, nagu kogu nõukogude rahvamajanduski, ei tunne, vastupidiselt kapitalistlikule majandusele ja kapitalistlikule rahale, kriise.

Nõukogude raha stabiilsuse kindlustamine nõuab kaubakäibe laiendamist, kaupade kiireimat edasitoimetamist tarbijale, riikliku ja kooperatiivse kaubanduse igakülgset paremaks muutmist ja kolhoosituru järjest suuremat allutamist organiseeritud turule. Selleks on tarvis raha takistamatut ringkäiku. Riigipanga kassadest väljatav raha peab regulaarselt panka tagasi tulema, mitte aga elanikkonna kätte seisma jääma, teiste sõnadega, ringleva raha hulk peab alati vastama kaubakäibe rahatarvetele.

Raharinglus Isamaasõja aastail ja 1947. a. rahareform.

1941.—1945. a. Suur Isamaasõda nõudis nõukogude rahva kõigi jõudude pingutust ja maa kõigi materiaalsete ja finantsressursside mobiliseerimist. Sõda põhjustas tohutuid sõjakulusid. Riigieelarve tulud sõja esimesel perioodil aga vähenesid. See oli tingitud sellest, et Nõukogude Liidu rea rajoonide okupeerimise tagajärjel saksa fašistlike anastajate poolt rahvamajanduse toodang langes. 1941. a. toimus ettevõtete laiaulatuslik evakueerimine idapoolseisse tagalarajoonidesse; nende ettevõtete tegevus tuli uutes tootmispaikades taastada. Lisaks sellele tuli ettevõtteil asuda sõjavarustise uute liikide tootmisele ja sellega viluda. Kõige selle tagajärjel vähenesid paratamatult sotsialistliku majan-

duse ja ühes sellega ka riigieelarve tulud. Niisuguses olukorras osutusid esimestel sõja-aastatel riigieelarve jooksvad kulud suuremaks eelarve jooksvaist tuludest ja riik oli sunnitud kulude katteks laskma ringlusse tunduva hulga paberraha. Raharingluse seisukord halvenes ka veel selle tõttu, et saksa fašistlikud anastajad ja teised okupandid lasksid ajutiselt vallutatud territooriumil välja suure hulga valeraha rublades ja ummistasid sellega NSV Liidu raharinglust. Samal ajal kui ringleva raha hulk suurenes, vähenes elanikkonna vajadusteks määratud kaupade väljalase, mis oli tingitud tööstuse üleviimisest sõjavarustise tootmisele ja kutsus esile jae-kaubakäibe vähenemise. Sellises olukorras osutus ringluses olev rahahulk tunduvalt suuremaks, kui seda vajas rahvamajandus, ja raha ostujõud vähenes.

Riigil õnnestus sõjaajal säilitada muutmatult normeeritud kaupade sõjaeelsed hinnad, mis kindlustati kaardisüsteemi sisseseadmisega. Laiatarbekaupade käibe vähenemine riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses tõstis aga elanikkonna nõudmist kaupadele kolhoositurul; ülearu ringluses olev raha suurendas seda nõudmist veel enam. Kõige selle tagajärjel tõusid järsult turuhinnad, mis üksikuil ajavahemikel olid 10- kuni 15-kordselt kõrgemad sõjaeelsetest hindadest.

Partei ja valitsus võtsid juba sõja-aastail tarvitusele abinõud rubla ostujõu tugevdamiseks. Selleks aitas kaasa asjaolu, et meie rahvamajandus, hoolimata tohutust kahjust, mida ta oli kandnud, ei läinud allamäge, vaid hakkas juba 1942. aastast alates uuesti kiiresti arenema, tänu partei ja valitsuse ning kõigi töötajate jõupingutustele ja suure Stalini juhtimise kõrgele meisterlikkusele. Majanduse kasvu najal tugevnes ka riigieelarve. Juba 1944. aastal ületasid riigieelarve tulud eelarve kulusid; alates sellest aastast ei olnud niisiis enam tarvis eelarvekulude katteks uut raha välja lasta.

Üheaegselt võtsid partei ja valitsus abinõud tarvitusele laiatarbekaupade tootmise arendamiseks (tööliste ja teenistujate abimajandite ja tööliste varustamise osakondade loomise, tööndusliku kooperatsiooni tegevuse laiendamise jne. teel). Pärast sõda hakkasid müügilelastavate tarbimiskaupade kogused kiiresti kasvama seoses tööstuse üleviimisega rahuaegse tootmise rööbastele. See kõik alandas hindu ja tõstis rubla ostujõudu. Majanduse eduka taastamise baasil tekkisid vajalikud kaubaressursid, mis võimaldasid üles tõsta kaardisüsteemi kaotamise küsimuse.

Kaardisüsteem kaotatigi NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1947. a. määrusega järgmistel alustel.

Enne kaardisüsteemi kaotamist teostas riik peale elanikkonna normeeritud varustamise normihindadega ka veel kaardivaba kauplemist kõrgendatud kommertshindadega. Kommertskaubandus ei kindlustanud mitte ainult elanikkonna täiendavat varustamist üha kasvaval määral, vaid aitas kaasa ka kõrgete turuhindade alanemisele.

Kaardisüsteemi kaotamisel seati varem kehtinud normi- ja kommertshindade asemel sisse ühtsed riiklikud jaehinnad; toidukaupade hinnad kinnitati endiste normihindade tasemel, leiva ja tangude hinnad aga isegi normihindade alandamisega 10—12% võrra; tööstuskaupadele (riie, jalanõud, rõivad, trikotaaž) kehtestati endiste kõrgete kommertshindade ja linnade ning töölisalevite normeeritud varustamise liiga madalate hindade asemel kommertshindadest 3,2-kordselt madalamad uued ühtsed hinnad.

Kaardisüsteemi kaotamine viis hinnad alla ka kolhoositurgudel.

Kaardisüsteemi kaotamine oli võimalik ainult raharingluse korrastamise alusel. Ülearu ringluses olev suur rahahulk takistas kaardisüsteemi kaotamist; luues liialdatud nõudmist kaupadele, kruvis see üles turuhindu ja hõlbustas spekuleerimist. Raharingluse reform oli vajalik veel selle tõttu, et peamine osa ülearusest rahast oli koondunud spekulatiivsete elementide kätte, kes sõja-aastail kasutasid ära riigi- ja turuhindade suure vahe ning kogusid suuri rahasummasid, rikastudes elanikkonna kulul. Mõistagi ei tohtinud lubada, et spekulatiivsed elemendid oleksid võinud selle rahaga kaupu osta kaardivabalt.

Üheaegselt kaardisüsteemi kaotamisega viidi läbi seetõttu NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1947. a. määruse põhjal ka rahareform.

Vana mittetäisväärtuslik raha, mis oli sularahana elanikkonna, riiklike, kooperatiiv- ja ühiskondlike ettevõtete, organisatsioonide ja asutiste ning kolhooside käes, vahetati ümber, arvestades 10 rubla vana raha 1 rubla uue täisväärtusliku raha vastu. Ühtlasi vahetati ümber kõigi enne 1947. a. väljalastud riigilaenude obligatsioonid ja hinnati ümber rahalised hoiused hoiukassades, kuna valdav osa neist riigilaenudesse ja hoiukassadesse paigutatud rahasummadest olid sisse makstud sõja-aastail mittetäisväärtuslikus rahas. Poleks olnud õige, kui selliste hoiuste väljamaksmine ja riigilaenuobligatsioonide kustutamine oleks toimunud

pärast rahareformi täisväärtuslikus rahas. Kuid elanikkonna säästude maksimaalse kaitsmise eesmärgil vahetas riik riigilaenuobligatsioonid ja hindas hoiused ümber tunduvalt soodsamail tingimustel kui toimus sularaha vahetamine. Hoiukassadesse hoiuleantud väikesed hoiused kuni 3000 rublani, mis moodustasid 80% kõigist hoiustest, jäid näiteks reformist puutumata, s. o. need hoiused hinnati ümber rubla rubla vastu. Hinnati ümber ka rahasummad, mis olid kooperatiiv-organisatsioonide ja -ettevõtete ning kolhooside arveldus- ja jooksvail kontodel, sest need rahalised vahendid olid akumuleeritud enne reformi, osalt kõrgete kaubahindade arvel. Nimetatud rahasummad hinnati ümber arvestusega: 5 rubla vana raha vastu 4 rubla uut raha.

Töötav elanikkond kandis seoses rahareformiga väikesi lühiajalisi ohvreid, mis kaeti täielikult kõrgete kommertshindade kaotamise ja leiva ning tangude normihindade alandamisega. 1947. a. rahareformiga seatud rahavahetuse kord andis aga löögi spekulatiivsetele elementidele, kes hoidsid raha „sukasääres".

Selleks, et vähendada töötajate poolt kantavaid ohvreid miinimumini, viidi 1947. a. rahareform läbi järgmisel viisil. 1947. a. novembrikuu teise poole palk, pensionid, stipendiumid jne. maksti kõigile töötajaile välja enne 5. detsembrit, sõltumata nende väljamaksmise tähtaegadest. Reformi momendiks (16. detsembriks 1947. a.) jäid töötajate kätte niisiis väga tähtsusetud jäägid vana mittetäisväärtuslikku raha, mille nad pidid vahetama uue täisväärtusliku raha vastu. Ajavahemikul 16. detsembrist kuni 19. detsembrini maksti palk, pensionid jne. kõigile töötajaile välja uues täisväärtuslikus rahas. Rahareformi määruse kohaselt säilitati seejuures pärast reformi tööliste ja teenistujate palgad ja elanikkonna teiste töötavate kihtide tulud endisel tasemel. Töötav elanikkond saab seega peale kaardisüsteemi kaotamist ja rahareformi läbiviimist 1947. a. väljaande täisväärtuslikus rahas neidsamu tulusid nagu enne reformi, ostab selle raha eest aga kaupu uute ühtsete riiklike ja alanenud kolhoosituru hindadega.

1947. a. rahareform säilitas talupoegade sissetulekud riiklikest varumistest endisel tasemel. Varumishinnad jäid muutmata. Nende sissetulekute reaalväärtus tõusis aga tunduvalt kõrgete kommertshindade kaotamise tõttu (esmajärjekorras tööstuskaupade osas).

Rahareform on pärast suurt sõda tavaliseks nähteks kõigis riikides. Kuid Nõukogude Liidus läbiviidud rahareform erineb põhjalikult rahareformidest, mida viiakse läbi kapitalistlikes maades.

Neis maades kaasnevad sõja tagajärgede likvideerimise ja rahareformidega tarbimiskaupade hindade suur tõus, reaalpalga vähenemine ja tööpuuduse kasv. Sõja tagajärgede ja rahareformi peamised raskused veeretab kodanlus töötajaile.

NSV Liidus pole sõja tagajärgi likvideeritud ja rahareformi läbi viidud rahva arvel. NSV Liidus ei ole tööpuudust. Nagu me juba märkisime, tõusid rahareformi tagajärjel NSV Liidus tööliste ja teenistujate reaalpalk ja maaelanikkonna sissetulekute reaalväärtus. Kõrgete kommertshindade kaotamine ja leiva ning tangude normihindade alandamine andsid töötajaile kulude kokkuhoidu 57 miljardit rubla [4]. Rahareformi peamised ohvrid võttis riik enese kanda.

1947. a. rahareformil on määratu suur rahvamajanduslik tähtsus. Ta tõstis raha tähtsust rahvamajanduses; rahaline töötasu muutus tööviljakuse kasvu tähtsaimaks stiimuliks; rahareform aitab kaasa isemajandamise tugevdamisele, NSV Liidu rahvamajanduse edasisele tõusule, töötajate heaolu kasvule ja Nõukogude riigi võimsuse ning sõltumatuse tugevdamisele.

Tingimused, mis on vajalikud üleminekuks otsesele töö arvestusele ja saaduste vahetusele.

Raha peab jääma veel kauaks püsima. Raha on võimalik kaotada alles siis, kui on saavutatud selline tarbeainete küllus, et ühiskond võib üle minna uuele, kõrgemale jaotuspõhimõttele: „igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema tarvete järgi". Raha

---

[4] Üheaegselt rahareformiga 1947. a. lõpul läbiviidud massikaupade hindade alandamise esimesel etapil võitis elanikkond jaehindade alanemise tõttu kõigis jaekaubanduse sektoreis aasta vältel kokku umbes 86 miljardit rubla (riiklikus jaekaubanduses odavnesid massikaubad aasta vältel umbes 57 miljardi rubla ja kooperatiiv- ning kolhoosikaubanduses umbes 29 miljardi rubla võrra).

Massikaupade hindade alandamise teine etapp, mida osaliselt alustati juba 1948. aastal, viidi täielikult lõpule 1. märtsiks 1949. a. Massikaupade hindade uus alandamine osutus võimalikuks seoses NSV Liidu rahvamajanduse edasise tõusu, massikaupade tootmise suurenemise ja uute saavutustega omahinna alandamise alal. Uue hindade alandamise tagajärjel odavnesid massikaubad kõigis jaekaubanduse sektoreis aasta jooksul kokku umbes 71 miljardi rubla võrra (vt. NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 28. veebruari 1949. a. määrus „Massikaupade riiklike jaehindade uue alandamise kohta 1. märtsist 1949. a."). — Toim. märkus.

kaotamine eeldab, et linna ja maa vastandlikkus, töölise ja kolhoosniku töö erinevus, vaimse ja füüsilise töö erinevus jne. likvideeritakse, s. o. et praegused töö kvalitatiivsed erinevused likvideeritakse. Niisugustes tingimustes kaob vajadus arvestada töökulutusi kaudselt töösaaduste kui väärtuste vastastamise teel raha abil. Raha kaotamine eeldab, edasi, ühiskondliku produkti jaotamise kõrgeltarenenud korraldust. See on võimalik, nagu ütleb seltsimees Stalin, üksnes ideaalselt organiseeritud kaupade edasitoimetamise ja jaotamise aparaadi olemasolul, mis on suuteline arvestama ja täielikult rahuldama kogu elanikkonna tarbeid.

„... raha," ütleb seltsimees Stalin, „jääb meil veel kauaks püsima — kuni kommunismi esimese staadiumi, sotsialistliku arenemisstaadiumi lõpulejõudmiseni" [5].

[5] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 409.

II peatükk.

Nõukogude riigi rahandus.

§ 1. Sotsialistliku riigi rahanduse üldiseloomustus.

Sotsialistlik riik täidab, nagu me juba teame, sotsialistliku omandi kaitse, riigikaitse ja majandusliku ning kultuurilise ülesehitustöö organiseerimise funktsioone. Selleks, et täita neid funktsioone, peavad tal olema kindlad rahalised ressursid. Need ressursid kujundab Nõukogude riik sel teel, et eraldab ühe osa riigiettevõtete tuludest riigi sissetulekuks ja mobiliseerib osa kooperatiivsetele-kolhooslikkudele organisatsioonidele ja elanikkonnale kuuluvatest tuludest. Riik teostab kasumitest eraldamist ja maksustamist, kogub kindlustusmakseid, teeb laene jms. Kogutud rahalised vahendid suunatakse rahvamajanduse arendamiseks, kultuurilisteks üritusteks, riigikaitseks, haldusaparaadi ülalpidamiseks, töövõimetute abistamiseks ja teisteks vajadusteks. Vastavalt neile mitmekesiseile ülesandeile, mida riik lahendab, toimub nimetatud ressursside kasutamine, samuti nagu rahaliste vahendite mobiliseeriminegi, mitmesugusel kujul ja viisil — rahaliste vahendite tagastamatu andmise teel riiklikele ettevõtteile, asutistele ja organisatsioonidele (nende finantseerimise teel), kooperatiivsete-kolhooslike organisatsioonide pikaajalise krediteerimise teel, töötasu, pensionide, toetuste, stipendiumide ja kindlustushüvituste väljamaksmise teel.

Nõukogude rahanduse tähtsus ja ülesanded.

Nõukogude rahanduse tähtsuse ja ülesanded määrab Nõukogude riigi ja tema funktsioonide iseloom. Vastavalt sellele on rahanduse ülesandeks tööstuse, transpordi ja sotsialistliku põllumajanduse arendamine. Rahanduse abil mobiliseeriti vahendeid

stalinlike viisaastakute täitmiseks, meie maa muutmiseks võimsaks tööstuslikuks suurriigiks. Osutades ulatuslikku finantsabi talurahvale, kasutab Nõukogude riik rahandust tööliskiassi ja talurahva liidu tugevdamise huvides. Finantsabi külale väljendus põllumajanduse finantseerimises selle varustamiseks kõige uuema tehnikaga, mille baasil areneb hoogsalt põllumajanduse kollektiviseerimine: üksiktalupoja väikemajapidamine kujundati partei ja tööliskiassi juhtimisel ümber ühiskondlikuks suurtootmiseks. Käesoleval ajal on rahandus tähtsaks kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku tugevdamise abinõuks. Nõukogude riigi esimeses arenemisfaasis etendas rahandus olulist osa linna ja maa kapitalistlike elementide piiramises ja väljatõrjumises ning seejärel nende likvideerimise protsesside kiirendamises; see saavutati näiteks kapitalistlike elementide tulude ja varanduse kõrge maksustamise abil. Rahandus etendab väga tähtsat osa sotsiaalkultuuriliste ürituste hoogsal arendamisel.

Kindlustades sotsialistliku tootmise ja kultuuri-, tervishoiu-, kommunaalasutiste ja elamumajanduse asutiste arendamise töötajate huvides, aitab rahandus kaasa töötajate materiaalse heaolu ja kultuurilise taseme järjekindlale tõstmisele.

Rahandus süvendab, edasi, rahvuste vastastikust sõprust, soodustades kõigiti NSV Liidu rahvaste majanduslikku ja kultuurilist arenemist.

Lõpuks, kindlustades riigiaparaadi ülalpidamiseks ja Nõukogude armee ja sõjalaevastiku varustamiseks ning relvastamiseks vajalike ressursside mobiliseerimise ja vastava suunamise, aitab rahandus kaasa Nõukogude riigi ja tema sõltumatuse ning kaitsevõime tugevdamisele.

§ 2. Rahvatulu sotsialistliku riigi ressursside allikana.

Mobiliseerides vajalikke rahalisi ressursse ja rakendades neid sotsialistlikuks ülesehitustööks, kasutab Nõukogude riik osa rahvatulust oma funktsioonide teostamiseks. Rahvatuluna mõistetakse ühiskonnas aasta jooksul toodetud ühiskondlikku puhasprodukti.

Ühiskondlik koguprodukt.

Ühiskond loob aasta jooksul suure hulga materiaalseid väärtusi tootmisvahendite kujul, nagu: igasugused masinad, jõumasi-

nad, mitmesugused toorainete ja kütuse liigid jne., ning suure hulga tarbimisesemeid — rõivaid, jalatseid, toiduaineid jne.

Nende väärtuste tootmiseks kulutab riik teatava hulga materiaalseid vahendeid (tööriistu, toorainet jne.), mis kujutavad enesest ühtlasi eelmiste ajajärkude töö saadust, nn. esendatud (objektiveeritud) tööd.

Peale selle rakendatakse tootmisse ka sotsialistliku ühiskonna töötajate (tööliste, inseneride, meistrite jne.) elavat tööd.

Kõik ühiskonnas aasta jooksul toodetud materiaalsed väärtused moodustavad ühiskondliku bruto- ehk kogu-produkti.

Ühiskondlik puhasprodukt ehk rahvatulu.

Ühiskondlikust koguproduktist peab ühiskond esmajärjekorras hüvitama tootmiseks tehtud materiaalsed kulutused (asendama kulunud masinad, taastama toorainete varud jne.). Ainult sellest ülejääva osa ühiskondlikust produktist võib ühiskond kasutada oma tarvete rahuldamiseks. See osa ühiskondlikust produktist, mis jääb järele pärast nimetatud materiaalsete kulutuste hüvitamist, kujutab enesest ühiskondlikku puhasprodukti ehk rahvatulu.

Rahvatulu struktuur NSV Liidus.

Sotsialismi tingimustes luuakse kogu rahvatulu, peale tähtsusetu erandi (s. o. peale tulu, mis luuakse üksiktalupoegade ja mittekoopereerunud kodutööndajate väikestes eramajandites), sotsialistliku tootmise protsessis. Rahvatulu on tervenisti linna ja maa töötajate käsutuses ja seda kasutatakse töötajate huvides. Niisugused tootmis- ja rahvatulu jaotamise tingimused tekkisid NSV Liidus sotsialistliku ühiskonna eduka ülesehitamise tulemusena.

Esimestel ajajärkudel pärast Oktoobrirevolutsiooni loodi ainult osa rahvatulust sotsialistlikus sektoris. Sotsialistliku sektori osa rahvatulus moodustas 1926/27. a. kõigest 44%. Ülejäänud rahvatulu kujutas enesest väikekaubatootmise sektorile ja tähtsusetul määral kapitalistlikele elementidele langevat rahvatulu osa. Kapitalistlikele elementidele langev rahvatulu osa vähenes seejuures sotsialistliku ülesehitustöö käigus pidevalt ja neile läks järjest

väiksem osa rahvatulust. Kui revolutsioonieelsel Venemaal kapitalistid ja mõisnikud omastasid rahvatulust kuni 75%, siis Nõukogude Liidus läks kapitalistide käsutusse rahvatulust ainult väga väike protsent. Esimese sotsialistliku viisaastaku alguses, 1927.—28. aastal, moodustas see kõigest 8,1% ja viisaastaku lõpul, 1932. aastal, umbes pool protsenti.

Stalinlike viisaastakute kestel kujunes nõukogude sotsialistlik majandussüsteem jagamatult valitsevaks kogu rahvamajanduses; kapitalistlikud elemendid likvideeriti täielikult.

Säärastes tingimustes loodi sotsialistlikus majanduses 1938. a. juba 99,3% kogu rahvatulust, selle omastamine kapitalistlike klasside poolt langes aga sootuks ära.

Võimsa tööstuse hoogus arenemine NSV Liidus tõstis suuresti tööstuse osatähtsust nõukogude majanduses; seoses sellega kasvas ka tööstuse osa rahvatulus. 1913. aastal andis tööstus kõigest 25,5% rahvatulust, 1926.a. — 34,8%, 1936. a. — 53,7%.

Vastavalt rahvatulu säärasele jagunemisele mobiliseerib Nõukogude riik sotsialismiperioodil põhilised ressursid sotsialistliku majanduse tuludest.

Rahvatulu kasv NSV Liidus.

NSV Liidu rahvatulu karakteerseks iseärasuseks on selle väga kiire kasv. Rahvatulu kasvab NSV Liidus võrreldamatult kiiremas tempos kui kapitalistlikes maades. Viimastes moodustas rahvatulu iga-aastane juurdekasv isegi nende kõige hoogsama arenemise ajajärgul keskmiselt 5—6%; tsaari-Venemaal ei olnud see suurem kui 2—3%; Nõukogude Liidus kasvas rahvatulu esimesel viisaastakul (aastad 1928/29—1932) keskmiselt 16% aastas, teisel viisaastakul (aastad 1933—1937) — 17%. 1939. aastal ületas NSV Liidu rahvatulu revolutsioonieelse Venemaa rahvatulu viiekordselt. NSV Liidu rahvatulu selline kiire kasvutempo seletub sellega, et Nõukogude Liidus kasutatakse kogu rahvatulu sotsialistliku ülesehituse huvides, samal ajal kui kodanlikes maades tunduv osa sellest läheb kapitalistide isiklikuks tarbimiseks, mis vähendab tootmise arenemise võimalusi. NSV Liidus ei ole tööpuudust, ei ole kriise, mis perioodiliselt vapustavad kapitalistlikku majandust. Majanduse plaanikindla juhtimisega on NSV Liidus loodud tingimused tootmise arendamiseks ettevõtete seadmete kõige täielikuma ärakasutamise teel. Vaba sotsialistlik töö,

mis on vabastatud igasugusest ekspluateerimisest, tagab eesrindliku tehnika kasutuselevõtmise baasil tööviljakuse kiire kasvu. See kõik tingibki NSV Liidus rahvatulu kasvu sellise ennenägemata kiire tempo, mis on täiesti kättesaamatu kapitalismi tingimustes.

Rahvatulu tohutu kasv NSV Liidus kindlustab ühtlasi riigi rahaliste ressursside kiire suurenemise. Rahaliste vahendite koondamine riigi käsutusse järjest kasvavas summas võimaldab viimasel oma tegevust üha laiemalt arendada; riigi rahandusliku võimsuse kasv on NSV Liidu rahvamajanduse arendamise ja töötajate materiaalse ning kultuurilise elutaseme tõstmise üks kõige tähtsamaid tingimusi.

§ 3. Rahvatulu jaotamine sotsialismiperioodil, rahanduse vajalikkus ja tähtsus.

Rahvatulu jaotamine NSV Liidus.

Nõukogude riik määrab rahvamajandusplaanis kindlaks rahvatulu ulatuse igaks aastaks ja selle jaotuse vastavalt sotsialistliku ühiskonna vajadustele ja tema edasiarenemise ülesannetele.

Teatava osa rahvatulust eraldab Nõukogude riik plaani korras sotsialistlikus tootmises tegelevate töötajate vahel jaotamiseks vastavalt kulutatud töö hulgale ja omadusele.

Kuid sellisele jaotamisele ei saa tulla kogu rahvatulu, sest osa sellest peab minema tootmise edasiseks laiendamiseks ja sotsialistliku ühiskonna üldiste vajaduste rahuldamiseks.

Sotsialistlikus majanduses tegelevad töötajad loovad nende isiklikuks tarbimiseks mineva produkti kõrval veel lisaprodukti, mille arvel sotsialistlik ühiskond laiendab tootmist (uute vabrikute, tehaste, sovhooside, kolhooside, masina-traktorijaamade jms. rajamine) ja loob reserv- ja kindlustusfondid tootmisvahendite ja tarbimisesemete varude kujul loodushädadest ja õnnetusjuhtumitest tekkiva kahju hüvitamiseks; edasi katab ühiskond riigikaitse- ja riikliku haldusaparaadi ülalpidamise kulud ning rahuldab töötajate kultuurilised ja elutarbelised vajadused (rahvahariduse, tervishoiu, kultuuriasutiste jne. alal). Lõpuks eraldatakse veel fondid töövõimetute ülalpidamiseks.

Sotsialismiperioodil ei toimu rahvatulu jaotamine vahetult naturaalvormis, vaid raha abil r a h a l i s t e t u l u d e l o o m i s e j a k a s u t a m i s e k a u d u.

Rahalisi tulusid loob iga sotsialistlik ettevõte. Iga riigiettevõte toodab kaupu, mida ta realiseerib (müüb) raha eest. Kaupade müügi kogutulemist katab ta materiaalsed tootmiskulutused (seadmete kulum, tarbitud tooraine, kütus jne.). Seejärel tasustab ta ettevõtte töötajaid (töölisi, insenerilis-tehnilisi töötajaid jne.), makstes neile rahas palka. Ülejäänud osa tulemist kujutab enesest ettevõtte rahalist tulu.

Niisuguses korras jaotatakse tulem ka tööndusartellides. Pärast materiaalsete kulutuste katmist läheb teatav osa sellest töötasu maksmiseks artelli liikmeile. Ülejäänud tulemisumma moodustab artelli rahalise tulu.

Rahalisi tulusid luuakse ka kolhoosimajanduse süsteemis. Kolhoos müüb osa oma toodangust raha eest riigile ja kooperatiivsetele varumisorganisatsioonidele, samuti ka kolhoositurul. Teatav osa neist rahalistest tuludest läheb kolhoosi jagamatute fondide loomiseks, muu osa aga jaotatakse kolhoosnikute vahel normipäevade alusel.

Tunduv osa kolhoosnikute vahel jaotatavatest kolhoosi naturaaltuludest ja kolhoosnikute isiklikust abimajandist saadavatest naturaaltuludest muutub samuti rahaliseks tuluks, sest ka kolhoosnik müüb suure osa oma toodangust raha eest.

Järelikult luuakse sotsialismiperioodil rahalisi tulusid kogu rahvamajanduses. See protsess ei kujuta enesest midagi muud kui rahvatulu jaotust rahalises vormis.

Rahaliste tulude põhiliigid NSV Liidus ja nende kasutamine.

Vastavalt rahvamajanduse struktuurile tekivad Nõukogude Liidus järgmised rahaliste tulude liigid:

1) riiklike ettevõtete ja organisatsioonide tulud;
2) riiklikes ettevõtteis ja organisatsioonides tegelevate tööliste ja teenistujate tulud (töötasu);
3) tööndusartellide tulud;
4) tööndusartellide liikmete töötasu;
5) kolhooside rahalised tulud;
6) kolhoosnikute rahalised tulud;
7) üksiktalupoegade rahalised tulud;
8) mittekoopereerunud kodutööndajate ja käsitööliste rahalised tulud, mida nad saavad endavalmistatud toodete müügist.

Saadavate rahaliste tulude arvel ostavad sotsialistlikud ette-

võtted tootmisvahendeid oma tegevuse laiendamiseks (täiendavad masinad ja tööpingid, täiendav kogus toorainet, kütust jne.). Töölised, teenistujad, kolhoosnikud ja teised elanikkonna rühmad ostavad saadud palga ja rahaliste tulude eest mitmesuguseid tarbimisesemeid (toiduaineid, tööstustooteid jne.). Sellise rahaliste tulude kasutamise tulemusena toimub rahvatulu jaotus sotsialistlike ettevõtete ja neis tegelevate töötajate vahel ka materiaalsel kujul.

Rahvamajanduses luuakse ja kasutatakse rahalisi tulusid vahet pidamata; seejuures on need kaks protsessi teineteisest lahutamatud. Kui ühes ettevõttes luuakse rahalisi tulusid toodangu realiseerimise (müügi) tulemusena, siis tähendab see ühtaegu seda, et teised ettevõtted või töötajad kasutavad oma rahalisi tulusid selle toodangu ostmiseks. Nii toimub vahetusprotsessis rahaliste tulude loomise ja kasutamise kaudu rahvatulu jaotus sotsialistlike ettevõtete ja neis tegelevate töötajate vahel.

NSV Liidu rahvatulu jaotamisel tekkivate tulude üksikute liikide iseloomustus.

NSV Liidu rahvatulu jaotusprotsessi olemuse selgitamiseks on vaja veel peatuda sotsialistlikus majanduses tekkivate tulude üksikute liikide iseloomustamisel.

Nagu eespool oli märgitud, tekivad üksikuil sotsialistlikel riigiettevõtteil jaotusprotsessis rahalised tulud. Need ettevõtted on riigi omand, s. o. nad on kogu rahva vara. See tähendab, et nimetatud majanduslike organisatsioonide tulud on tegelikult riigi tulud. Kuid nad esinevad üksikute riigiettevõtete tulude kujul. Säärane jaotusvorm on tingitud sotsialistlike ettevõtete organiseerimisest isemajandamise alusel ja nõukogude kaubanduse olemasolust. Iga ettevõte toodab kaupu, müüb neid turul ja tema käsutusse läheb kogu tulem, millest osa, nagu nägime, moodustab ettevõtte tulu.

Kooperatiivsete-kolhooslike organisatsioonide tulud on nende organisatsioonide omand, sest need organisatsioonid on rajatud kollektiivse omandi alusele.

Tööliste ja teenistujate palk ning kolhoosnikute ja tööndusartellide liikmete tulud kujutavad enesest iga sotsialistliku ühiskonna liikme isiklikku omandit.

Rahvatulu jaotamine ja rahandus.

Rahvatulu jaotamine ei lõpe veel selle tulu jaotamisega sotsialistlike ettevõtete ja sotsialistlikus tootmises tegelevate töötajate vahel. Riik eraldab osa rahvatulust ja kasutab seda üleriigiliste vajaduste rahuldamiseks. Selleks, et teostada oma funktsioone, peavad riigil olema kindlad rahalised tulud. Tingimustes, kus ühiskondlik produkt toodetakse ja ringleb kaubana, võib riik riigivõimu- ja riigihaldusaparaadina rahvamajanduses loodavaid materiaalseid vahendeid enese käsutusse saada reeglina ainult nende ostu teel raha eest sotsialistlikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt.

Kui riigil on tarvis näiteks armee varustamise jaoks tanke ja suurtükke, rõivasvarustist jne., siis on tal võimalik neid rahvamajanduselt saada ainult neid kaupu raha eest sotsialistlikest ettevõtteist ostes. Uute vabrikute, tehaste ja teiste ehitiste ehitamine eeldab riigi poolt ehitusorganisatsioonidele teatavate rahaliste vahendite assigneerimist ehitusmaterjalide, -mehhanismide jne. ostuks.

Riik vajab rahalisi ressursse ka veel riigiaparaadi, kultuur-hariduslike organisatsioonide teenistujate (kooliõpetajate, arstide) ja mitmesuguste teiste riigiasutiste töötajate ülalpidamiseks. Kõigi nende töötajate tööd tasustatakse rahas makstava palga kujul, mille eest nad ostavad endile vajalikke tarbimisesemeid.

Koondades rahalisi tulusid enese kätte ja kasutades neid oma funktsioonide täitmiseks, suunab Nõukogude riik teatava osa rahvatulust plaaniliste korraldusvõtete teostamiseks.

1) Riik mobiliseerib osa ühtede rahvamajandusharude tuludest ja kasutab neid tulusid teiste majandusharude arendamiseks. Nii võib riik näiteks osa kergetööstuse tuludest ära võtta ja suunata need tulud rasketööstuse arendamiseks. Niisugune rahaliste vahendite ümberpaigutamine leidis aset iseäranis esimesel viisaastakul ja etendas ülitähtsat osa NSV Liidus võimsa metallurgia-, masinaehitustööstuse ja teiste tööstusharude — kui kõigi rahvamajandusharude tehnilise rekonstrueerimise aluse — loomisel. Sellise rahaliste vahendite ümberpaigutamise korras osutab Nõukogude riik ulatuslikku abi ka kolhoosikorrale.

2) Elanikkonnalt (maksude, laenude jne. abil) kogutud rahalised vahendid suunatakse sotsialistliku majanduse arendamiseks.

3) Sotsialistlikult majanduselt ja elanikkonnalt mobiliseeritud ressursid suunatakse:

a) sotsiaal-kultuuriliste ürituste arendamiseks (koolide, haiglate jne. ehitamine ja ülalpidamine);

b) haldusaparaadi ülalpidamiseks;

c) riigikaitseks;

d) reservfondide loomiseks tulikahjudest ja teistest loodushädadest rahvamajandusele tekkiva kahju hüvitamiseks;

e) ühiskonna töövõimetute liikmete ülalpidamise fondide loomiseks.

Mobiliseeritavaid rahalisi vahendeid selliselt kasutades paigutab riik ressursse ulatuslikult ümber ka maa üksikute rajoonide vahel.

Sel oli ja on ka käesoleval ajal tohutu tähtsus rahvusvabariikide majanduse ja kultuuri arenemisele. Suunates rahalisi vahendeid sellistesse vabariikidesse, nagu Usbeki, Turkmeeni vabariik jt., kindlustas Nõukogude riik neile aktiivse abi vene tsarismi rõhumispoliitika tagajärjel tekkinud majandusliku ja kultuurilise mahajäämuse võitmisel ja likvideerimisel.

Ressursside ümberpaigutamine maa ühtedest rajoonidest teistesse rajoonidesse oli hädavajalik võimsa tööstusbaasi loomisel idas, Uuralis ja Siberis (näiteks Uural-Kuzbass jt.); see oli üks tähtsamaid momente, mis kindlustas Nõukogude Liidule võidu sõjas saksa fašistlike röövvallutajate üle.

Sotsialistliku riigi rahandus on üheks kõige tähtsamaks rahvatulu jaotamise abinõuks. Kasutades tunduvat osa rahvatulust oma ülesannete täitmiseks, kindlustab Nõukogude riik sotsialistliku ülesehitustöö arenemise vastavalt rahvamajandusplaanile ja kasutab rahandust kogu rahvamajanduse arenemisprotsessi juhtimise instrumendina.

§ 4. Nõukogude rahanduse plaaniline laad.

NSV Liidu rahandus on plaanilise laadiga. Nõukogude riik määrab rahvamajandusplaanis kindlaks eri majandusharude, sotsiaalkultuuriliste ürituste, halduse ja riigikaitseürituste arendamise. Sellega määrab ta ette kindlaks ka neiks otstarbeiks vajalikud kulutused. Teisest küljest määrab riik rahvamajandusplaanis sotsialistlike ettevõtete puhastulu ja elanikkonna tulude (plaanilised palgafondid jne.) ulatuse ning järelikult ka raha-

liste vahendite allikad, millest on võimalik nimetatud kulutusi katta.

Rahaliste vahendite riigi käsutusse mobiliseerimise ja nende kasutamise plaan, teiste sõnadega, nõukogude rahanduse arendamise plaan määratakse niisiis rahvamajandusplaaniga. Samal ajal kasutab Nõukogude riik rahandust rahvamajandusplaani täitmise ja ületamise aktiivse mõjustamise vahendina.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide rahaliste vahendite mobiliseerimise käigus kontrollib riik ettevõtete majanduslikku tegevust.

Riik võib kindlustada riigitulude plaani täitmise ainult sel tingimusel, kui sotsialistlikud ettevõtted täidavad tootmise ja omahinna alandamise plaani, annavad plaanis ettenähtud tulusid. Selle tõttu rahandusorganid kontrollivad riigi tuludesse minevate sotsialistlike ettevõtete rahaliste vahendite mobiliseerimisel süstemaatiliselt nende ettevõtete tegevust ja võitlevad selle eest, et ettevõtted täidaksid ja ületaksid tootmis-finantsplaanide kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid näitajaid.

Ettevõtete ehituseks rahalisi vahendeid välja andes ja sotsiaalkultuurilisi üritusi finantseerides kontrollivad rahandusorganid igakülgselt nende rahaliste vahendite otstarbekohast ja säästlikku kulutamist, võitlevad kõige karmima kokkuhoiurežiimi järgimise eest, igasuguste liialduste ja korratu majandamise vastu ning administratiivaparaadi koondamise ja selle kulude vähendamise eest.

Kõigest esitatust võib tuletada mõiste „nõukogude finantsid" järgmise definitsiooni:

Nõukogude finantsid kujutavad enesest rahalisi ressursse, mis koondatakse Nõukogude riigi käsutusse tema majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatusliku töö, sotsialistliku omandi kaitsmise ja riigikaitse funktsioonide täitmiseks. Need ressursid kujundab Nõukogude riik sel teel, et eraldab ühe osa riigiettevõtete rahalistest tuludest riigi sissetulekuks ja mobiliseerib osa kooperatiivsetele-kolhooslikkudele organisatsioonidele ja elanikkonnale kuuluvatest tuludest. Finantsressurssside oma käsutusse koondamise ja nende kasutamise käigus mõjustab

Nõukogude riik aktiivselt rahvamajandusplaani täitmist ja ületamist, kindlustades rahvatulu jaotamise vastavalt rahvamajandusplaanile ning kontrollides rublaga majanduslikku tegevust.

Nõukogude rahanduse iseärasused ja eelised, võrreldes kodanlike riikide rahandusega.

Nõukogude rahandus erineb põhjalikult kodanlike riikide rahandusest. See tuleneb nõukogude ja kodanliku riigi olemuse ja funktsioonide põhilisest erinevusest. Kodanlik riik ei täida mitte mingisuguseid funktsioone rahvamajanduse organiseerimise ja juhtimise alal. Majanduslikku tegevust teostavad kapitalistid, kelle omanduses on kõik tootmisvahendid. Kodanlik riik ei ole midagi muud kui aparaat, mis toetab kodanluse ülevõimu ja kaitseb eraomandust tootmisvahendeile.

Seda teostab kodanlik riik kodanluse poolt ekspluateeritavate töötajate masside rõhumise ja nende vastupanu mahasurumise teel.

Teiselt poolt kasutab kodanlus kodanlikku riiki võitluses maailma ümberjaotamise eest teiste riikide territooriumide anastamise teel.

Vastavalt sellele on ka rahandus kapitalismi tingimustes suunatud kodanliku rõhumisaparaadi ülalpidamisele ja maailma ümberjaotamise pärast peetavate sõdade finantseerimisele. Kodanliku riigi kulud, erinevalt Nõukogude riigi kuludest, ei lähe rahvamajanduse arendamiseks.

Kultuurilisteks tarveteks minevad kulud moodustavad kodanliku riigi üldkuludest, nagu ütleb Lenin, „krossi", kusjuures seegi kross kulutatakse vastavalt kodanluse huvidele. Rahvaharidusele kulutatakse raha näiteks ainult seepärast, et tööstusliku ja sõjalise tehnika arenemine nõuab töötajate haridusliku taseme teatavat tõstmist. Hirm taudide ees põhjustab vajaduse mõnesugusteks kulutusteks tervishoiule. Oma kulude katteks kogub kodanlik riik makse, mille peamine raskus langeb töötajatele. See kõik tähendab, et rahandus kapitalistlikes maades, erinevalt nõukogude rahandusest, ei aita kaasa töötajate materiaalse ja kultuurilise elutaseme tõstmisele, vaid vastupidi — viib neid järjest suurema vaesumiseni.

Nõukogude rahandusel on määratu suured eelised, võrreldes

kapitalistlike riikide rahandusega. Kodanliku riigi kulud on ebaproduktiivseks mahaarvamiseks rahvatulust. Nõukogude rahandus aga, mida kasutatakse sotsialistliku majanduse arendamiseks ja töötajate masside elujärje tõstmiseks, on üks tegureid, mis kindlustab nõukogude majanduse väga kiire arenemise niisuguses tempos, mis on täiesti kättesaamatu kapitalismi tingimustes.

Sotsialistliku ülesehitustöö arendamiseks vajalikud ressursid ammutab Nõukogude riik peamiselt sotsialistliku majanduse ja eelkõige riigiettevõtete tuludest.

Kui kapitalismi puhul tootmise arenemise tulemuseks on kapitalistide kasumite suurenemine, siis sotsialistliku tootmise kasv tugevdab vahetult Nõukogude riigi üha kasvavat rahanduslikku võimsust. Selles on nõukogude rahanduse määratu suur erinevus ja paremus, kuna Nõukogude riigil on võimalik mobiliseerida ülisuuri ressursse riigi ees seisvate ülesannete lahendamiseks.

Partei ja Nõukogude valitsuse võitlus rahvavaenlaste sepitsuste vastu rahanduse alal.

Nõukogude raha ja rahandus on tähtsaks tööriistaks partei ja valitsuse käes sotsialistliku ülesehitustöö hoogsal arendamisel. Rahvavaenlased trotskistide, buhhaarinlaste ja teiste kodumaa reeturite — välisriikide luureagentide näol püüdsid igati nurja ajada partei ja valitsuse üritusi rahanduse alal.

Nad tõendasid, et raha ja rahandus NSV Liidus ei erine millegagi kapitalistlikust rahast ja rahandusest.

Nad rääkisid, et raha ja rahandus NSV Liidus peavad seepärast ära kaduma. Sellega püüdsid nad häirida ettevõtete ja organisatsioonide õiget majanduslikku tegevust, desorganiseerida majandust. Teiselt poolt kinnitasid rahvavaenlased, et nõukogude raha ja rahandust, kui ühelaadilisi kapitalistliku raha ja rahandusega, ei ole võimalik kasutada sotsialismi ülesehitamiseks.

Neid läbi ja läbi valelikke „teooriaid" esitasid nad selleks, et varjata oma kahjurlikku tegevust. Viimane väljendus eriti selles, et rahvavaenlased venitasid ettevõtete ehituse lõpetamisega „rahaliste vahendite külmutamise" otstarbel; sel teel katsusid nad nurja ajada stalinlike viisaastakute täitmise; elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise alal püüdsid rahvavaenlased töötava talurahva ebaõigelt kõrge maksustamise — ülemaksustamise — teel esile kutsuda viimase rahulolematust, õõnestada töölisklassi

ja talurahva liitu. Samal ajal vähendasid nad, ümberpöördult, makse erakapitalistlikele elementidele.

Rahvavaenlased püüdsid partei ja valitsuse poliitikat kahjustada ja nurja ajada finantstöö kõigil aladel. Nad viivitasid palkade väljamaksmisega kooliõpetajatele ja arstidele. Et takistada hoiuasjanduse arenemist, sulgesid nad hoiukassasid, jättes terved rajoonid ainsagi hoiukassade osakonnata, jms.

Partei võitles otsustavalt rahvavaenlaste sepitsuste vastu, purustas ja juuris välja kahjurid ning võttis tarvitusele abinõud kahjurluse tagajärgede likvideerimiseks.

Senikaua, kui NSV Liit on ümbritsetud kapitalistlikest riikidest, on kahjurite saatmine Nõukogudemaale aga alati võimalik. Selle tõttu peavad rahandusorganid oma töös poliitiliselt ikka valvsad olema ja vankumatult võitlema finantsplaanide täpse ja õigeaegse täitmise ning revolutsioonilise seaduslikkuse range järgimise eest finantstöös.

§ 5. Nõukogude rahandussüsteemi põhilülid.

Nõukogude rahanduse ülesandeks on, nagu eelmistes paragrahvides selgitasime, kindlustada sotsialistliku ühiskonna ja sotsialistliku majanduse kõige mitmekesisemate vajaduste rahuldamist. Ühenduses sellega on Nõukogude Liidus välja kujunenud hargnenud ja ülimal määral kokkusobiv ning tõhus rahandussüsteem, mille üksikuil lülidel on eriülesanded sotsialistliku ülesehitustöö finantseerimise ja selleks rahaliste vahendite mobiliseerimise alal.

NSV Liidu eelarvesüsteem.

Keskne koht NSV Liidu rahandussüsteemis on NSV Liidu riigieelarvel. NSV Liidu riigieelarve kujutab enesest Nõukogude riigi funktsioonide täitmiseks vajalike rahaliste ressursside riikliku mobliseerimise ja kasutamise plaani. Need ressursid on Nõukogude Liidu riigivõimuorganite vahetus käsutuses. Eelarvest käib läbi peamine osa sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tuludest ja elanikkonna rahalistest vahenditest, mis Nõukogude riik mobiliseerib rahandussüsteemi ühiskondlike vajaduste rahuldamiseks. Neist ressurssidest finantseeritakse kõiki põhilisi üritusi rahvamajanduse ja sotsiaal- ning kultuuriehituse (hariduse, tervishoiu jne.) alal, samuti ka haldust ja riigikaitset.

Nõukogude Liit kujutab enesest vabatahtlikult ühinenud üheõiguslike liiduvabariikide liitriiki. NSV Liidu konstitutsioon määrab täpselt Liidu funktsioonid. Väljaspool nende funktsioonide piire teostavad liiduvabariigid oma võimu iseseisvalt. Vastavalt sellele on kinnistatud neile kindlad tuluallikad.

Kindlad funktsioonid ja rahaliste vahendite allikad on kinnistatud ka igale autonoomsele vabariigile ning kohalikele nõukogudele. Vastavalt sellele koosneb NSV Liidu riigieelarve kolmest täpselt määratud lülist, milleks on: liidueelarve, s. o. NSV Liidu võimuorganite eelarve, liiduvabariikide eelarved ja autonoomsete vabariikide ning kohalike nõukogude eelarved.

NSV Liidu riigieelarve jagamine kolmeks lüliks (liidueelarve, vabariiklikud eelarved ja autonoomsete vabariikide ning kohalike nõukogude eelarved) tagab avarad võimalused liidu- ja autonoomsete vabariikide rahvusliku majanduse ja kultuuri iseseisvaks arenemiseks ning kohalike nõukogude laiaulatusliku isetegevuse kohaliku majanduse ja elanikkonna kultuurilise ning elutarbelise teenindamise arendamise alal.

Pikaajaliste mahutuste eripangad.

Kapitaalehituseks määratud eelarvelisi ressursse suunatakse pikaajaliste mahutuste eripankade kaudu, mis moodustavad rahandussüsteemi tähtsa lüli. NSV Liidus on neli sellist panka: tööstuse ja transpordi kapitaalehituse finantseerimise pank (Tööstuspank), põllumajanduse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise pank (Põllumajanduspank), kaubanduse ja kooperatsiooni kapitaalehituse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise pank (Kaubanduspank) ning kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise pank (Keskkommunaalpank) koos vabariikide, oblastite ja linnade kommunaalpankadega (kohalikud kommunaalpangad). Nimetatud pankadesse koondatakse kõik kapitaalehituseks minevad rahalised vahendid, nii eelarve järgi assigneeritavad summad kui ka majandusorganisatsioonide omad ressursid, mis suunatakse kapitaalehituseks. Neid rahalisi vahendeid kasutatakse eripankade vahetu kontrolli all.

Riiklik sotsiaalkindlustus.

Nõukogude riik loob rea fonde, millel on eriotstarve. Üheks niisuguseks fondiks on sotsiaalkindlustuse rahaliste ressursside

fond, mille ülesandeks on kindlustada aineliselt kõiki palgalisi töötajaid ajutise töövõimetuse (haigus) või alatise töövõimetuse (invaliidsus) puhuks, aga ka abistada kindlustatute perekondi. See fond luuakse ja seda kasutatakse riikliku sotsiaalkindlustuse süsteemi kaudu (Sotsiaalkindlustus).

Sotsiaalkindlustuse summade allikaiks on ettevõtete ja organisatsioonide (tööandjate) sissemaksed, mida nad teevad eriliste juurdearvestustena töötasule.

Riiklik vara- ja isikukindlustus.

Järgmiseks riigi poolt loodavaks eriotstarbeliseks fondiks on riikliku kindlustuse fond. Selle fondi summadest hüvitatakse rahvamajanduses loodushädade tagajärjel tekkinud kahju (varakindlustus) ja kindlustatakse töötajaid õnnetusjuhtumite, surma, invaliidsuse jms. puhuks (isikukindlustus). See fond on määratud ühtlasi loodushädade ennetamise abinõude, nn. preventsioonide rakendamiseks (näiteks tuletõrjeürituste finantseerimine).

Vara- ja kodanike isikukindlustus on NSV Liidus riigi monopol ja seda teostatakse riikliku kindlustuse süsteemi kaudu (Riiklik Kindlustus). Riikliku kindlustuse summade allikaiks on sotsialistlike ettevõtete ja üksikute kodanike erilised sissemaksed vara- ja isikukindlustuse alal.

Hoiukassad.

Rahandussüsteemi erilüliks on riiklikud hoiukassad, mille ülesandeks on kaasa aidata töötajate säästsummade kogumisele, mobiliseerida neid sääste ja elanikkonna ajutiselt vabu rahalisi vahendeid. Hoiuste jäägid, mis kogunevad hoiukassade kontodele, mahutavad hoiukassad riigilaenudesse ja neid kasutatakse samuti riigi üldisteks vajadusteks.

NSVL Riigipank.

NSVL Riigipank on lühiajalise krediteerimise keskuseks NSV Liidus; ta teostab kõiki sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide vahelisi arveldusi ja viimaste arveldusi elanikkonnaga, kõiki arveldusi välisriikidega väliskaubanduse ja teiste operatsioonide alal ja toimetab ühtlasi raha laskmist ringlusse. Riigipanga

kassadesse laekuvad erikontodele kõik riigieelarvesse mobiliseeritavad rahalised vahendid ja riikliku kindlustuse, sotsiaalkindlustuse ning hoiukassade rahalised vahendid. Riigipank sooritab kõiki makseid riigieelarve arvel ja eelarvest finantseeritavate eri asutiste ja organisatsioonide ülesandel. Ta täidab seega eelarvet kassaliselt ja teenindab eelarvelisi organisatsioone, riikliku kindlustuse organeid ja sotsiaalkindlustuse organeid kassaliselt. Peale selle finantseerib ta masina-traktorijaamu ja täidab eripankade käsundeid kapitaalehituse finantseerimisel.

Majandusharude rahandus.

Nõukogude riigi rahandussüsteemiga on vahetult seotud ka sotsialistliku majanduse harude ja ettevõtete rahandus. Nagu eespool oli märgitud, saavad need majandusharud ja ettevõtted kaupade müügitulemi arvel pärast kulude katmist teatavat puhastulu. Osa sellest võetakse ära eelarvesse käibemaksu kujul (vt. allpool), ülejäänud osa aga moodustab majanduslike organisatsioonide kasumi. See kasum läheb esmajärjekorras ettevõtete tootmistegevuse laiendamiseks. Samaks otstarbeks kasutatakse ka majandusorganisatsioonide mõnesid teisi rahalisi vahendeid. Peale selle teevad need organisatsioonid kasumi arvel kulutusi kaadri ettevalmistamiseks ning ettevõtete tööliste ja teenistujate kultuuriliste ja elutarbeliste tingimuste parendamiseks. Sotsialistliku majanduse harude ja ettevõtete käsutuses on niisiis tootmise laiendamiseks ja muudeks ülesanneteks suunatavad omad ressursid nende rahaliste vahendite kõrval, mida samaks otstarbeks neile assigneerib rahandussüsteem.

NSV Liidu rahandussüsteemi ühtsus.

NSV Liidu rahandussüsteemi kõik loeteldud lülid kujutavad enesest ühtse rahandussüsteemi koostisosi. Rahandussüsteemi ühtsuse määrab selle majanduslik alus, milleks on sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisvahendite sotsialistlik omand. Rahandussüsteemil on ühtne poliitiline alus, kuna riigivõim keskuses ja kohtadel on töörahva saadikute nõukogude käes, kelle tegevus on allutatud ühtsele eesmärgile — klassideta kommunistliku ühiskonna ülesehitamisele. See annab ühtse suuna kogu NSV Liidu

rahandussüsteemile, mille arendamise määrab Nõukogude riik kindlaks rahvamajandusplaanis. Viimane kindlustab riigieelarve ja rahandussüsteemi muude lülide ning majandusharude rahanduse täieliku kooskõlastuse nii ressursside mobiliseerimise kui ka rahaliste vahendite suunamise mõttes.

III peatükk.

NSV Liidu riigieelarve kulude osa üldiseloomustus.

§ 1. Rahandus stalinlike viisaastakute aastail.

Alates Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest kasutas Nõukogude riik rahandussüsteemi kaudu mobiliseeritavaid vahendeid rahvamajanduse arendamiseks selle sotsialistliku ümberehitamise alusel, töötajate heaolu ja kultuurilise taseme tõstmiseks ja maa kaitsevõime tugevdamiseks.

Pärast 1914.—18. a. Esimest Maailmasõda ja kodusõda kasutati rahalisi ressursse esmajärjekorras rahvamajanduse taastamiseks. Järgnevail ajajärkudel tõusis päevakorrale NSV Liidu sotsialistliku ümberkorraldamise (rekonstrueerimise) ülesanne. See ülesanne lahendati stalinlike viie aasta plaanide eduka täitmise varal. Nende plaanide teostamisel etendas tähtsat osa nõukogude rahandussüsteem. Stalinlike viisaastakute finantsplaanide edukas täitmine tagas kõigi partei ja valitsuse poolt kavastatud ürituste finantseerimise.

Esimese viisaastaku finantsplaan.

Esimene viisaastak teostati teatavasti 4¼ aastaga. Selleks aitas kaasa ka rahandussüsteem.

Esimese viisaastaku finantsplaanis oli ette nähtud mahutusi NSV Liidu rahvamajanduse rekonstrueerimisse viie aasta jooksul 91,6 miljardit rubla (kaasa arvatud eelarve, kindlustusasutiste ja rahvamajandusharude rahalised vahendid). Tegelikult mahutati 4¼ aastaga 120,1 miljardit rubla (vt. tabel lk. 44). Esimese viie aasta plaani eduka täitmise tulemusena loodi NSV Liidus võimas metallurgia-, auto-, tööpingiehituse-, keemia-, põllutöömasinate-, lennuki- jne. tööstus. Jõudsalt kasvas elektrienergia-, söe- ja naftatoodang. Idarajoonides arenes ulatuslikult tööstus. Loodi

	Viie aasta plaan	Täideti 4¼ aastaga
Tulud		
1. Sotsialistliku majanduse vahendid	70,9	89,9
2. Elanikkonna vahendite mobiliseerimine	17,3	21,5
3. Muud tulud	3,4	8,7
Kokku . . .	91,6	120,1
Kulud		
1. Rahvamajanduse finantseerimine	56,8	80,3
2. Sotsiaal-kultuurilised üritused	21,4	23,9
3. Haldus ja riigikaitse	10,0	9,0
4. Muud kulud	3,4	6,9
Kokku . . .	91,6	120,1

uus söe-metallurgiabaas Uural-Kuznetski bassein; Kesk-Aasias ja Siberis tekkisid uued tekstiiltööstuse keskused. Sotsialistliku tootmise tohutu tõusu varal tõrjuti kapitalistlikud elemendid tööstusest täielikult välja. Tööstustoodangu üldmaht tõusis, võrreldes 1913. aastaga, kuni 334,5%-ni, võrreldes 1928. aastaga aga — kuni 218,5%-ni.

Võimsa rasketööstuse arenemine tähendas kõigi tööstusharude, transpordi ja põllumajanduse varustamist uue kaasaegse tehnikaga. Selle tehnika baasil tehti otsustavaid edusamme põllumajanduse kollektiviseerimisel. Viisaastaku lõpuks oli organiseeritud üle 200 tuhande kolhoosi ja üle viie tuhande teravilja- ja loomakasvatussovhoosi; külvipind kasvas 4 aastaga 21,4 miljoni ha võrra. 1933. aastaks oli kolhoosidesse ühendatud üle 60% talundeist, millele kuulus üle 75% talupoegade külvipinnast.

500—600 miljoni puuda müügiteravilja asemel, mis varuti individuaalse väikemajapidamise valitsemise ajajärgul, osutus Nõukogude Liit võimeliseks varuma 1200—1400 miljonit puuda teravilja aastas.

Põllumajanduse täieliku kollektiviseerimise alusel purustati kulaklus ja toimus kulakluse kui klassi kiire likvideerimine.

Väga jõudsasti tõusis töötajate heaolu. Tööpuudus osutus täielikult likvideerituks, tugevasti kasvasid töötajate palgad ja nende elutarbeliste ja kultuuriliste vajaduste rahuldamine. Kui 1913. a. hariduskulud ühe elaniku kohta moodustasid 1 rubla 73 kopikat, siis 1932. a. tõusid need 38 rubla 64 kopikani aastas;

tervishoiukulud kasvasid 69 kopikalt 12 rubla 69 kopikani; töökaitse- ja sotsiaalhoolekande kulud — 72 kopikalt 10 rubla 40 kopikani aastas jne.[1]. Järsult kasvas koolide, tehnikumide, kõrgemate õppeasutiste, haiglaasutiste jne. arv.

Tootmise kasvu ja elanikkonna tarvete rahuldamise suurenemise tagajärjeks oli kaubanduse tohutu arenemine. Üksnes jaekaubanduse käibed kasvasid, võrreldes 1928. aastaga, kuni 175%-ni. Seejuures oli eraettevõtja kaubakäibest täielikult välja tõrjutud ning oli tekkinud uus, nõukogude kaubandus — ilma eraettevõtjata ja ilma spekulandita.

Esimese viie aasta plaani täitmise tulemusena saavutati niisiis sotsialismi täielik võit. Sotsialistlik sektor kujunes jagamatult valitsevaks kogu rahvamajanduses.

Kõigi nende protsesside finantseerimisel oli otsustav tähtsus NSV Liidu riigieelarvel. Riigieelarve ja kohalike eelarvete kulud moodustasid 4¼ aasta jooksul 84,1 miljardit rubla ehk ligi 70% esimese viisaastaku finantsplaani kõigist kuludest.

Teise viisaastaku finantsplaan.

Esimese viie aasta plaani edukale täitmisele tuginedes võttis partei XVII kongress vastu teise viie aasta plaani (aastad 1933—1937). Teise viisaastaku finantsplaanis suurenesid rahvamajanduse finantseerimise kulud, võrreldes esimese viie aasta plaaniga, 2,7 korda, kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks kasvasid 3,1 korda.

Teisel viisaastakul ulatusid kapitaalmahutused tohutu summani, moodustades (kaasa arvatud kõik kulud, sealhulgas ka kulud kapitaalremondile) 137,5 miljardit rubla esimese viisaastaku 52,5 miljardi rubla vastu. Kapitaalremont ja limiidivälised kulutused maha arvatud, ulatusid kapitaalmahutused ajavahemikul 1933.—1937. a. 114,7 miljardi rublani. Sellest mahutati tööstusse 58,6 miljardit rubla, põllumajandusse 11,3 miljardit rubla, transpordi- ja sidevahenditesse 21,9 miljardit rubla. Selle tulemusena täideti kogu rahvamajanduse tehnilise rekonstrueerimise ülesanne. Üle 80% kogu tööstustoodangust saadi 1937. a. uutelt ettevõtetelt, mis olid ehitatud või täielikult rekonstrueeritud esi-

[1] Итоги выполнения первого пятилетнего плана развития народного хозяйства СССР, lk. 210.

mese ja teise viisaastaku aastail; üle 50% metallilõikamispinkide olemasolevast pargist kogu rahvamajanduses ja ligi 90% kõigist põllumajanduses töötavaist traktoreist ning kombainidest toodeti nõukogude tööstuses teise viisaastaku jooksul. Põhiliselt viidi lõpule tööstuse elektrifitseerimine. 1937. a. kasvas tööstustoodang, võrreldes 1913. aastaga, rohkem kui 8-kordseks, kusjuures reas tööstusharudes (toodangu suuruselt) asus Nõukogude Liit esikohale Euroopas ja esimeste hulka maailmas.

Põllumajanduse finantseerimine oli üheks teguriks, mis kindlustas kolhooside tootmistegevuse tohutu tõusu. Kolhooside külvipinnad suurenesid teisel viisaastakul peaaegu 25 miljoni ha võrra. Sovhoosides ja masina-traktorijaamades oli 1937. a. üle neljasaja viiekümne tuhande traktori (üldvõimsusega üle 8 miljoni hobusejõu) ja ligi 129 tuhat kombaini.

Jätkus idarajoonide edasine industrialiseerimine, mille tulemuseks oli rahvusvabariikide tohutu majanduslik tõus.

Teine viisaastak oli ühtlasi Nõukogude armee ja sõjalaevastiku tehnilise ümbervarustamise ajajärguks.

Kiiresti tõusis ka elanikkonna heaolu. Jõudsalt suurenesid palgad ja ühtlasi alanesid hinnad. Selle tagajärjel kasvas töötajate tarbimine peaaegu kahekordseks.

Eelarvest assigneeritavad riiklikud summad sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks suurenesid 5,8 miljardilt rublalt 1933. aastal 35,2 miljardile rublale 1938. aastal.

Teise viisaastaku ajajärk, nagu osutab seltsimees Stalin, oli „... tõelise kultuurirevolutsiooni periood" [2]. Nende aastate jooksul ehitati üle 18 tuhande kooli, õpilaste arv alg-, mittetäielikes keskkoolides ja keskkoolides kasvas 21,3 miljonilt 29,4 miljonini. Kõrgema õppeasutise lõpetanud spetsialistide arv, arvestamata sõjaväelisi spetsialiste, suurenes ajavahemikul 1933. aastast kuni 1937. aastani 34,6 tuhandelt 104,8 tuhandeni.

Tohutus ulatuses laienes kinode, teatrite, klubide jms. võrk.

Otsustav tähtsus kõigi nende ürituste finantseerimisel oli, nagu esimeselgi viisaastakul, riigieelarvel. Ajavahemikul 1933—1937 moodustasid eelarve tulud 362,1 miljardit ja kulud 348,8 miljardit rubla, sealhulgas kulutati rahvamajanduse finantseerimiseks 183,7 miljardit rubla, sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks 73,2 miljardit rubla ja riigikaitseks 47 miljardit rubla.

---

[2] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 516.

Kolmanda stalinliku viisaastaku finantseerimine.

Esimese ja teise viisaastaku eduka täitmise tulemusena ehitati NSV Liidus põhiliselt üles sotsialistlik ühiskond. Rahvamajanduse arenemine toimus väga kiires tempos; Nõukogude Liit jättis oma majandusliku arenemise tempolt kaugele maha kõik teised maad. NSV Liit muutus eesrindlikuks maaks rahvamajanduse tehnilise varustuse mõttes. Kuid toodangu hulgalt ühe elaniku kohta ja metalli-, auto-, masinaehituse- jne. toodangu, samuti ka tarbimisesemete toodangu poolest jäi Nõukogude Liit veel tugevasti maha Euroopa ja Ameerika kõige rohkem arenenud maadest, teiste sõnadega, ta jäi veel maha nendest maadest majanduslikult.

Saavutatud edusammude põhjal püstitasid seltsimees Stalin ja partei XVIII kongress (1939. a.) uue grandioosse ülesande: „... kõige rohkem arenenud Euroopa kapitalistlikele riikidele ja Ameerika Ühendriikidele järele ja neist ette jõuda ka majanduslikult ning lahendada see ülesanne lõplikult lähima ajajärgu jooksul" [3].

Nõukogude Liidu rahandusliku võimsuse kasvu põhjal oli kolmanda viie aasta plaanis kapitaalmahutusteks ette nähtud 192 miljardit rubla, sealhulgas kapitaalmahutusteks tööstusse 111,9 miljardit rubla 58,6 miljardi rubla vastu teisel viisaastakul, transpordi alal — 37,3 miljardit rubla 20,7 miljardi rubla vastu aastail 1933—1937, põllumajandusse — 11 miljardit rubla rahandussüsteemi arvel ja kuni 24 miljardit rubla kolhooside endi ressurssidest jne. Riigi kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks pidid kasvama 30,8 miljardilt rublalt 1937. aastal 53 miljardi rublani 1942. aastal. Seoses NSV Liidule kallaletungimise ohu suurenemisega agressiivsete riikide poolt kasvasid ühtlasi märksa riigikaitsekulud.

Kolmanda viisaastaku kolme esimese aasta jooksul kulutati üksnes eelarve järgi tööstusele 83,3 miljardit ja põllumajandusele 37 miljardit rubla. Need assigneeringud kindlustasid NSV Liidu rahvamajanduse uue tõusu. Kiiresti arenes tööstus, eriti rasketööstus. Tootmisvahendite tootmine kasvas rohkem kui poolteisekordseks, masinaehituse toodang — 75% võrra. 1938. a. oli kolhoosideks ühendatud juba 93,5% talundeist; kolhoosidele ja sov-

[3] Propaganda ja agitatsioon ÜK(b)P otsustes ja dokumentides, Tallinn, 1949, lk. 417.

hoosidele kuulus ühtekokku 99,4% kogu külvipinnast. Suurenes põllumajanduse varustamine tehnikaga. Traktoripark koosnes 1940. a. 500,9 tuhandest üksusest, kombainide park — 168,9 tuhandest üksusest.

Kulud sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks moodustasid kolme aasta jooksul (1938—1940) eelarve järgi 113,6 miljardit rubla.

Maa kaitsevõime tõstmiseks teostati laiaulatuslikke üritusi. Kiiresti kasvas kaitsetööstus; üksnes 1938. aasta jooksul suurenes viimase toodang, võrreldes 1937. a., 36,4% võrra. Eelarvelised assigneeringud Nõukogude armeele ja sõjalaevastikule moodustasid ajavahemikul 1938.—1940. a. 119,2 miljardit rubla.

Kolmanda viisaastaku plaani täitmise tagajärjeks oli NSV Liidu majanduse ja kultuuri uus tõus ja õitseng. Selle rahuliku loova töö katkestas saksa fašismi röövellik kallaletung NSV Liidule.

NSV Liidu rahandus Isamaasõja ajajärgul.

Suure Isamaasõja aastail moodustasid otsesed sõjakulud tohutu summa — 551,1 miljardit rubla. Samal ajal assigneeris riik suuri summasid sõjalise tootmise arendamiseks, viimaseil sõja-aastail aga, pärast ajutiselt okupeeritud rajoonide vabastamist fašistlikest röövvallutajaist, suunati üha kasvavad summad nimetatud rajoonide majanduse taastamiseks. Peale selle assigneeriti väga suuri summasid sotsiaal-kultuurilisteks vajadusteks; viimastele kuludele lisandusid uute oluliste kuludena sõjaväelaste perekondade hooldamise ja nende heaolu korraldamise ja Isamaasõja invaliidide ning orbude, langenud sõjameeste laste, hooldamise kulud.

Rahandussüsteemile langes vastutusrikas ülesanne mobiliseerida kõigi nende kulude katmiseks vajalikud ressursid. Selle ülesande tegi keeruliseks asjaolu, et esimestel sõja-aastatel riigieelarve tulud, nagu juba oli märgitud, teataval määral vähenesid. 1942. a. kahanesid riigieelarve tulud, võrreldes 1940. aastaga, 180 miljardilt rublalt 165 miljardi rublani. Sotsialistlikult majanduselt laekuvad tulud vähenesid seejuures 158 miljardilt rublalt 108 miljardi rublani. Kuid järgnevail aastail ilmneb viimatinimetatud tulude alal uus tõus. Sotsialistliku majanduse tulude kõrge taseme hoidmine kujunes võimalikuks sõjaajal toimunud sotsialistliku tootmise kasvu ja toodangu omahinna alandamise teel.

Juba 1942. aasta esimesel poolel olid kaotatud tootmisvõimsused mitte ainult taastatud, vaid isegi tunduvalt ületatud. Alates

1942. a. hakkab sotsialistlik tootmine pidevalt kasvama, kusjuures idarajoonides saavutas sõjaline toodang juba 1942. a. märtsis taseme, millel see oli enne sõda kogu riigi territooriumil. Sõjamajanduse arenemine kindlustas Nõukogude armee pideva ja üha kasvava varustamise relvade, laskemoonaga jne. Üheaegselt võtsid partei ja valitsus abinõud tarvitusele tsiviilelanikkonna varustamise suurendamiseks ja paremaks muutmiseks. Idarajoonides laienes kiiresti külvipind.

1942.—1944. a. jooksul alanes riikliku tööstuse toodangu omahind võrreldava toodangu osas 50 miljardi rubla ehk 17,2% võrra. Selle tagajärjel hakkasid sotsialistliku majanduse tulud kiiresti tõusma.

1943. aastal kasvasid sotsialistlikult majanduselt laekuvad tulud, võrreldes 1942. aastaga, rohkem kui 14 miljardi rubla võrra. Eelarve ressursside täiendamises etendasid tähtsat osa ka elanikkonna maksed. Viimased suurenesid 19 miljardilt rublalt 1940. aastal 44,7 miljardile rublale 1942. aastal ehk 10,8%-lt 27%-le kõigist tuludest. Maksude laekumise kasvu kõrval tõusis ka elanikkonna vabatahtlike maksete osatähtsus. Kiiresti kasvas riigilaenude tellimine, laiaulatusliku vooluna laekusid panused riigikaitsefondi. Selles väljendus Nõukogude rahva tohutu patriootlik vaimustus.

Sotsialistliku majandussüsteemi tingimustes osutus võimalikuks sõjakulude katteks ulatuslikult mobiliseerida rahvamajanduse reserve; seda tehti pankade kaudu. Nende reservide mobiliseerimine oli tähtsaks teguriks, mis aitas kaasa rinde vajaduste rahuldamisele.

Kõik mainitud asjaolud tagasid nõukogude rahanduse suure kindluse. Esimestel sõja-aastatel, Nõukogude Liidule sõjaliselt, majanduslikult ja rahanduslikult kõige raskemal ajajärgul, ilmnes teatav lünk riigieelarve tulude ja kulude vahel — kulud ületasid tulusid. Kuid juba 1944. a. läks korda eelarvet tõhusalt tugevdada, hoolimata kasvanud sõjakuludest. Jooksvate tulude ülekaalu asemel kuludest, nagu see esines 1940. aastal, ületasid 1942. aastal jooksvad kulud tulusid 18,9 miljardi rubla võrra. See lünk kaeti osaliselt raha emissiooni arvel, samuti aga ka rahvamajanduses enne sõda loodud materiaalsete ressursside ja varude mobiliseerimise teel pankade kaudu. Koos sõjamajanduse kasvuga 1943. a. tugevnes ka nõukogude eelarve. Selle tulud moodustasid 202,7 miljardit ja kulud 210,0 miljardit rubla. Kulude ülekaal tuludest väheneb seega 7,3 miljardi rublani. See lünk kaeti samuti rahaemissiooni arvel ja eelmiste aastate materiaalsetest ressurssidest

ning varudest. 1944. a. täideti riigieelarve tulude osas juba 268,7 miljardi rubla ja kulude osas 264,0 miljardi rubla suuruses summas. Järelikult viidi NSV Liidu riigieelarve juba sõja lõpul majanduse tõusu baasil tasakaalu ligi 5 miljardi rubla suuruse tulude ülekaaluga kuludest. Ja seda hoolimata sellest, et NSV Liidu riigieelarve kulud, võrreldes sõjaeelse tasemega, olid tunduvalt kasvanud. 1940. a. moodustasid need kulud 174,3 miljardit rubla, 1944. a. aga ulatusid 264 miljardi rublani.

Nõukogude riigi rahandusliku võimsuse tugevnemine ei kindlustanud üksnes üha kasvavate sõjakulude katmise, vaid võimaldas eraldada järjest suuremaid summasid ka rahvamajanduse finantseerimiseks. Isamaasõja kolme aasta (1942—1944) jooksul tehtud kapitaaltööde maht NSV Liidus moodustas ligi 79 miljardit rubla (arvestamata evakueeritud ettevõtete seadmete väärtust). Ehitati ulatuslikult uusi tehaseid ja taastati evakueeritud ettevõtete tootmisvõimsusi. 1943. aastast peale, sedamööda, kuidas Nõukogudemaa puhastati saksa fašistlikest röövvallutajaist, võtsid taastamistööd varem okupeeritud rajoonides üha laiema ulatuse. 1943. ja 1944. a. kulutati selleks otstarbeks ligi 17 miljardit rubla, sellest 1944. a. 14 miljardit rubla. Kuivõrd suured on need arvud, sellest saab kujutluse, kui meenutada, et esimesel viisaastakul oli kapitaalmahutuste keskmine maht aastas ligi 10 miljardit rubla. NSV Liidu rahvamajanduse arendamise ja taastamise finantseerimine kindlustas mitte ainult Nõukogude armee üha kasvava varustamise, vaid ka elanikkonna varustamise paremaks muutmise; rahvamajanduse tõus lõi ühtlasi tingimused riigieelarve tulude uueks suurenemiseks. Eelarve tulude ja kulude vahelise lünga likvideerimine võimaldas juba 1944. a. lõpetada raha edasise emissiooni. Majanduse arenemine kindlustas ühtaegu laiatarbekaupade tootmise suurenemise ja jae-kaubakäibe laienemise. 1944. a. suurenes jae-kaubakäive, võrreldes 1942. aastaga, 58% võrra. Kaubakäibe kasv ja eelarve tugevnemine lõid omakorda eeldused nõukogude rubla tugevnemiseks.

Nõukogude Liit kandis tohutut kahju saksa fašistlike röövvallutajate kallaletungimise läbi. See kahju, mis tekitati riigile ja elanikkonnale riikliku, kooperatiivse ja isikliku omandi purustamise ja riisumise läbi NSV Liidu okupeeritud territooriumil, ulatub sõjaeelsetes hindades 679 miljardi rublani. Kui sellele juurde arvata otsesed sõjakulud, majanduse ümberkorraldamisega seotud kulud, sõjaliste ehituste, ettevõtete evakueerimise ja reevakueeri-

mise kulud, sõjaväelastele pensionide väljamaksmiseks minevad kulud ja elanikkonna ning sotsialistlike ettevõtete kaotused tootmistegevuse katkemisest okupeeritud rajoonides, mis moodustavad ühtekokku 1890 miljardit rubla, tõuseb Nõukogude Liidule tekitatud üldine kahju 2569 miljardi rublani.

Igasugune teine, isegi kõige suurem kapitalistlik riik, kes oleks kandnud niisugust kahju, oleks aastakümneiks oma arenemises tagasi paisatud ning teise järgu riigiks muutunud. Kuid Nõukogude Liiduga seda ei juhtunud. Nõukogude Liit väljus sõjast tugeva riigina, võimsa majanduse ja kindla rahandusega.

Nõukogude Liidu Isamaasõja aastate majandus ja rahandus kujutavad enesest otsest vastandit Venemaa 1914.—1917. a. Esimese Maailmasõja aegsele majandusele ja rahandusele. Selle sõja tagajärjeks oli Venemaa majanduslik laostumine ja rahanduse täielik kokkuvarisemine. Aasta-aastalt kasvas lünk jooksvate tulude ja kulude vahel. 1914. aastal, esimesel sõja-aastal, katsid eelarve jooksvad tulud ainult 50% Venemaa eelarvelistest kuludest, 1915. a. — ainult 24%, 1916. a. — 22,5% ja 1917. a. kõigest 15% nimetatud kuludest. Sõda finantseeriti elanikkonna laiadelt massidelt võetavate maksude ja raha piiramatu ringlusse laskmise varal, mis soodustas rahanduse kokkuvarisemist ja viis töötajad tohutu vaesumiseni.

Nõukogude riik, mis tekkis 1917. a. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena, sai raske pärandi täiesti laostunud majanduse ja rahanduse näol.

Kodusõda ja välisriikide interventsioon viisid maa majanduse veel suurema languseni.

Pärast Esimest Maailmasõda, kodusõda ja interventsiooni muutus raha täiesti väärtusetuks, rahasüsteem oli aga õõnestatud oma aluses eneses. Oli tarvis läbi viia põhjalik rahareform. Vana raha vahetati ümber vahekorras: 5 miljonit rubla 1922. a. väljaande vana raha 1 rubla 1924. a. väljaande uue raha vastu.

Pärast Teist Maailmasõda, hoolimata sellest, et Nõukogude Liit kandis tunduvalt suuremat kahju, ei olnud raharingluse tugevdamiseks selline radikaalne reform vajalik. Sotsialistliku ühiskondliku ja poliitilise korra ülisuured paremused kindlustasid Isamaasõja aastail NSV Liidu rahvamajanduse ja rahanduse kindluse.

Lõpetanud edukalt võiduka sõja, asus Nõukogude rahvas uuesti rahulikule ülesehitustööle, NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise uue stalinliku viie aasta plaani teostamisele.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Rahandus sõjajärgsel stalinlikul viisaastakul (aastad 1946—1950).

1946.—1950. a. stalinliku viisaastaku põhiülesandeks on taastada maa kannatada saanud rajoonid, saavutada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ning ületada siis see tase tunduvas ulatuses. Vastavalt sellele põhiülesandele on viie aasta plaaniga ette nähtud mahutusi kapitaalehitusse 250,3 miljardi rubla ulatuses, kusjuures 1946.—1950. a. jooksul tuleb taastatavaid ja uusi ettevõtteid tegevusse rakendada 234 miljardi rubla väärtuses (1945. aasta eelarvehindades).

Need kapitaalmahutused peavad kindlustama esmajärjekorras rasketööstuse ja transpordi taastamise ja edasiarendamise, millest oleneb NSV Liidu kõigi ülejäänud rahvamajandusharude taastamine ja tõus. Kapitaaltööde maht peab moodustama nende aastate jooksul ainult tööstuse alal 157,5 miljardit rubla. Tööstustoodang peab nn. 1926/27. a. püsivhindades 1950. aastal ületama 1940. a. toodangu taseme 48% võrra.

Hiigelsuured kapitaalmahutused on nähtud ette põllumajanduse alal. Viisaastaku jooksul assigneeritakse üksnes riiklikest summadest selleks otstarbeks 19,9 miljardit rubla, sealhulgas masina-traktorijaamade taastamiseks ja arendamiseks — 8,8 miljardit rubla, niisutus- ja maaparandustöödeks — 2 miljardit rubla, kariloomade arvu juurdekasvuks sovhoosides — 2 miljardit rubla. Peale selle mahutatakse kapitaalehitusse 38 miljardit rubla kolhooside akumulatsioonide arvel.

Kõik see peab kindlustama põllumajanduse kiire taastamise ja tõusu, masinatepargi kasvamise ja saakide suurenemise.

Kerge- ja toiduainetetööstuse ning põllumajanduse taastamine ja edasiarendamine loovad viie aasta plaani täitmise tulemusena tingimused tähtsamate tarbimisesemete külluse saavutamiseks.

Vastavalt rahvamajanduse kasvule on kavastatud tohutu tõus transpordi alal, mille tarvis määratud kapitaalmahutused moodustavad 40,1 miljardit rubla.

Viie aasta plaan näeb ühtlasi ette laiaulatusliku programmi töötajate materiaalse ja kultuurilise elujärje tõstmise alal. Väga suured summad assigneeritakse elamute ehitamiseks — 42,3 miljardit rubla 15,5 miljardi rubla vastu kolmandal viisaastakul. Uut elamispinda võetakse kasutamisele 72 miljonit ruutmeetrit. Edasi on kavatsusel hiigelsuures ulatuses laiendada kommunaalmajan-

dust (veevärkide taastamine ja uute veevärkide ehitamine, trammi- ja trollibusevõrgu laiendamine jms.).

Hariduse ja tervishoiu, laste- ja emadekaitse ning sotsiaalkindlustuse osas näeb stalinliku viisaastaku plaan ette mitte ainult kõigi nende alade korralduse taastamise endises ulatuses, vaid ka tohutu edasiarendamise.

Ainuüksi 1950. aastal peavad elutarbelisteks ja kultuurilisteks vajadusteks minevad kulud ulatuma 106 miljardi rublani, s. o. need kulud peavad suurenema, võrreldes 1940. aastaga, 2,6-kordselt. Tegelikult on need kulud juba ületatud ja ulatuvad 1949. a. eelarve järgi 119,2 miljardi rublani.

Viie aasta plaan näeb ette majanduse ja kultuuri hiigelsuure tõusu mitte üksnes NSV Liidus tervikuna, vaid ka liiduvabariikide tohutu majandusliku ja kultuurilise arenemise.

Uue viie aasta plaani (1946—1950) grandioosse tööprogrammi täitmine on uueks suureks sammuks edasi teel kommunismile, Nõukogude Liidu majanduse ja kultuuri õitsengule ning töötajate heaolu tõusule.

Üheks tähtsamaks ülesandeks uuel viisaastakul on Nõukogude kodumaa kaitse edasine tugevdamine.

Uue viisaastaku kolme esimese aasta (1946—1948) jooksul tehtud edusammude alusel võitlevad Nõukogude Liidu töötajad NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise stalinliku plaani täitmise eest nelja aastaga.

Viie aasta plaan paneb rahandusorganeile vastutusrikkad ülesanded nõukogude rubla tugevdamise, isemajandamise, sotsialistliku majanduse akumulatsioonide suurendamise ja rahaliste vahendite kulutamise kontrolli paremaks muutmise eest võitlemisel, kui tingimuste eest, mis on vajalikud rahvamajanduse ja sotsiaal-kultuuriliste ning riigikaitseürituste finantseerimise plaani täitmiseks.

Otsustav tähtsus vajalike ressursside mobiliseerimises ja sotsialistliku ülesehitustöö finantseerimises kuulub uuel viisaastakul NSV Liidu riigieelarvele. Viisaastaku kolmel esimesel aastal (1946—1948) ulatusid NSV Liidu riigieelarve tulud üle 1139 miljardi ja kulud üle 1056 miljardi rubla [4]. Vastavalt rahuliku ülesehitustöö ülesandeile on sõjajärgsete eelarvete kulude struktuur järsult muutunud. 1937. a. vähenesid kulud relvastatud jõududele,

[4] NSV Liidu 1949. a. riigieelarve kinnitati NSVL Ülemnõukogu poolt tulude osas 446,0 miljardi rubla ja kulude osas 415,4 miljardi rubla suuruses, kusjuures tulud ületavad kulud 30,7 miljardi rubla ulatuses. — Toim. märkus.

võrreldes 1945. aastaga, peaaegu kahekordselt; kulud rahvamajandusele aga on, eelarve kõigi kulude üldisel suurenemisel 25,2% võrra, kasvanud 77,5% ja kulud sotsiaalkultuurilisteks üritusteks 71% võrra.

§ 2. NSV Liidu riigieelarve kulude koostis ja eelarvelise finantseerimise kord.

Üldiseloomustus.

Vastavalt Nõukogude riigi majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatusliku töö, väliskallaletungi eest maa sõjalise kaitsmise ning sotsialistliku omandi kaitsmise funktsioonile jagunevad NSV Liidu riigieelarve kulud nelja põhirühma: rahvamajanduse, sotsiaal-kultuuriliste ürituste, riigikaitse ja halduse finantseerimine. Üksikute kululiikide osatähtsust eelarves iseloomustavad järgmised andmed (miljard. rbl.-des):

	1945. a. (täitmine)	1946. a. (täitmine)	1947. a. (täitmine eelkokkuvõtte järgi)	1948. a. (täitmine eelkokkuvõtte järgi)	1949. a. (plaan)
Kokku kulud	298,1	307,5	361,5	368,8	415,4
Rahvamajanduse finantseerimine . . .	74,4	106,2	133,1	147,5	152,5
Sotsiaal-kultuurilised üritused	62,7	80,0	106,5	105,6	119,2
Sellest:					
a) haridus	26,4	37,8			
b) tervishoid	11,5	13,6			
Relvastatud Jõudude Ministeerium . .	128,2	73,6	66,4	66,3	79,1
Haldus, kohtuasutised ja prokuratuur .	9,2	11,8	13,0	13,1	13,7

NSV Liidu riigieelarve kulude koostis näitab, et eelarvelised vahendid suunatakse sotsialistliku ülesehitustöö arendamiseks ja töötajate materiaalse ning kultuurilise elutaseme järjekindlaks tõstmiseks. Toodud arvud on ühtlasi kujukaks tõenduseks partei ja valitsuse suure hoole kohta maa kaitsevõime tugevdamise eest Nõukogude Liidu rahvaste rahuliku loova töö kaitsmise eesmärgil.

Eelarvelise finantseerimise meetodid.

Sotsialistliku riigi üksikute ürituste eelarvelise finantseerimise süsteemis tuleb vahet teha isemajandamisel olevate ettevõtete ja organisatsioonide finantseerimise ja täielikult eelarvel olevate asutiste ja ürituste finantseerimise vahel.

Nagu meile eespoolesitatust juba on teada, katavad isemajandavad organisatsioonid kõik oma kulud jooksva tootmistegevuse alal kaupade müügist saadavast tulemist. Ühtlasi finantseerivad nad selles tulemis sisalduva kasumi arvel ka teatavat osa tootmise laiendamiseks minevatest kulutustest. Selle tõttu ei saa isemajandavad ettevõtted eelarvelt rahalisi vahendeid oma jooksva tegevusega seotud kulude katmiseks. Eelarvest assigneeritakse neile rahalisi vahendeid ainult tootmise laiendamise jaoks ja sedagi vaid neil juhtudel, kui isemajandavail ettevõtteil ja organisatsioonidel ei jätku oma kasumeist plaanitud majandusliku tegevuse arendamise kava täitmiseks.

Eelarveliste asutiste ja organisatsioonide finantseerimisel kaetakse eelarvest kõik kulud — nii nende asutiste ja organisatsioonide jooksva tegevuse kulud kui ka kulud, mis on seotud selle tegevuse laiendamisega. Kui neil organisatsioonidel on mõningaid omasid tulusid, siis kantakse need reeglina tervelt eelarvesse. Eelarvelisel finantseerimisel on mõned rahvamajandusharud ja organisatsioonid, nagu näiteks masina-traktorijaamad ja sideettevõtted, enamik sotsiaal-kultuurilistest asutistest (koolid, haiglad jne.) ja lõpuks kõik riigivõimu- ja riigihaldusorganid (NSVL Ülemnõukogu ja vabariikide ülemnõukogud, NSVL Ministrite Nõukogu, vabariikide ministrite nõukogud ja ministeeriumid, kohalikud nõukogud ja nende osakonnad jne.). Eelarvelise finantseerimise korras kaetakse ka kõik riigikaitsekulud.

Eelarvelise finantseerimise põhimõtted.

Eelarvelise finantseerimise esimeseks põhimõtteks on väljatavate vahendite tagastamatus (tagasimaksmisele mittekuulumine). Sellises korras finantseeritakse kõiki riiklikke ettevõtteid, asutisi ja organisatsioone. Niisama antakse eelarvest tagastamatus korras rahalisi vahendeid Kaubandus- ja Põllumajanduspangale neil juhtudel, kui eelarvest assigneeritakse rahalisi vahendeid nende pankade pikaajalise krediteerimise fondide tarvis, mis on asutatud

kooperatiivsete-kolhooslikkude organisatsioonide kapitaalehituse krediteerimiseks; Kaubandus- ja Põllumajanduspank aga omakorda annavad nimetatud fondidest kolhoosidele ja kooperatiividele nende tegevuse arendamiseks pikaajalisi krediite, mis kuuluvad tagasimaksmisele kindlaksmääratud tähtajal.

Eelarvelise finantseerimise teiseks põhimõtteks on range sihtfinantseerimise põhimõte. Kõik summad väljatakse eelarvest täpselt kindlaksmääratud otstarbeks ja neid võidakse kulutada ainult vastavalt sellele otstarbele. Rahandusorganid peavad sellelt seisukohalt kontrollima eelarveliste vahendite õiget ja seaduspärast kulutamist.

Eelarvelise finantseerimise kolmandaks põhimõtteks on rahaliste assigneeringute kokkuhoidlik ja otstarbekohane kasutamine. Vähe on sellest, kui nende summade kulutamisel peetakse kinni seaduslikkusest; on tarvis, et iga asutis, ettevõte ja organisatsioon väldiks igasuguseid liialdusi, korratut majandamist, kasutaks saadud rahalisi ressursse maksimaalsete tulemustega.

Üheks tähtsamaks tingimuseks on veel see, et finantseerimine toimuks vastavalt tootmis- ja tegevusplaanide täitmisele. Rahandusorganid ei tohi lubada automaatset finantseerimist kinnitatud plaani põhjal. Lähtudes üksikute ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide finantseerimise aastaplaanist, peavad rahandusorganid kindlaks määrama kvartalised assigneeringud, võttes arvesse seejuures asutiste ja organisatsioonide tegevusplaanide täitmist ja eelmisteks kvartaliteks määratud rahaliste vahendite ärakasutamise täielikkust. Nii peab näiteks haiglate võrgu finantseerimise puhul rahandusorganeil järgmise kvartali assigneeringute kindlaksmääramisel käes olema mitte ainult haiglate võrgu laiendamise plaan, vaid ka andmed selle võrgu arendamise plaani täitmise ja selleks otstarbeks antud rahaliste vahendite kasutamise kohta aasta eelmistes kvartalites.

Sel teel peavad rahandusorganid finantseerimise käigus võitlema tootmis- ja tegevusplaanide õigeaegse täitmise eest üksikute ürituste alal.

IV peatükk.

NSV Liidu rahvamajanduse finantseerimise kulud.

(Isemajandavate organisatsioonide finantseerimine).

§ 1. Rahvamajanduse finantseerimise kulude koostis.

Üldiseloomustus.

Rahvamajanduse finantseerimise kuludesse kuulub kõigi sotsialistliku tööstuse harude, põllumajanduse (sovhooside, kolhooside, masina-traktorijaamade, Põllumajanduse Ministeeriumi asutiste võrgu, nagu veterinaarravilate, veterinaarjaoskondade jms.), metsamajanduse, kõigi transpordiliikide (raudtee-, vee-, õhu-, mitteröövpmelise jne.), välis- ja sisekaubanduse, varumiste, ühiskondliku toitlustamise ning kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimine. Peale selle kuulub sellesse kuluderühma maaparandustööde, hüdro-meteoroloogiateenistuse, kalavetekaitse ja muude majanduslike ürituste finantseerimine.

Rahvamajanduse eelarvelise finantseerimise eesmärgiks on kõigi sotsialistliku majanduse harude edasiarendamine. Pärast sõja võidukat lõpetamist saksa fašistlike röövvallutajate ja jaapani imperialistide vastu on riigieelarve tähtsaimaks ülesandeks, sotsialistliku tootmise laiendamise finantseerimise kõrval, NSV Liidu rahvamajanduse täieliku taastamise finantseerimine, saksa fašistlike röövvallutajate poolt tekitatud kahju likvideerimine lühima aja jooksul.

Seoses sellega, et rahvamajanduse haldamise põhiliseks meetodiks on isemajandamine, kulutatakse peamine osa riigieelarvest rahvamajandusele määratavaist summadest isemajandavate organisatsioonide finantseerimise korras. Täielikku finantseerimist eelarvest rakendatakse ainult üksikute majandusharude, nagu masina-traktorijaamade, suhtes. Peale selle finantseeritakse eelarvest täie-

likult üksikute ametkondade võrkude mitmesuguseid organisatsioone, näiteks agronoomi- ja veterinaarjaoskondi, veterinaarravilaid ja teisi asutisi.

§ 2. Isemajandavate organisatsioonide finantseerimine.

Riigieelarve rahvamajanduse finantseerimise kulude koostise ja isemajandavate organisatsioonide finantseerimise korra iseloomustamiseks on tarvis esiteks vaadelda nende organisatsioonide käsutuses olevate fondide struktuuri.

Majandusorganisatsioonide põhi- ja käibefondid.

Iga isemajandav ettevõte ja organisatsioon kasutab oma tootmistegevuseks teatavaid materiaalseid tootmisfonde. Ta kasutab selleks näiteks masinaid, tööpinke jms., mis kuluvad tarvitamisel. Niisamuti kulutatakse tootmiseks toorainet, kütust, elektrienergiat jne.

Nende materiaalsete kulutuste ja tööliste, tehnikute, inseneride jne. elava töö rakendamise tulemusena luuakse uus toodang, mis, nagu selgitasime juba eelmistes peatükkides, müüakse raha eest. Müügitulemi arvel hüvitab ettevõte kulunud masinad, tööpingid ja muu seadistuse (asendab kõlbmatud seadmed uutega ja remondib seadmeid), taastab tooraine- ja kütusetagavarad jne.

Seega toimub igas ettevõttes ettevõtte fondide käive. Seda teostatakse raha abil. Ettevõte ostab raha eest seadmeid, toorainet, kütust jne., valmistab nende tootmisvahendite abil uue toodangu, mille müüb raha eest. Selle raha arvel hüvitatakse (taastatakse) kõik ettevõtte materiaalsete fondide kulutused.

Käibe iseloomu järgi jagatakse ettevõtte tootmisfondid *põhi- ja käibefondideks*. Nende kasutamine sünnib tootmistsükli käigus.

Iga tootmistsükkel hõlmab teatavat ajavahemikku ja kujutab enesest kindla koguse kaupade tervet tootmisprotsessi, kõigi järjestikuste tootmisstaadiumide kogumit — alates tooraine töötlemisest kuni valmistoodete viimistlemiseni.

Ettevõtte põhifondidesse kuuluvad: hooned, ehiti-

sed, tööpingid jms. Nende käibe iseärasus seisab selles, et nad kuluvad järk-järgult, rea tootmistsüklite kestes, ning igas tootmistsüklis kandub nende maksumus ainult osaliselt (kulumi määral) antud partii valmistoodete maksumusse. Sealjuures säilitavad need fondid kogu kasutamisaja kestes oma kuju (masin jääb näiteks masinaks) ning nad asetsevad alatiselt tootmissfääris.

Ainult pärast põhifondide täielikku ärakulumist, kui nad muutuvad edaspidiseks kasutamiseks kõlbmatuks, kõrvaldatakse nad tootmisest ja asendatakse uutega.

Ettevõtte käibefondidesse kuuluvad: tooraine, kütus, abimaterjalid jne. Need fondid tarbitakse täielikult iga tootmistsükli kestes ja vajavad seetõttu iga kord pärast tsükli lõppemist täielikku taastamist (s. o. tooraine ja kütuse uute tagavarade ostmist jms.). Käibefondid muudavad igas tootmistsüklis oma kuju. Tooraine muutub töötlemise käigus poolfabrikaadiks ja siis valmistooteiks. Viimased lähevad müügile, s. o. realiseeritakse ettevõtte poolt raha eest. Tootmistsükli lõppemisel väljuvad käibefondid seega tootmissfäärist ja astuvad ringlussfääri. Pärast seda, kui ettevõte on müügitulemi arvel taastanud tooraine-, kütuse- jne. tagavarad ja laseb need tootmisse, astuvad käibefondid uuesti tootmissfääri.

Ettevõte vajab talle antud tootmiskava täitmiseks teatavat hulka masinaid, tööpinke, toorainet jne., teiste sõnadega — teatavas suuruses põhi- ja käibefonde.

Tootmise laiendamine nõuab ettevõtte põhi- ja käibefondide vastavat täiendamist.

Nagu eespool nägime, teostatakse ettevõtte fondide käivet raha abil. Ettevõte soetab raha eest seadmeid, toorainet jne., kasutab neid tootmise käigus ja hüvitab tootmiskulutused kaupade müügist saadava tulemi arvel.

Seetõttu peab ettevõttel olema teatavad rahalised vahendid ka põhifondide laiendamiseks (uute hoonete ja ehitiste püstitamiseks, täiendavate masinate ja tööpinkide ostmiseks jms.).

Ettevõte varustatakse kindlate rahaliste vahenditega sellise hulga tooraine, kütuse jne. ostuks, mis on vajalik plaanitud ulatuses iga tootmistsükli teostamiseks. Need rahalised vahendid kinnistatakse majandusorganisatsioonidele ja kannavad ettevõtete omade rahaliste käibevahendite nimetust.

Tootmise laiendamine nõuab käibevahendite täiendamist.

Materiaalsete põhifondide laiendamise ja rahaliste käibevahen-

dite juurdekasvu finantseerimiseks kasutatakse esmajärjekorras majandusorganisatsioonide omi ressursse (kasumit ja teisi allikaid), aga ka eelarvesüsteemi rahalisi vahendeid.

Isemajandavate organisatsioonide finantseerimine eelarvest.

NSV Liidu riigieelarvest isemajandavaile organisatsioonidele assigneeritavad rahalised vahendid suunatakse peamiselt: 1) uute põhifondide loomiseks ja töötavate põhifondide laiendamiseks; 2) käibevahendite juurdekasvu finantseerimiseks.

Mõlemal juhul assigneeritakse eelarvest rahalisi vahendeid seejuures ainult neiks vajadusteks, mida ei ole võimalik majandusorganite omadest ressurssidest katta.

Need kaks eelarveliste vahendite kululiiki on riigieelarve kulude põhiliikideks isemajandavate ettevõtete finantseerimise alal. Nende kõrval on veel teisi kululiike. Eelarvest antakse majandusorganitele üksikjuhtudel riiklikku dotatsiooni plaanikahjumite katmiseks, samuti ka rahalisi vahendeid nn. operatsioonikuludeks (vt. selle kohta allpool).

§ 3. Kapitaalmahutuste finantseerimine.

Kapitaalmahutuste finantseerimise kulude mõiste ja koostis.

Ettevõtete ja organisatsioonide pideva tootmistegevuse kindlustamiseks on tarvis esmajärjekorras töötavate põhifondide kulumise regulaarset hüvitamist ehk nende lihtsat taastootmist. Viimane sisaldab eneses alati laiendatud taastootmise elemente, kuna vana seadistus asendatakse tehniliselt täiuslikuma seadistusega. Töötavate fondide suurendamine (uute hoonete ehitamine, tööpinkide pargi uuendamine) kujutab enesest nende fondide laiendatud taastootmist.

Põhifondide lihtsas taastootmises tuleb samuti eristada:

a) fondide hüvitamist tervikuna, näiteks kulunud masina asendamist uuega;

b) kulumi osalist taastamist.

Viimasel juhul toimub ainult hoone, masina üksikute osade asendamine uutega. Seda võib selgitada mingi ehitise näidise varal. Hoone seinad võivad püsida sada aastat ja rohkem, ilma et neid oleks vaja asendada, kuid korrustevahelisi lagesid (talasid, põrandaid) tuleb selle saja aasta jooksul mitu korda asendada

selleks, et hoone oleks kasutamiskõlvuline. Järelikult tuleb hoone üksikuid osi taastada sagedamini kui kogu ehitist tervikuna. Niisama on lugu ükskõik missuguse masina kulumisega. Selle üksikosad kuluvad ja neid tuleb asendada uutega mitu korda kogu masina kasutamisaja jooksul. Sellist põhifondide osalist hüvitamist nimetatakse kapitaalremondiks.

Põhifondide lihtsa taastootmise kulusid selle mõlema liigi alal ja nende fondide laiendatud taastootmise kulusid nimetatakse kapitaalmahutuste finantseerimise kuludeks. Viimaste kulude koostisse kuuluvad:

a) kapitaalehituse, s. o. töötavate põhifondide hüvitamise, nende laiendamise ja uute põhifondide loomise kulud;

b) kapitaalremondi kulud.

Kapitaalmahutustesse ei kuulu jooksva remondi kulud, kuna need ei kujuta enesest ei põhifondide kulumi katmise kulusid ega nende fondide laiendamise kulusid. Jooksev remont on seotud ainult nende fondide mitmesuguste juhuslike murdumiste või vigastuste parandamise ja ennetamisega.

Kapitaalmahutuste finantseerimise kulude tähtsus ja nende plaanimine.

Kapitaalmahutuste finantseerimine kujutab enesest rahvamajanduse finantseerimise kulude põhiliiki. 1940. a. moodustasid need kulud 38 miljardit rubla.

Ka Isamaasõja aastail, seoses sõjamajanduse hoogsa arendamise ja saksa okupatsioonist vabastatud rajoonide majanduse taastamisega, tehti suuri kapitaalmahutusi. Veel hoogsamalt kasvavad kapitaalmahutused sõjajärgsel perioodil. Tähtsat osa neis mahutustes etendavad majandusorganite omad ressursid. 1947. a. oli kapitaalmahutusteks määratud 58,8 miljardit rubla, sellest eelarve järgi 49,2 miljardit rubla ja ettevõtete ning organisatsioonide vahendite arvel 9,6 miljardit rubla (ilma kapitaalremondita).

Mainitud kulude määratu suure tähtsuse tõttu on kapitaalmahutuste plaanimine allutatud rangele korrale.

Kapitaalehituse üldmahu määrab kindlaks NSV Liidu valitsus rahvamajandusplaanis.

Liidulise tähtsusega (s. o. NSV Liidu valitsusele alluvate) ettevõtete ja organisatsioonide kapitaaltööde plaan koostatakse jaotu-

sega üksikute ministeeriumide (näiteks söe-, nafta-, keemiatööstuse ministeeriumi jne.) vahel.

Vabariikliku ja kohaliku majanduse (s. o. liiduvabariikide valitsustele ja kohalikele nõukogudele alluva majanduse) alal koostatakse kapitaaltööde plaan jaotusega üksikute vabariikide vahel.

Selleks, et kindlustada valitsuse kontrolli eriti tähtsate ja kõige suuremate ehituste üle, jagatakse kõik ehitused nende majanduslikust tähtsusest olenevalt ülelimiitseiks ja alalimiitseiks.

Ülelimiitseks nimetatakse ehitust, mis ületab teatava limiidi. Viimane määratakse kindlaks NSV Liidu valitsuse poolt diferentseeritult üksikute majandusharude järgi: metallurgiatööstuses moodustab see näiteks 5 miljonit rubla, teistes tööstusharudes — 4—3 miljonit rubla jne.

Kõik muud ehitused, mille maksumus on väiksem limiidist, kuuluvad alalimiitsete ehituste hulka.

Kõikide ehituste jaoks koostatakse nn. tiitelnimestikud, milles näidatakse ehituse koht, selle maht, ehituse alustamise ja lõpetamise aeg ja assigneeringute suurus eelseisvaks (plaanitavaks) aastaks.

Kõigi ülelimiitsete ehituste tiitelnimestiku, olgu need ehitused liidulise, vabariikliku või kohaliku alluvusega, kinnitab NSVL Ministrite Nõukogu.

Alalimiitsete ehituste osas määrab NSVL Ministrite Nõukogu kindlaks ainult kapitaalmahutuste üldulatuse. Nende ehituste tiitelnimestikud kinnitavad aga liidulise tähtsusega majanduse alal — üleliidulised ministeeriumid ja vabariikliku ning kohaliku majanduse alal — liiduvabariikide ministrite nõukogud.

Liiduvabariikide ministrite nõukogud jagavad kõik ehitused omakorda üle- ja alalimiitseiks. Esimeste kohta kinnitavad nad tiitelnimestikud. Kõigi muude ehituste osas, mille nad on arvanud alalimiitsete hulka, määravad nad kapitaaltööde plaani korras kindlaks ainult kapitaalmahutuste üldulatuse üksikute vabariiklike ministeeriumide, üksikute oblastite ja kraide järgi.

Vabariikliku ja kohaliku tähtsusega alalimiitsete ehituste tiitelnimestikud kinnitavad vabariiklikud ministeeriumid ja kohalikud täitevkomiteed.

Seega kantakse iga majandusharu ja iga ettevõtte igasugune kapitaalehitus tiitelnimestikku.

Kehtiva seadusandluse kohaselt ei tohi ühtegi ehitust teha, kui see ei ole võetud ehitusplaani ega seisa kinnitatud tiitelnimestikus.

Üldisse ehitusplaani võetakse ainult kapitaaltööd uute ettevõtete ja ehitiste ehitamise ja olemasolevate ettevõtete ja ehitiste laiendamise ja rekonstrueerimise alal. Kapitaalremondi kulusid kapitaalehituse üldplaani ei võeta; need kulud plaanitakse eraldi, lähtudes seadmete eri liikide jaoks kindlaksmääratud kapitaalremondi plaanidest.

Kapitaalmahutuste finantseerimise allikad. Amortisatsioonifondid.

Kapitaalmahutuste finantseerimise esimeseks allikaks, mis tagab peamiselt põhifondide lihtsa taastootmise, on amortisatsioonifond.

Amortisatsioonifondid luuakse erilistest eraldistest sel teel, et väljalastavate toodete omahinda arvatakse teatav protsent põhifondide maksumusest, vastavalt nende fondide kulumisele igal majandusaastal.

Seda protsendimäära nimetatakse amortisatsioonimääraks. Need määrad on üksikute rahvamajandusharude ja seadmete liikide järgi erinevad, kuna ka viimaste tööiga (nende kasutamiskestus) ei ole ühesugune.

Amortisatsioonisummadest tuleb katta mitte ainult kogu põhifondide lihtsa taastootmise, vaid ka kapitaalremondi kulud. Seadmete säilivuse ja nende õigeaegse ning täieliku kapitaalremondi tagamise eesmärgil kinnitas NSVL Rahvakomissaride Nõukogu oma 8. jaanuari 1938. a. määrusega üksikutele rahvamajandusharudele amortisatsioonimäärad, eraldades neist kindla kohustusliku protsendi kapitaalremondi finantseerimiseks. Nii on näiteks Metsatööstuse Ministeeriumile määratud keskmiseks amortisatsiooni juurdearvestuste määraks toodangu omahinnale 6% põhifondide maksumusest, mille seas juurdearvestused kapitaalremondiks moodustavad 3%. Kergetööstuse Ministeeriumis moodustab keskmine amortisatsioonimäär 5,5%, selle seas kapitaalremont 3,6% jne.

Praegusajal kehtivad amortisatsioonimäärad tagavad täielikult põhifondide kulumi taastamise ja kapitaalremondi.

Kuid amortisatsioon ei ole tõeliselt üksnes põhivahendite lihtsa taastootmise finantseerimise allikaks. Osa amortisatsioonisummadest kasutatakse uuteks ehitusteks ja töötavate ettevõtete laiendamiseks.

See seletub järgnevaga. Sotsialistliku ülesehitustöö arenemise käigus alanevad ehituse maksumus ja masinate ning muude sead-

mete hinnad. Amortisatsioon aga arvutatakse nende objektide algmaksumusest lähtudes, s. o. neis hindades, millega objektid ettevõtte poolt omandati; nimetatud objektide tööea lõppemise momendiks ületavad kogutud amortisatsioonisummad seetõttu tunduvalt rahaliste vahendite tõelise vajaduse tootmisest väljalangevate materiaalsete põhifondide asendamiseks uute fondidega. See võimaldab suunata osa amortisatsioonisummadest uute ehituste finantseerimiseks. Selline amortisatsiooni kasutamise võimalus tekib ka neil juhtudel, kui seadmete hoolikama ekspluateerimise tagajärjel nende tööiga pikeneb.

Amortisatsioonifond võib niisiis moodustada rahaliste vahendite allika ka laiendatud taastootmise finantseerimiseks.

Majandusorganite kasumid kapitaalmahutuste finantseerimise allikana.

Kapitaalmahutuste teiseks rahaliste vahendite allikaks finantseerimisel on sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide kasum. Nagu eespool oli märgitud, esineb kasum kaubahinnas kui osa plaanihinna ja tegeliku omahinna vahest, mis jääb ettevõtte käsutusse pärast käibemaksu tasumist eelarvesse. Koos tööviljakuse kasvu, tootmisorganisatsiooni paremaks muutumise, kokkuhoiurežiimi süvenemise ja tugevnemisega tooraine, kütuse jne. kulutamisel alaneb kavakindlalt toodete omahind ja selle varal kasvavad pidevalt majandusorganisatsioonide kasumid. See protsess jätkus ka Suure Isamaasõja aastail, kuna meie majandus arenes edukalt ja tootmine täiustus neil raskeil aastailgi. Ainuüksi 1944. a. jooksul kasvas tööviljakus lennukitööstuses 11,8%, tankitööstuses 23,7%, toiduainetetööstuses 16,6% võrra jne. 1942.—1944. a. jooksul alanes riikliku tööstuse toodangu omahind 50 miljardi rubla võrra. On ilmne, et majandusorganite kasumid muutuvad laiendatud taastootmise finantseerimise üha tähtsamaks allikaks.

Kapitaalmahutuste finantseerimise muud allikad.

Kapitaalmahutusteks minevate rahaliste vahendite allikaks võivad olla ka veel tulud kasutamisest väljalangenud vara realiseeri-

misest. Need tulud saab ettevõte talle mittevajalikuks muutunud vara müügist, näiteks selle asendamise puhul tehniliselt täiuslikumaga või seoses ettevõtte tegevuse iseloomu muutumisega. Rahaliste vahendite laekumine sellest allikast aga ei saa olla suur, kuna hooneid, masinaid, tööpinke ja muid seadmeid ei või ettevõtted müüa. Müügile võib kuuluda näiteks ainult väikeinstrument või, ütleme, ärakulunud masin, kui see realiseeritakse vanametallina.

Juhul, kui majandusorganeile kõigist mainitud ressurssidest ei piisa kapitaalmahutuste plaani täitmiseks, on assigneeringud riigieelarvest kapitaalmahutuste täiendavaks rahaliste vahendite allikaks.

Limiidivälised kapitaalmahutused.

Erikoht kapitaalehituse finantseerimisel on nn. limiidivälistel kapitaalmahutustel. Nad kujutavad enesest eriliiki kulutusi, mida tehakse väljaspool kapitaalmahutuste üldist, määratud limiiti [1]. Sääraste kulude tegemine lubati NSVL RKN-i 19. septembri 1935. a. määrusega. Limiidiväliste kapitaalmahutuste eesmärgiks on hõlbustada riiklikele ettevõtteile ja organisatsioonidele väikeste remont- ja ehitustööde tegemist ning väiksema inventari ja sisseseade ostmist. Niisuguseid mahutusi on lubatud teha ainult ettevõtete finantsplaanides ettenähtud ressursside või üleplaaniliste kasumite ja mõnede teiste sisemiste ressursside arvel. Limiidiväliste kapitaalmahutuste korras võib seejuures teha kulutusi ainult niisugusteks töödeks, mis viiakse täielikult lõpule enne antud majandusaasta lõppemist. Peale selle ei tohi need ületada seadusega ettenähtud kulutuste ülemmäära.

Limiidiväliseid kulutusi on kehtivate määruste kohaselt lubatud teha:

1) töötavaile ettevõtteile ja asutistele seadmete ja inventari ostmiseks kuni 200 rublani ühikult;

2) remondiks ja väiksemateks ehitustöödeks tööstusettevõtteis nende tööde eelarvelise maksumuse juures mitte üle 5000 rubla ettevõtte kohta;

3) tööstusettevõtete elamufondi kapitaalremondiks selle fondi arvel laekuvate amortisatsioonisummade pooles suuruses;

4) utiiltsehhide ehitamiseks ja seadistamiseks laiatarbekaupade tootmise tarvis — nende tsehhide kasumi arvel, jne.

---

[1] Väljaspool kapitaaltööde riiklikku plaani. — Toim. märkus.

Seadusega on eraldi kindlaks määratud ka kulutuste liigid, mida lubatakse limiidiväliste kapitaalmahutuste korras teha kaubandusorganisatsioonides, põllumajandusettevõtteis jne.

Et tagada nõutavat kontrolli limiidiväliste kulutuste üle, selleks on ette nähtud kulutuste ülemmäär, mille piires ettevõtte direktor võib neid kulutusi teha oma korraldusega. Selleks ülemmääraks on 100 tuhat rubla.

Kulutusteks 100 tuhandest rublast kuni 500 tuhande rublani ettevõtte kohta annab loa vastav minister, kes sellest järgnevalt peab teatama kuuluvuse järgi NSVL Ministrite Nõukogule või liiduvabariigi ministrite nõukogule.

§ 4. Majandusorganite finantseerimine omade käibevahendite juurdekasvu ja muude kulude alal.

Majandusorganite käibevahenditega varustamise kord.

Organisatsioone ja ettevõtteid varustatakse omade käibevahenditega Töö ja Kaitse Nõukogu 23. juuli 1931. a. määruse alusel.

Majandusorganite käsutusse antavad käibevahendid peavad esmajärjekorras tagama ettevõttele pidevaks tootmistegevuseks vajaliku tooraine, kütuse, abimaterjalide jne. minimaalse tagavara loomise.

Peale nende tagavarade on ettevõttes igal antud momendil teatav hulk materiaalseid väärtusi juba töötlemisstaadiumis, s. o. tootmisprotsessis, kujutades enesest nn. lõpetamata toodangut. Lõpetamata toodang sisaldab eneses samuti teatavat tooraine-, kütusejne. kulu. Neid kulutusi on võimalik hüvitada alles pärast seda, kui valmistooted on toodetud (s. o. kui tootmisprotsess on lõpule viidud) ja kui loodud toodang müüakse ettevõtte poolt. Nendesse, tootmisprotsessis asetsevatesse materiaalsetesse väärtustesse on ettevõte mahutanud teatavad rahalised vahendid, mis on kulutatud toorainele, kütusele jne., samuti ka töötajate palkadeks.

Järelikult peab ettevõttel olema rahalisi käibevahendeid ka lõpetamata toodangu tagavarade katmiseks.

Ettevõttel on veel teatav tagavara ka valmistooteid. Valmistooted müüb ettevõte kindlate partiidena. Selle tõttu on ettevõtte ladudes alati teatav minimaalne kogus valmistooteid. Selline valmistoodete tagavara tekib ka veel seetõttu, et toodete müük nõuab

teatavat aega nende pakkimiseks, ärasaatmiseks, dokumentide vormistamiseks jne.

Valmistooted sisaldavad töödeldud kujul samuti teatavat hulka toorainet, kütust jne., aga ka teatavat hulka uuelt rakendatud elavat tööd.

See tähendab, et ettevõttel on teatavad rahalised käibevahendid mahutatud ka valmistoodete tagavaradesse.

Öeldust järeldub, et majandusorganeid tuleb käibevahenditega varustada sellisel määral, et nende rahaliste vahenditega oleksid kaetud tooraine, kütuse jms. tagavarad, lõpetamata toodang ja teatav tagavara valmistooteid.

Käibevahendeid antakse ettevõtteile sellise arvestusega, et need vahendid kataksid loeteldud materiaalsete väärtuste liikide minimaalselt vajaliku tagavara. Minimaalne tagavara kujutab enesest püsivat, mittevähenevat tooraine, kütuse jne. tagavara, mis on vajalik ettevõtte pideva majandusliku tegevuse tagamiseks. Materiaalsete väärtuste hooajaliste tagavarade varumiseks saavad ettevõtted pangalt krediite.

Ettevõttele iga materiaalse väärtuse liigi tagavarade katteks määratud rahaliste vahendite miinimumi nimetatakse käibevahendite normatiiviks.

Käibevahendite normimise kord.

Käibevahendite normatiiv määratakse iga materiaalse väärtuse liigi (tooraine, kütuse jne.) jaoks päevades. Nii võib näiteks tooraine minimaalne tagavara moodustada nädala, kümne päeva jne. tagavara, olenevalt ettevõtte varustamise tingimustest. Tooraine päevase tagavara suurus arvutatakse tootmiseelarve alusel. Aasta tootmiseelarve määrab kindlaks ettevõtte rahalised kulud toorainele, kütusele, palkadeks ja teisteks tootmiskuludeks. Selle põhjal on võimalik arvutada iga antud materiaalse väärtuse liigi päevast kulu. Päevase kulusumma korrutamise teel tagavara-normatiiviga päevades on võimalik määrata tooraine, kütuse ja teiste materjalide minimaalselt vajaliku tagavara katteks nõutavat rahaliste käibevahendite normatiivi.

Võtame näiteks käibevahendite normatiivi arvestuse tooraine alal. Oletame, et ketrusvabrikus on puuvillatagavara normatiiv kindlaks määratud 10 päevale. Oletame edasi, et päevast puuvilla-

kulu vabrikus hinnatakse 100 tuhandele rublale. Neil tingimustel moodustab ketrusvabriku käibevahendite normatiiv tooraine alal 1 000 000 rubla.

Sama printsiipi rakendatakse põhiliselt ka käibevahendite normimisel lõpetamata toodangu ja valmistoodete alal.

Omade käibevahendite suurus määratakse põhiliselt tootmiskava mahust ja sellest tulenevast tootmiseelarvest lähtudes. Kuid see sõltub ühtlasi ka veel teistest teguritest.

Kui näiteks ettevõtte varustamise tingimused tooraine, kütuse jne. alal muutuvad paremaks, võimaldab see nende materiaalsete väärtuste tagavarade minimaalselt vajalike päevade arvu vähendada. Selle tulemusena väheneb ka nende materiaalsete väärtuste minimaalselt vajaliku tagavara üldkogus, millega aga väheneb ühtlasi nende materiaalsete väärtuste katteks nõutav käibevahendite normatiiv.

Parema tootmiskorralduse juures ja tootmistsükli kestuse lühenemise puhul on võimalik vähendada käibevahendite normatiivi lõpetamata toodangu alal. Valmistoodete turustamise tingimuste paremaks muutumisel väheneb lõpuks ka nende toodete minimaalselt vajalik tagavara ettevõtte ladudes.

See tähendab, et parema varustus-, tootmis- ja turustuskorralduse juures on võimalik ettevõtte omade käibevahendite vajadust vähendada. Sel juhul majandusorganil tekkiv käibevahendite ülejääk võetakse ära eelarvesse.

Eespooltoodust järeldub samuti, et tootmistegevuse laiendamise korral ei ole tarvis ettevõttele käibevahendeid vastavalt tootmiskava suurenemisele kas üldse mitte juurde anda, või siis võib ettevõttele suurendatud tootmiskava täitmiseks vajalikuks osutuda ainult käibevahendite õige väike juurdekasv.

Käibevahendite õigel normimisel on väga suur majanduslik tähtsus. Kui ettevõttel on puudus käibevahenditest, siis pidurdab, raskendab see tema majanduslikku tegevust.

Käibevahendite liigsus võib põhjustada tooraine ülearuste tagavarade tekkimist ja vähendada majandusorgani huvi tootmisaja (tootmistsükli) lühendamise ja valmistoodete turustamise korralduse paremaks muutmise vastu; selle tõttu on tingimata tarvis käibevahendite normatiivid igale üksikule ettevõttele hoolikalt välja töötada.

Käibevahendite moodustamiseks ja täiendamiseks minevad ressursid.

Ettevõtete ja organisatsioonide käibevahendid luuakse nende kasumite ja eelarvest selleks otstarbeks assigneeritavate rahaliste vahendite arvel. Peale selle kasutatakse käibevahenditena ettevõtte käibes ka veel teisi ressursse. Esmajärjekorras kasutatakse selleks ettevõtte kontodel seisvat väljamaksmata töötasu ja sotsiaalkindlustuse toetuste jääki. Ettevõte arvestab välja tootmise käigus töötasu, mis arvatakse väljalastava toodangu omahinnasse. Kehtiva seadusandluse kohaselt makstakse töötasu väljatöötatud aja eest töölistele ja teenistujaile välja harilikult kaks korda kuus. Järelikult on ettevõtte kontodel alati teatav summa arvestatud, kuid veel väljamaksmata töötasu.

Töötasude väljaarvestamisel teeb ettevõte ühtlasi juurdearvestusi töötasule sotsiaalkindlustuse kasuks. Osa neist summadest läheb vastavale ametiühingule, osa jääb vabriku ametiühinguorganisatsiooni käsutusse haigustoetuste jne. väljamaksmiseks ettevõtte töötajaile. Kuna sotsiaalkindlustuse toetused makstakse välja alles teatava aja pärast, näiteks peale haiguslehe esitamist, siis ka siin jäävad ettevõtte kontodele mõningad väljamaksmata toetuste summad.

Sellist alatiselt esinevat võlgnevust töötasu ja sotsiaalkindlustuse alal nimetatakse „ettevõtte püsivateks passivateks". Viimased moodustuvad samuti ka veel teistest allikatest[2].

Loeteldud ressurssidel ei ole ettevõtte käibevahendite juurdekasvu finantseerimisel aga kuigi suurt tähtsust. Otsustava tähtsusega on selles suhtes ettevõtete ja organisatsioonide kasumid, mis tuleb suunata peamiselt just ettevõtete ja organisatsioonide käibevahendite täiendamiseks.

Juhul, kui neist ressurssidest ei piisa, antakse täiendavaid rahalisi vahendeid eelarvest.

Eelarve ja majandusorganite omade ressursside osatähtsust käibevahendite juurdekasvu finantseerimisel iseloomustavad järgmised andmed: 1947. a. moodustasid vastavad plaanitud kulud 13,2 miljardit rubla, sellest eelarve arvel 8,9 miljardit rubla ja majandusorganite arvel 4,3 miljardit rubla.

---

[2] Üksikasjalisemalt vaadeldakse seda küsimust bilansianalüüsi käsitlevas kursuses.

Majandusorganite finantseerimise muud kulud, mis kaetakse eelarvest.

NSV Liidu riigieelarvest ei assigneerita rahalisi vahendeid majandusorganisatsioonidele üksnes põhi- ja käibefondide laiendamiseks, vaid ka mõnede teiste kulude katteks. Niisuguste assigneeringutena tuleb märkida majandusorganite nn. operatsioonikulude (näiteks kaadri ettevalmistamise, teadusliku uurimistöö jms. kulude) finantseerimist eelarvest. Need kulud ei ole seotud vahetult ettevõtete ekspluatatsioonitegevusega, kuid neil on suur tähtsus tootmise paremaks muutmisele. Mainitud üritusi finantseeritakse eelarvelises korras.

Eelarvest assigneeritakse rahalisi vahendeid samuti ka uute tootmisviiside kasutamaõppimiseks. Nende kasutamaõppimise perioodil, kui tootmine on veel katsete iseloomuga, võib uute toodete omahind olla kõrgem riigi poolt vastavaile kaupadele kehtestatud hindadest. Selleks, et katta majandusorganite kahjumeid, assigneerib riik neile teatavaid summasid eelarvest.

Ettevõtted, mis rakendatakse uuelt tegevusse, saavad erisummasid nn. käivitamisperioodi kuludeks. Need kulud on seotud põhifondide tegevusse rakendamisega ja arvatakse seetõttu kapitaalmahutusteks määratud assigneeringute üldsummasse.

§ 5. Sotsialistliku majanduse ettevõtete ja harude tulude ja kulude bilanss ning nende vahekorra kindlaksmääramine eelarvesüsteemiga.

Sotsialistliku ettevõtte ja majandusharu tulude ja kulude bilansi mõiste.

Kui ettevõttele määratakse kindlaks tootmistegevuse arendamise plaan (tootmisplaan) eelseisvaks ajavahemikuks, siis saab ta ühtlasi vastava rahaliste tulude ja kulude plaani ehk finantsplaani.

Ettevõtte finantsplaan koostatakse käesoleval ajal tulude ja kulude bilansina, mis hõlmab tervenisti kõik ettevõtte rahalised kulud ja kõik tema rahalised tulud.

Tulude ja kulude bilanss tuleneb ettevõtte tootmisplaanist. Mida suurem on ettevõtte toodang, seda suuremad on tema ekspluatatsioonikulud ja kulud põhi- ja käibefondide laiendamiseks. Teiselt poolt oleneb toodangu väljalaske ja toodangu realiseerimise ulatusest ühtlasi ettevõtte müügitulemi summa, s. o. ettevõtte tulud.

Ettevõtte tulude ja kulude bilanss määrab eelarvesse kanta vate ettevõtte maksete suuruse ning assigneeringud eelarvest ettevõtte põhi- ja käibefondide suurendamise finantseerimiseks. Teiste sõnadega, bilansi põhjal määratakse kindlaks majandusorganite vahekord eelarvega.

Tulude ja kulude bilansi kaasaegne vorm võeti tarvitusele alates 1940. aastast. Enne 1940. a. hõlmas finantsplaani kuludeosa ainult kapitaalmahutuste ja käibevahendite juurdekasvu finantseerimise kulud, limiidivälised kulud, mõnesugused operatsioonikulud, nagu kulud kaadri ettevalmistamiseks, ning majandusorganite maksed eelarvesse. Finantsplaani tulude-osasse võeti ettevõtete kasumid, amortisatsioon, kasutamisest väljalangenud vara realiseerimise tulem ja finantseerimine eelarvest.

Sellisel finantsplaani kujundamisel oli see puudus, et finantsplaan ei haaranud kogu ettevõtte rahaliste vahendite käivet ega kajastanud kogu tema majanduslikku tegevust. See puudus kõrvaldati 1940. aastal finantsplaani uue vormi — tulude ja kulude bilansi — tarvituselevõtmisega [3]. Viimase skeem on järgmine:

Sotsialistliku ettevõtte tulude ja kulude bilansi lühendatud skeem.

Tulud

Tulem toodangu realiseerimisest	10 527,0	tuh. rbl.
Selle hulgas:		
kasum	1 224,0	„ „
käibemaks	1 659,0	„ „
Väljaarvestatud töötasu ja sotsiaalkindlustuse minimaalse jäägi juurdekasv	3,0	„ „
Kokku tulusid	10 530,0	tuh. rbl.
Selle hulgas:		
kasum	1 224,0	„ „
käibemaks	1 659,0	„ „
Tulude üldsummast ministeeriumi piires ümberjaotatavad amortisatsiooni-eraldised . . .	121,0	„ „

[3] Erandi moodustavad rajoonide (maakondade) ja linnade täitevkomiteedele alluvad tööstusettevõtted, kus on kasutamisel kuni käesoleva ajani endine finantsplaani vorm (vt. selle kohta lähemalt: Д. С. Моляков, Финансовое планирование районной промышленности, Госфиниздат, Москва, 1948). — Toim. märkus.

Kulud

Ettevõtte tootmiskulud	7 572,0	tuh.	rbl.
Selle hulgas:			
põhimaterjalid	4 984,0	„	„
abimaterjalid	712,0	„	„
kütus	120,0	„	„
elektrienergia	540,0	„	„
töötasu	1 256,0	„	„
Tootmiskulude üldsummast langeb realiseeritavale toodangule	7 622,0	„	„
Ettevõtte kulud, mida ei arvata toodangu omahinnasse	22,0	„	„
Kokku kulusid realiseeritavale toodangule	7 644,0	tuh.	rbl.
Eraldamised direktorifondi	48,9	„	„
Omade käibevahendite juurdekasv	54,5	„	„
Kapitaaltööd	385,0	„	„
Kapitaalremont	68,0	„	„
Limiidivälised kulud	—	„	„
Kulud kaadri ettevalmistamise alal	142,0	„	„
	8 342,4	tuh.	rbl.
Kulude üldsummast kaetakse ministeeriumi piires ümberjaotatavate summadega:			
amortisatsiooni arvel tehtavad kapitaalkulutused	53,0	„	„
kapitaalremont amortisatsiooni arvel	68,0	„	„
Kokku kulusid, välja arvatud ministeeriumi piires ümberjaotatavate summadega kaetavad kulud	8 211,4	tuh.	rbl.
Tulude ülekaal kuludest	2 308,6	„	„

Vahekord riigieelarvega

Maksed eelarvesse:			
käibemaks	1 659,0	„	„
kasumieraldised	649,6	„	„
	2 308,0	tuh.	rbl.
Assigneeringud eelarvest	—	„	„
Maksed eelarvesse ületavad assigneeringuid eelarvest	2 308,6	„	„

Seega peegeldab tulude ja kulude bilanss ettevõtte kõiki kogukäibeid, kõiki tema rahalisi tulusid ja kulusid.

Tootmisplaan määrab kindlaks toodangu väljalaske ulatuse eelseisvaks aastaks. Ettevõttel on alati olemas mõnesugune tagavara valmistooteid; selle tõttu võrdub aasta jooksul realiseeritava toodangu suurus selle aastase väljalaskega, pluss toodete jääk aasta alguses, miinus nende jääk plaanitava aasta lõpul.

Realiseerimisplaan määrab üldtulemi suuruse ja selle seas käibemaksu ning kasumi.

Tööjõuplaani ja selle põhjal plaanitud töötasufondide suurenemise järgi arvutatakse väljamaksmata töötasu ja sotsiaalkindlustuse toetuste minimaalse jäägi juurdekasv.

Tootmisplaan määrab kindlaks ühtlasi ettevõtte kulud. Tootmiskavast tuleneb tooraine, kütuse, töötasu ja kõigi muude tootmiskulude ulatus.

Kuid ettevõtte kuludena ei saa arvestada kõiki aasta jooksul tehtud kulusid. On ilmne, et kui ettevõttele jääb aasta lõpul teatav toodete jääk, siis nende toodete kulusid ei või arvata ettevõtte antud aasta tootmiskuludesse. Senikaua kui see osa tooteist ei ole realiseeritud, kaetakse need kulud käibevahendeist.

Teiselt poolt, kui ettevõte plaanitaval aastal müüb toodete jäägi, mis tal oli aasta alguses, siis tuleb nende toodete kulud eelseisvaks aastaks plaanitud ettevõtte kuludele juurde arvata.

Ettevõtte plaanitava ajavahemiku tootmiskulude määramisel on tarvis realiseeritavale toodangule langevate kulude summa eraldi kindlaks teha.

Nimetatud kulude arvutamist on võimalik selgitada eespool-toodud tulude ja kulude bilansi näidise varal. Selles näidatud tootmiskulud moodustavad 7572 tuhat rubla, kulud realiseeritavale toodangule — 7622 tuhat rubla. Näidises oletatakse, et valmistoodete jääk aasta alguses moodustab omahinna (tootmiskulude summa) järgi 90 tuhat rubla; aasta lõpul teeb see jääk samas hindes välja 40 tuhat rubla. Järelikult moodustavad kulud realiseeritavale toodangule 7572 tuh. rbl. + 90 tuh. rbl. — — 40 tuh. rbl. ehk 7622 tuhat rubla.

Peale tootmiskulude kannab ettevõte rea muid kulusid, mida ei arvata tootmisomahinnasse. Sellisteks kuludeks on näiteks laokulud, turustuskulud jne. Toodud näidises on need arvutatud 22 tuhande rubla suuruses summas.

Üheks ettevõtte kulude liigiks on eraldised direktorifondi. See fond kaotati ajutiselt Isamaasõja aastail ja seati uuesti sisse alates 1. juulist 1946. a. vastavalt NSVL Ministrite Nõukogu 5. detsembri 1946. a. määrusele. Direktorifond moodustatakse kõigis riiklikes tööstusettevõtteis, mis on täielikul isemajandamisel (omavad iseseisvat bilanssi), tingimusel, et need ettevõtted täidavad kindlaksmääratud sortimendis toodangu väljalaske plaani, omahinna alandamise ülesanded ja kasumiplaani. Direktorifondi moodustamise allikaks on ettevõtte kasum, neis ettevõtteis aga, kus plaani järgi ei ole kasumit ette nähtud, on selle allikaks sääst toodangu omahinna alandamisest.

Eraldamisi direktorifondi tehakse diferentseeritult üksikute tööstusharude järgi; nad moodustavad 2 kuni 10% ettevõtte plaanilisest kasumist või plaanilisest toodangu omahinna alandamise säästust.

Peale selle läheb direktorifondi moodustamiseks 25 kuni 75% ettevõtte üleplaanilisest kasumist või üleplaanilisest toodangu omahinna alandamise säästust.

Direktorifondi eraldiste üldsumma aga ei tohi ületada 5% realiseeritavale toodangule langeva töötasu aastafondist.

Direktorifondist võidakse teha kulutusi tootmise laiendamiseks, ettevõtte elamufondi ehitamiseks ja remondiks üle kapitaalmahutuste plaani (kuni 50% ulatuses viimasest) ja ettevõtte töötajate kultuurilis-elutarbelise teenindamise paremaks muutmiseks (sanatooriumid, klubid, lasteasutised jne.).

Ettevõtte kulude edasisteks artikliteks on kulud põhi- ja käibefondi suurendamiseks, mis määratakse tootmistegevuse arendamise plaanist lähtudes.

Põhifondide suurendamiseks ettenähtud kapitaalmahutuste plaanide alusel on võimalik kindlaks teha ettevõtte põhifondide eelseisva aasta maksumust (arvesse võttes fondide suurenemist); sel baasil arvutatakse amortisatsiooni-eraldised. Amortisatsioonisummasid kasutab esmajärjekorras antud ettevõte, kuid teatav osa neist võidakse ka ümber jaotada. Mingil juhul aga ei ole lubatud neid ära võtta eelarvesse. Amortisatsioonisummade ümberjaotamine on lubatud ainult peavalitsuse piires ettevõtete ja trustide vahel. Tulude ja kulude bilansi tulude osas arvestatakse seetõttu amortisatsioonisummasid erireana. Selle tõttu eraldatakse ka bilansi kulude osas, peale kapitaalehituse ja kapitaalremondi kulude üldsumma ning teiste ettevõtte tootmistegevuse laiendami-

sega seotud kulude kindlakstegemist, nimetatud kulude üldsummast erireana amortisatsiooni arvel tehtava kapitaalehituse ja kapitaalremondi kulud.

Amortisatsiooni eraldamisi tehakse ettevõtte müügitulemist, järelikult arvestatakse neid juba selle tulemi koostises. Kuid ühtaegu näidatakse amortisatsiooni-eraldised tulude ja kulude bilansi tulude osas veel erireana. Amortisatsiooni arvel tehtavad kulud arvatakse samuti kapitaalehituseks ja kapitaalremondiks ettenähtud assigneeringute üldsummasse.

Amortisatsiooni kahekordse arvestamise vältimiseks arvestatakse seetõttu ettevõtte tulude ja kulude bilansi tasakaalustamisel tulusid ilma amortisatsioonisummadeta, kulusid aga — ilma amortisatsiooni arvel tehtavate kuludeta.

Toodud näidises moodustavad ettevõtte tulude ja kulude tasakaalustamisel viimase tulud järelikult 10 530 tuhat rubla ja kulud 8221,4 tuhat rubla. Ettevõtte tulud ületavad kulusid seega 2308,6 tuh. rbl. suuruses summas.

Tulude ja kulude bilanssides võib esineda ka muid dubleerivaid kirjeid. Selliselt näidatakse kulude osas näiteks eraldamisi direktorifondi ja limiidiväliseid kapitaalmahutusi. Tunduv osa viimastest tehakse direktorifondi arvel. Kuna kulude osas on näidatud kogu direktorifondi minevate eraldiste summa, siis on ilmne, et ettevõtte tulude ja kulude tasakaalustamisel tuleb selle allika arvel tehtavad limiidivälised kulutused kulude üldsummast välja jätta.

Tulude ja kulude vahekorrast tuleneb ettevõtte vahekord eelarvega: ühelt poolt — maksed eelarvesse käibemaksu ja kasumieraldiste näol; teiselt poolt — ettevõtte finantseerimine eelarvest. Toodud näidise puhul kaetakse kõik kapitaalmahutused ja kõik muud ettevõtte majandusliku tegevuse laiendamise kulud tema omadest ressurssidest.

Majandusorganisatsioonide vahekord eelarvega kujundatakse selliselt, et kasumieraldiste näol võetakse ära eelarvesse kõik liigsed rahalised vahendid, mis on ettevõttel tema tulude ja kulude bilansi järgi olemas.

Sel on määratu suur tähtsus. Ettevõtte kõigi tulude ja kulude õige arvestamise ja plaanimise juures loob osutatud tulude ja kulude tasakaalustamise kord kõigi liigsete rahaliste vahendite äravõtmise teel eelarvesse range finantsrežiimi majandusorganite

tegevuses, seades viimased vajaduse ette võidelda tuludeplaani täitmise ja kokkuhoiu eest vahendite kulutamisel.

Seetõttu on majandusorganite tulude ja kulude bilansside koostamise õigsuse ja nende täitmise kontrollimine rahandusorganite tähtsaimaks ülesandeks.

Üksikute ettevõtete ja trustide tulude ja kulude bilansside alusel koostatakse tootmisharude koondbilansid, mida tuleb rahandusorganeil samuti igakülgselt kontrollida.

Rahandusorganite ülesanded majandusorganite tulude ja kulude bilansside ja nende täitmise kontrollimisel.

Tulude ja kulude bilansside koostamist ja täitmist kontrollivad rahandusorganite erilised finantseerimisosakonnad.

NSVL Rahandusministeeriumis on rida selliseid osakondi, kes teostavad niisugust kontrolli ja finantseerivad eri rahvamajandusharusid (mitmesuguste tööstusharude finantseerimise osakonnad, kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimise osakond jne.). Samasugused finantseerimisosakonnad on liiduvabariikide rahandusministeeriumides. Oblastite (kraide) rahandusosakondades on rahvamajanduse (kaubanduse, tööstuse, põllumajanduse) finantseerimise osakonnad (või sektorid) ja kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimise osakonnad (või sektorid).

Suurte rajoonide rahandusosakondades on rahvamajanduse finantseerimise inspektorid ja mõnikord peale selle veel ka kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimise inspektorid.

Kõigi nende organite esimeseks ülesandeks on koostatud tulude ja kulude bilansside hoolikas läbivaatamine. Rahandusorganid peavad kontrollima kõiki plaanitud tootmiskulusid (tootmiseelarveid) ning ettevõtte tootmiseelarves ettenähtud tootmiskulude alandamise ja toodangu omahinna alandamise ülesannete täitmist. Edasi on rahandusorganid kohustatud välja selgitama, kas majandusorganid on ära kasutanud kõik võimalused toodangu väljalaske suurendamiseks (sealhulgas jäätmete ärakasutamise ja laiatarbekaupu tootvate tsehhide organiseerimise teel), samuti ka, kas nad on võtnud tarvitusele kõik vajalikud abinõud toodangu realiseerimise suurendamiseks, valmistoodete jääkide vähendamiseks ettevõtte ladudes jne.

Rahandusorganite ülesandeks on ühtlasi kontrollida ettevõtte kapitaalmahutuste plaani täitmist, eriti aga seda, kas ehitustööde

maksumuse alandamine vastavalt plaanile on tagatud. Erilise tähelepanuga tuleb kontrollida käibevahendite normatiive ja välja selgitada ettevõtete tõeline käibevahendite tarvidus.

Rahandusorganid peavad niisiis kontrollima majandusorgani tulude ja kulude bilansi kõiki tulu- ja kulukirjeid.

Selle põhjal määratakse kindlaks sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulude laekumised eelarvesse ja nende finantseerimise ulatus eelarvest.

Rahandusorganid on kohustatud aasta kestes süstemaatiliselt kontrollima ettevõtete majanduslikku tegevust, esmajärjekorras aga omahinna alandamise, toodangu väljalaske ja realiseerimise ning tulude plaani täitmist.

Finantseerimine ise eelarvest peab toimuma rangelt vastavalt tootmisplaani täitmisele majandusorganite poolt.

V peatükk.

Rahvamajanduse eelarveline finantseerimine ja sotsiaal-kultuuriliste ürituste, riigikaitse- ning halduskulud.

§ 1. Asutiste ja organisatsioonide eelarvelise finantseerimise süsteem ja kord.

Nagu eespool oli märgitud, finantseeritakse riigieelarvest täielikult rida üritusi rahvamajanduse alal, põhilisi sotsiaal-kultuurilisi üritusi, haldust ja riigikaitset.

Selle finantseerimissüsteemi juures kaetakse riigieelarvest kõik asutiste ja organisatsioonide kulud. Nende kulude suurus ja koostis määratakse asutiste ja organisatsioonide eelarvete koostamise korras.

Asutise ja organisatsiooni eelarveks nimetatakse asutise ja organisatsiooni finantseerimise plaani, millesse võetakse kõik asutise ja organisatsiconi ülalpidamise, tegevuse ja selle laiendamise kogukulude summad.

Asutiste ja organisatsioonide eelarveis rühmitatakse kõik kulud liikide järgi. Iga kululiik näidatakse eri artiklina, nagu: töötasu, juurdearvestused töötasule tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustuse sissemakseiks, kantselei- ja majanduskulud, raamatute soetamine raamatukogudele, õpilastele makstavad stipendiumid, toitlustamine (haiglais, lastekodudes) ja muud kulud. Kõigi nende kulude rühmitamiseks on nn. eelarvelise klassifikatsiooniga (mida käsitleme üksikasjalisemalt peatükis „Eelarveline plaanimine") kindlaks määratud ühtne kuluartiklite loend kogu riigieelarve jaoks.

Üksikute asutiste poolt koostatud eelarveid nimetatakse individuaaleelarveteks. Viimased ühendatakse ametkondade järgi tegevusharude eelarveiks.

jaoks (haigete toitlustamiseks, valgustuseks, kütteks jne.). Kulude normimine on finantsalase plaanimise üks tähtsamaid elemente. See kindlustab eelarveliste vahendite suunamise rangelt vastavalt rahvamajandusplaanile, samuti ka ühetüübiliste asutiste ja organisatsioonide vajaduste rahuldamise ühesugusel tasemel.

Kulunormid arvutatakse rublades mingisuguse mõõtühiku kohta, nagu ühe õpilase kohta aastas, ühe klassi kohta aastas, ühe voodi kohta haiglais jms.

Eelarvelisel finantseerimisel olevate asutiste ja organisatsioonide kulud võib jagada järgmistesse rühmadesse:

1. Haldusaparaadi kulud (näiteks koolides: kulud kooli direktori, majandusala teenistujate, raamatupidajate, noorema teenindava personali — koristajate, kütjate jms. — palkadeks).

2. Operatiivpersonali kulud (näiteks: kulud õpetajate palkadeks koolides, meditsiinilise personali palkadeks haiglais jne.).

3. Õpilaste stipendiumid.

4. Operatsioonikulud (näiteks: haigete toitlustamine haiglais, laste toitlustamine lastekodudes, kulud pesu, rõivaste jne. soetamiseks).

5. Haldus-majanduskulud (valgustus-, kütte-, komandeerimis-, kantselei- jne. kulud).

6. Kulud kapitaalehituseks ja remondiks.

Haldusaparaadi kulud määratakse üksikutele asutistele ja organisatsioonidele kinnitatud koosseisude (vt. käesoleva peatüki §-i 6) ja kehtivate palgamäärade alusel.

Operatiivpersonali arvuline koosseis määratakse üksikute asutiste ja ettevõtete tegevuse ulatusest lähtudes. Nii arvutatakse näiteks koolide õpetajate arv järgmiste näitajate järgi: klasside arv, õppetundide arv õppeplaani järgi ja õpetaja koormuse normid nädala kohta. Neist näitajaist lähtudes tehakse kindlaks õpetajapalgamäärade arv ühe klassi ja kogu kooli kohta. Algkooli ja mittetäieliku ning täieliku keskkooli õpetajate palgamäärad on kinnitatud valitsuse poolt. Nende palgamäärade põhjal on võimalik arvutada õpetajate palgafondi. Viimasele arvatakse juurde klassijuhatajate tasudeks ja muudeks õpetajate lisatasudeks minevad kulud (näiteks õpilaste kirjalike tööde kontrollimise eest makstav lisatasu).

Operatsiooni- ja haldus-majanduskulud määratakse eriliste kulunormide põhjal. Massiliste (võrgu-) asutiste finantseerimisel on väga suur tähtsus normide kindlaksmääramisel üksikute kulude

Rahaliste kulunormide määramise aluseks on materiaalsed normid, nagu kütuse kogus põrandapinna ühe ruutmeetri kohta, toitlusratsioon ja toiduainete hulk aastas ühe haige kohta haiglais ja ühe lapse kohta lastekodudes, õppevahendite arv ja liik ühe klassi kohta jne.

Materiaalsete normide ümberarvamise teel riiklike plaanihindade järgi rahalisse väljendisse saadakse riigieelarve üksikute kulude rahalised normid [1].

Nimetatud normid diferentseeritakse eri maakohtade (näiteks küttenormid) ja mitmesuguste asutiste liikide järgi.

Mõned kulunormid (näiteks toitlusnormid haiglais jne.) määratakse kindlaks valitsuse poolt ja on rangelt kohustuslikud. Teised normid töötavad välja kohalikud rahandusorganid. Need normid on orienteeriva laadiga (fakultatiivsed) ja võivad diferentseeruda eri maakohtade ja asutiste järgi, sõltuvalt kohalikest tingimustest.

Üksikuiks otstarbeiks (nagu: kütteks, valgustuseks jne.) kindlaksmääratud kulunorme nimetatakse *individuaalnormideks*. Nende põhjal plaanitakse iga asutise ja organisatsiooni haldus-majanduskulud ja operatsioonikulud.

Plaanilised koondarvestused üksikute ürituste finantseerimisel.

Asutiste ja organisatsioonide individuaaleelarvete korras finantseeritakse laialdast asutiste ja organisatsioonide võrku. Rahvamajanduse alal rakendatakse sellist finantseerimissüsteemi näiteks Põllumajanduse Ministeeriumi asutiste võrgu finantseerimisel, sotsiaal-kultuuriliste ürituste alal — koolide, lastekodude, lasteaedade, -sõimede jne. finantseerimisel.

Riigieelarve kulude plaanide koostamine neiks üritusteks üksikute individuaaleelarvete ja viimaste põhjal koostatud tegevusharude eelarvete järgi oleks väga suur ja vaevanõudev töö. Selle tõttu arvutatakse need kulud esialgu riigieelarve kulude plaanide koostamisel plaaniliste koondarvestuste korras. Viimaste abil ei määrata üksikute asutiste, vaid rajooni või vabariigi kogu vastava liigi asutiste võrgu ülalpidamise kulude plaaniline summa. Sellise koondarvestuse teel määratakse kindlaks näiteks kogu oblasti (krai) või rajooni kooli- ja haiglate võrgu ülalpidamise kulud.

[1] Mõned kulunormid saadakse ka üksnes rahalise arvutuse tulemusena, nagu näiteks komandeerimiskulude normid. — Toim. märkus.

Need plaanilised koondarvestused põhjenevad nn. „lähikaudseil näitajail", mille aluseks on erilised „kombineeritud normid".

Kombineeritud normid näitavad kulude üldsummat mingisuguse mõõtühiku, näiteks ühe voodi kohta haiglais või ühe klassi kohta koolides jne. Need normid arvutatakse järgmiselt. Kehtivate individuaalnormide põhjal tehakse kindlaks haldus-majanduskulude ja operatsioonikulude üldsumma antud mõõtühiku, näiteks ühe voodi või ühe klassi kohta. Neile kuludele arvatakse seejärel juurde sellelesamale mõõtühikule langev haldus- ja operatiivpersonali palkade summa. Viimase kulusumma määramist selgitame ühele kooliklassile langeva palgasumma arvutamise näidise varal. Õpetajate palgafondi kindlaksmääramiseks kasutatakse järgmisi näitajad:

1. Õpetaja-palgamäärade arv ühe klassi kohta, mis määratakse õppeplaanist ja õpetaja koormuse normist, s. o. sellest õppetundide arvust lähtudes, mille õpetaja peab andma ühe palgamäära eest.

2. Õpetajate palgamäära kaalutud aritmeetiline keskmine. Viimane arvutatakse järgmiselt. Õpetajaile on kehtestatud erisugused palgamäärad, sõltuvalt haridusest, staažist ja õppeainest, mida nad õpetavad. Palgamäära kaalutud aritmeetilise keskmise määramiseks kasutatakse nn. tarifikatsiooninimestikke. Viimased sisaldavad õpetajate loendi jaotusega tariifirühmadesse. Selliseid tarifikatsiooninimestikke peavad täitevkomiteede haridusosakonnad. Nende nimestike põhjal tehakse kindlaks palgamäärade arv üksikute tariifirühmade järgi. Selle alusel projekteeritakse õpetajate üldine palgafond. Viimase jagamise teel palgamäärade üldarvuga saadaksegi palgamäära kaalutud aritmeetiline keskmine. Õpetajaile makstakse veel eritasu klassi juhatamise ja õpilaste vihikute kontrollimise eest. Ka need kulud arvutatakse ühe klassi kohta.

Haldusaparaadi palgafond määratakse selle aparaadi personali tüüpkoosseisu, kehtivate palgamäärade ja vabariigi, oblasti jne. statistiliste andmete põhjal koolide ja üksikute ametikohtade arvu kohta.

Nimetatud palgafondidele tehakse veel juurdearvestused sotsiaalkindlustuse kasuks. Kogu saadud kulude-summa jagamise teel klasside arvuga saadakse vastav kulu ühe klassi kohta.

Ühe klassi kohta arvutatud palgakulude, haldus-majanduskulude ja operatsioonikulude üldsumma kujutabki enesest kombineeritud kulunormi.

Selliste kombineeritud kulunormide varal on hõlpus arvutada kulusid üksikuteks üritusteks. Nii näiteks, kui on teada koolide plaanitud klasside arv, siis piisab kombineeritud kulunormi korrutamisest selle arvuga, et kindlaks määrata koolidele minevate kulude summa.

Sellist kulude plaanimist lähikaudsete näitajate järgi rakendatakse laialt kohalike eelarvete eelprojektide koostamisel, sest kohalikest eelarveist finantseeritakse laialdast rahvahariduse- ja tervishoiuasutiste võrku ning rohkearvuliste organisatsioonide võrku põllumajanduse alal.

Lõplikud eelarvete projektid koostatakse asutiste ja organisatsioonide individuaaleelarvete ja nende põhjal koostatud tegevusharude eelarvete alusel.

Asutiste ja organisatsioonide eelarvete koostamine ja läbivaatamine.

Asutised ja organisatsioonid koostavad oma eelarved ja esitavad need siis alluvuse järgi läbivaatamiseks kas üleliidulistele ministeeriumidele, vabariiklikele ministeeriumidele või kohalike nõukogude vastavaile osakondadele. Viimased vaatavad asutiste ja organisatsioonide eelarved läbi ning koostavad tegevusharude koondeelarved kõigi alluvate asutiste ja organisatsioonide kohta. Need koondeelarved esitatakse rahandusorganeile.

Rahandusorganid vaatavad esitatud koondeelarved läbi, kontrollivad, kas palgafondid on õieti arvutatud, kas on kinni peetud üksikute kulude kehtivaist normidest ja kas kõik arvestused on õiged; pärast seda lülitavad rahandusorganid need eelarved vastavalt kohalikku, vabariiklikku või liidueelarvesse.

Asutiste ja organisatsioonide eelarvete läbivaatamine on väga vastutusrikas töö. Rahandusorganite ülesandeks siin on kõigepealt ära hoida igasuguste ülearuste kulude finantseerimist. Teiselt poolt ei ole aga ka assigneeringute liigne vähendamine lubatav, kuna selle tagajärjel võib kannatada asutiste ja organisatsioonide normaalne tegevus ning elanikkonna teenindamine.

Tähtsaks nõudeks asutiste ja organisatsioonide eelarvete läbivaatamise töö õigel korraldamisel, eriti aga kohalike eelarvete osas, on laia avalikkuse (kohalike nõukogude komisjonide, ametiühingute jne.) kaasatõmbamine sellele tööle.

§ 2. Rahvamajanduse eelarveline finantseerimine NSV Liidus.

Masina-traktorijaamade finantseerimine.

Rida üritusi rahvamajanduse alal finantseeritakse eelarvelises korras. Nende ürituste seas on tähtsam koht masina-traktorijaamade finantseerimisel.

Masina-traktorijaamu finantseeritakse riigieelarvest järgmises korras. Rahaline tasu, mida masina-traktorijaamad saavad kolhoosidelt viimaseile tehtud töö eest, kantakse tervelt riigieelarvesse. Kolhoosid tasuvad masina-traktorijaamadele viimaste poolt tehtud töö eest põhiliselt aga natuuras (viljaga ja muude saadustega). Naturaaltasu annavad kolhoosid masina-traktorijaamade arvete põhjal üle kindlate varumishindadega riiklikele varumisorganisatsioonidele, kes kannavad üleantud saaduste väärtuse rahas riigieelarve tuludesse. Seega kantakse ka kõik masina-traktorijaamade naturaaltasust laekuvad summad riigieelarvesse.

Riigieelarvest kaetakse omakorda kõik masina-traktorijaamade ekspluatatsioonikulud ja kulud nende tegevuse laiendamiseks.

Masina-traktorijaamade finantseerimise plaan määratakse kindlaks masina-traktorijaamade tootmisplaanist lähtudes.

Masina-traktorijaamade tööde üldmahu, maksumuse ja finantseerimise plaani kinnitab NSVL Ministrite Nõukogu.

Selle plaani alusel määrab NSVL Põllumajanduse Ministeerium kindlaks masina-traktorijaamade tööde põhilised aasta-näitajad ja finantseerimislimiidid üksikute oblastite (kraide) järgi [2].

Oblastite (kraide) põllumajandusosakonnad määravad kindlaks tööde põhilised näitajad ja finantseerimislimiidid üksikuile masina-traktorijaamadele. Neist näitajaist ja limiitidest lähtudes koostavad masina-traktorijaamad oma tootmis-finantsplaanid, esitades

---

[2] Autonoomsetele ja liiduvabariikidele, kus oblastilist jaotust ei ole, annab NSVL Põllumajanduse Ministeerium masina-traktorijaamade tööde põhilised näitajad ja finantseerimislimiidid vabariigi kohta. Vabariigi põllumajanduse ministeerium määrab kindlaks vastavad näitajad ja limiidid üksikutele masina-traktorijaamadele, kinnitab viimaste tootmis-finantsplaanid ja koostab nende põhjal koondplaani, mille esitab vabariigi rahandusministeeriumile. Viimane kontrollib, kas esitatud plaan vastab vabariigile kindlaksmääratud masina-traktorijaamade tööde mahu põhilistele näitajatele ja assigneeringutele, ja annab selle siis pärast kontrollimist oma viisaga üle Riigipanga vabariiklikule kontorile masina-traktorijaamade finantseerimiseks. — Toim. märkus.

need oblastite (kraide) põllumajandusosakondadele. Viimased kontrollivad neid plaane ja koostavad masina-traktorijaamade finantseerimise plaani kogu oblasti (krai) kohta. Need koondplaanid kuuluvad läbivaatamisele oblastite (kraide) rahandusorganeis selles mõttes, kas nad vastavad masina-traktorijaamade tööde mahu näitajaile ja finantseerimislimiitidele. Pärast kontrollimist annavad rahandusorganid need plaanid üle Riigipangale masina-traktorijaamade finantseerimiseks.

Masina-traktorijaamu finantseeritakse range sihtfinantseerimise korras kindlate kuluartiklite järgi. Krediitide ümberpaigutamine ühest artiklist teise ei ole ühelgi juhul lubatud. Seda võib teha ainult masina-traktorijaama eelarve uuesti läbivaatamise korras oblasti (krai) rahandusorgani poolt.

Peale otseste assigneeringute riigieelarvest saavad masina-traktorijaamad rahalisi vahendeid eri korras masina- ja traktoripargi remondiks. Selleks otstarbeks eraldatakse neile teatavad summad igalt kolhooside poolt tasutud tööde arvelt. Niisugune remonttööde finantseerimise kord on suure tähtsusega traktorite, kombainide ja teiste masinate ratsionaalse kasutamise tagamise seisukohalt, sest summad nende remondiks kogunevad rangelt sel määral, kuidas masina-traktorijaamad täidavad tööde plaani.

Remondisummasid arvestatakse ja plaanitakse eraldi ja neid ei tohi kasutada mitte mingisuguseks muuks otstarbeks.

Rahalisi vahendeid annavad masina-traktorijaamadele nende finantsplaani järgi välja Riigipanga kohalikud osakonnad. Pangaasutised saavad rahandusorganeilt üksikute masina-traktorijaamade finantseerimise plaanid ja annavad nende põhjal masina-traktorijaamadele välja neile vajalikke ressursse, pidades seejuures täpselt kinni viimaste plaanilisest (üksikute artiklite järgsest) määrangust.

Riigipanga organid on kohustatud masina-traktorijaamu finantseerima rangelt vastavalt tööde plaani täitmisele. Kui eelmise kvartali tööde plaan ei ole täidetud, vähendatakse vastavalt järgmises kvartalis assigneeritavaid summasid; kui üksikud masina-traktorijaamad aga ületavad kvartaliplaane, võidakse neile anda täiendavaid summasid järgmiste kvartalite arvel. Majandusaasta IV kvartalis võivad oblastite (kraide) põllumajandusosakonnad oblastite (kraide) rahandusorganite nõusolekul assigneeringuid masina-traktorijaamade vahel ümber jaotada selleks, et varustada vajalike ressurssidega kõige paremini töötavaid masina-traktori-

jaamu, kes ületavad plaane. Peale selle võidakse selleks otstarbeks vajalikke täiendavaid summasid saada NSVL Põllumajanduse Ministeeriumi masina-traktorijaamade finantseerimise reservfondist. See fond luuakse sel teel, et NSVL Põllumajanduse Ministeeriumile riigieelarve järgi masina-traktorijaamade tarvis määratud aasta üldassigneeringuist eraldatakse 3% reservfondi. Kehtiv finantseerimissüsteem loob masina-traktorijaamade tegevuse laiendamiseks ja nende tootmisplaanide ületamiseks vajalikud tingimused.

Masina-traktorijaamade töötajate ergutamise eesmärgil sätib seadus nende premeerimise. Praegusajal premeeritakse masina-traktorijaamade töötajaid vastavalt ÜK(b)P KK 1947. a. veebruaripleenumi otsustele „Abinõudest põllumajanduse arendamiseks sõjajärgsel ajajärgul". Pleenum määras kindlaks, et preemiaid antakse tähtsamate traktoritööde — kesakünni ja kesaharimise, kombainidega koristamise ja kõrrepõllu kündmise — õigeaegse täitmise ja naturaaltasude plaanide täitmise ja ületamise eest. Traktoritööde omahinna plaani mittetäitmisel vähendatakse seejuures naturaaltasu plaanide täitmise ja ületamise eest antavaid preemiaid 15—20 protsendi võrra. Preemiaid antakse riigieelarve, NSVL Põllumajanduse Ministeeriumi reservfondi ja vastava masina-traktorijaama kulude säästu arvel.

Masina-traktorijaamade tegevuse laiendamiseks ettenähtud kapitaalmahutusi, nii limiitseid kui ka limiidiväliseid, tehakse samuti riigieelarvest.

§ 3. Riigikaitsekulud.

Riigikaitse tugevdamise ülesanded.

Nõukogude Liit on ainuke sotsialismimaa maailmas. Enamikus teistes riikides kehtib veel kapitalistlik kord[3]. Sellises olu-

[3] Teise Maailmasõja tagajärjel toimunud tähtsad muudatused rahvusvahelises olukorras on suuresti muutnud Nõukogude Liidu suhteid teiste maadega ja rahvusvahelist olukorda tervikuna. „Endise olukorra asemel, kus oli olemas üksainus sotsialistlik riik — NSV Liit, — kes asus kapitalistlikus ümbruses, on tekkinud uus olukord, milles Nõukogude Liit on väljunud rahvusvahelise isolatsiooni olukorrast, mida ei saa jätta tunnustamata kui stalinliku juhtimise suurimat saavutust. Meie ajal ei ole NSV Liit üksi rahu kaitsel kogu maailmas. Koos Nõukogude Liiduga kaitsevad nüüd seda üritust rahvademokraatia maad ja kogu nüüd loodud rahvusvaheline rahupooldajate leer" (Molotov).

korras on partei, Nõukogude valitsus ja isiklikult seltsimees Stalin alati erilist hoolt kandnud Nõukogude riigi kaitsevõime tugevdamise eest. Seltsimees Stalin rõhutas partei XVIII kongressil, et Nõukogude riigi funktsioon maa sõjalise kaitsmise alal väliskallaletungi vastu säilib täielikult senikaua, kuni Nõukogude Liitu ümbritsevad kapitalistlikud maad. Nõukogude armee ja sõjalaevastiku tugevdamine ja sõjatööstuse arendamine oli üks põhilisi ülesandeid, mis lahendati, nagu eespool oli märgitud, stalinlikes viie aasta plaanides. See oli tähtsaimaks teguriks, mis tagas Nõukogude rahvale täieliku võidu saksa fašistlike röövvallutajate üle Suures Isamaasõjas ja jaapani imperialistide purustamise idas. Kuid ka pärast seda suurt võitu ei ole Nõukogude Liidu riigikaitse tugevdamise küsimus vähem aktuaalne. Vastupidi — sel on tohutu tähtsus edasise rahuliku ülesehitustöö kindlustamiseks NSV Liidus. „On vaja meeles pidada," ütleb seltsimees Stalin 1946. aasta 1. mai käskkirjas, „suure Lenini juhtnööre selle kohta, et rahulikule tööle üle minnes tuleb alatiselt valvel olla, hoida meie maa relvastatud jõude ja kaitsevõimet kui silmatera."

Riigikaitsekulud ulatusid Suure Isamaasõja aastate jooksul 551,1 miljardi rublani. Pärast sõda on need kulud kiiresti vähenenud.

Nõukogude Liidus on täielikult demobiliseeritud kõik sõjaväkke kutsutud meeskodanikud, peale nende aastakäikude, kes on kohustusliku sõjaväeteenistuse seaduse kohaselt sõjalist väljaõpet saamas. 1945. a. kulutati riigikaitsele 128,2 miljardit rubla,

---

„Meie kodumaa pole kunagi oma ajaloo vältel olnud ümbritsetud meie riigisse nii sõbralikult suhtuvatest naabermaadest. Nõukogude Liiduga piirnevad nüüd: Venemaasse vaenulikult suhtunud Poola riigi asemel sõbralik rahvademokraatlik Poola; hitlerlaste poolt tükeldatud Tšehhoslovakkia asemel, mis alles hiljuti vaevles fašistlike röövvallutajate ikke all, sõbralik rahvademokraatlik Tšehhoslovakkia; hitlerliku Saksamaa endise vasalli Ungari asemel sõbralik Ungari Rahvavabariik; Nõukogude Liidule vaenuliku Rumeenia asemel sõbralik Rumeenia Rahvavabariik; vana Bulgaaria asemel, mis oli hitlerliku sõjamasina ripatsiks, on Nõukogude Liidul ustav sõber Bulgaaria Rahvavabariigi näol; poola, tšehhoslovakkia, ungari, rumeenia ja bulgaaria rahvast ühendab igavene sõprus Nõukogude Liidu rahvastega; idas piirneb Nõukogude Liiduga meie paljuaastase sõprusega seotud Mongoolia Rahvavabariik; meie sõbralikuks naabriks on noor Korea Rahvademokraatlik Vabariik; ning, lõpuks, meil on nüüd idas välismaise kapitali kiskjate poolt orjastatud Hiina asemel suur naaber — meile sõbralik, vaba Hiina Rahvavabariik" (Malenkov). — Toim. märkus.

1946. a. — 73,6 miljardit rubla, 1947. a. — 66,4 miljardit rubla [4] ja 1948. a. — 66,3 miljardit rubla [5].

§ 4. Hariduse ja tervishoiu finantseerimise kulud.

Haridus- ja tervishoiukulude üldiseloomustus.

Hariduse, teaduse, kunsti, tervishoiu ja kehakultuuri finantseerimiseks assigneerib nõukogude eelarve tohutud summad, erinevalt kapitalistlike riikide eelarveist, millest sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks kulutatakse, nagu ütleb Lenin, „krosse".

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon lõi NSV Liidus tingimused kultuuri tõeliseks õitsenguks ja töötajate materiaalse heaolu tõusuks. Pärast revolutsiooni võitu kerkisid Nõukogude võimu ette sel alal erandlikult suured ja keerukad ülesanded. Tsaari-Venemaa oli rahva kultuurilise arenemise poolest üks kõige mahajäänumaid maid maailmas. Käsitelles 1913. a. valitsenud olukorda Venemaal rahvahariduse alal, ütleb Lenin: „... ligi neli viiendikku lastest ja noorukeist Venemaal on rahvaharidusest ilma jäetud!!" [6]. 79% elanikkonnast Venemaal oli kirjaoskamatu.

Summad, mis kulutati arstiabiks elanikkonnale, ei olnud kõneväärt.

Parteil ja Nõukogude võimul tuli sisuliselt kogu rahvahariduse, tervishoiu ja sotsiaalkindlustuse süsteem uuesti rajada. Stalinlike viisaastakute aastad, nagu eespool märkisime, olid tõelise kultuurirevolutsiooni aastaiks.

Sel ajajärgul arenes haridus- ja tervishoiuala korraldamine tohutult. Nende saavutuste tulemused kinnistas suur stalinlik konstitutsioon.

NSV Liidu konstitutsioon kinnistas NSV Liidu kodanike õiguse haridusele. Seda õigust tagavad üldine sunduslik algharidus, tasuta seitsmeaastane koolitamine, kõrgema kooli väljapaistvaile õpilastele riiklike stipendiumide andmise süsteem, emakeelne õpetus koolides, töötavale rahvale tehaseis, sovhoosides, masina-traktorijaamades ning kolhoosides tasuta tootmisalase ja tehnilise õpetuse organiseerimine.

Konstitutsioon kinnistas samuti NSV Liidu kodanike õiguse ainelisele kindlustusele haiguse ja töövõime kaotuse puhul ning

---

[4, 5] Eelkokkuvõtte järgi.

[6] В. И. Ленин, Соч., т. XVI, lk. 410.

õiguse puhkusele. Need õigused tagatakse töötajaile antava tasuta arstiabiga ning laialdase sanatooriumide, puhkekodude ja klubide võrgu andmisega töötava rahva kasutusse.

Haridus- ja tervishoiukulude koostis.

Hariduskulude koostis on äärmiselt mitmekesine. Need kulud moodustuvad eelkõige laste üldhariduse ja kasvatuse kuludest: lastekodude, koolieelse kasvatuse asutiste (lasteaedade jne.), alg-, mittetäielike keskkoolide ja keskkoolide ning terve laste koolivälise kasvatuse ürituste süsteemi (pioneerimajade ja -laagrite, lasteteatrite jne.) ülalpidamise kuludest. Suuri summasid assigneeritakse, edasi, haridustööks täiskasvanute hulgas (kirjaoskamatuse ja poolkirjaoskamatuse likvideerimiseks jne.). Järgmiseks kululiigiks on kulud raamatukogudele, klubidele, kolhoosniku majadele, lugemistaredele jms. Hariduskuludesse kuuluvad, lõpuks, kaadri ettevalmistamise (tööstuskoolid, vabrikukoolid, tehnikumid ja kõrgemad õppeasutised), teadusliku uurimistöö, teaduslike instituutide, katsejaamade, muuseumide, teaduslike raamatukogude, ajakirjanduse, kunsti ja raadioringhäälingu kulud.

Tervishoiukulude rühm koosneb ambulatooriumide ja haiglate võrgu ülalpidamise ja arendamise, sanatooriumi- ja kuurordiala, töötajate puhkuse organiseerimise, turismi jne. kuludest. Tervishoiukulude seas on määratu suur tähtsus emade- ja lastekaitse (laste- ja naistenõuandlad, sünnitusmajad, ämmaemandapunktid, lastesõimed jne.) ning noorukite ja laste tervise kaitse (lastehaiglad, -ambulatooriumid, laste erisanatooriumid ja -kuurordid) kuludel. Tervishoiukulude rühma kuuluvad ka veel taudikaitseürituste ja sanitaarala kulud.

Haridus- ja tervishoiukulude plaanimine.

Lähtemomendiks, mis määrab haridus- ja tervishoiukorralduse arendamise ja selleks vajalikud kulud, on NSV Liidu konstitutsiooni sätted, mis kinnitavad kodanike õigusi haridusele, ainelisele kindlustusele haiguse ja töövõime kaotuse puhul ning puhkusele. Nimetatud ürituste kulude plaanimise aluseks on rahvamajandusplaani näitajad.

Rahvamajandusplaan annab koolivõrgu arendamise näitajad. Üldhariduslike koolide osas määrab rahvamajandusplaan kindlaks

õpilaste arvu õppeaasta alguseks, õpilaste vastuvõtu ja väljalaske ning klasside arvu, kõrgemate õppeasutiste ja tehnikumide osas — õppeasutiste arvu ja õpilaste vastuvõtu ning väljalaske, lasteaedade ja -kodude osas — laste arvu lasteaedades ja -kodudes jne.

Tervishoiuasutiste alal määrab rahvamajandusplaan kindlaks, lähtudes elanikkonna meditsiinilise teenindamise ülesandeist, järgmised näitajad (eraldi linnas ja maal): voodite arv haiglais plaanitava aasta lõpuks ja voodi kasutatavus (voodipäevade arv aastas); kohtade arv lastesõimedes ja lastesõimede tööpäevade arv aastas; ambulatoorsete asutiste võrgu arendamine määratakse arstiametikohtades, s. o. koosseisuliste arstide arvuga.

Rahvamajandusplaani näitajad, mis antakse NSV Liidu kohta tervikuna ja territoriaalse jaotusega vabariikide ja seejärel oblastite (kraide) ning rajoonide vahel, on riigieelarve haridus- ja tervishoiukulude plaanimise aluseks. Need kulud määratakse halduse operatiivpersonali kehtivaist koosseisudest ja kinnitatud palgamääradest lähtudes ning operatsiooni- ja haldus-majanduskulude kehtivate normide alusel.

Rahaliste vahendite allikad haridus- ja tervishoiukulude finantseerimisel.

Põhiosa üritustest hariduse ja tervishoiu alal finantseeritakse NSV Liidu riigieelarvest. Kuid selle kõrval suunatakse samaks otstarbeks ka muid ressursse. Viimaste hulka kuuluvad: a) isemajandavate sotsiaal-kultuuriliste organisatsioonide (apteekide, kirjastuste, kuurortide jne.) vahendid; b) ametiühingute ja kooperatiiv-organisatsioonide summad, mis kulutatakse sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks; c) ettevõtete ja organisatsioonide direktorifondi summad; d) majandusorganite rahalised vahendid, mis on määratud teadusliku uurimistöö kuludeks; e) elanikkonna enesemaksustamisest laekuvad summad maa-asulais ja mõned muud allikad (näiteks lastevanemate summad, mida nad maksavad laste ülalpidamise eest lasteaedades).

Riigieelarve järgi ja eelarveväliste vahendite arvel tehtavaid kulusid tervishoiule ja haridusele seondab rahvamajandusplaan.

Haridus- ja tervishoiukulud uuel stalinlikul viisaastakul (1946—1950).

Haridus- ja tervishoiukulud kasvavad sõjajärgsel stalinlikul viisaastakul suuresti. On kavastatud okupatsiooni all olnud rajoonide kõigi kultuuriasutiste taastamine.

Viie aasta plaan näeb ette tervishoiuasutiste võrgu tohutu kasvu. Haiglavoodite arv peab suurenema 1950. a. 985 000-ni 710 000 vastu 1940. a., kohtade arv alatistes lastesõimedes — 1 251 000-ni 859 000 vastu 1940. a.

Alg-, mittetäielike keskkoolide ja keskkoolide arv ulatub 1950. a. 193 000-ni ja õpilaste arv neis 31,8 miljonini. Organiseeritakse laialdane töölis- ja maanoorte koolide võrk sellele osale noortele õpetuse andmiseks, kes sõjaaja tingimustes ei võinud saada koolis normaalset haridust.

1950. aastaks kavatsetakse viia üliõpilaste arv kõrgemais õppeasutistes 674 000-ni, tehnikumides ja teistes erikeskkoolides — 1 280 000-ni.

Ajavahemikul 1946. kuni 1950. a. peavad vabrikukoolid ja tööstus- ning raudteekoolid ette valmistama 4 500 000 noort kvalifitseeritud töölist.

Suuresti laieneb lasteaedade võrk. Laste arv lasteaedades peab kasvama 2260 tuhandeni, s. o. 1940. aasta tasemega võrreldes — kahekordseks.

§ 5. Sotsiaalhoolduse ja sotsiaalkindlustuse kulud.

Üldiseloomustus.

Nõukogude võim asus Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest ulatuslikult korraldama töötajate ainelist kindlustamist ajutise ja alatise töövõimetuse (haiguse ja invaliidsuse) puhuks.

Rahvamajanduse tõus ja Nõukogude riigi rahandusliku võimsuse kasv võimaldasid arendada töövõimetute ainelist kindlustamist, eriti aga stalinlike viisaastakute aastail, järjest laiemas ulatuses.

Need saavutused kinnistas stalinlik konstitutsioon, mis määras kindlaks iga töötaja õiguse ainelisele kindlustusele vanaduse kui ka haiguse ja töövõime kaotuse puhul. Sellist ainelist kindlustamist teostatakse NSV Liidus kahel kujul:

1) riikliku sotsiaalhooldusena, mille kulud kaetakse riigieelarve summadest;

2) riikliku sotsiaalkindlustusena, mille fondid moodustatakse sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide sissemakseist.

Sotsiaalkindlustust teostatakse NSV Liidus niisiis ainult riigieelarve või sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide summade arvel.

Töötajate õigus ainelisele kindlustusele haiguse, invaliidsuse ja vanaduse puhul on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni üheks tähtsaimaks saavutuseks. Mitte üheski kapitalistlikus riigis ei ole sotsiaalkindlustus saavutanud ega võigi saavutada sellist arenemistaset kui NSV Liidus. Kõigis kodanlikes maades on sotsiaalkindlustuse iseloomulikuks jooneks see, et riigieelarve arvel neis maades ei viida läbi mingeid üritusi sotsiaalkindlustuse alal. Toetuste väljamaksmiseks vajalikud fondid luuakse enamasti sotsiaalkindlustuse fondide kujul, mille moodustavad peamiselt tööliste ja osalt ettevõtjate sissemaksed. Tsaari-Venemaal maksid töölised 60% sotsiaalkindlustuse maksudest ja ettevõtjad kõigest 40%. Vanadus- ja haiguskindlustus kehtib kapitalistlikes maades harilikult väga piiratud osa tööliste kohta. Tsaari-Venemaal näiteks puudus vanaduskindlustus üldse, muude sotsiaalkindlustuse liikide (haiguskindlustus) alla käis aga ainult 15% töölistest.

Kodanlikes maades saavutab töölisklass needki väikesed järeleandmised pinevas klassivõitluses, kuna kodanlus püüab sotsiaalkindlustust igati kitsendada ja kärpida. Saksa fašism likvideeris täielikult kõik kehtivad sotsiaalkindlustuse liigid ja kulutas kõik kindlustusfondid sõja ettevalmistamiseks ja sõjaks Nõukogude Liidu vastu.

Sotsiaalhooldus ja -kindlustus tagavad töötajaile vanaduse, haiguse ja invaliidsuse puhul täieliku ainelise kindlustuse ainult NSV Liidus.

Riiklik sotsiaalhooldus NSV Liidus.

Riiklikku sotsiaalhooldust teostavad NSV Liidus Sotsiaalkindlustuse Ministeerium ja tema kohalikud organid, Relvastatud Jõudude Ministeerium, Siseministeerium, Riikliku Julgeoleku Ministeerium ja lasterikaste ning vallasemade riikliku toetuse valitsused ja osakonnad.

Sotsiaalhoolduse kulud kaetakse riigieelarvest. Tähtsamateks ainelise kindlustamise viisideks sotsiaalhoolduse alal on:

1) invaliidide töökorraldus;
2) pensionide ja toetuste maksmine;
3) invaliidide kodude ülalpidamine.

Invaliidide töökorralduse eesmärgiks on tuua tagasi tööellu isikuid, kes on kaotanud osaliselt oma töövõime haiguse või kehavigastuse tagajärjel, aidata kasutada neile jäänud töövõimet. Vastavalt sellele antakse töökorralduse korras invaliididele õpetust kvalifikatsiooni saamiseks ja ümberkvalifitseerimiseks. Edasi, sotsiaalkindlustuse organid saadavad invaliide kergendatud režiimiga, s. o. lühendatud tööpäevaga tööle või mitmesugustele kergetele töödele. Riigi kaasabil luuakse, lõpuks, erilised invaliidide kooperatiivkoondised.

Teiseks sotsiaalse hooldamise viisiks on pensionide maksmine. Sotsiaalhoolduse alal moodustavad pensionäride peakontingendi Isamaasõja invaliidid, rea-, seersandi- ja vanemate-koosseisu kuuluvad sõjaväelased.

Isamaasõja invaliidide pensionimäärad diferentseeruvad esmajärjekorras invaliidsuse gruppide järgi. Kõigi invaliidsuspensionide liikide suhtes on NSV Liidus kindlaks määratud kolm invaliidsuse gruppi, sõltuvalt töövõime kaotuse astmest. Isamaasõja invaliidide pensionide suurus oleneb veel sellest, kas nad töötasid enne sõda palgalistena või mitte, samuti ka sellest, kas nad invaliidistusid rindel — haavatasaamise või põrutuse tagajärjel, või teenistuskohustuste täitmisel — muudel põhjustel.

Sotsiaalkindlustuse organid maksavad, edasi, pensione isikuile, kes on invaliidid lapseeast saadik (invaliidina sündinud). Lõpuks maksavad sotsiaalkindlustuse organid välja nn. akadeemilisi ja personaalpensione.

Akadeemilised pensionid kujutavad enesest teaduse alal töötajate pensione. Personaalpensione määratakse NSV Liidu valitsuse, liiduvabariikide valitsuste ja kohalike (oblastite ja kraidé) täitevkomiteede poolt väljapaistvatele tegelastele revolutsioonilise, riikliku, teadusliku, tehnika-alase ja leiduritegevuse või NSV Liidu riigikaitse alal, kes on invaliidistunud või vastava vanusepiiri saavutanud (mehed 55 aastat ja naised 50 aastat).

Sotsiaalkindlustuse organite kuludesse kuulub invaliidide kodude ülalpidamine. Invaliidide kodudes on invaliidid riigi täielikul ülalpidamisel.

Sotsiaalhoolduse korras makstakse pensione ja toetusi ka veel rea-, seersandi- ja vanemate-koosseisu kuuluvate sõjaväelaste pere-

kondadele, kel on töövõimetuid perekonnaliikmeid, nende sõjaväelaste naistele, kel on lapsi alla 8 aasta vanuse, ja lastele kuni nende 16-aastaseks saamiseni (koolis õppivaile lastele — kuni 18 aasta vanuseni).

Peale toetuste väljamaksmise korraldavad sotsiaalkindlustuse organid eespoolnimetatud sõjaväelaste perekonnaliikmete heaolu, nagu: töökorraldus (tööle saatmine), tasuta ravile määramine jne.

Sotsiaalkindlustuse organid maksavad välja pensione ka Isamaasõja rindeil langenud rea-, seersandi- ja vanemate-koosseisu sõjaväelaste perekondadele.

Sõjaväelaste perekondade riikliku hooldamise ja heaolu korraldamise ülesanded anti pärast sõja lõppu 1946. a. üle Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumile. Sõja-aastail täitsid neid ülesandeid erilised sõjaväelaste perekondade riikliku hooldamise ja heaolu valitsused ja osakonnad, mis kutsuti ellu seltsimees Stalini algatusel.

Ohvitseride ja kindralite koosseisu kuuluvaile sõjaväelastele ja nende perekondadele maksavad pensione Relvastatud Jõudude Ministeerium, Siseministeerium ja Riikliku Julgeoleku Ministeerium.

Eri liiki kulusid kujutavad enesest lasterikastele ja vallasemadele makstavad toetused. Sotsialistlik riik ja kogu Nõukogude rahvas ilmutavad suurt hoolt emade- ja lastekaitse eest. Üheks sellise hoole avalduskujuks ongi nimetatud toetused.

Riiklikud toetused lasterikastele ja vallasemadele seati sisse alates 1936. aastast. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlusega laiendati neid toetusi tunduvalt. Nimetatud seadlusega asutati emadele, kes on üles kasvatanud 10 last ja rohkem, aunimetus „Ema-kangelane" ja lasterikastele emadele — eri ordenid ja medalid. Peale selle seati sama seadlusega lasterikastele emadele makstavate toetuste kõrval sisse veel eri toetused vallasemadele laste kasvatamiseks. 8. juuli 1944. a. seadlusega suurendati ühtlasi tunduvalt, võrreldes 1936. a. kehtestatud määradega, emadele makstavaid toetusi. See oli tingitud raha ostujõu langemisest sõja-aastail. Pärast sõda kindlustus rahvamajanduse taastamisel tehtud edusammude baasil rubla kurss ja raha ostujõud tõusis tunduvalt. Sõjaajal suurendatud toetuste muutmatu säilitamine poleks olnud neis tingimustes õiglane. Selle tõttu vähendati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 25. novembri 1947. a. seadlusega alates 1. jaanuarist 1948. a. nimetatud toetusi poole võrra. Lasterikastele emadele makstakse ühekordseid toetusi alates kolmanda

lapse sünnist, kusjuures igalt järgmiselt lapselt toetuse määr suureneb. Nii makstakse alates 1. jaanuarist 1948. a. emale kolmanda lapse sündimisel toetust 200 rubla, üheteistkümnenda lapse ja järgmiste laste sündimisel ulatub see toetus aga 2500 rublani.

Peale ühekordsete toetuste saavad lasterikkad emad neljandast lapsest alates veel igakuulist toetust. Seda makstakse alates lapse teisest eluaastast tema viieaastaseks saamiseni.

Vallasemadele makstakse igakuulist toetust laste ülalpidamiseks ja kasvatamiseks kuni nende 12-aastaseks saamiseni. Neid toetusi makstakse alates 1. jaanuarist 1948. a. järgmises suuruses: ühelt lapselt — 50 rubla kuus, kahelt lapselt — 75 rubla kuus, kolmelt lapselt ja rohkem — 100 rubla kuus.

Hoolimata toetuste määrade vähendamisest ületab riigi vastavate kulude üldsumma tunduvalt sõjaeelse taseme. See moodustab ligi 3 miljardit rubla aastas, samal ajal kui 1940. a. kulutati emadele makstavateks toetusteks ainult 1,2 miljardit rubla.

Riiklik sotsiaalkindlustus.

Riiklik sotsiaalkindlustus on tööliste ja teenistujate (või nende perekondade) ainelise kindlustamise süsteem vanaduse, haiguse ja töövõime kaotuse puhul. Sotsiaalkindlustuse toetusi makstakse erilisest kindlustusfondist, mis moodustatakse ettevõtete, asutiste ja teiste tööandjate sissemakseist. Sotsiaalkindlustuse teostamiseks maksavad palgalist tööjõudu kasutavad ettevõtted, asutised, majandid ja isikud kindlustusmaksu protsendilises vahekorras töölistele ja teenistujaile makstud palgalt, ilma õiguseta maksustada kindlustatut või maha arvata maksu palgast. Kindlustusmaksude tariifid on diferentseeritud ametiühingute järgi sõltuvalt üksikute majandusharude töö iseloomust ja tingimustest. Nad moodustavad 3,7% kuni 10,7% palgafondist.

Sotsiaalkindlustusele alluvad eranditult kõik töölised ja teenistujad, s. o. kõik palgalised töötajad, nii need, kes on tegevad riiklikes, ühiskondlikes ja kooperatiivseis organisatsioonides, kui ka need, kes töötavad eraisikute juures (näiteks majateenijad). Eratööandjad maksavad samuti kindlustusmakse.

Alates Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest on sotsiaalkindlustus töötajate vahetu kontrolli all, olles korraldatud kindlustatute omavalitsuse alusel.

Selleks, et sotsiaalkindlustust veel enam lähendada töötajate massidele, anti see 1933. a. täielikult üle ametiühingute juhtimisele.

Sotsiaalkindlustus ei taotle üksnes töötajate ainelist kindlustamist haiguse ja invaliidsuse puhul, vaid ta etendab väga tähtsat osa ka töödistsipliini tugevdamises. Selles suhtes tõstis sotsiaalkindlustuse tähtsust veelgi NSVL RKN-i, ÜK(b)P KK ja ÜAÜKN-i 28. detsembri 1938. a. määrus, millega sotsiaalkindlustamise süsteem korraldati ümber. Jooksikute (ühest töökohast teise ülejooksjate) ja põhjuseta töölt puudujate (tööluusijate) vastu võitlemiseks makstakse alates 1938. aastast haigustoetusi olenevalt töötajate pideva tööstaaži kestusest ühes ja samas ettevõttes.

Isikud, kes on vallandatud töödistsipliini rikkumise või kuritegude toimepanemise pärast või kes lahkuvad töölt omal soovil, kaotavad teatavaks tähtajaks haigustoetuse saamise õiguse [7].

Ka pensionide määramisel võetakse arvesse pideva tööstaaži kestus ühes ja samas ettevõttes või asutises.

Töödistsipliini tõstmise kõrval on sotsiaalkindlustust teostavate organite ülesandeks ühtlasi kaitsta töötajate tervist, kontrollida ohutustehnika ja tööstustervishoiu eeskirjade täitmist ettevõtteis. Eriline tähtsus on selles suhtes ametiühingute õigusel esitada ettevõtete ja organisatsioonide vastu regresshagisid, s. o. hagisid töötajaile väljamakstud kindlustussummade tagasinõudmiseks ettevõttelt, kui töötaja haigestus või kaotas töövõime ettevõtte süül.

Sotsiaalkindlustuse organid teostavad ka veel rida muid üritusi, mille eesmärgiks on töötajate tervise kaitsmine. Sotsiaalkindlustuse summade arvel finantseeritakse näiteks puhkekodusid, kuurorte, kehakultuurialast tööd, spordiüritusi, turismi ja alpinismi, kultuuri- ja puhkeparke; nende summade arvel teostatakse ka emade- ja lastekaitsealaseid üritusi, näiteks antakse toetusi lapse toitmiseks.

Sotsiaalkindlustuse toetuste põhiliigid.

Sotsiaalkindlustuse toetuste põhiliigi moodustavad haigus-, rasedus- ja sünnitustoetused [8].

Õigus saada haigustoetust on üldreeglina kõigil alalistel ja ajutistel töölistel ning teenistujail, sõltumata üldisest ja pidevast töö-

---

[7] Õigus ajutise töövõimetuse toetusele tekib neil töötajail alles pärast seda, kui nad on uues töökohas töötanud vähemalt kuus kuud. — Toim. märkus.

[8] Meie seadusandluse terminoloogias on haigus-, rasedus- ja sünnitustoetused ühendatud üldnimetuse alla „ajutise töövõimetuse toetused". — Toim. märkus.

staažist, haigustoetuse suurus aga oleneb otseselt töötaja pidevast tööstaažist ühes ja samas asutises või ettevõttes. Töölistele ja teenistujaile, kes on ametiühingu liikmed, makstakse haigustoetust pideva tööstaaži puhul ühes ja samas asutises või ettevõttes kuni kolme aastani — 50% palgast, tööstaaži puhul kolmest kuni viie aastani — 60%, tööstaaži puhul viiest kuni kaheksa aastani — 80% palgast, ja ainult need töölised ja teenistujad, kelle pidev tööstaaž ühes ja samas asutises ja ettevõttes on üle kaheksa aasta, saavad haigustoetust 100% suuruses palgast.

Töölised ja teenistujad, kes pole ametiühingu liikmed, saavad haigustoetust pooles suuruses võrreldes normidega, mis on ette nähtud ametiühingu liikmeile.

Rasedus- ja sünnitustoetusi makstakse naistöölistele ja -teenistujaile kogu rasedus- ja sünnituspuhkuse aja eest sõltuvalt üldisest ja pidevast tööstaažist. Õigus saada toetust raseduse ja sünnituse puhul on kõigil naistöötajail, kes on pidevalt töötanud antud ettevõttes või asutises vähemalt 3 kuud. Täie palga suuruses makstakse rasedus- ja sünnitustoetusi neile naistöötajaile, kes on ametiühingu liikmed ja kel on 3-aastane üldine tööstaaž ja 2-aastane pidev tööstaaž antud ettevõttes või asutises.

Toetused lapse sünni puhul koosnevad ühekordsest toetusest 120 rubla suuruses vastsündinu eest hoolitsemiseks (ühe komplekti pesu muretsemiseks imikule) ja toetusest lapse toitmiseks 180 rubla suuruses (20 rubla kuus 9 kuu toitmise eest).

Töötaja või tema perekonnaliikme surma puhul makstakse erilist matusetoetust.

Sotsiaalkindlustuse pensione määratakse:

1) invaliidsuse puhul;

2) toitja surma puhul kindlustatu perekonnale;

3) vanaduse puhul.

Vanaduspensioni makstakse meestele, kes on saanud 60-aastaseks ja kel on 25-aastane üldine tööstaaž, ja naistele, kui nad on saanud 55-aastaseks ja nende üldine tööstaaž on 20 aastat;

4) väljateenitud aastate eest.

Esimese kolme liigi puhul arvutatakse pension kindlates protsentides kindlustatu palgast, kusjuures pensioni arvutamisel aluseks võetav maksimaalne palk ei arvestata suuremana kui 300 rubla kuus.

Pension väljateenitud aastate eest moodustab 50% keskmisest kuupalgast ja ei või suurem olla kui 150 rubla.

Invaliidsus- ja vanaduspensionide määramisel on oluline ka veel see, millise kutse alal kindlustatu töötas.

Kõik kutsed on jagatud kolme kategooriasse.

Esimesse kategooriasse kuuluvad töölised ja teenistujad, kes töötavad tervist kahjustavail ja allmaatöödel.

Teise kategooriasse kuuluvad töölised ja teenistujad, kes töötavad rahvamajanduse juhtivais harudes (metallurgiatööstuses jms.).

Kolmandasse kategooriasse kuuluvad kõik ülejäänud töölised ja teenistujad.

Esimese kahe kategooria töölistele ja teenistujaile määratakse kõrgendatud pensionid.

Invaliidsuspensioni määramisel on väga oluline töölise ja teenistuja pideva tööstaaži kestus ühes ja samas ettevõttes enne pensioni taotlemist.

Olenevalt selle staaži kestusest on seatud pensionilisandid 10—25% suuruses määratud pensionist.

Invaliidsuspensioni suurus oleneb lõpuks veel sellest, millisesse invaliidsuse gruppi on kindlustatu arvatud.

Riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve.

Sotsiaalkindlustuse fondi minevate rahaliste vahendite mobiliseerimise ja nende ressursside kasutamise plaani määrab riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve.

Seoses sellega, et sotsiaalkindlustust teostavaiks organeiks on ametiühingud, jaguneb sotsiaalkindlustuse eelarve kahte ossa:

a) ÜAÜKN-i (Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu) sotsiaalkindlustuse eelarve.

ÜAÜKN-i eelarvesse laekub osa sotsiaalkindlustuse fondi mobiliseeritavaist summadest. Sellest finantseeritakse peamiselt spordi, turismi, alpinismi, sanatooriumi- ja kuurordiala arendamise jms. üritusi. Osa ressurssidest eraldatakse reservina üksikuile ametiühinguile finantsabi andmise vajaduse puhuks.

b) Üksikute ametiühingute sotsiaalkindlustuse eelarved, kuhu laekub põhiline osa kõigist sotsiaalkindlustuse makseist. Need rahalised vahendid lähevad peamiselt ajutise töövõimetuse toetuste ja pensionide väljamaksmiseks.

ÜAÜKN-i sotsiaalkindlustuse eelarve ja üksikute ametiühingute

sotsiaalkindlustuse eelarved ühendatakse sotsiaalkindlustuse koondeelarveks.

Viimase kinnitab Üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu.

Sotsiaalkindlustuse vahendid on riiklikud vahendid. Selle tõttu kuulub sotsiaalkindlustuse eelarve pärast selle kinnitamist ÜAÜKN-i poolt veel NSVL Ministrite Nõukogu kinnitamisele.

Seejärel lülitatakse sotsiaalkindlustuse eelarve kõigi selle tulude ja kuludega tervenisti NSV Liidu riigieelarvesse.

Sotsialistliku ülesehitustöö käigus on sotsiaalkindlustuse eelarve kiiresti kasvanud (milj. rbl.-des):

1924/25. a.	1927/28. a.	1932. a.	1937. a.	1940. a.
420,0	1 052,0	3 577,0	5 274,1	8 518,0

Ajavahemikul 1924/25. a. kuni 1940. a. suurenes sotsiaalkindlustuse eelarve seega rohkem kui 20-kordselt. See on tunnistuseks sotsialistliku riigi üha kasvavast ainelisest abist töötajaile.

Uus viie aasta plaan 1946—1950 kavastab sotsialistliku majanduse tohutu tõusu ja elanikkonna heaolu edasise kasvu. Ühtlasi nähakse selles ette sotsiaalkindlustusalaste ürituste edasine laiendamine. Viisaastaku jooksul sotsiaalkindlustuseks mobiliseeritavad summad peavad moodustama 61,6 miljardit rbl.

§ 6. Halduskulud.

Üldiseloomustus.

Halduskulud NSV Liidus erinevad täiesti kapitalistlike maade riigihalduse kuludest. Viimatinimetatud maades on halduskulude otstarbeks töötajate vastupanu mahasurumise ja kodanluse klassiülevõimu kindlustamise ülesannet täitva kodanliku rõhumisaparaadi ülalpidamine. Nõukogude Liidus olid halduskulud suunatud Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest peale proletariaadi diktatuuri riigi tugevdamisele, kukutatud mõisnike ja kapitalistide klassi vastupanu mahasurumisele. Sotsialistliku riigi teises arenemisfaasis kadus see funktsioon seoses ekspluateerivate klasside täieliku likvideerimisega, kuid selle asemele tekkis uus funktsioon — sotsialistliku omandi kaitsmine rahva vara varastajate ja kõrvaldajate vastu.

Halduskulud NSV Liidus erinevad oma iseloomult kapitalistlike riikide halduskuludest ka veel selle tõttu, et kodanlik riik ei

täida kapitalismi tingimustes rahvamajanduse haldamise funktsioone.

Kodanlikus ühiskonnas on kõik majandusharud erakapitali käes. Nõukogude riik täidab riikliku korra, sotsialistliku omandi ja maa sõjalise kaitsmise funktsiooni kõrval veel riigiorganite majanduslik-organisatoorse ja kultuurilis-kasvatusliku töö funktsiooni. Nõukogude riigiaparaat haldab kogu rahvamajandust ja kultuurilist ülesehitustööd.

Kõige selle tõttu on halduskuludel NSV Liidus hoopis teistsugune sisu ja määrang kui kodanlikus ühiskonnas.

NSV Liidu riikliku haldusaparaadi funktsioonide iseloom tingib halduskulude järgmise jaotuse:

a) üldhalduse kulud, s. o. riigivõimu kesk- ja kohalike organite (NSV Liidu Ülemnõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogud, töörahva saadikute nõukogud) ja riigivalitsemisorganite (NSV Liidu Ministrite Nõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteed) ülalpidamise kulud. Samasse kuluderühma kuuluvad näiteks plaani- ja rahandusorganite ülalpidamise kulud;

b) rahvamajanduse halduse kulud, s. o. rahvamajanduse üksikuid harusid administreerivate ministeeriumide ja täitevkomiteede osakondade (näiteks söe-, naftatööstuse ja teiste majandusharude ministeeriumide või kohalike nõukogude kommunaalmajanduse osakondade) ülalpidamise kulud;

c) sotsiaal-kultuurilist ülesehitustööd, sotsiaal-kultuurilisi asutisi ja üritusi juhtivate organite (näiteks selliste ministeeriumide, nagu haridus- ja tervishoiuministeerium või kohalike täitevkomiteede haridus- ja tervishoiuosakondade) ülalpidamise kulud;

d) kohtu- ja prokuratuuriorganite ülalpidamise kulud.

Peamisiks ülesandeiks riigihalduse korraldamise alal on võitlus haldusaparaadi igakülgse lihtsustamise ja odavdamise eest ja igasuguste liialduste likvideerimine halduskuludes.

Majandusharude, asutiste ja ettevõtete haldusaparaadi kulude vähendamise ja haldusaparaadi töö parendamise ülesanded.

Sotsialistliku majandussüsteemi tingimustes ei pea partei ja valitsus võitlust üksnes riigivõimu ja riigivalitsemise aparaadi (näiteks ministeeriumide, kohalike nõukogude ja nende osakondade) töö parendamise ja selle aparaadi kulude vähendamise eest.

Kuna Nõukogude riik haldab kogu rahvamajandust ja kultuurilist ülesehitustööd, siis seab see riigi ette ka üksikute majandusharude ja ettevõtete ning mitmesuguste asutiste ja organisatsioonide (koolide, haiglate jms.) haldusaparaadi töö parendamise ja selle aparaadi kulude vähendamise ülesande.

See on vajalik selleks, et saavutada haldusaparaadi töös suuremat täpsust ja operatiivsust ning parendada majanduse ja üksikute ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide juhtimist.

Teiselt poolt on halduskulude koondamine küllalt tähtis tegur sotsialistlike ettevõtete toodangu omahinna alandamisel, vähendades lisakulusid.

Selle tõttu ei või haldusaparaadi paremaks muutmise (ratsionaliseerimise) ja halduskulude plaanimise töö piirduda kitsas mõttes ainult riigivalitsemisaparaadi tegevuse parendamise ja selle ülalpidamise kulude vähendamise küsimustega ministeeriumide ja kohalike nõukogude osas. See töö hõlmab kogu rahvamajanduse haldusaparaadi korraldamise küsimusi.

Halduskulude koostis.

Halduskulud moodustuvad haldusaparaadi palkadest ja haldusmajanduskuludest, s. o. ruumide korrashoiu, kütte-, valgustus-, kantselei-, komandeerimis- jms. kuludest. Peamise osa halduskuludest moodustavad palgad.

Määraliste koosseisude alase töö korralduse põhimõtted NSV Liidus.

Määralised koosseisud töötab välja NSVL Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Koosseisude Komisjon. Viimane vaatab läbi ja kinnitab üleliiduliste ministeeriumide, NSVL Ministrite Nõukogu juures asuvate peavalitsuste ja komiteede, keskkrediidiasutiste ja kooperatiivsete ning teiste ühiskondlike organisatsioonide keskasutiste koosseisud. Samuti vaatab ta läbi ja kinnitab vabariiklike ministeeriumide ning liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude juures asuvate valitsuste, komiteede ja osakondade koosseisud.

Riikliku Koosseisude Komisjoni ülesandeks on ka veel tüüpkoosseisude väljatöötamine ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide üksikutele liikidele. Seoses sellega on talle pandud ühtse ametikoh-

tade nomenklatuuri ja ühtse palgamäärade süsteemi väljatöötamine töötajate üksikuile kategooriaile. Asutamisest peale (arvates 1. juunist 1941. a.) on Riiklik Koosseisude Komisjon välja töötanud tüüpkoosseisud reale tegevusharudele (näiteks tööndusartellidele, rajoonide tööstuskombinaatidele, linnades asuvate elamute valitsustele, lastekodudele, maahaiglatele).

Tüüpkoosseisud kinnitab NSVL Ministrite Nõukogu ja nad on kõigile asutistele ja organisatsioonidele kohustuslikud.

Tüüpkoosseisudes ei ole lubatud teha mitte mingisuguseid muudatusi ei töötajate arvu ega ametikohtade nomenklatuuri suhtes ilma NSVL Ministrite Nõukogu loata.

Neis asutistes ja ettevõtetes, millele tüüpkoosseise ei ole ette nähtud, kehtivad rahandusorganites registreeritud eelmiste aastate koosseisud. Varem kehtinud korras kinnitatud koosseisude igasugune muutmine on lubatud ainult Riikliku Koosseisude Komisjoni loal [9].

Haldusaparaadi palgamäärad.

Üksikute ametkondade ja rahvamajandusharude haldusaparaadi palgamäärad kinnitatakse NSVL Ministrite Nõukogu erimäärustega. Selliste üldiste valitsuse otsuste puudumisel määrab palgamäärad kindlaks NSVL Ministrite Nõukogu tüüpkoosseisude kinnitamisel. Asutistes ja ettevõtetes, mille suhtes pole eriotsuseid palgamäärade kohta ega ka tüüpkoosseise kehtestatud, kehtivad rahandusorganites registreeritud eelmiste aastate palgamäärad. Kui neis asutistes ja organisatsioonides koosseise muudetakse ja asutatakse uusi ametikohti, kinnitab palgamäärad uutele ametikohtadele Riiklik Koosseisude Komisjon (lähtudes samalaadilistes asutistes rakendatavatest palgamääradest).

Kõigil loeteldud juhtudel on kehtivate palgamäärade muutmine lubatud ainult NSV Liidu Ministrite Nõukogu sellekohasel loal.

Halduskulude plaanimine.

Varem kehtinud koosseisude (ühes Riikliku Koosseisude Komisjonide poolt lubatud muudatustega) või tüüpkoosseisude ja kehti-

[9] Kuni 1941. a. kinnitati üleliiduliste ja vabariiklike rahvakomissariaatide ja keskasutiste koosseisud ja neile alluvate asutiste ja ettevõtete koosseisulised kontingendid vastavate komisjonide poolt, mis asusid NSVL Rahanduse Rahvakomissariaadi ja liiduvabariikide rahanduse rahvakomissariaatide juures. — Toim. märkus.

vate palgamäärade põhjal kinnitavad kõrgemalseisvad organid igaks aastaks kõigile alluvaile organisatsioonidele haldusaparaadi koosseisude nimestikud.

Koosseisude nimestik kujutab enesest erilist dokumenti, mis sisaldab määraliste ametikohtade loendi, nende arvu, palgamäärad ja aasta üldpalgafondi.

Üheaegselt koosseisude nimestikkudega kinnitavad kõrgemalseisvad organid ka alluvate organisatsioonide haldus-majanduskulude eelarved.

Neisse eelarveisse võetakse palgafondid haldusaparaadi ülalpidamiseks, juurdearvestused töötasule sotsiaalkindlustuse kasuks ja assigneeringud majanduskuludeks. Palgafondid määratakse kindlaks eespoolnimetatud koosseisude nimestikkude põhjal; majanduskulud arvutatakse kehtivate normide alusel.

Kõigi asutiste ja organisatsioonide koosseisud, palgamäärad, palgafondid ja haldus-majanduskulude eelarved kuuluvad rahandusorganeis registreerimisele iga aasta enne 1. maid.

Kui sellist registreerimist ei ole läbi viidud, pole Riigipangal kehtiva seadusandluse kohaselt õigust raha haldusaparaadi palkadeks ja haldus-majanduskuludeks välja anda.

Koosseisude registreerimist ja kinnitatud koosseisude järgimise kontrolli teostavad organid.

Koosseise registreerivad ja kindlaksmääratud koosseisudest ning kinnitatud haldus-majanduskulude eelarvetest kinnipidamist kontrollivad NSVL Rahandusministeeriumis ning liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumides erilised koosseisude valitsused, oblastite (kraide) rahandusorganites — koosseisude osakonnad. Linnade ja kõige suuremate rajoonide rahandusorganite juures on selleks olemas erilised koosseisude inspektuurid. Ülejäänud paikades (väikestes linnades, alevites ja väiksemates rajoonides) täidavad neid ülesandeid vastavate rahandusorganite eelarveinspektorid.

Koosseisude valitsuste ja inspektuuride ülesandeks on esmajärjekorras koosseisude ja haldus-majanduskulude eelarvete õige ja õigeaegne registreerimine. Nad on kohustatud hoolikalt kontrollima koosseisude nimestikke ja haldus-majanduskulude eelarvesse võetud kulusid. Juhul, kui koosseisude organid teevad kindlaks, et ametikohti on üle kinnitatud koosseisu, palgamäärasid on

kõrgendatud, majanduskuludeks määratud summad on lubatust suuremad või kulud on ülearused, on nad kohustatud koosseise registreerima kinnitatud koosseisude piirides, haldus-majanduskulude eelarvetes ettenähtud ebaseaduslikud ja liigsed assigneeringud aga ära võtma riigieelarvesse.

Koosseisude organite edasiseks ülesandeks on kontrollida koosseisulise ja eelarvelise distsipliini järgimist. Kohapeal teostatava süstemaatilise kontrolli teel on nad kohustatud selgitama, kas ei peeta ülal ülekoosseisulisi ametikohti, kas palgad ei ole kõrgemad ettenähtust ja kas haldus-majanduskulude eelarvega võrreldes ei esine ülekulutusi. Ühtlasi peavad koosseisuala töötajad sellise uurimise käigus järjekindlalt tundma õppima üksikute asutiste ja organisatsioonide haldusaparaati, tõmmates sellele tööle kaasa avalikkuse (ametiühingud jne.), ning esinema ettepanekutega selle aparaadi lihtsustamiseks ja koondamiseks, taotledes halduskulude maksimaalset vähendamist tarbetute osakondade ja ametikohtade ning igasuguste muude liialduste likvideerimise teel.

VI peatükk.

NSV Liidu riigieelarve tulude osa üldiseloomustus.

§ 1. NSV Liidu riigieelarve tulude süsteem.

Riigieelarve tulude liigid.

NSV Liidu rahvatulu jaotus toimub, nagu II peatükis märkisime, sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ning elanikkonna rahaliste tulude loomise kujul. Riik fikseerib juba sotsialistlike ettevõtete ja majandusharude tulude ja kulude bilanssides, milline osa nende tuludest peab minema riigi sissetulekuks. Niisamuti määrab ta plaani korras kindlaks ka elanikkonna maksed rahandussüsteemile.

Vastavalt sellele koostuvad riigi tulud: a) sotsialistlike ettevõtete makseist ja b) elanikkonna makseist.

Nõukogude riigi esimeses arenemisfaasis oli väikeste kaubatootjate (üksiktalunike ja käsitööliste) ja linna ning küla kapitalistlike elementide maksete osatähtsus riigieelarves üsna suur. Viimased maksid eelarvesse, kuigi neile langev rahvatulu osa oli väike, suuri summasid, sest riik võttis maksudena ära suure osa nende tuludest. See oli üheks kapitalistlike elementide tegevuse piiramise ja nende väljatõrjumise vahendiks.

Sotsialismi tingimustes, linnas ja külas jagamatult valitseva sotsialistliku majandussüsteemi ja sotsialistliku majanduse kiire arenemise juures saab riigieelarve põhilise osa tuludest sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulude arvel.

Kuid ka elanikkonna makseil on riigieelarves oluline tähtsus, mis on tingitud elanikkonna rahaliste tulude (palgafondide ja kolhoosnikute rahaliste sissetulekute) tohutust kasvust.

Riigieelarve tulude põhiliikideks on:

1) maksud sotsialistlikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning elanikkonnalt.

Maks on riigivõimu poolt seadusandlikus korras ette kindlaksmääratud suuruses kehtestatud kohustuslik makse riigieelarvesse sotsialistlike ettevõtete ja elanikkonna tuludest. Maksu kohustuslikkusest järeldub, et selle mittetasumine on seaduserikkumine. Viimane toob enesega kaasa maksu sundsissenõudmise rahandusorganite poolt (sotsialistlikelt riigiettevõtteilt) või selle sissenõudmise kohtu kaudu (elanikkonnalt ja kooperatiivsetelt-kolhooslikkudelt organisatsioonidelt võetavate maksude alal). Kuritahtlikku kõrvalehoidumist maksu tasumisest karistatakse kriminaalkorras;

2) eelarvesse kantavad riiklike ettevõtete ja organisatsioonide kasumieraldised.

Kasumieraldised on, nagu maksudki, kohustusliku iseloomuga. Nende mittetasumisel rakendatakse sundsissenõudmist. Erinevalt maksudest ei ole aga viimatinimetatud maksete suurus riigivõimu poolt ette kindlaks määratud. Kasumieraldiste laekamise põhiprintsiibiks on, et riik võtab ettevõttelt liigse kasumi, mis tal jääb järele pärast kõigi tootmise laiendamise ja teiste plaanijärgsete kulude katmist. Kasumieraldised kujutavad enesest seetõttu riigieelarve tulude eriliiki, mis erineb maksudest;

3) mittemaksunduslikud tulud on tulud, mida riik saab sotsialistlikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt ning elanikkonnalt riigi varade (metsade, turbarabade jne.) kasutamise õiguse eest võetava erilise rahalise vastutasu näol;

4) lõivud — mitmesuguste riigiasutiste (näiteks notariaalkontorite) poolt võetav rahaline vastutasu teatavate toimingute (näiteks dokumentide tõestamise ja väljaandmise) eest, mida sooritatakse üksikute organisatsioonide või eraisikute huvides;

5) elanikkonna ja sotsialistlike ettevõtete ning organisatsioonide keskel mahutatavaist riigilaenudest laekuvad summad. Mahutades riigilaene, võtab Nõukogude riik kindlaks tähtajaks võlgu (laenab) vabad säästsummad elanikkonnalt ja rahalised reservid sotsialistlikelt ettevõtteilt ning organisatsioonidelt sotsialistliku ülesehitustöö finantseerimiseks. Riigilaenudesse mahutavad oma rahalisi vahendeid järgmised sotsialistlikud organisatsioonid: riikliku kindlustuse valitsus, kes paigutab laenudesse oma reservfondid, kooperatiiv-organisatsioonid, kes hoiavad riigilaenuobligatsioonides oma reservsummasid, ja lõpuks hoiukassad, kes mahutavad laenudesse hoiuste ülemineva jäägi.

Rahaliste vahendite hoidmine riigilaenude obligatsioonides on loeteldud organisatsioonidele kohustuslik.

Elanikkonna seas realiseeritakse laene vabatahtlikus korras.

Kohustuslikud ja mittekohustuslikud maksed.

Eelarvesse kantavad maksed jagunevad laekamisviisi järgi kohustuslikeks ja mittekohustuslikeks. Esimestesse kuuluvad näiteks maksud ja kasumieraldised, teistesse — elanikkonna hulgas mahutatavad riigilaenud.

NSV Liidu riigieelarvesse kantavate maksete tagastatavus.

Kõik NSV Liidu riigieelarvesse kantavad maksed on oma iseloomult töötajate suhtes tagastatavad. Eelarvesse kogutud rahalised vahendid annab riik ühiskonnale tagasi töötajate huvides rahvamajanduse arendamiseks ja sotsiaal-kultuurilisteks üritusteks tehtavate kuludena. See kindlustab linna- ja maaelanikkonna ainelise ja kultuurilise elutaseme üha kasvava tõusu. Ka riigikaitseks tehtavad kulud on rahvahulkade huvides, kuna NSV Liidu kaitsevõime tugevdamine on hädavajalik Nõukogude Liidu rahvaste rahuliku loova töö kaitsmiseks.

§ 2. Maksud NSV Liidus.

Maksude tähtsus NSV Liidus.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ning elanikkonna põhiliseks kohustuslikuks makseks eelarvesse on maksud. Maksud moodustavad ühtlasi NSV Liidu riigieelarve peamise tuluallika. Kehtestades makse kohustuslike maksetena ette kindlaksmääratud suuruses, määrab riik kindlaks selle osa sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ning elanikkonna tuludest, mille nad peavad maksma eelarvesse seaduses määratud tähtaegadeks kohustuslikus korras. See on riigieelarve stabiilse tulude-baasi loomise ja rahvamajandusplaanis kavastatud ürituste häireteta finantseerimise tähtsaks põhinõudeks.

Kuid maksude tähtsus Nõukogude riigi poliitiliste ja majanduslike ülesannete lahendamisel ei piirdu ainult sellega.

Maksud, nagu teisedki kohustuslikud maksed, näiteks sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide kasumieraldised, on olnud

kõigil sotsialistliku ülesehitustöö etappidel riigi käes majanduslike organisatsioonide tegevuse, kokkuhoiurežiimi järgimise ja tulude plaani täitmise kontrolli tähtsaks instrumendiks. Selles suhtes on maksude tähtsus eriti kasvanud sotsialismiperioodil, sotsialistliku majandussüsteemi jagamatu valitsemise ja rahvamajandusliku plaanimise tugevnemise tingimustes.

Elanikkonnalt võetavad maksud on ka majanduspoliitika tähtsaks teostamisvahendiks. Nõukogude riigi esimeses arenemisfaasis võimaldas maksude kohustuslikkus riigil üksikute rahvaklasside maksustamist diferentseerida (neid erisuguselt maksustada). Kindlustades kõik eelised rahvamajanduse sotsialistlikule sektorile, kehtestas riik tööliste ja teenistujate soodustatud maksustamise.

Tähtsat osa etendasid maksud Nõukogude riigi esimeses arenemisfaasis talundite tootmise ja akumulatsiooni reguleerimises. Pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni toimus koos mõisnike maavalduse likvideerimisega küla keskmikustumine. Keskmik muutus põllunduse keskseks kujuks nii oma erikaalult talupoegade massis kui ka, ja seda eriti, oma majandusliku seisundi poolest. Kuid keskmiku kõrvale jäi veel palju kehvikuid ja kulakkond. Selle tõttu osutas partei XII kongress: „Meie seadusandlus (esmajärjekorras maksunduslik) peab arvestama klassilisi jagunemisi külas, pannes vastavalt peamised majanduslikud koormised kõige jõukamatele majanditele" [1].

Pannes peamised koormised jõukaile, kergendas meie maksuseadusandlus väikese kandevõimega majandite maksustamist ja vabastas maksudest küla vaesemad kihid.

Keskmike majandid olid töötavate talupoegade majandid; neid majandas talupoeg ise koos oma perekonnaga palgalist tööjõudu kasutamata. Kuid et talupojal oli oma üksikmajand, oli tema loomus kahesugune: ühelt poolt oli ta töötaja, teiselt poolt — omanik. Neis tingimustes võis töötava talupoja majand üle kasvada kapitalistlikuks majandiks. Sellise tendentsi tõkestamiseks kasutaski riik ühe abinõuna makse, maksustades talurahva jõukaid kihte kõrgemalt.

Kulaklike majandite kõrgem maksustamine oli üks korraldusvõtteid, mis oli suunatud esialgu küla kapitalistlike elementide — kulakkonna — piiramisele ja väljatõrjumisele, pärast aga — nende likvideerimise kiirendamisele. (Kulakute suhtes rakendati erilist,

[1] ВКП(б) в резолюциях и решениях с'ездов, конференций и пленумов ЦК, ч. I, изд. 1940 г., lk. 518.

individuaalset maksustamist, mis pani 1929. a. neile näiteks kuni 45% kogu põllumajandusmaksust.)

Suur osa talundeilt saadavaist maksutuludest suunati põllumajanduse abistamiseks, kultuuriliseks tööks maal ja küla heakorra tõstmiseks.

Sellise poliitika tulemusena olid maksud tähtsaks töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamise abinõuks.

Sotsialismi, põllumajanduse täieliku kollektiviseerimise ja linna ning küla kapitalistlike elementide täieliku likvideerimise tingimustes muutusid elanikkonna maksustamise tähtsus ja ülesanded. Vajadus kasutada makse pealetungirelvana ekspluateerivate klasside vastu langes ära. Täieliku kollektiviseerimise tingimustes pole enam vajadust reguleerida ka üksiktalundi tootmist ja akumulatsiooni selle kulaklikuks majandiks ülekasvamise tõkestamise otstarbel.

Talurahvas, ühinenud kolhoosideks ja organiseerides neis tootmist kollektiivse töö alusel, on asunud tagasipööramatult sotsialistliku arenemise teele; kapitalistliku arenemise tee on talle jäädavalt suletud.

Kuid elanikkonnalt võetavate maksude tähtsus ei ole sotsialismiperioodil hoopiski mitte vähenenud. Maksude näol võtab linna- ja maaelanikkond oma tuludega osa sotsialistlikust ülesehitustööst. Elanikkonna maksustamise abil mobiliseerib riik iga aasta üle paarikümne miljardi rubla, mis seejärel suunatakse rahvamajanduse finantseerimiseks, riigikaitse, sotsiaal-kultuurilise ülesehituse jms. vajadusteks. Peale selle maksustab riik üksikuid elanikkonnarühmi erisuguses suuruses. Ta rakendab kõige suuremaid soodustusi tööliste ja teenistujate töötasu ja kolhoosnikute tulude maksustamisel ja maksustab kõrgemalt väikeste eramajandite (üksiktalupoegade ja mittekoopereerunud kodutööndajate) tulusid. Kõige suuremate soodustustega maksustatakse seega töötajate tulusid, mida nad saavad oma töö eest sotsialistlikes ettevõtteis ja organisatsioonides. See aitab kaasa sotsialistliku majandussüsteemi tugevnemisele.

Suur tähtsus on elanikkonnalt võetavatel maksudel eriti kolhoosikorra tugevdamise abinõuna. Kolhoosnikuid maksustatakse sellisel viisil, et nende isiklikust abimajandist saadavate tulude suurenedes tõusevad ühtlasi neilt tuludelt võetava maksu määrad.

Niisuguse maksustamise teel võitleb riik üksikute, kõige mahajäänumate kolhoosnikute kihtide seas esinevate tendentside vastu

paisutada laiaks oma isiklik majand ja jätta töö kolhoosis hooletusse. Maksud soodustavad siin kolhoosniku isiklike ja ühiskondlike huvide õiget ühendamist ja aitavad sellega edendada kolhooslikku tootmist.

Sotsialismi tingimustes on maksud niisiis üheks sotsialistliku majandussüsteemi tugevdamise meetodiks.

Nõukogude riigi maksude erinevus kapitalistliku riigi maksudest.

Maksud, mida laekab Nõukogude riik, erinevad põhjalikult kapitalistlikes maades võetavaist maksudest.

NSV Liidus olid maksud Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest Nõukogude võimu käes üheks kapitalistlikele elementidele pealetungimise relvaks; nad aitavad kaasa sotsialistliku ülesehitustöö hoogsale arendamisele rahvahulkade huvides.

Kodanlikes maades peetakse maksude varal ülal kodanlikku riigiaparaati, mille peamiseks ülesandeks on töötajate rõhumine, kapitalistide klassiülevõimu kindlustamine. Peale selle kaetakse maksudest tohutud kulud, mis on seotud anastussõdade ettevalmistamise ja pidamisega. Kapitalismi ajal ei kasutata makse seega töötajate huvides, vaid vastuoksa — nende rõhumiseks.

Maksud lasuvad seejuures raske koormana töölistel ja talupoegadel. Rõhuv osa neist kogutakse laiade rahvahulkade käest, kelle niigi madal elatustase selle läbi langeb.

Veel enam, needki maksud, mida maksab riigile kodanlus, veeretab viimane tegelikult töötajaile. Kapitalismi tingimustes tekkiva töötute armee tõttu on kodanlusel suured võimalused maksude veeretamiseks töölistele näiteks palkade alandamise teel. Peale selle veeretab ta makse töölistele ka laiatarbekaupade hindade tõstmise kaudu.

Talupidajaile müüdavate kaupade kõrgete hindade varal ja talusaaduste kokkuostu teel madalate hindadega veeretab kodanlus makse ka talurahvale. Maksud kiirendavad kapitalismi tingimustes töölisklassi vaesumisprotsessi. „Iga uue maksuga," ütleb Marx, „langeb proletariaat ühe astmekese võrra allapoole..."[2]. Maksud põhjustavad ühtlasi väiketalupidajate laostumist. Seega on maksud kapitalismi ajal töötava rahva täiendava ekspluateerimise vahendiks.

---

[2] К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. VIII, lk. 311.

Järelikult on neil hoopis teistsugune ülesanne kui maksudel, mida laekab Nõukogude riik.

§ 3. Maksude liigitus NSV Liidus. Maksu elemendid. Maksustamispõhimõtted.

Maksude liigitus NSV Liidus.

Maksude liigitusena mõistetakse kõigi maksude jaotust kindlatesse rühmadesse. Maksude rühmitamisel tuleb lähtuda poliitiliste ja majanduslike ülesannete erinevusest, mille teostamiseks riik üksikuid maksuliike rakendab.

Poliitiliste ja majanduslike ülesannete erinevuse maksustamisel tingib maksukohuslaste kategooriate erinevus. Viimaselt vaatepunktilt võib kõik NSV Liidus võetavad maksud jagada järgmistesse rühmadesse:

1) maksud sotsialistliku majanduse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, mille seas tuleb omakorda eristada:

a) maksud sotsialistlikelt riigiettevõtteilt;

b) maksud kooperatiivseilt-kolhooslikelt organisatsioonidelt;

2) maksud elanikkonnalt, mis tuleb liigitada samuti mitmesse rühma:

a) maksud töölistelt ja teenistujailt;

b) maksud kolhoosnikuilt ja koopereerunud kodutööndajailt ning käsitöölistelt;

c) maksud väikestelt kaubatootjatelt (üksiktalupoegadelt ja mittekoopereerunud kodutööndajailt ning käsitöölistelt).

Nõukogude riigi esimeses arenemisfaasis moodustasid erakapitalistlikelt elementidelt võetavad maksud elanikkonna maksude erirühma. Ekspluateerivate klasside täieliku likvideerimise tingimustes seda maksurühma NSV Liidu rahandussüsteemis ei esine.

Maksu elemendid.

Revolutsioonilise seaduslikkuse kindlustamiseks maksustamisel tuleb maksuseadustes täpselt määrata maksukohuslased, maksustatavad objektid, maksu suurus jms. Seoses sellega tehakse vahet järgmiste maksuelementide vahel:

1) maksusubjekt on isik, keda maksustatakse maksuga. Maksusubjektideks NSV Liidus on sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid, kes esinevad juriidiliste isikutena, ja füüsilised isikud — töölised, teenistujad, kolhoosnikud jne.;

2) maksuobjekt on ese, mis on maksustamise aluseks. Nii on tulumaksu objektiks tulu, käibemaksu objektiks — käive, hoonetemaksu objektiks — maja;

3) maksuallikas. Reeglikohaselt on maksuallikaks tulu: sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulud, tööliste ja teenistujate töötasu, kolhoosnikute tulu abimajandeist ja muude elanikkonnarühmade tulud. Kuid NSV Liidu maksustamispraktikas on esinenud ka juhtusid, kus maksuallikaks ei olnud tulu, vaid varandus. See leidis aset kapitalistlike elementide maksustamisel, mille puhul makse rakendati pealetungirelvana ekspluateerivate klasside vastu.

Kõrgete maksude abil võttis riik kapitalistlikelt ollustelt mitte ainult nende tulud; maksude tasumiseks pidid nad likvideerima ka oma kapitali.

Nõukogude riik kiirendas sel teel sotsialistliku ülesehitustöö hoogsa arendamise pinnal kapitalistlike elementide piiramise ja väljatõrjumise ning seejärel nende likvideerimise protsessi;

4) maksuühik on maksuobjekti mõõtühik. Selliseks ühikuks on tulumaksus tulurubla, käibemaksus — käiberubla, üksiktalundeilt võetavas hobusemaksus — üks hobune jms.;

5) maksumäär on maksu suurus maksuühikult;

6) maksusumma on maksuobjektilt kehtivate määrade alusel arvutatud maks.

Maksumäärade kujundamise põhimõtted.

Nõukogude riik rakendab maksupoliitika teostamisel mitmesuguseid maksumäärade kujundamise meetodeid, olenevalt poliitilisist ja majanduslikest ülesandeist, mida ta lahendab.

1. Progressiivsete määrade puhul suureneb maksumäär astmeti vastavalt tulu või varanduse väärtuse suurenemisele. Näiteks: 100 rubla suuruselt tulult võetakse maksu 1%, 200 rublalt — 5% jne.

Progressiivse maksustamise teel lahendab Nõukogude riik kõige mitmekesisemaid majanduspoliitilisi ülesandeid. Maksumäärade progressiivsel astendusel oli suur tähtsus maksude kasutamisel

pealetungirelvana kapitalistlike elementide vastu. Seda progressiivse maksustamise tähtsust rõhutab kujukalt partei VIII kongressil 1919. a. vastuvõetud ÜK(b)P programm. Selles programmis osutatakse vajadusele kasutada progressiivset tulumaksu ja varandusmaksu erakapitali vastu, mis partei ja valitsuse edasises rahanduspoliitikas leidiski teostamist.

Selle kõrval rakendati progressiivseid makse ulatuslikult töötava talurahva jõukamate kihtide majandite kõrgemaks maksustamiseks eesmärgiga vältida nende ülekasvamist kulaklikeks majanditeks.

Väga tähtsat osa etendavad progressiivsed maksumäärad ka sotsialismiperioodil. Nad kindlustavad töötajate võrdelise osavõtu isiklike tuludega sotsialistliku ülesehitustöö finantseerimisest vastavalt tulu suurusele. Ühtlasi võimaldab see määrade süsteem täpsemalt diferentseerida üksikute elanikkonnarühmade maksustamist vastavalt majanduspoliitilisile ülesandeile, näiteks: maksustada soodustatumalt tööliste ja teenistujate töötasu ja kolhoosnikute tulusid ning kehtestada kõrgemad maksud üksiktalupoegade, mittekoopereerunud kodutööndajate ja käsitööliste tuludelt jne.

Suur tähtsus on maksumäärade progressiivsel astendusel ka kolhoosnikute maksustamisel. Mida suuremat tulu saab kolhoosnik oma abimajandist, seda kõrgem on maksumäär. Sel juhul on progressiivne maksustamine üheks viisiks allutada kolhoosniku isikliku majapidamise arendamine kolhoosi ühiskondliku majapidamise arendamise huvidele.

Progressiivseid määrasid võib kujundada kahel viisil:

a) Lihtne progressioon. Selle süsteemi puhul suureneb maksumäär astmeti kogu tulusummalt vastavalt tulu suurenemisele. Näiteks: tulult kuni 100 rublani võetakse maksu 1%, tulult 100 kuni 200 rublani — kogu tulusummalt 5%, tulult üle 200 rubla kuni 300 rublani — 7% jne.

Lihtsa progressiooni puuduseks on suur hüppelisus, mis tekib maksustamises selle rakendamise puhul. Kui maksukohuslase tulu, ütleme, ei ole 100 rubla, vaid on 101 rubla, siis maksustatakse kogu tulusumma mitte enam ühe, vaid viie protsendi suuruses. Järelikult kasvab maks tulu suurenedes kõigest 1 rubla võrra ülaltoodud näidise puhul 1 rublalt 5 rubla 5 kopikani. Lihtne progressioon põhjustab seega tunduvat ebaühtlust maksustamises. Selle tõttu seda süsteemi NSV Liidus ei rakendata.

b) Liitprogressioonile on iseloomulik see, et maksualune tulu jagatakse osadesse ja iga tuluosa maksustatakse erisugusel määral. Liitprogressiooni rakendatakse näiteks tööliste ja teenistujate maksustamisel tulumaksuga. Töölised ja teenistujad maksavad tulumaksu kuupalga esimese 150 rubla pealt 1,5%, tuluosalt, mis ületab 150 rubla (tulult 150 kuni 200 rublani), maksavad nad 5,5%, tuluosalt 201 kuni 300 rublani — 6% jne.

Seega maksab tööline ja teenistuja, kelle palk on 300 rubla kuus, esimeselt 150 rublalt 1,5% ehk 2 rbl. 25 kop., järgmiselt 50 rublalt — 5,5% ehk 2 rbl. 75 kop. ja viimaselt tuluosalt 201 kuni 300 rublani — 6% ehk 6 rubla. Kogu maks 300-rublase tulu puhul kuus on seega 11 rubla.

Liitprogressioonil on, võrreldes lihtsa progressiooniga, see paremus, et selle rakendamisel maks suureneb sujuvalt, pikkamööda. Liitprogressiooni rakendatakse NSV Liidus laialt.

2. Proportsionaalsed määrad. Selle maksumäärade süsteemi puhul kasvab maksusumma võrdeliselt tulu kasvamisele või varanduse väärtuse suurenemisele. Maksumäärad kehtestatakse kindla protsendina tulust või varanduse väärtusest, kusjuures üht ja sedasama määra rakendatakse sõltumata tulu suurusest või varanduse väärtusest (näiteks: 1%, 2%, 10% jne.).

Proportsionaalseid määrasid rakendatakse neil juhtudel, kui riik ei taotle maksustamisel tulude ja akumulatsioonide reguleerimist ning piiramist ja kui maksustamise ülesandeks on ainult kindlustada maksukohuslase tuludest kindlalt määratud tuluosa laekumine eelarvesse. Selle tõttu rakendatakse proportsionaalseid määrasid laialt sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide maksustamisel, näiteks käibemaksu ja mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksu puhul.

3. Kindlad määrad. Sellise maksumäärade süsteemi puhul tasub iga üksik maksukohuslane maksu kindlas suuruses (rublades) sõltumata tulust, mida ta saab. Kindlaid määrasid rakendatakse neil juhtudel, kui üksikute maksukohuslaste maksustatavast objektist saadava tulu erinevusel ei ole olulist tähtsust.

Kindlaid määrasid rakendatakse näiteks loomapidajailt võetava maksu puhul, mida maksavad linnades ja alevites elunevad kodanikud, kel on lehmi. Kui tulud maksustatavast objektist üksikutes maakohtades on küllalt suuresti erinevad, võib riik määrata mitu kindlat maksumäära erisuguses suuruses. Kuid iga maakoha piires tasuvad kõik maksukohuslased maksu ühe kindla määra järgi.

Kindlaid määrasid rakendatakse ühtlasi soodustatud maksustamismeetodina.

Maksuvaba tulu miinimum NSV Liidus.

Töötajate võrdelist osavõttu riigi üldiste rahaliste fondide kujundamisest vastavalt nende tuludele on võimalik saavutada tulu erineva suuruse juures ainult sel tingimusel, kui aineliselt kõige vähem kindlustatud töötajate kihid vabastatakse maksust.

See on vajalik selleks, et kindlustada ka neile elanikkonna kategooriaile kindel heaolutase. Sel otstarbel on NSV Liidus kehtestatud nn. maksuvaba tulu miinimum. Nii vabastatakse tulumaksust kõik töölised ja teenistujad ning koopereerunud kodutööndajad ja käsitöölised, kelle sissetulek on kuni 260 rubla kuus (maksuvaba miinimum). Mittekoopereerunud kodutööndajaile ja käsitöölistele ettenähtud maksuvaba tulu miinimum moodustab 600 rubla aastas.

Maksusoodustuste süsteem.

Nõukogude maksude puhul rakendatakse ulatuslikku maksusoodustuste süsteemi sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide kui ka elanikkonna suhtes maksu alandamise või isegi üksikute maksukohuslaste kategooriate täieliku maksust vabastamise näol.

Suur hulk soodustusi antakse tootmise arendamise huvides. Sellise iseloomuga on näiteks kohalikule tööstusele ja tööndusliikele kooperatiividele kohalikust toorainest, utiilist ja jäätmeist toodetavatelt laiatarbekaupadelt antavad maksusoodustused. Sama tähendusega on ka ümberasujaile ja kulla- ning plaatinatööstuse väärismetalliotsijaile antavad maksusoodustused.

Teise liigi moodustavad maksusoodustused, mille eesmärgiks on kohandada maksustamist üksikute töötajate tuludega. Need soodustused on vahetult seotud maksuvaba tulu miinimumi rakendamisega. Riik näeb ette maksu vähendamise või täieliku maksust vabastamise: esiteks — suure pere korral (kui perekonnas on mitu töövõimetut liiget), ja teiseks — sõjaväelaste ja invaliidide majandeile (näiteks põllumajandusmaksu puhul).

Üheaegselt loeteldud soodustustega antakse täiendavaid soodustusi täieliku või osalise maksust vabastamise näol ka veel neile kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandeile, mis on saanud kannatada loodushädade, kariloomade lõppemise jms. tagajärjel.

Soodustuste kõrval, mille eesmärgiks on maksu vähendada või üksikuid maksukohuslaste kategooriaid maksust vabastada perekondliku või varandusliku seisundi järgi, rakendatakse NSV Liidus veel soodustusi, mis on seoses eriliste teenetega rahva liikmete (Nõukogude Liidu kangelaste, ordenikandjate) maksust vabastamisega. See tähendab seda, et Nõukogude riik seab rahva nimel need töötajad erilisse soodustatud olukorda.

Maksude laekamise viisid.

NSV Liidus rakendatakse maksustamisele kuuluvate maksukohuslaste kategooriaist olenevalt kolme maksude laekamise viisi:

1) Sotsialistlikud riigiettevõtted ja tööndusliku ning tarbijatekooperatsiooni organisatsioonid on kohustatud ise arvutama neil tasudaolevad maksed ja need seatud tähtaegadel eelarvesse kandma. Pärast seda esitavad nad rahandusorganeile aruanded arvutatud ja eelarvesse kantud summade kohta.

Selle laekamisviisi puhul on rahandusorganite ülesandeks kontrollida, kas majandusorganid on maksed õieti ja täielikult arvutanud ja need õigeaegselt riigi tuludesse kandnud.

2) Töölisi ja teenistujaid, koopereerunud kodutööndajaid ja mõnesid teisi maksukohuslaste kategooriaid maksustavad nende töökohas sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid, kes vastutavad maksustamise õigsuse ja nimetatud maksukohuslaste kategooriate töötasust kinnipeetud maksusummade õigeaegse eelarvesse kandmise eest. Sellist laekamisviisi nimetatakse maksude laekamiseks maksuallika juures. Sel juhul, nagu eelmiselgi, on rahandusorganite kohuseks kontrollida töötajate maksustamise õigsust ja kinnipeetud maksude õigeaegset ülekandmist riigi tuludesse.

3) Kolhoose ja muid elanikkonnarühmi (peale tööliste ja teenistujate ning teiste loeteldud töötajate kategooriate) maksustavad rahandusorganid, kes võtavad arvele ja arvutavad maksukohuslaste maksustatavat tulu või toimetavad nende varanduse hindamist ja määravad selle põhjal igal maksukohuslasel tasuda oleva maksu summa.

Viimase laekamisviisi juures tekib maksu tasumise kohustus alles sellest momendist, kui maksukohuslane saab rahandusorganilt määratud maksusumma kohta teate, milles peavad olema näidatud ka maksetähtajad.

VII peatükk.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete süsteem.

§ 1. Eelarveliste maksete allikad ja maksete kujundamise põhimõtted.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete allikad.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide makseid eelarvesse teostatakse nende puhastulust, mis saadakse kaupade müügi tulemi koostises ja esineb plaanilise hinna ning omahinna vahena. See ettevõtte puhastulu kujutab enesest ettevõtte poolt kauba hinnas realiseeritud lisaprodukti rahalisel kujul. Kaubanduse ja raha eksisteerimise tingimustes saab ta ettevõtte rahalise sissetuleku kuju ja on osa ettevõtte poolt realiseeritud väärtusest. Ainult kolhoosides esineb väike osa lisaproduktist naturaalkujul.

Otsustav tähtsus ettevõtte puhastulu kasvuks antud hinnataseme juures on toodangu omahinna alandamisel. Omahinna alanemise eeldusteks on: tööviljakuse kasv, võitlus tööseisakutega, tööpäeva täielikum ärakasutamine, tooraine, kütuse ja materjalide kokkuhoid ning lisakulude — haldusaparaadi, lao-, realiseerimiskulude jne. — vähendamine. Teiste sõnadega, omahinna alanemine on ettevõtte tegevuse kõigi külgede paremaks muutmise tulemus.

Sotsialismi tingimustes on omahinna alandamiseks suured võimalused. Stahhaanovliku liikumise hoogus arenemine, uue tehnika kasutamaõppimine ja tootmisorganisatsiooni paremaks muutmine kindlustavad tööviljakuse tohutu kasvu.

Uuel stalinlikul viisaastakul peavad vastuvõetud plaani kohaselt üksi tööviljakuse kasv ja tootmiskulude alandamine andma ajavahemikul 1946.—1950. a. (võrreldes 1945. aastaga) kokkuhoidu ligi 160 miljardit rubla.

Sotsialistlike ettevõtete eelarveliste maksete süsteem.

Praegusajal kehtiv süsteem, mille kohaselt sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid teostavad makseid NSV Liidu riigieelarvesse, määrati kindlaks oma alustes 2. septembri 1930. a. maksureformiga.

Enne seda reformi kehtinud maksusüsteemi erisuseks oli sotsialistlikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt võetavate maksude eri liikide paljus. See maksusüsteem kujunes põhiliselt välja sotsialistliku ülesehituse esimestel etappidel mitme erilaadilise majandusvormi tingimustes, kui riigil veel ei olnud võimalik määrata kindlaid tootmisplaane ja teostada omahinna, hindade, tulude ja teiste näitajate kindlat plaanimist. Plaan määras sotsialistliku ülesehitustöö esimestel etappidel ainult sotsialistliku sektori üksikute harude ja ettevõtete majandusliku tegevuse üldise suuna, fikseerides vaid selle arendamise peamised orienteerivad näitajad.

Seoses sellega mobiliseeris riik ettevõtete ja organisatsioonide rahalisi vahendeid mitmesuguste maksude ja lõivude abil, maksustades tootmis- või kaubandusliku tegevuse üksikuid akte, näiteks käivet — tööstusmaksuga, üksikuid tehinguid — tempelmaksuga ja dokumentidelt ning arvetelt võetavate muude lõivudega.

Selline maksustamissüsteem põhjustas paratamatult rohkete maksuliikide rakendamise, kuna iga üksik maks hõlmas ainult üht külge ettevõtte majanduslikust tegevusest. Osa tulude otsest äravõtmist eelarvesse teostati alles pärast majandusaasta lõppemist, kui oli võimalik kindlaks teha ettevõtte tegevuse tulemused ja tulud.

Rahvamajanduse sotsialistliku rekonstrueerimise käigus muudeti osaliselt ja lihtsustati seda maksustamissüsteemi.

Kuid 1930. a. kujunes kogu kehtiva süsteemi põhjalik ümberkorraldamine hädavajalikuks. Selleks ajaks oli sotsialistlik sektor rahvamajanduses omandanud juba valitseva seisukoha — nii linnas kui ka maal. Sotsialistliku ülesehituse hoogsa arendamise baasil oli eraettevõtja 1930. aastaks tootmisest ja kaubakäibest peaaegu täielikult välja tõrjutud. Täieliku kollektiviseerimise alusel toimus kiiresti kulakluse kui klassi likvideerimine.

Kõige selle tagajärjeks oli tootmise ja kaubakäibe plaanimise tugevnemine. Riik võis nüüd määrata kindlaid hindu kaupadele, plaanilist omahinda ja kindlaid tulude plaane igale üksikule ettevõttele.

Selles olukorras muutus keerukas maksusüsteem tarbetuks, sest riik võis nüüd teostada puhastulu otsest äravõtmist ka majandusaasta kestel kindla plaanihinna ja omahinna vahe arvel.

Tulude äravõtmise süsteem paljude kanalite kaudu tegi samal ajal väga keerukaks sotsialistlike ettevõtete ja riigieelarve vahekorra. Tunduv osa maksudest ja lõivudest, mis kehtisid kuni 1930. a. ja mida võeti ettevõtte majandusliku tegevuse käigus, kalkuleeriti valmistatava toodangu omahinda. Maksustamise mitmekordsus (tööstuse, hulgikaubanduse, jaevõrgu maksustamine), mida selle juures rakendati, raskendas omahinna ja tulude plaanimist, muutes samal ajal keerukaks ühtlasi hindade plaanimise.

Arvesse võttes seda osutati ÜK(b)P KK 5. detsembri 1929. a. otsuses „Tööstushalduse reorganiseerimise kohta", mille kohaselt võeti tarvitusele rida abinõusid isemajandamise ja tööstuse plaanimise paremaks muutmiseks, ühtlasi vajadusele ümber korraldada sotsialistlike ettevõtete maksustamine.

See ümberkorraldus tehtigi 2. septembri 1930. a. maksureformiga. Määrati kindlaks sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete kaks liiki:

1) käibemaks;

2) eraldised riigiettevõtete kasumeist ja tulumaks kooperatiivorganisatsioonidelt ning ühiskondlike organisatsioonide ettevõtetelt.

Mõlemad makseliigid on sotsialistlike ettevõtete osa tulude otsese eelarvesse äravõtmise kujuks ja tasutakse kaupade plaanilise hulgihinna ja omahinna vahest.

Riik, plaanides omahinda ja kaubahindu, määrab kindlaks ühtlasi plaanilise hulgihinna ja omahinna vahe. Ühe osa sellest vahest kauba hinnas eraldab riik käibemaksu kujul. See osa hulgihinna ja omahinna vahest kauba hinnas esineb juba vahetult eelarveliste vahenditena ja tuleb peale kauba müümist seaduses kindlaksmääratud tähtaegadel tingimata eelarvesse kanda.

Teine osa hulgihinna ja omahinna vahest, mis ei ole sisestatud käibemaksusse, moodustab sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide kasumi. Seda kasutatakse esmajärjekorras ettevõtete tegevuse laiendamiseks. Ülejäänud osa kasumist kannavad riigiettevõtted eelarvesse kasumieraldiste kujul. Kooperatiivorganisatsioonid ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtted maksavad kasumilt tulumaksu.

. Kahe kanali süsteem tulude äravõtmisel eelarvesse, mis määrati kindlaks 1930. a. reformiga, arenes järgnevail aastail edasi.

Kaupade müügi käibeilt võetava käibemaksu kõrval seati 1933. a. sisse erimaks mittekaubalistelt operatsioonidelt. Seda maksu võetakse ettevõtteilt ja organisatsioonidelt, kes ei tooda kaupu, vaid osutavad teenuseid (näiteks juuksuritöökojad). Mittekaubalistelt operatsioonidelt võetav maks tasutakse osutatavate teenuste plaanilise hinna ja omahinna vahest.

Kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt võetakse etendusmaksu. Etendusmaks ei ole midagi muud kui mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksu eriliik ja moodustab osa kino, teatri jne. pääsme hinnast.

Nende käibemaksu täiendavate vormide sisseviimise tagajärjeks oli tulude äravõtmise kahe kanali süsteemi kehtimapanek ka teenusettevõtete alal.

Ühe osa teenuste hinna ja omahinna vahest võtab riik ära mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksuna või etendusmaksuna. Teine osa sellest vahest moodustab vastavate organisatsioonide kasumi, millest nad teostavad kasumist eraldamisi eelarvesse (riigiettevõtted) või maksavad tulumaksu (kooperatiivorganisatsioonid).

§ 2. Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete kahe kanali süsteemi vajalikkus ja tähtsus.

Sotsialistlike ettevõtete tulude laekamine eelarvesse kahe kanali kaudu on tihedalt seotud nende tulude kujundamise ja jaotamise iseärasustega ning üksikute majandusharude ja ettevõtete erineva rentaablusega (tulutoovusega).

Ettevõtte ja majandusharu rentaablust võib määrata puhastulu summa ja toodangu kommertsomahinna protsendilise suhtena. Mida suurem on see suhe, seda suuremat puhastulu saab ettevõte, järelikult — seda suurem on tema rentaablus.

Ettevõtte rentaablus oleneb ühelt poolt toodangu omahinna tasemest, teiselt poolt — hindade tasemest.

Hindade määramisel lähtub riik kauba väärtusest. Kuid majanduspoliitilistel kaalutlustel, nagu oli märgitud I peatükis, kujundab ta hindu ka teatavate plaaniliste kõrvalekalletega väärtusest.

Ühtedele kaupadele võib riik määrata alandatud hinnad, mis on lähedased omahinnale või isegi alla omahinna. Teistele kaupadele kehtestab ta, vastupidi, mõnevõrra kõrgendatud hinnad. Kõige selle tagajärjeks on mitmesuguste majandusharude ja ettevõtete puhastulu suuruse tunduv erinevus. Kui üksikud majandusharud ja ettevõtted müüvad oma kaupu alandatud hindadega ja saavad vähe puhastulu, siis tähendab see seda, et nad realiseerivad kauba hinnas rahalisel kujul ainult teatava osa nende poolt loodud lisaproduktist. Ümberpöördult, teised majandusharud ja ettevõtted võivad saada väga suurt puhastulu. Selline olukord võib tekkida näiteks neis majandusharudes, kus hinnad ei ole madalamad kaupade väärtusest. Ühtlasi võivad needsamad majandusharud osta rea kaupu (näiteks seadmeid, toorainet, kütust) teistest majandusharudest suhteliselt madalate hindadega. Viimane asjaolu põhjustab toodangu omahinna alanemist esimestes majandusharudes ja suurendab nende toodangu hinna ja omahinna vahet. Selle tulemuseks ongi nende kõrge puhastulu.

Sellistes majandusharudes saadav kõrge puhastulu tähendab seda, et nad ei realiseeri oma kaupade hinnas ainult nende kaupade tootmisel loodud lisaprodukti, vaid ka teatava osa teistes majandusharudes loodud lisaproduktist, millede tooteid müüdi neile alla väärtuse.

Rahaline puhastulu, mille saavad esimesed majandusharud, ei sisalda seega ainult nendes majandusharudes loodud lisaprodukti väärtust, vaid ka teatava osa kogu rahvamajanduses loodud lisaprodukti väärtusest.

Selle tagajärjeks on suured erinevused sotsialistliku majanduse üksikute harude ja ettevõtete rentaabluses, samuti ka üksikute kaubarühmade tootmise rentaabluses. Üksikutesse majandusharudesse keskenduvad seejuures suured puhastulu summad. See põhjustabki vajaduse jagada puhastulu käibemaksuks ja ettevõtete kasumiks ning rakendada tulude äravõtmise kaht kanalit: a) käibemaksu ja b) kasumieraldisi.

Käibemaksu tähtsus.

Käibemaksul on tohutu majanduslik tähtsus. Käibemaksu kujul eraldatakse kauba hinnas teatav osa ettevõtte puhastulust, mis tuleb kanda eelarvesse kindlaksmääratud tähtaegadel kohustuslikus korras. See tagab eelarve tulude tunduvalt suurema stabiil-

suse. Käibemaks tasutakse eelarvesse sõltumata ettevõtte tegevuse lõpptulemustest. Oletame, et ettevõtte tootmiskulud ületasid plaanilist omahinda ja et ta sai vähem puhastulu, kui oli plaanis ette nähtud. Sellest hoolimata peab ta käibemaksu tasuma täies ulatuses; ettevõtte halva töö tulemused mõjuvad ainult selle tuluosa vähenemisele, mis moodustab ettevõtte kasumi.

Käibemaks on ühtlasi tähtsaks teguriks majandusliku distsipliini tugevdamisel. Kui tohutud tulud, mis reas ettevõtteis ja majandusharudes akumuleeruvad, jäetaks kasumitena tervelt majandusorganisatsioonide käsutusse, võiks see vähendada nende huvi omahinna alandamise, kokkuhoiurežiimi järgimise jne. vastu. Isegi suurimad saavutused tööviljakuse tõstmise ja omahinna alandamise alal annaksid sel juhul, võrreldes ettevõtte poolt saadavate tohutute kasumitega, üsna vähemärgatavaid tulemusi. Käibemaks tasandab üksikute ettevõtete ja majandusharude kasumeid ega lase neil tekkida ülemääraselt suuri tulusid. Ta moodustab seda suurema osa kauba hinnast, mida kõrgem on majandusharude ja ettevõtete rentaablus.

Kasumieraldiste tähtsus tulude laekamise teise kanalina.

Kuigi käibemaksul on suur majanduslik tähtsus, ei tohi see siiski mingil juhul hõlmata sotsialistliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide kogu saadava puhastulu summat, kuna see oleks vastuolus isemajandamise tugevdamise ülesannetega ega virgutaks ettevõtteid tootmistegevuse rentaablust tõstma. Selleks, et ettevõte oleks huvitatud oma majandusliku tegevuse tulemustest, on tingimata tarvis, et tal oleksid oma kasumid, mille varal ta võiks laiendada oma tegevust ja ühtlasi parendada oma tööliste ja teenistujate materiaalseid ja elutarbelisi tingimusi. Iga ettevõte püüab siis saada suuremat kasumit. See aitab kaasa kokkuhoiurežiimi tugevnemisele ja omahinna alanemisele.

Osa plaanilise hinna ja omahinna vahest peab seega tingimata jääma kasumi näol ettevõtte käsutusse.

Nagu IV peatükis juba märkisime, nõuab ettevõtte varustamine tema tegevuse laiendamiseks vajalike omade ressurssidega majandusorganite ja eelarve vahekorra sellist kujundamist, et ettevõttel ei oleks puudust rahalistest vahenditest plaaniülesannete täitmisel ja et tal samal ajal poleks ka ülearuseid rahalisi vahendeid.

Seoses sellega on vajalik teine tulude äravõtmise kanal — eelarvesse kantavad kasumieraldised.

Kooperatiiv-organisatsioonid maksavad oma kasumeilt tulumaksu, mis on rajatud mõnevõrra teistsugustele alustele (vt. selle kohta allpool).

Käibemaks ja kasumieraldised rahandusorganite poolt ettevõtte majandusliku tegevuse üle peetava kontrolli abinõuna.

Tulude laekamine kahe kanali kaudu (käibemaks ja kasumieraldised) on suure tähtsusega rahandusorganite igakülgsel kontrollil ettevõtete ja organisatsioonide majandusliku tegevuse üle. Täieliku kontrolli ettevõtete majandusliku tegevuse üle kindlustab ainult selle kahe kanali olemasolu.

Nagu IV peatükis selgitasime, määratakse eelarveliste maksete plaan kasumieraldiste ja käibemaksu alal ettevõtete ja majandusharude tootmisplaanide ning tulude ja kulude bilansside alusel. Järelikult on eelarve tulude plaani täitmine sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide maksete osas võimalik ainult nende tootmis- ja finantsplaanide täitmise korral.

Kuna käibemaksu võetakse kaupade müügi käibeilt, on rahandusorganid kohustatud jälgima kaupade väljalaskmist ja realiseerimist ning tarvitusele võtma abinõud kaubakäibe laiendamiseks ja kaupade kiiremaks edasitoimetamiseks tarbijale. Ainult sel juhul laekub käibemaks eelarvesse õigeaegselt ja plaanitud summades.

Kasumieraldiste laekamisel peavad rahandusorganid kontrollima tulude plaani ja omahinna alandamise plaani täitmist.

See tähendab, et rahandusorganid on kohustatud valvama selle järele, et ettevõte peaks kinni kokkuhoiurežiimist ja täidaks tööviljakuse tõstmise näitajaid, võitlema otsustavalt kadude vastu jne.

Järelikult on käibemaks ja kasumieraldised teineteist vastastikku täiendavateks tulude äravõtmise kanaliteks, mis kindlustavad sügava ja kavakindla kontrolli sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide majandusliku tegevuse üle.

§ 3. Sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid, kes tasuvad makseid riigieelarvesse.

Makseid eelarvesse tasuvad sotsialistliku majanduse järgmised organisatsioonid: isemajandavad riigiettevõtted, kooperatiiv-organisatsioonid, ühiskondlike organisatsioonide ettevõtted ja kolhoosid.

Kõik need organisatsioonid asutatakse valitsuse, täitevkomiteede, kõrgemalseisvate kooperatiiv-organisatsioonide või vastavate ühiskondlike organisatsioonide sellekohaste otsuste põhjal.

Selleks, et kindlustada nõutavat kontrolli seadusliku korra järgimise üle majanduslike organisatsioonide asutamise ja avamise alal, on kehtestatud kord, mille kohaselt nad kuuluvad rahandusorganites riiklikule registreerimisele.

Riiklik registreerimine.

Riiklikule registreerimisele kuuluvad: 1) riigiettevõtted (trustid, kaubastud, trustide koosseisu mittekuuluvad autonoomsed tehased, turustuskontorid, baasid); 2) kooperatiiv-organisatsioonid (tarbijateühistud, nende liidud ja autonoomsed ettevõtted, tööndus- ja invaliidide artellid); 3) ühiskondlike organisatsioonide ettevõtted; 4) mitmesuguste organisatsioonide filiaalid ja esindused.

Nimetatud majandusorganite koosseisu kuuluvad operatiivsed üksused (näiteks trustide koosseisu kuuluvad üksikud tehased, artelli töökojad, kaubanduslikud punktid — poed, magasinid jne.) eraldi riiklikule registreerimisele ei kuulu.

Majanduslike organisatsioonide ja ettevõtete riiklikku registreerimist toimetavad rahandusorganid kõrgemalseisvate organisatsioonide asutamislubade ja registreerimisele kuuluva majandusorgani kinnitatud põhimääruse või põhikirja alusel; alles pärast sellist registreerimist saavad majanduslikud organisatsioonid tegutsemise õiguse.

Patendimaks.

Majanduslike ettevõtete ja organisatsioonide eespoolesitatud riikliku registreerimise korda on täiendatud seoses NSVL Ministrite Nõukogu 9. novembri 1946. a. määrusega „Kooperatiivse kaubanduse arendamisest toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ja alevites ning toiduainete ja laiatarbekaupade tootmise suurendamisest kooperatiiv-organisatsioonide poolt". Selle määrusega lubati tarbijate- ja invaliidide kooperatsioonil kokku osta maal toiduaineid turul kujunevate hindadega ja organiseerida linnades, alevites, raudteejaamades ja sadamais kauplemist nende toidukaupadega rajoonide tarbijatekooperatiivide liitude poolt kinnitatud,

kuid riikliku kommertskaubanduse hindadest mitte kõrgemate hindadega. Sel otstarbel on kooperatiividel õigus avada loeteldud asulais kauplusi, kioskeid ja müügipaviljone. Õigus kokku osta toiduaineid ja müüa kokkuostetud kaupu oma kaubandusvõrgu kaudu säilitati kooperatiividele ka pärast kaardisüsteemi kaotamist, mis teostati alates 16. detsembrist 1947. a. Vastavalt NSVL Ministrite Nõukogu 15. detsembri 1947. a. määrusele peavad kooperatiivid peale kommertshindade kaotamist müügihinnad kindlaks määrama vähemalt 10% madalamaina vastava maakoha kolhoosituru hindadest. Kooperatsiooni ülesandeks on lähendada maksimaalselt linnade kooperatiivkaubanduse hindu riikliku kaubanduse hindadele. Kooperatsioon peab seejuures taotlema, et tema müügikaupade hinnad oleksid edaspidi riiklikest jaehindadest madalamadki.

9. novembri 1946. a. määrusega lubati ühtlasi tarbijate-, tööndus- ja invaliidide kooperatsioonil ning rajoonide tööstusettevõtteil kokku osta kolhoosidelt ja kolhoosnikuilt mitmesuguseid tooraineid turul kujunevate hindadega ja müüa neist tooraineist toodetud kaupu oma kaubandusvõrgu kaudu.

Hinnad määravad neile kaupadele kooperatiivide liidud, rajoonide tööstuse toodete jaoks aga — rajoonide täitevkomiteed.

Seoses kooperatiivide igasuguste töökodade ja abiettevõtete asutamise ning kaubandusvõrgu hoogsa arendamisega linnades tekkis vajadus kehtestada kindel kord kogu selle ettevõtete ja organisatsioonide võrgu arvelevõtmisel.

Selleks, et luua tingimused nimetatud võrgu kiireks väljaarendamiseks, võtta arvele selle üksikud ettevõtted ja vormistada nende õigused tegutsemiseks, kehtestati NSVL Ministrite Nõukogu 9. novembri 1946. a. määrusega kord, mille kohaselt kooperatiiv-organisatsioonid on kohustatud rahandusorganeilt võtma patendi (eriloa) igale töökojale, igale kauplusele jne.

Patentide võtmisel tasuvad kooperatiiv-organisatsioonid iga patendi eest erilist patendimaksu.

Tootmisettevõtteilt võetakse patendimaksu viies järgus. Kõik ettevõtted jagunevad järkudesse, sõltuvalt nende üldtoodangu suurusest. Esimesse järku kuuluvad ettevõtted, mille aasta-üldtoodang on 3 miljonit rubla ja üle selle; patendimaks neilt ettevõtteilt on 10 000 rubla aastas. Teise järku kuuluvad ettevõtted üldtoodanguga 1 kuni 3 miljoni rublani. Need ettevõtted maksavad patendimaksu 6000 rubla aastas jne.

Viiendas, kõige madalamas, järgus on patendimaks 250 rubla aastas, mida maksavad ettevõtted aasta-üldtoodanguga kuni 100 tuhat rubla.

Samal põhimõttel on kujundatud ka kooperatiiv-organisatsioonide kaubandusettevõtteilt võetav patendimaks. Kõik need ettevõtted jagunevad samuti viide järku, sõltuvalt aastakäibe ulatusest. Esimesse järku kuuluvad kaubandusettevõtted aastakäibega üle 3 miljoni rubla; need ettevõtted maksavad patendimaksu 3000 rubla aastas. Teise järku kuuluvad ettevõtted aastakäibega 1 kuni 3 miljoni rublani; patendimaks neilt ettevõtteilt on 1500 rubla. Viimasesse, viiendasse, järku kuuluvad kaubandusettevõtted aastakäibega kuni 100 tuhat rubla. Patendimaksu võetakse neilt 100 rubla aastas.

VIII peatükk.

Käibemaks.

§ 1. Käibemaks.

Käibemaksu osatähtsus NSV Liidu riigieelarve tuludes.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete põhiliigiks on kaupade müügi käibelt võetav maks, mis moodustab ühtlasi NSV Liidu riigieelarve peamise tuluallika. See nähtub järgmistest andmetest (miljard. rbl.-des):

	1936. a.	1937. a.	1938. a.	1939. a.	1940. a.
1. Kokku riigitulud	83,8	109,3	127,5	156,1	180,2
2. Käibemaks	65,8	75,9	80,4	96,9	105,9

Suure Isamaasõja aastail läksid laekumused käibemaksust mõnevõrra tagasi, seoses majanduse ümberkorraldamisega sõjaaja nõuete kohaselt, laiatarbekaupade väljalaske vähenemisega ja maa rea rajoonide okupeerimisega: 1942. a. moodustasid nad 66 miljardit rubla. Sõjaperioodil, hoolimata tohutust kahjust, mida saksa fašistlikud anastajad tekitasid, taastati ja arendati edasi NSV Liidu rahvamajandust. Selle tagajärjel hakkasid käibemaksust laekuvad summad uuesti kasvama ja ulatusid 1945. a. taas 123 miljardi rublani.

Seoses majanduse taastamisega ja tööstuse üleviimisega rahuaegse tootmise rööpmeile täheldatakse käibemaksu laekumise uut kiiret kasvu. See moodustab (miljard. rbl.-des):

1945. a.	1946. a. (eelkokkuvõte)	1947. a. (eelkokkuvõte)	1948. a. (eelkokkuvõte)	1949. a. (plaan)
123,0	191,0	239,9	247,5	262,2

Käibemaksuga maksustamise põhiprintsiip. Maksustamise ühekordsus.

Käibemaksuga maksustamise põhiprintsiibiks on maksustamise ühekordsus. See tähendab, et iga kaup maksustatakse ainult üks kord või ainult ühes lülis kõigist kaubalevitusvõrgu lülidest, mida kaup läbib kuni tarbijani. Kui, ütleme, kaup maksustatakse selle müügil tööstusettevõtte poolt, siis ülejäänud lülides (hulgi- ja jaekaubanduses) see käibemaksuga maksustamisele enam ei kuulu.

Maksustamise ühekordsus või ühelülisus on seotud hindade plaanimise kehtiva süsteemiga. Riik plaanib hindu sel viisil, et lisaprodukti põhimass, mis tuleb vastava kauba hinnas realiseerida, arvatakse kauba hinnasse ainult mingisuguses ühes kaubalevitusvõrgu lülis. Nii võidakse lisaprodukti põhimass sisestada tööstuse hulgi-väljalaskehinnasse; sel juhul lisandatakse tööstuse hulgi-väljalaskehinnale väikesed kaubanduslikud juurdehindlused [1] teiste lülide kasuks, mida kaup läbib kuni tarbijani (hulgi- ja jaekaubandusorganisatsioonide kasuks); kaubanduslikud juurdehindlused peavad kindlustama nimetatud organisatsioonidele kaupade realiseerimiskulude (s. o. käibekulude) katmise ja teatava kasumi saamise. Viimane on vajalik selleks, et kaubanduslikud organisatsioonid oleksid huvitatud kaubakäibe plaani täitmisest ja ületamisest, kaubakäibe kiirendamisest ja käibekulude vähendamisest.

Säärase hindade plaanimise juures, kus kauba hinnasse sisestatav lisaprodukti põhimass realiseeritakse ainult mingis ühes kaubanduslikus lülis, võidakse käibemaksu igalt kaubalt võtta ainult üks kord.

Käibemaksu maksjad. Tingimused, mis määravad maksnike ringi.

Käibemaksu maksjate ringi määrab tootmise ja kaubakäibe olemasolev organisatsioon, samuti ka kehtiv maksustamise ühekordsuse või ühelülisuse põhimõte [2].

---

[1] Juurdehindlus (накидка) — protsentides juurdearvutatud hinnaosa. — Toim. märkus.

[2] Käibemaksuga maksustatakse riiklike, kooperatiivsete (peale kolhooside) ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtete käibed omatoodetud või omavarutud kaupade müügi alal. Käibemaksu maksnikeks on üksikud ettevõtted ja organisatsioonid (vabrikud, tehased, baasid, artellid jt.), kes on iseseisval

Tootmise ja kaubakäibe kaasaegset organisatsiooni iseloomustavad järgmised jooned.

Iga tööstusharu haldamine on keskendatud vastavasse ministeeriumi (näiteks Tööpingiehituse Ministeeriumi). Ministeeriumide koosseisu kuuluvad peavalitsused; viimastele alluvad üksikud iseseisvad ettevõtted, nn. autonoomsed ettevõtted ja trustid, mis ühendavad omakorda rida eri ettevõtteid.

Tööstuslikud ettevõtted turustavad oma tooteid kas teistele ettevõtetele (seadmed, tooraine) või kaubandusvõrgule elanikkonnale müümiseks (laiatarbekaubad).

Kaupade realiseerimisel tootmispaigas (näiteks samas linnas, kus asub tehas) müüvad tööstusettevõtted oma tooteid vahetult teistele sotsialistlikele ettevõtteile, kes neid tooteid tarbivad. Laiatarbekaupade turustamisel kohalikul turul realiseerivad tööstusettevõtted oma tooteid otseselt jaekaubandusvõrgule.

Paljusid kaupu ei müü ettevõtted jaekaubandusorganisatsioonidele otseselt, vaid turustusbaaside kaudu, eriti neil juhtudel, kui kaup saadetakse maa teistesse rajoonidesse. Nii näiteks, kui Ukraina suhkruvabrikud müüvad suhkrut Kaug-Ida piirkonda, siis on päris ilmne, et nad ei saa saata suhkrut väikeste partiidena Kaug-Ida piirkonna üksikutele kauplustele.

Selle tõttu organiseerivad ministeeriumide peavalitsused neile alluvate ettevõtete toodete turustamiseks NSV Liidu eri oblasteis oblastilised või oblastite-vahelised kaubandusbaasid, mille kaudu kaubad realiseeritakse kaubandusvõrgule.

Linnades müüakse kaubandusbaasidest laiatarbekaupu reeglina otse kohalikule jaekaubandusvõrgule.

Maa-asulais ei müüda kaupu jaevõrgule (küla-tarbijateühistute kauplustele) otseselt nimetatud baasidest, vaid rajoonide tarbijateühistute liitude kaudu.

See on tingitud maakaubandusvõrgu suurest laialipillatusest. Kauba liikumist tarbijani võib kujutada skeemiga (vt. lk. 129). Sellist teed mööda liiguvad tarbijani peamiselt kaubad, mida toodab liidulise ja vabariikliku tähtsusega tööstus.

Kohalik tööstus ja tööndusliik kooperatsioon realiseerivad oma

---

bilansil ja kel on krediidiasutises oma arvelduskonto. Kui ettevõte ei ole iseseisval bilansil ega oma iseseisvat arvelduskontot, tasub maksu ettevõtte käibelt kõrgemalseisev organisatsioon, mille süsteemi ettevõte kuulub. — Toim. märkus.

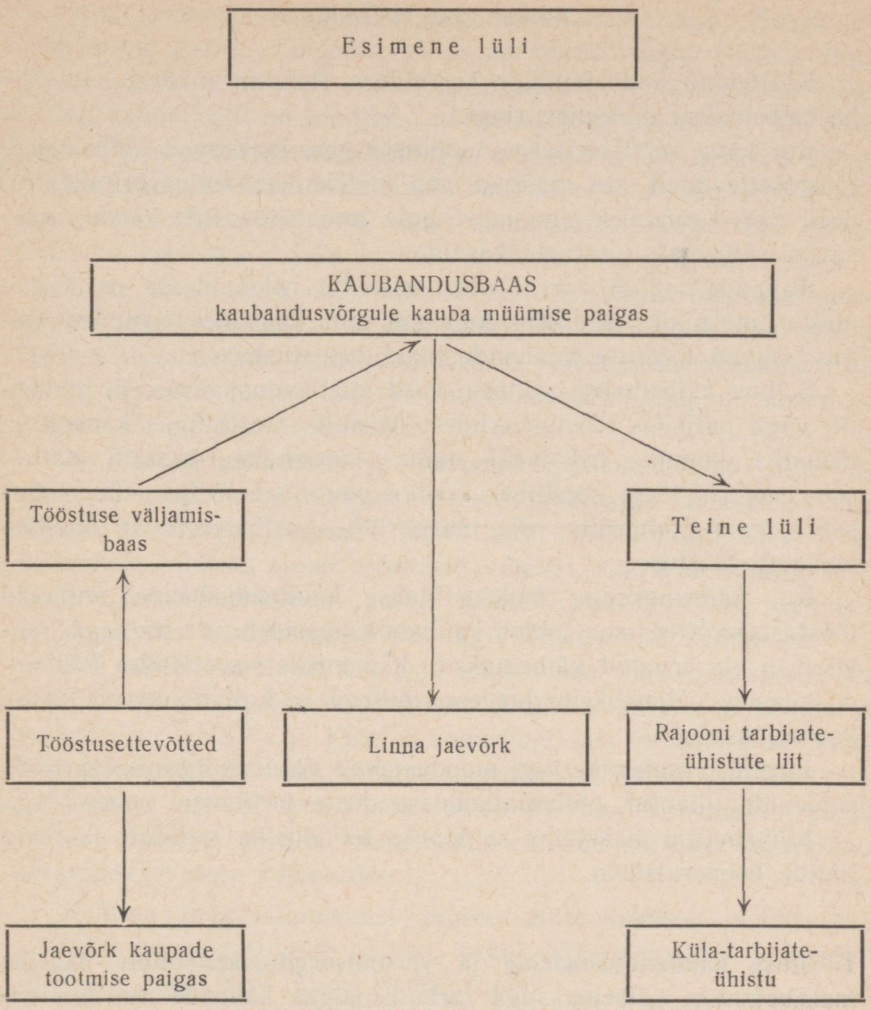

kaubad reeglina kohalikul turul ja müüvad need seepärast tavaliselt otse kaubandusvõrgule.

Põllumajandussaadused läbivad tarbijani järgmise tee. Kui saadusi müüakse varumispaigas, siis realiseerib neid antud varumisorganisatsiooni vastava rajooni osakond. Müügi korral teistesse rajoonidesse turustatakse saadused kaubandusvõrgule varumisorganisatsiooni filiaalide kaudu saaduste tarbimise paigas (näiteks teravili, mis on varutud Kuubanis, müüakse Moskva oblasti kaubandusvõrgule Teraviljasalve Moskva baasi kaudu).

Käibemaksu maksjad.

Käsiteldud kaubalevituse korralduse süsteem määrab ette ära ka käibemaksu maksnike ringi.

Kui kaup realiseeritakse tootmispaigas, maksavad käibemaksu tööstusettevõtted, kes müüvad oma tooteid kaubandusvõrgule. Kui need tooted müüakse aga jaevõrgule turustusbaaside kaudu, maksavad käibemaksu turustusbaasid.

Kaupade müügi korral maa teistesse rajoonidesse on käibemaksu maksjaiks enamiku kaupade alal kaupade tarbimise paigas asuvad tööstuse kaubanduslikud turustusbaasid.

Selline käibemaksu võtmise kord kaubandusbaaside järgi kehtib väga paljudes tööstusharudes: tekstiil- (sealhulgas kanepi- ja džuudi-), kummi-, trikotaaži-, naha-, karusnaha-, tubaka-, nafta-, söe-, suhkru-, tee-, kondiitri-, soola-, puu- ja aedvilja-, liha-, konservi-, kala-, taimeõli-, või-, margariini-, parfümeeria- ja õmblusmasinate-tööstuses.

Kui käibemaksuga maksustatakse kaubandusbaase, annavad tööstusettevõtted oma tooted kaubandusbaasidele üle hinnaga, millesse ei ole arvatud käibemaksu; käibemaks sisestatakse kaubandusbaaside väljalaskehindadesse, millega nad realiseerivad kaupu kaubandusvõrgule.

Järgmise maksnike liigi moodustavad varumisorganisatsioonide rajoonide filiaalid põllumajandussaaduste tarbimise paiga järgi.

Käibemaksu maksjaiks on lõpuks tööndusliк, tarbijate ja invaliidide kooperatsioon.

Tööstuse kaubandusbaaside ja varumisorganisatsioonide baaside maksustamine käibemaksuga tarbimispaigas kaupade realiseerimisel teistesse rajoonidesse ja selle tähtsus.

Tööstuse kaubandusbaaside ja varumisorganisatsioonide filiaalide maksustamisel kehtiv kord, mille kohaselt nad maksavad käibemaksu kaupade tarbimise paigas, kui kaupa ei realiseerita tootmis- või varumispaigas, vaid maa teistes rajoonides, omab suurt majanduslikku tähtsust.

1) See annab suurt kokkuhoidu kaubandusbaaside käibevahendites. Kuna kaubandusbaasid ostavad kaupu tööstuselt hinnaga, millesse käibemaksu ei ole arvatud, vajavad nad antud kaubahulga ostmiseks tunduvalt vähem käibevahendeid kui sel juhul,

kui nad ostaksid need kaubad täie väljalaskehinnaga. Selgitame seda näite varal. Oletame, et antud partii kaupu maksab ilma käibemaksuta 2 miljonit rubla, ja mööname, et käibemaksu määr sellelt kaubaliigilt on kindlaks määratud 80% suuruses. Kui kaubandusbaas ostab kaubad hinnaga, millesse ei ole arvatud käibemaksu, vajab ta tähendatud partii kaupade eest maksmiseks 2 miljonit rubla käibevahendeid, sama kaubapartii ostmisel täie väljalaskehinnaga aga vajaks ta käibevahendeid 10 miljonit rubla.

Kuna käibemaksu abil mobiliseerib riik tulusid tohututes summades, siis moodustab ka käibevahendite kokkuhoid, mis saavutatakse tööstuse kaubandusbaaside osas käibemaksu laekamise osutatud süsteemi juures (käivete maksustamisel kaupade tarbimise paigas), väga suuri summasid.

2) Kaubandusbaaside ja varumisorganisatsioonide filiaalide maksustamine kauba tarbimise paigas kindlustab käibemaksu laekumise ühtlasema jaotumise NSV Liidu territooriumil. Kui kogu käibemaks võetaks ainult tööstusettevõtetelt, siis keskenduksid kõik laekumised käibemaksust ainult põhitööstuskeskustesse, paljudes paikkondades moodustaksid nad aga tähtsusetuid summasid.

Kui näiteks suhkrult tasuksid käibemaksu suhkruvabrikud, siis laekuks suurem osa maksusummast Ukraina NSV-s ja väike osa sellest Vene FNSV-s ja Kirgiisi vabariigis, kus on suhkruvabrikuid. Naftasaadustelt laekuks käibemaks peamiselt Bakuus ja Groznõis.

Samuti ka, kui teraviljasaadustelt võetaks käibemaksu ainult nende varumise paigas, laekuks suurem osa maksust tähtsamais teraviljakasvatuse rajoonides.

Kehtiva maksustamisviisi juures, mille kohaselt käibemaksu võetakse kauba tarbimise paigas, laekub käibemaks neilt kaupadelt ühtlaselt kogu NSV Liidu territooriumil.

Sel on väga suur tähtsus kohalike eelarvete tulude baasi tugevdamise seisukohalt. Käibemaksu eraldistest saavad kohalikud nõukogud vajalikke täiendavaid tulusid plaanitud kulude katmiseks.

3) Kaubandusbaaside ja varumisorganisatsioonide filiaalide maksustamine käibemaksuga kauba tarbimise paigas seab kogu kaubakäibe riigis rahandusorganite kontrolli alla. Sellise maksustamissüsteemi juures on käibemaksu plaanikohane laekumine riigieelarvesse kindlustatud ainult sel tingimusel, kui tööstuse kaubandusbaasid ja varumisorganisatsioonide filiaalid täidavad kaupade realiseerimise plaane. See on aga omakorda võimalik vaid juhul, kui kogu jaekaubandusvõrkki töötab hästi. Riigieelarve tulude

plaani täitmisel peavad rahandusorganid järelikult kontrollima kaubalevitusvõrgu kõiki lülisid ja võitlema selle eest, et kaupade realiseerimine tarbijale kiireneks.

§ 2. Käive kui käibemaksu objekt.

Maksustatav ja mittemaksustatav käive.

Käibemaksuga maksustatakse sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide käibeid kaupade müügil väljapoole. See tähendab, et maksustatavasse käibesse kuuluvad ainult käibed ühe majandusharu kaupade müügi puhul teistele majandusharudele või siis nende müügi puhul kaubandusvõrgule.

Käibed seespool ettevõtet, ühe ja sellesama trusti ettevõtete ja ühe peavalitsuse, mõnikord ka ministeeriumi, ettevõtete ja trustide vahel loetakse sisekäiveteks, s. o. süsteemi piires toimuvateks käiveteks. Need käibed reeglina käibemaksuga maksustamisele ei kuulu [3].

Hinnad, mille järgi tehakse kindlaks maksustatav käive.

Maksustatav käive arvutatakse nn. hulgi-väljalaskehindades või jaehindades. Hulgihinnad on hinnad, millega tööstus väljab kaupu kaubandusvõrgule.

Jaehind koosneb hulgi-väljalaskehinnast pluss kaubanduslik juurdehindlus tööstuse kaubandusbaaside ja kaubandusvõrgu kasuks.

Hulgi-väljalaskehindade kujundamise põhimõte.

Hindade kujundamise põhimõtte järgi jagunevad väljalaskehinnad järgmiselt: 1) franko müüja tehas (ladu); 2) franko lähtejaama vagun või lähtesadam; 3) franko sihtjaama vagun või sihtsadam.

---

[3] Alates 1939. a. loetakse sisekäibeiks ning vabastatakse maksust ühe majandusorganisatsiooni (trusti, kombinaadi, kaubastu jne.) ettevõtete vahelised ja ministeeriumi ühele peavalitsusele alluvate mitmesuguste trustide ettevõtete vahelised käibed. — Toim. märkus.

Sõna „franko" tähendab kauba maksumust teatavas paigas. Hindade puhul franko müüja tehas (ladu) arvatakse kauba kommertsomahinnasse[4] ainult kauba kohaletoimetamise kulud müüja lattu.

Hindade puhul franko lähtejaama vagun (lähtesadam) kannab müüja peale selle kauba kohaletoimetamise kulud lähtejaama või -sadamasse ja kauba laadimise kulud vagunisse.

Hindade puhul franko sihtjaam (sihtsadam) langevad müüjale ka veel transpordikulud kaubaveo alal.

Kaubakäibe süvendatud plaanimise teel määrab riik järjest laiemale kaupade ringile hinnad franko sihtjaama vagun või sihtsadam.

Ühtsete hindade süsteem.

Kaasaegse hindade kujundamise iseärasuseks on nn. ühtsete hulgi-väljalaskehindade rakendamine enamikule kaupadest. Ühtsed hulgi-väljalaskehinnad kehtestatakse hindadena franko sihtjaam. Selle hinnasüsteemi juures määratakse igale, ükskõik missuguses ettevõttes toodetavale kaubale ühtne hulgi-väljalaskehind, mis kehtib kõigi tarbijate kategooriate kohta.

Paljudele kaupadele kinnitatakse ühtsed hinnad, mida rakendatakse kogu NSV Liidu territooriumil kõigis selle piirkondades.

Kuid reale kaupadele ei ole võimalik selliseid hindu määrata. Paljudel kaupadel, nagu näiteks teraviljal ja teraviljasaadustel, liha- ja piimasaadustel jne., on väga lai turustus- (minemi-) piirkond. Samal ajal on nende tootmismaksumus maa eri piirkonnis väga erinev. Peale selle moodustavad transpordikulud kaupade veol tootmisrajoonist maa teistesse osadesse väga suure osa kauba maksumusest.

On täiesti ilmne, et sellistes tingimustes ei saa kogu NSV Liidu territooriumil kehtida ühed ja samad hinnad.

Niisugustele kaupadele kehtestab riik erilised vööndihinnad.

Vööndihinnad on samuti ühtsed, sest antud vööndi piirides kehtivad nad kõigi ettevõtete ja organisatsioonide kohta, kes toodavad antud liiki saadusi, ja samuti ka eranditult kõigi tarbijate kategooriate kohta.

---

[4] Kommertsomahind (täielik omahind) sisaldab eneses peale tootmiskulude ka kommertskulud, s. o. kulud, mis on seotud toodangu realiseerimisega (ladude, turustuskontorite ja trustide ülalpidamise kulud, transpordikulud, maksud, protsendid laenudelt jms.). — Toim. märkus.

Ühtsete hulgi-väljalaskehindade põhjal määrab riik kindlaks ühtsed jaehinnad, lisandades hulgi-väljalaskehindadele kaubandusliku juurdehindluse.

Ühtsete hulgi-väljalaskehindade struktuuri laadist sõltuvalt kujundatakse ka ühtsed jaehinnad kas ühtsetena kogu NSV Liidu jaoks või vööndihindadena.

Suurele osale kaupadest kehtestab riik otse jaehinnad (näiteks tekstiilkaupadele), määramata eelnevalt hulgi-väljalaskehindu. Neil juhtudel arvatakse jaehinnast maha tööstuse kaubandusbaaside ja kaubandusvõrgu kasuks kaubanduslikud mahahindlused[5].

Ühtsete hindade rakendamisel on tohutu rahvamajanduslik tähtsus; varemalt kehtisid ühtedele ja samadele kaupadele eri ettevõtteis erisugused hulgi-väljalaskehinnad. Seoses sellega olid neil kaupadel ka erisugused jaehinnad. Hinnad diferentseerusid samuti tarbijate üksikute kategooriate järgi. Kõik see raskendas omahinna plaanimist ettevõtteis, kes tarbisid tähendatud tooteid, ja viis selleni, et ühtesid ja samu kaupu, sõltuvalt sellest, kus nad olid toodetud, müüdi tarbijaile erisuguste hindadega.

Kõik need puudused kõrvaldati ühtsete hindade tarvituselevõtmisega.

Maksustatava käibe arvutamine sõltuvalt erisugusest hinnastruktuurist.

Maksustatav käive määratakse sõltuvalt hinnastruktuuri iseloomust. Rea kaupade alal arvutatakse käive kinnitatud ühtsetes hulgi-väljalaskehindades.

Vööndihindade kehtimisel määratakse käive vööndihindades, kusjuures käive arvutatakse selle vööndi hindades, kus toimub kauba realiseerimine kaubandusvõrgule.

Väga paljude kaupade alal määratakse maksustatav käive jaehindades.

Maksustatava käibe arvutamine tasutud arvete järgi.

Maksustatav käive määratakse valdaval enamikul juhtudest, välja arvatud üksikud erandid, nn. tasutud arvete järgi, s. o. arvete järgi, mille järgi raha on juba laekunud. Sel on väga suur täht-

[5] Mahahindlus — protsentides mahaarvutatud hinnaosa. — Toim. märkus.

sus. Kui kaup on ostjale ära saadetud, siis ei tähenda see veel seda, et ta on juba müüdud. Ostja võib näiteks keelduda kaupa ostmast, kui selle kvaliteet ja sortiment ei vasta tema nõuetele. Sellepärast, kui käive arvutatakse väljakirjutatud arvete järgi, s. o. enne kaubamüügi tehingute täielikku lõpetamist, esineks alati oht, et maksustatavasse käibesse arvatakse tegelikult mittetoimunud kaubanduslikke käibeid.

Sellistel juhtudel oleks ettevõte sunnitud eelarvesse tasuma käibemaksuna summasid, mida ta tegelikult ei ole saanud. Selle tagajärjeks oleks käibevahendite äravõtmine ettevõttelt.

§ 3. Käibemaksumäärad. Käibemaksu tasumise kord ja tähtajad.

Käibemaksu määrade kujundamise põhimõtted.

Nagu eespool oli märgitud, on käibemaksu üks tähtsamaid ülesandeid kasumi taseme reguleerimine eri majandusharudes ja eri kaubaliikide tootmisel.

Sel otstarbel kehtestatakse käibemaksu määrad järgmises korras. Aluseks võetakse antud kauba plaanihinna ja tootmisharuse keskmise omahinna vahe. Edasi määratakse kindlaks, milline osa sellest vahest tuleb jätta keskmiselt tootmisharu kohta ettevõtete kasumiks. Kasum plaanitakse kindla protsendina keskmisest tootmisharusest omahinnast. Pärast kasumi mahaarvamist sisestatakse kogu ülejäänud vahe käibemaksusse. Seega, mida suurem on kauba tootmise rentaablus, seda kõrgem on käibemaksu määr. Käibemaksu määrade ülemäärase paljuse vältimiseks kinnitatakse maksumäärad tervetele kaubarühmadele, millesse ühendatakse enam või vähem ühesuguse tootmisrentaabluse tasemega kaubad.

Käibemaksu määrad kehtestatakse suuremale osale kaupadest kindla protsendina kauba hinnast, mille järgi arvutatakse maksustatav käive.

Reale kaupadele määratakse maksumäärad kindlate määrade kujul — rublades kaubaühikult (näiteks teraviljale ja teraviljasaadustele).

Käibemaksu võidakse lõpuks võtta kindlaid määrasid kehtestamata, valitsuse poolt kinnitatud tööstuse väljalaskehinna (ilma käibemaksuta) ja jaehinna vahena pärast kaubandusliku mahahindluse mahaarvamist.

Hinnavahede võtmist rakendatakse maksumäärade ülearuse paljuse vältimiseks neis majandusharudes, kus on väga mitmekesine, kiiresti muutuv kaupade sortiment (näiteks trikotaaž- ja tekstiiltoodete maksustamisel)[6].

Käibemaksu määrade diferentseerimine sõltuvalt tarbijate kategooriatest ja muudest tunnustest.

Käibemaksu määrad diferentseeritakse (s. o. kehtestatakse erisuguses suuruses) mitte ainult eri kaubarühmade ja -liikide, vaid ka üksikute maksnike kategooriate järgi. Nii kinnitatakse näiteks kooperatsioonile tööstuskaupade osas real juhtudel, võrreldes riiklikes ettevõtteis kehtivate määradega, madalamad käibemaksu määrad. See on tingitud sellest, et tööndusartellides tootmistehniline seadistus sageli ei ole nii täiuslik kui riigiettevõtteis. Peale selle kasutavad artellid tootmiseks jäätmeid ja tooraineid, mida nad varuvad detsentraliseeritud varumise korras kõrgemate hindadega, kui neid saab riiklik tööstus.

Kõige selle tagajärjeks on tööndusliku kooperatsiooni toodete omahinna kallinemine. Kooperatsiooni hindade ja riikliku tööstuse hindade erinevuse tasandamiseks ja ühtlasi kooperatsioonile teatava kasumitaseme kindlustamiseks kehtestataksegi kooperatsiooni toodetele madalamad käibemaksu määrad.

Edasi võivad käibemaksu määrad diferentseeruda olenevalt saaduste varumisviisist. Põllumajandussaadusi varutakse kolhoosidelt, kolhoosnikutelt ja üksiktalupoegadelt:

a) kohustusliku riikliku varumise (müüginormide) korras kindlate riiklike varumishindadega;

b) riikliku kokkuostu korras, mis toimub kohustuslike müüginormide hindadest kõrgemate hindadega;

c) detsentraliseeritud varumise korras, mida teostavad kohalikud organisatsioonid[7].

---

[6] Alates 1. jaanuarist 1949. a. maksustatakse Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi, Toiduainetetööstuse Ministeeriumi ja Kalatööstuse Ministeeriumi ettevõtete tooted käibemaksuga nn. kahe hinna vahena (jae- ja käibemaksuta hulgihinna vahena, maha arvatud kaubanduslik mahahindlus ja vastavatel juhtudel — mahahindlus tööstuse turustusorganisatsioonide kasuks). — Toim. märkus.

[7] Põllumajandussaaduste detsentraliseeritud varumist teostavad kaubanduslikud ja ühiskondliku toitlustamise organisatsioonid.

Kooperatiiv-organisatsioonid ostavad kokku kolhoosidelt, kolhoosnikutelt ja

Saadusi, mis varutakse kohustuslike müüginormide ja riikliku kokkuostu korras, müüakse ühtsete hulgi-väljalaskehindadega. Selle tõttu ei ole põllumajandussaaduste varumishindade ja hulgi-väljalaskehindade vahe, olenevalt nende saaduste varumisviisist, ühesugune. See põhjustab vältimatult vajaduse kehtestada riikliku kokkuostu korras varutavatele põllumajandussaadustele madalamad käibemaksu määrad.

Et vältida detsentraliseeritud korras varutud saaduste kõrgeid väljalaskehindu, kohaldatakse viimaste saaduste maksustamisel samuti madalamaid käibemaksu määrasid. Neid saadusi maksustatakse samade määrade järgi nagu riikliku kokkuostu korras varutud kaupu.

Käibemaksu tasumise kord ja tähtajad.

Käibemaksu tasumise kord ja tähtajad on kindlaks määratud selliselt, et see kindlustaks ühelt poolt tulude regulaarse laekumise riigieelarvesse käibemaksust kui kõige tähtsamast tuluallikast, ja teiselt poolt — väldiks suurte maksusummade keskendumise majandusorganite kontodele. Viimane võiks ainult finantsdistsipliini kõigutada ja isemajandamist nõrgestada.

Osa turustusorganisatsioonidest (tööstuse turustusbaasid), kelle kontodele keskenduvad suured maksusummad, tasuvad maksu iga päeva käibelt.

Rida ettevõtteid ja organisatsioone tasub käibemaksu viie päeva ja dekaadi maksete korras. Sel juhul tasutakse maks möödunud dekaadi (10 päeva) või iga viie päeva käibelt.

Maks arvutatakse ja tasutakse kõigil loeteldud juhtudel maksnike eneste poolt. Kuu lõpul toimub majandusorganite poolt esitatud käibemaksu aruannete põhjal lõplik maksuarvutus.

Ettevõtted ja organisatsioonid, kes realiseerivad müüdavate kaupade hinnas käibemaksu väikestes summades, tasuvad maksu iga kuu. Sel juhul maksavad nad jooksva kuu kestel nn. avanssi, mis arvutatakse eelmise kuu tegeliku käibe järgi. Selliseid avansimakseid tasutakse võrdsetes osades järgmistel tähtaegadel: esimene makse — iga kuu 13. kuupäeval, teine makse — 23. kuupäe-

---

üksiktalupoegadelt mitmesuguseid põllumajandussaadusi (liha, või, munad, piim, kartul, puuvili jt., välja arvatud teravili) riigi poolt kindlaksmääratud piirhindadega. Käibemaksu võetakse sellises korras varutud põllumajandussaadustelt soodustatud määrade järgi. — Toim. märkus.

val; kolmas makse jaotub kahe tähtaja vahel: 70% tasutakse iga kuu 29. kuupäeval ja 30% järgmise kuu 3. kuupäeval.

Kuu möödumisel arvutatakse käibemaks lõplikult ümber iga kuu tegeliku käibe järgi.

Ettevõtted, kes maksavad käibemaksu alla 10 000 rubla kuus, tasuvad maksu iga kuu 22. kuupäeval möödunud kuu käibelt.

Aasta möödumisel tehakse kõigi ettevõtete ja organisatsioonide alal lõplik maksuarvutus aasta kohta.

Kuu- ja aasta-ümberarvutuste puhul juurdearvutatud käibemaksu summad kantakse maksnike poolt eelarvesse viivitamatult; liigselt makstud summad tagastatakse maksnikele või arvestatakse järgnevate maksete katteks.

Teraviljasaaduste maksustamise iseärasused.

Üksikute majandusharude maksustamine käibemaksuga erineb üldisest korrast mõnede iseärasustega. Eri kord kehtib näiteks teraviljasaaduste maksustamisel. Teraviljasaaduste käibemaksust laekub suuri summasid, eraldised sellest maksust aga moodustavad rajoonide eelarvete tähtsa tuluallika. See tingibki teraviljasaaduste maksustamisel maksumäärade kujundamise, maksu tähtaegade ja maksu tasumise korra teatavad erisused. Valdav osa teraviljasaadustest müüakse riikliku varumisorganisatsiooni Teraviljasalve poolt. Käibemaksu määrad on teraviljasaadustele kehtestatud kindlate määradena rublades realiseeritavate saaduste kaaluühikult [8], mis kindlustab maksimaalse täpsuse maksu arvutamisel. Kuna teraviljasaaduste käibemaksust laekub suuri summasid, tasutakse maks igalt kaubahanke arvelt.

Käibemaksu summa näidatakse arves eri reana. Teraviljasalve kontorite ja ostjate vahelisi arveldusi teostab Riigipanga osakond selles kohas, kus kaup tööstusettevõtteile (leivatehastele) või kaubandusvõrgule realiseeritakse. Käibemaksu kannab eelarvesse Riigipanga osakond arve tasumisel.

Teraviljasaaduste maksustamisel rakendataval kindlate määrade süsteemil rublades ja maksu võtmisel igalt üksikult arvelt on väga suur tähtsus. See tagab käibemaksu igapäevase regulaarse laekumise eelarvesse.

---

[8] Maksumäärad teraviljasaadustele on kehtestatud kindlais summades kaaluühikult toodangu iga liigi ja sordi järgi ning vööndite viisi. — Toim. märkus.

Teraviljasaaduste maksustamisel on veel üks oluline iseärasus, mis on tingitud nende kaupade suurtest veokuludest. Iga vööndi jaoks on nimetatud kaupadele kehtestatud ühtsed hulgi-väljalaskehinnad franko sihtjaam ja ühtsed jaehinnad. Kuna teraviljasaadusi tuleb vedada suurtele kaugustele sihtjaamast, siis ei ole kaubandusorganisatsioonidel võimalik transpordikulusid hulgi- ja jaehinna vahest katta. Seepärast, kui teraviljasaadusi veetakse sihtkohta kaugemalt kui 26 kilomeetri tagant, hüvitatakse alates 26. kilomeetrist transpordikulud kaubandusorganisatsioonidele riigieelarvest.

§ 4. Eelarvelised hinnavahed.

Eelarvelised hinnavahed ja erijuurdehindlused kujutavad enesest käibemaksu eriliike.

Eelarvelised hinnavahed.

Eelarvelisi hinnavahesid rakendatakse ühtedel juhtudel käibemaksu asemel, teistel juhtudel võetakse neid täiendavalt käibemaksule.

Esimest liiki hinnavahesid rakendatakse näiteks piima maksustamisel. Piima varumise ja realiseerimise iseärasuseks on varumishindade üsna sagedane muutumine aasta jooksul üksikuis kraides ja oblastites eri perioodidel. Selle tõttu ei ole käibemaksu kehtestamine piimale kindlate määrade kujul otstarbekas ja selle asemel rakendatakse eelarvelisi hinnavahesid.

Valitsuse poolt on piimale kindlaks määratud ühtne jaehind ja kindel sissetulek (käibemaksuta hulgihind), mida piimasaaduste (näiteks lahtise, pastöriseeritud piima jne.) tootmisel peavad saama tööstusettevõtted. Peale selle on kindlaks määratud ka kaubanduslik mahahindlus protsentides piima ühtsest jaehinnast kaubandusorganisatsioonide kasuks.

Piima ühtse jae- ja varumishinna vahe, pärast kaubandusliku mahahindluse ja tööstusettevõtete kindla sissetuleku mahaarvamist, kantakse eelarvesse eelarvelise hinnavahena, mis asendab käibemaksu [9].

---

[9] Alates 1. jaanuarist 1949. a. maksustatakse Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi ning Toiduainetetööstuse Ministeeriumi ettevõtete käibed piima realiseerimise alal käibemaksuga kahe hinna vahena (jaehinna ja käibemaksuta hulgihinna vahena, maha arvatud kaubanduslik juurdehindlus). — Toim. märkus.

Eelarvelised hinnavahed jahult ja teraviljalt moodustavad hinnavahede eriliigi.

Jahu ja teravili väljatakse eranditult kõigile tarbijaile ühtsete hulgi-väljalaskehindadega. Jaehinnad neile kaupadele on aga kindlaks määratud säärasel tasemel, et hulgi-väljalaskehinna ja jaehinna vahe ületab tunduvalt hariliku kaubandusliku mahahindluse. Selle tagajärjel tekkiv jahu jaehinna ja hulgi-väljalaskehinna vahe võetakse pärast kaubandusliku mahahindluse mahaarvamist eelarvesse eelarvelise hinnavahena.

Jahule ja teraviljale mõnevõrra kõrgemate jaehindade määramise eesmärgiks on eelkõige soodustada tööstuslikku leivaküpsetamist ja tõsta küpsetatud valmisleiva tarbimist elanikkonna seas jahu asemel [10].

Maksed Erikaubastu kaupluste kaudu müüdavatelt kaupadelt.

Nimetatud maksed tekkisid Isamaasõja perioodil.

Sedamööda, kuidas nõukogude majandus tugevnes ja riigi käsutuses olevad tööstuskaupade ja toiduainete fondid suurenesid, hoogustus sõja-aastail normeerimata kauplemine tööstus- ja toidukaupadega Erikaubastu kaupluste võrgu kaudu.

Erikaubastu kauplused müüsid kaupu kommertshindadega. Säärase kaubanduse ülesandeks oli esmajärjekorras kolhoosituru hindade mõjustamine nende alanemise suunas. Koos riiklike kaubafondide suurenemisega paranes elanikkonna normeeritud varustamine ja laienes ka kaupade müük Erikaubastu kaudu, mille kauplustes alandati kommertshindu kavakindlalt.

Üldisse kaubandusvõrku väljatavate kaupade väljalaskehinna ja Erikaubastu kaupluste jaehinna vahe, maha arvatud kaubanduslik mahahindlus viimaste kasuks, võeti riigieelarvesse kui „maksed eelarvesse Erikaubastu kaupluste kaudu müüdavatelt kaupadelt".

Need maksed (erijuurdehindlused) olid ajutise laadiga. Nad muudeti ära ühes kaardisüsteemi kaotamisega ja ühtsete riiklike jaehindade kehtestamisega kaupadele.

---

[10] Tööstuslikult valmistatud leiva tarbimine on otstarbekas rahvamajanduslikust vaatekohast (suurem leiva väljatulek, väiksemad küttekulud, kõrgem tööviljakus jne.). — Toim. märkus.

§ 5. Soodustused käibemaksu alal.

Käibemaksu ja eelarveliste hinnavahede süsteemis rakendatakse rida soodustusi. Need on esmajärjekorras soodustused, mis taotlevad laiatarbekaupade tootmise suurendamist kohaliku tööstuse ja kooperatsiooni poolt.

Vastavalt NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 7. jaanuari 1941. a. määrusele „Abinõudest laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise suurendamiseks kohalikust toorainest" vabastatakse kõik oblastite, linnade ja rajoonide tööstuse ning tööndusliku kooperatsiooni uueltasutatavad ettevõtted ja tööliste varustusosakondade abimajandid käibemaksust kahe aasta jooksul laiatarbe- ja toidukaupadelt, mis toodetakse kohalikust toorainest, utiilist ja jäätmeist.

Nimetatud soodustusi laiendati tunduvalt NSVL Ministrite Nõukogu 9. novembri 1946. a. määrusega „Kooperatiivkaubanduse arendamisest toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ja alevites ning toiduainete ja laiatarbekaupade tootmise suurendamisest kooperatiivsete ettevõtete poolt". Viimane määrus nägi ette kooperatsiooni ja kohaliku tööstuse tegevuse edasise suurendamise ja vastavalt sellele — täiendavad soodustused käibemaksu alal. NSVL Ministrite Nõukogu vabastas 9. novembri 1946. a. ja 15. detsembri 1947. a. määrustega kuni 1. juulini 1948. a. käibemaksuga ja eelarveliste hinnavahedega maksustamisest tarbijatekooperatsiooni käibed kolhoosnikutelt ja talupoegadelt turul kujunevate hindadega varutud ja tarbijatekooperatsiooni kaubandusvõrgu kaudu linnades, alevites, raudteejaamades ja sadamais realiseeritavate toidukaupade müügi alal.

Samasuguseid soodustusi antakse ka kooperatsiooni kõigile teistele süsteemidele ja rajoonide tööstusele maalt turul kujunevate hindadega kokkuostetud toorainest toodetud kaupade müügi alal [11].

Peale selle on käibemaksust vabastatud veel mõned kooperatsiooni ja rajoonide tööstuse poolt toodetavate kaupade liigid

---

[11] Mõned kooperatsiooni poolt turul kujunevate hindadega kokkuostetavate põllumajandussaaduste liigid kuulusid maksustamisele käibemaksuga alates 1. septembrist 1948. a.

Alates 1. septembrist 1949. a. maksustatakse tarbijate-, tööndus-, invaliidide ja põllumajandusliku kooperatsiooni poolt kokkuostu-piirhindadega ostetavad ja nende kooperatsioonide tegevuspiirkonnas müüdavad põllumajandussaadused käibemaksuga soodustatud määrade järgi. — Toim. märkus.

(rida metalltooteid, põllumajanduslik inventar — rehad, hangud jms.).

Nimetatud soodustuste kõrval rakendatakse rida soodustusi seoses kaupade tootmise eritingimustega üksikutes organisatsioonides. Nende soodustuste ülesandeks on kindlustada eritingimuste puhul majandusorganitele kaupade tootmise ja realiseerimise tasuvus. Nii on kehtestatud näiteks madalamad käibemaksu määrad ettevõtteile, kes kasutavad füüsiliselt mittetäisväärtuslikku tööjõudu (invaliide, pimedaid jne.). Täielikult on vabastatud käibemaksust lasteasutiste ettevõtted (laste-töökoloniad jne.) vastavalt NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK 31. mai 1935. a. määrusele „Laste kodutuse ja järelevalvetuse likvideerimisest", samuti ka tööstus- ja vabrikukoolide tooted.

Peale mainitud üldsoodustuste kehtivad veel erisoodustused üksikute kaubaliikide alal.

§ 6. Maksud mittekaubalistelt operatsioonidelt.

Mittekaubalistelt operatsioonidelt võetavate maksude üldiseloomustus.

Makse mittekaubalistelt operatsioonidelt maksavad ettevõtted ja organisatsioonid, kes osutavad mitmesuguseid teenuseid. Neid makse võetakse juuksuritöökodadelt, õmblustöökodadelt, kes õmblevad tooteid tellija materjalist, avalikke ettekandeid korraldavailt ettevõtteilt jne.

Kaasaegses maksusüsteemis kehtib kaks liiki makse mittekaubalistelt operatsioonidelt:

1) maks mittekaubalistelt operatsioonidelt;
2) maks kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt.

Nimetatud makse võetakse ettevõtete ja organisatsioonide poolt osutatavate teenuste üldsissetulekult ja nad moodustavad osa teenuste hinnast.

Maks mittekaubalistelt operatsioonidelt.

Mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksu osatähtsus NSV Liidu riigieelarve tulude üldsummas on võrdlemisi väike. Laekumisi sellest iseloomustavad järgmised andmed (milj. rbl.-des): 1934. a. — 207,2, 1935. a. — 242,6, 1936. a. — 309,8, 1937. a. — 357,3, 1938. a. — 418,0, 1939. a. — 542,2, 1940. a. — 643,8.

Võrdlemisi väikesed laekumused sellest maksust on tingitud elanikkonna teenindamise ettevõtete ja organisatsioonide väheselt arenenud tegevusest. Viimaseil aastail enne Isamaasõda asusid kohalik tööstus ja kooperatsioon laiendama vastavate ettevõtete võrku, mis põhjustas ka mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksu laekumise kasvu. Praegusajal seisab päevakorral elanikkonda teenindavate ettevõtete tegevuse igakülgse laiendamise ülesanne kõigi teenuste liikide alal. Sellega peab kaasnema ka eelarvetulude edasine suurenemine nimetatud maksust.

Kõik teenuste liigid, mida maksustatakse käibemaksuga, jagunevad nelja rühma:

1) toodete valmistamine tellija materjalist;
2) tellija esemete remont;
3) auto- ja hobutranspordi veod;
4) mitmesugused teenused [12].

Üksikutelt teenuste liikidelt võetakse maksu erinevate määrade järgi: 1 kuni 10%-ni üldsissetulekust. Eelarvesse kandmisele kuuluvate maksete summa arvutavad majanduslikud organisatsioonid ise. Kuu möödumisel esitavad maksnikud rahandusorganeile aruanded tasutud summade kohta. Aruannete kontrollimise järel tehakse lõplik maksuarvutus [13].

Etendusmaks.

Etendusmaksu võetakse protsentides pääsmete müügi üldsissetulekust. Üksikuilt etenduste ja lõbustuste liikidelt tasutakse etendusmaksu erisuguste määrade järgi. Kõige soodustatumalt maksustatakse etendusmaksuga tasulisi loenguid, vaidlus- ja ettekande-

---

[12] Võõrastemajade, juuksuritöökodade, päevapildistamisateljeede, pesukodade ja teiste ettevõtete poolt elanikkonnale osutatavad teenused, muusikariistade üüritamine jms. — Toim. märkus.

[13] Maks mittekaubalistelt operatsioonidelt tasutakse ettevõtete poolt iga kuu möödunud kuu tegeliku käibe järgi. Rida ettevõtteid, kes tegelevad teenuste osutamisega, on mittekaubaliste operatsioonide maksust vabastatud. Nende ettevõtete hulka kuuluvad: veskid, meiereid, kolhooside abiettevõtted, sanitaar-elutarbelised ja sotsiaal-kultuurilised ettevõtted (ravilad, saunad, pesukojad jt.), õppeasutiste ettevõtted, eelarveliste asutiste abiettevõtted jms. — Toim. märkus.

koosolekuid, muuseume, ooperi- ja draamaetendusi, sümfooniakontserte jms.; maks neilt ettekandeilt ja üritustelt moodustab 5% üldsissetulekust. Kõige kõrgemat määra rakendatakse totalisaatoriga ratsa- ja traavivõiduajamiste pääsmete maksustamisel: pääsmete sissetulekult võetakse maksu 40% ja totalisaatori sissetulekult 10% [14].

[14] Maks kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt tasutakse iga päev või dekaaditi. Maarändkinod ja ettekandeid korraldavad ettevõtted, kelle üldsissetulek pääsmete müügist ei ületa 500 rubla kuus, tasuvad maksu üks kord kuus.

Kinoseadmeilt võetakse maksu protsendilises vahekorras pääsmete müügi üldsissetulekust, kusjuures maksumäärad diferentseeruvad 30—55% piires linna- ja maa-asulate, samuti ka täiskasvanute ja laste seansside järgi.

Kinoseadmeilt ja avalikelt ettekandeilt võetava maksu alal kehtib rida soodustusi. Maksust on vabastatud kinoseadmed ja -seansid Nõukogude armee väeosades, ühiskondlike organisatsioonide poolt korraldatavad poliithariduslikud loengud, isetegevusringide lavastused ja esinemised jne. — Toim. märkus.

IX peatükk.

Kasumieraldised ja tulumaks sotsialistlikelt ettevõtteilt. Tulud riigi varadest. Lõivud ja tasumaksed.

§ 1. Eelarvesse kantavad riigiettevõtete kasumieraldised.

Kasumieraldiste üldiseloomustus.

Eespool oli märgitud, et sotsialistlike ettevõtete kasumid saadakse valmistatava toodangu plaanilise hinna (maha arvatud käibemaks) ja kommertsomahinna vahe arvel.

Koos uue tehnika kasutuselevõtmise, tööviljakuse ja stahhaanovliku liikumise kasvamise ning tootmisorganisatsiooni paremaks muutumisega suureneb pidevalt riiklike sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide kasum. Seoses sellega kasvavad ka riigieelarvesse kantavad kasumieraldised. See leidis aset mitte ainult sõjaeelseil, vaid ka Suure Isamaasõja aastail [1].

Kasumieraldised
(miljard. rbl.-des).

1939. a.	1940. a.	1943. a.	1944. a.
15,8	21,7	19,9	23,0

[1] Kasumite pidev kasv sõjajärgsel perioodil on võimaldanud riiklikel ettevõtteil ja majandusorganisatsioonidel järjekindlalt suurendada kulutusi kapitaalehitusele ja täiendada käibevahendeid oma tulude arvel, ühtlasi aga ka täita edukalt riigieelarvesse kantavate kasumieraldiste laekumisplaane. 1948. a. laekus kasumieraldistest riigieelarvesse eelkokkuvõtte järgi 26,5 miljardit rubla. 1949. a. riigieelarve järgi moodustavad projekteeritud tulud kasumitest eraldamise alal 33,9 miljardit rubla. — Toim. märkus.

Kasumieraldiste maksjad.

Kasumieraldiste maksjaiks on riiklikud sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid (tööstusettevõtted, kaubandusorganisatsioonid, kommunaalettevõtted, sovhoosid jne.), mis on täielikul isemajandamisel, omavad terviklikku bilanssi ning õigust jaotada oma kasumit [2].

Kasumieraldiste suurus.

Eelarvesse kantavate kasumieraldiste suurus määratakse ettevõtte või organisatsiooni tulude ja kulude bilansi põhjal ja oleneb tulude ja kulude vahekorrast selles bilansis. Viimasest vaatekohast võib majandusorganid jaotada kahte rühma:

1) ettevõtted ja organisatsioonid, mille tulud ületavad plaanilisi kulusid, teiste sõnadega — ettevõtted, millel on pärast kõigi plaanijärgsete kulude katmist liigseid rahalisi vahendeid;

2) ettevõtted, millel pole liigseid tulusid, s. o. ettevõtted, mille tulud võrduvad kuludega, või ettevõtted ja organisatsioonid, millel omadest rahalistest vahenditest ei piisa plaanis ettenähtud kulutuste katmiseks ja mida tuleb seetõttu finantseerida eelarvest.

Kehtiva seadusandluse kohaselt on kasumieraldiste maksmine eelarvesse kõigile neile majandusorganisatsioonide kategooriaile kohustuslik, kuid kasumitest eraldamist ei teosta nad ühesugusel määral.

Ettevõtted ja organisatsioonid, millel tulude ja kulude bilansi järgi ei ole liigseid tulusid, ja ettevõtted, mille omad tulud on väiksemad plaanijärgsetest kuludest, s. o. ettevõtted, mida finantseeritakse eelarvest, maksavad kasumieraldisi minimaalsel määral — 10% kasumist. Praktiliselt on selle tagajärjeks see, et riik, võttes ära selliseilt majandusorganeilt osa kasumitest, peab vastavalt suurendama nende finantseerimist eelarvest. Nii näiteks, kui mingisuguse ettevõtte plaanilised tulud moodustavad tulude ja kulude bilansi järgi 1 milj. rbl. (sealhulgas kasum 300 tuh. rbl.), kulud aga 1,2 milj. rbl., siis vajab see ettevõte plaani täitmiseks finantseerimist eelarvest 200 tuh. rbl. ulatuses. Kui riik võtab

[2] Liidulise alluvusega isemajandavad riiklikud ettevõtted ja organisatsioonid teostavad kasumitest eraldamisi liidueelarvesse, vabariikliku ja kohaliku alluvusega ettevõtted ja organisatsioonid — vastavalt vabariiklikku või kohalikku eelarvesse. — Toim. märkus.

ettevõttelt veel 30 tuh. rbl. kasumitest eraldamise korras, tuleb suurendada tema finantseerimist eelarvest kuni 230 tuh. rublani.

Sellest hoolimata ei ole säärased ettevõtted kasumieraldiste sissemaksmisest eelarvesse vabastatud.

See on tingitud valitsuse püüdest allutada ka niisuguste ettevõtete ja organisatsioonide majanduslik tegevus rahandusorganite kontrollile tulude, omahinna alandamise plaani jne. täitmise suhtes.

Ettevõtted, millel on pärast kõigi plaanijärgsete kulude katmist liigseid tulusid, peavad kandma kasumieraldistena eelarvesse kogu selle tulude ülejäägi [3].

Enne Suurt Isamaasõda kandsid mainitud ettevõtted oma plaanilisest kasumist eelarvesse 10 kuni 98%, olenevalt tulude ülejäägi suurusest. Kõrgeim eraldamisprotsent oli 98. See seletub sellega, et 2% ettevõtte plaanilisest kasumist eraldati direktorifondi, mille summasid kasutati ettevõtte tööliste ja teenistujate korteri- ja elutingimuste ning kultuurilise teenindamise parendamiseks. Samasse fondi eraldati ühtlasi 50% ettevõtte üleplaanilisest kasumist, s. o. kasumist, mis ettevõte sai üle plaani omahinna täiendavast alandamisest.

Alates 1941. a. teisest poolest kaotati direktorifond, millega seoses kasumitest eraldamise piirprotsent tõsteti 100-le.

Plaanilise kasumi kõrval teostatakse eraldamisi eelarvesse ka üleplaanilisest kasumist. Enne sõda kanti sellest riigi tuludesse 50%. Sõja-aastail — 1941. a. kuni 1945. a. — laekus üleplaaniline kasum seoses direktorifondi kaotamisega tervelt riigi tuludesse.

Nagu IV peatükis oli märgitud, võttis NSVL Ministrite Nõukogu 1946. a. vastu otsuse direktorifondi uuesti rakendamise kohta; seoses sellega alandati vastavalt eelarvesse kantavate kasumieraldiste piirmäära. Viimane on diferentseeritud majandusharude järgi ja moodustab sõltuvalt direktorifondi kantavatest summadest 95 kuni 99% ettevõtte plaanilisest kasumist. Ka üleplaanilisest kasumist jääb osa ettevõtete ja majandusorganisatsioonide käsu-

---

[3] Kasum suunatakse eelkõige ettevõtte tegevuse laiendamiseks, s. o. kapitaalmahutusteks ja ettevõtte finantseerimiseks omade käibevahendite juurdekasvu alal; eelarvesse kandmisele kuulub ainult see osa kasumist, mida plaani kohaselt ettevõttes eneses ei kasutata. — Toim. märkus.

tusse (eraldamised direktorifondi 15—45% suuruses ja preemiad üleliidulises sotsialistlikus võistluses võitjaiks tulnud ettevõtteile)[4].

Kasumitest eraldamist teostatakse ettevõtte või organisatsiooni tegelikust kasumist. Niisugusel kasumitest eraldamise korral on suur rahvamajanduslik tähtsus, sest sellega kindlustatakse rahandusorganite süstemaatiline kontroll majandusorganisatsioonide tegevuse üle. See seab nimelt rahandusorganid vajaduse ette võidelda iga ettevõtte kasumite kogumise plaani täitmise eest, kuna ainult sel tingimusel on võimalik täita ka riigi tulude plaani kasumieraldiste osas. Tõepoolest, oletame, et mingisuguses ettevõttes moodustab eelseisvaks aastaks plaanitud kasum 900 000 rubla, ja mööname, et eelarvesse kantavate eraldiste suurus sellest kasumist on kindlaks määratud 40%-le. See tähendab, et plaani kohaselt peab riigi tuludesse laekuma kasumieraldisi $\frac{900\,000 \times 40}{100}$ ehk 360 tuh. rbl. On päris ilmne, et riigi tulude plaan leiab antud

[4] Sõjaeelse direktorifondi puuduste kõrvaldamiseks tehti ettevõtete direktorifondi moodustamise korras pärast sõda kaks olulist muudatust: 1) viidi sisse majandusharude järgi diferentseeritud eraldiste määrad ja 2) ettevõtete direktorifondi moodustamine seati sõltuvaks plaanitäitmisest toodangu väljalaske, sortimendi, omahinna ja kasumite alal. Sellega kaotati ühelt poolt kõrge rentaablusega majandusharude ettevõtete eelis-seisund direktorifondi suhtes, teiselt poolt aga muudeti direktorifond ettevõtete plaani kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete näitajate täitmise ja ületamise tõhusaks mõjustusvahendiks.

NSVL Ministrite Nõukogu 9. augusti 1948. a. määruse kohaselt moodustavad direktorifondi kantavate kasumieraldiste määrad metallurgia-, masinaehitustööstuse ja teiste rasketööstusharude ettevõtteis 2—5% plaanilisest ja 30—45% üleplaanilisest kasumist, laiatarbekaupu tootvais (toidu- ja maitseainete, liha-, piima-, kala-, kerge- ja kohaliku tööstuse) ettevõtteis aga, kus rentaabluse tase on kõrgem, — 1% plaanilisest ja 15% üleplaanilisest kasumist.

Ülaltoodud määrade järgi ei teostata eraldamisi direktorifondi aga mitte igal juhul, vaid ainult siis, kui ettevõte täidab riikliku plaani kõigi seatud tingimuste kohaselt. Kui ettevõte näiteks ei pea toodangu väljalaskmisel kinni kindlaksmääratud sortimendist, ei ole tal õigust teostada mahaarvestusi oma kasumist direktorifondi, olgugi tema kasumite plaan täidetud või isegi ületatud. Sel juhul kantakse ettevõtte kasumi ülejääk tervelt eelarvesse. Teatavail tingimusil võib eelarvesse kantavate kasumieraldiste piirmäär seega ka direktorifondi rakendamise puhul ulatuda 100%-ni.

Kasum, mis ettevõte saab tööstuslikest jäätmeist valmistatud laiatarbekaupade müügist, jääb tervelt ettevõtte käsutusse ja suunatakse laiatarbekaupu tootvate tsehhide laiendamiseks, ettevõtte finantseerimiseks kapitaalmahutuste alal, tööliste ja insenerilis-tehniliste töötajate premeerimiseks ning kultuurilis-elutarbelisteks vajadusteks. Sellest kasumist eraldamisi eelarvesse ei teostata. — Toim. märkus.

juhtumil täitmist ainult siis, kui ettevõte saab tegelikult 900 tuh. rbl. kasumit. Kui ta saab kasumit vähem, ütleme, kõigest 800 tuh. rbl., siis vähenevad vastavalt ka riigi tulud.

Kasumieraldiste laekamine eelarvesse tegelikust kasumist muudab selle tululiigi rahandusorganite käes seetõttu tõhusaks ettevõtete majanduslike plaanide täitmise kontrolli vahendiks.

Eelarvesse kantavate kasumieraldiste tasumise kord.

Riiklikud ettevõtted ja organisatsioonid kannavad kasumieraldisi eelarvesse kvartali jooksul igakuuliselt plaanilisest kasumist, mis on ette nähtud nende jooksva kvartali tulude ja kulude bilanssides (finantsplaanides). Sellisel kasumitest eraldamisel ei rakendata seejuures mitte aasta, vaid kvartali kohta kindlaksmääratud eraldamisprotsenti; viimane määratakse ettevõtte tulude ja kulude kvartalibilansist tuletuvast tulude ja kulude vahekorrast lähtudes. Vajadus määrata erisuguseid kasumitest eraldamise protsente igaks kvartaliks on tingitud sellest, et kasumite akumulatsioon ei toimu ettevõtteis aasta jooksul ühtlaselt. Niisama ei jaotu võrdselt kvartalite vahel ka tootmise laiendamise kulud. Selliste tingimuste tõttu on ka ettevõtete kasumite ülejäägid üksikuis kvartaleis täiesti erinevad. Kui niisuguses olukorras rakendataks kasumitest eraldamisel aasta kestel aasta eraldamisprotsenti, siis tekiksid ettevõtteil ühtedes kvartalites rahaliste vahendite ülejäägid, teistes kvartalites aga peaksid nad kulutama kasumieraldiste tasumiseks osa oma käibevahendeist.

Selle vältimiseks määrataksegi üksikuiks kvartaleiks erisugused kasumitest eraldamise protsendid. Ühtedes kvartalites on see protsent madalam aastaprotsendist, teistes kvartalites aga, vastupidi, kõrgem. Aasta kokkuvõttes teostuvad kasumitest eraldamised selle tagajärjel vastavalt antud ettevõttele kindlaksmääratud aasta eraldamisprotsendile.

Kvartalimaksete ja ümberarvutuste süsteem.

Eelarvesse kantavate kasumieraldiste kvartalimakseid teostavad riiklikud ettevõtted kvartalibilansi ja -aruande põhjal kindlakstehtud tegelikust kasumist.

Kuid selleks, et majandusorganisatsioonide kätte ei koguneks eelarvesse sissemaksmisele kuuluvaid suuri kasumisummasid ja et

eelarvele oleksid kindlustatud regulaarsed tulud, teostavad kõik ettevõtted kvartali jooksul avansimakseid. Viimased arvutatakse ettevõttele jooksvaks kvartaliks ettenähtud plaanilisest kasumist ja samaks kvartaliks kindlaksmääratud kasumitest eraldamise protsendist lähtudes. Selliseid avansimakseid teostatakse iga kuu: 30% kvartaliks plaanitud maksest — kvartali esimesel kuul ja 35% — kummalgi kahel ülejäänud kuul [5].

Nii näiteks, kui ettevõttele on II kvartaliks kasumitest eraldamise protsent kindlaks määratud 40%-le ja plaaniline kasum 100 tuh. rublale, siis peab avansimakse selles kvartalis moodustama 40 tuh. rbl.; sellest summast kantakse eelarvesse kvartali esimesel kuul 12 tuh. rbl. (30%) ja kummalgi kahel ülejäänud kuul — 14 tuh. rbl. (35% kummalgi kuul).

Kasumieraldiste kuu-, kvartali- ja aasta-ümberarvutused.

Avansimaksed, mida ettevõtted tasuvad kvartali jooksul igakuuliste sissemaksete korras, arvutatakse, nagu oli öeldud, plaanilise kasumi alusel. Seetõttu võib nende suurus mitte ühtida maksete summaga, mis tuleb ettevõttel tasuda tegelikult saadud kasumilt. See loob ohu, et kasumieraldiste maksetena võidakse ettevõtteilt ära võtta osa nende käibevahendeist. Selleks, et vältida niisugust olukorda ja viia ettevõtete kasumieraldiste maksed vastavusse tegeliku kasumiga, rakendatakse plaaniliste maksete kuu-, kvartali- ja aasta-ümberarvutusi.

Kasumieraldiste kuu-ümberarvutused tehakse vastavaks kvartaliks kindlaksmääratud eraldamisprotsendist ja ettevõtte tegelikust kasumist lähtudes. Iga kuu tehakse ümberarvutused seejuures kogu kasumi järgi, mis on saadud kvartali algusest peale (nn. kasvava kokkuvõttena). Nii tehakse ümberarvutus esimese kuu eest esimese kuu tegeliku kasumi järgi, teise kuu eest — kahe kuu tegeliku kasumi järgi; teise kuu lõpliku makse kindlaksmääramisel arvutatakse maha esimese kuu eest tehtud maksed ja teise kuu avansimaksed [6].

---

[5] Kasumieraldiste plaanilisi makseid eelarvesse teostavad ettevõtted iga kuu 15. ja 27. kuupäeval võrdsetes osades. — Toim. märkus.

[6] Kuu-ümberarvutuste puhul kohaldatav kvartali eraldamisprotsent kujutab enesest vastava kvartali kasumieraldiste plaaniliste maksete ja sama kvartali plaanilise kasumi summa suhet. Näiteks, kui ettevõtte plaaniline kasum I kvartalis moodustab 100 000 rubla, maksed eelarvesse sama kvartali plaanilisest

Kvartali-ümberarvutused tehakse kvartali möödumisel; need ümberarvutused tehakse samuti aasta algusest peale saadud kasumi järgi (s. o. kasvava kokkuvõttena). Kuna üksikuis kvartaleis kohaldatakse erisugust kasumitest eraldamise protsenti, siis määratakse aasta algusest tehtavate kvartali-ümberarvutuste puhul kasumitest eraldamise protsent möödunud ajavahemiku tarvis teistsuguses korras. See protsent määratakse nimelt möödunud kvartalite kasumieraldiste plaaniliste maksete ja sama ajavahemiku plaanilise kasumi summa suhtena.

Oletame näiteks, et I kvartaliks oli plaaniline kasum kindlaks määratud 100 tuh. rbl. suuruses summas, plaanilised avansimaksed aga moodustasid 50 tuh. rbl. Mööname, edasi, et II kvartaliks plaanitud kasum moodustas 150 tuh. rbl., II kvartali avansimaksed aga võrdusid 100 tuh. rublaga. Sellistel tingimustel kujuneb pool-

---

kasumist aga võrduvad 50 000 rublaga, siis on kasumitest eraldamise protsent selles kvartalis $\frac{50\,000}{100\,000}$ ehk 50%.

Oletame, et sama kvartaliplaani juures (plaaniline kasum 100 000 rbl., plaanilised maksed eelarvesse 50 000 rbl.) oli ettevõtte bilansijärgne (tegelik) kasum 1. veebruariks 36 000 rbl. ja 1. märtsiks 75 000 rbl.

Selliste tingimuste juures moodustasid ettevõtte plaanilised maksed eelarvesse jaanuarikuus (võrdsetes osades 15. ja 27. kuupäevaks) 15 000 rbl. ($\frac{50\,000 \cdot 30}{100}$, s. o. 30% kvartaliplaanist).

Jaanuarikuu tegeliku kasumi järgi (36 000 rbl.) kuulus eelarvesse kandmisele 18 000 rbl. ($\frac{36\,000 \cdot 50}{100}$, s. o. 50% kasumist, vastavalt kvartali eraldamisprotsendile).

Kuu-ümberarvutuse põhjal tuli ettevõttel jaanuarikuu eest täiendavalt eelarvesse maksta 3000 rubla (18 000 rbl. — 15 000 rbl.).

Ettevõtte veebruarikuu maksed eelarvesse plaanilisest kasumist (samuti võrdsetes osades 15. ja 27. kuupäevaks) moodustasid 17 500 rbl. ($\frac{50\,000 \cdot 35}{100}$, s. o. 35% kvartaliplaanist).

Jaanuari- ja veebruarikuu tegeliku kasumi järgi (kahe kuu tegelik kasum kasvava kokkuvõttena) kuulub eelarvesse kandmisele 37 500 rbl. ($\frac{75\,000 \cdot 50}{100}$, s. o. 50% kasumist, vastavalt kvartali eraldamisprotsendile).

Jaanuari- ja veebruarikuu maksete ümberarvutuse põhjal tuleb ettevõttel järelikult täiendavalt eelarvesse maksta, arvesse võttes jaanuari- ja veebruarikuu makseid, 2000 rbl. [37 500 rbl. — (15 000 rbl. + 3000 rbl. + 17 500 rbl.)]. — Toim. märkus.

aasta kasumitest eraldamise protsent, mille järgi tehakse maksete ümberarvutus sama ajavahemiku kohta, järgmiseks:

$$\frac{\text{plaanilised maksed}}{\text{plaaniline kasum}} \quad \frac{50 + 100}{100 + 150} = \frac{150}{250} \quad \text{ehk } 60\%.$$

Sellest protsendist lähtudes arvutataksegi poolaasta tegelikult kasumilt tasumisele kuuluv makse [7]. Viimase summast kuuluvad mahaarvamisele juba tasutud I kvartali maksed ja II kvartali avansimaksed.

Nimetatud summade vahe moodustab summa, mis tuleb maksta eelarvesse II kvartali lõpparvestuse puhul.

Kui ümberarvutuste puhul selgub, et ettevõte on maksnud liigseid summasid, siis tagastatakse need ettevõttele või kantakse järgneva makse katteks.

Samas korras nagu eespooltoodud näidise puhul tehakse ümberarvutused aasta algusest saadud kasumi järgi kolme kvartali ja kogu aasta kohta selle möödumisel [8].

Eelarvesse kantavad eraldised üleplaanilisest kasumist.

Peale plaanilise kasumi eraldiste maksavad ettevõtted eelarvesse veel eraldisi oma üleplaanilisest kasumist. Seoses direktorifondi uuesti rakendamisega jäetakse osa üleplaanilisest kasumist ettevõtete käsutusse selle fondi moodustamiseks. Ülejäänud osa üleplaanilisest kasumist (välja arvatud üleliidulise sotsialistliku võistluse preemiateks kasutatavad summad [9]) kuulub eelarvesse kandmisele.

---

[7] Aasta algusest möödunud ajavahemiku tarvis tuletatud kasumitest eraldamise protsenti kohaldatakse kvartali-ümberarvutuste puhul ainult plaani piires saadud tegeliku kasumi suhtes. Üleplaanilise kasumi osas tehakse kvartali-ümberarvutuse puhul eriarvutus; sellest kasumist (maha arvatud ettevõtte direktorifondi kantavad eraldised ja üleliidulise sotsialistliku võistluse korras ettevõttele määratud preemiad) kantakse eelarvesse 75%, kuna 25% jääb kuni aasta lõpuni ettevõtte käsutusse. — Toim. märkus.

[8] Ümberarvutus kvartali viimase kuu eest ühtib kvartali-ümberarvutusega ja aasta viimase kvartali ümberarvutus — aasta-ümberarvutusega. — Toim. märkus.

[9] Vastavalt NSVL Ministrite Nõukogu 23. juuli 1948. a. määrusele nr. 539 on lubatud maksta preemiaid üleliidulises sotsialistlikus võistluses võitjaiks tulnud ettevõtteile ainult nende üleplaanilise kasumi või üleplaanilise omahinna alandamise säästu arvel. Sama määrusega on ühtlasi tühistatud varem kehtinud kord, mille kohaselt võidi nimetatud preemiaid maksta ka eelarvest, kui premeeritud ettevõtteil ei olnud üleplaanilist kasumit või üleplaanilist omahinna alandamise säästu. — Toim. märkus.

Üleplaaniline kasum tehakse kindlaks kvartalibilansside ja -aruannete põhjal ja eraldised sellest kantakse eelarvesse igas kvartalis ühel ajal plaanilise kasumi eraldiste lõpparvestusega [10].

Üleplaaniline kasum, mis jääb järele pärast direktorifondi kuuluvate eraldiste ja üleliidulise sotsialistliku võistluse preemiate mahaarvamist, kantakse eelarvesse soodustatud korras. Igas kvartalis kantakse sellest kasumist eelarvesse 75%, kuna 25% jääb kuni aasta lõpuni ettevõtte käsutusse. See tõstab ettevõtte manööverdusvõimet ja teeb ta huvitatuks omahinna alandamise ja kasumi kogumise plaani ületamisest.

Rajoonide ja linnade tööstusele antavad soodustused kasumitest eraldamise alal.

7. jaanuaril 1941. a. võtsid NSVL RKN ja ÜK(b)P KK vastu määruse „Abinõudest laiatarbekaupade ja toiduainete tootmise suurendamiseks kohalikust toorainest". Muude selle määrusega rakendatud abinõude seas kehtestati rajoonide ja linnade tööstusettevõtteile suured soodustused kasumitest eraldamise alal. Nimetatud määruse kohaselt läheb kogu rajoonide ja linnade tööstuse kasum kohaliku tööstuse edasiarendamiseks. Kui antud rajooni või linna ühtede ettevõtete finantsplaanide järgi selgub, et neil ettevõtteil on liigseid vahendeid, võidakse need kanda kasumieraldistena kohalikku eelarvesse, kuid ainult tingimusel, et vähemalt 75% neist summadest kasutatakse eelarve kaudu sama rajooni või linna teiste ettevõtete tootmistegevuse laiendamiseks [11].

Ülejäänud 25% kasumist, mis neilt ettevõtteilt eraldatakse eelarvesse, võib kohalik täitevkomitee kasutada elamu- ja kultuuriliseotarbeliseks ehituseks ning heakorraks.

Kõigis rajoonides ja linnades ei ole kohalik tööstus ühesuguselt arenenud. Selleks, et rajoone, kus kohalik tööstus on vähem are-

[10] Ettevõtte kasum jagatakse plaaniliseks ja üleplaaniliseks ainult kvartali- ja aasta-ümberarvutuste puhul; kuu-ümberarvutuste tegemisel niisugust vahet ei tehta. — Toim. märkus.

[11] Sel teel (rajooni või linna eelarve kaudu) toimub vahendite (kasumi ülejäägi) ümberjaotus tööstuskombinaatide vahel, kui ühes rajoonis või linnas on organiseeritud mitu erialast kombinaati. Rajooni ja linna tööstuse kasumit, mis suunatakse plaanilisteks kapitaaltöödeks määratud limiitide piirides, üleplaanilisteks kapitaalkulutusteks kohalikest tooraineist laiatarbekaupu ja toiduaineid tootvate ettevõtete organiseerimiseks, samuti ka käibevahendite täiendamiseks ja muudeks rajooni või linna tööstuse finantsplaanidega ettenähtud üritusteks, rajooni (linna) eelarvesse ei kanta. — Toim. märkus.

nenud, teiste rajoonide tasemele tõsta, on antud oblastilise jaotuseta liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ning oblastite (kraide) nõukogude täitevkomiteedele õigus vajaduse korral eraldada kuni 25% rajoonide ja linnade tööstuse kasumist vabariigi või oblasti rajoonide tööstuse arendamise erifondi.

Rajoonide ja linnade tööstusele on kehtestatud soodustatud kord ka veel üleplaanilise kasumi kasutamise alal. See jääb tervenisti ettevõtete käsutusse; 50% sellest kasumist kulutatakse tootmise laiendamiseks, 25% elamute ehitamiseks ja 25% tööliste ja insenerilis-tehniliste töötajate kultuurilis-elutarbelise teenindamise paremaks muutmiseks.

Eriti suured soodustused kasumitest eraldamise alal on ette nähtud rajoonide ja linnade tööstuse uuelt-asutatud ettevõtteile, mis kasutavad tootmiseks kohalikke tooraineid ja jäätmeid. Need ettevõtted vabastatakse kasumieraldiste kandmisest eelarvesse kahe aasta kestel, arvates nende käikulaskmise momendist.

§ 2. Tulumaks kooperatiiv- ja ühiskondlikkudelt organisatsioonidelt.

Tulumaksu üldiseloomustus.

Kooperatiiv- ja ühiskondlikud organisatsioonid ei maksa eelarvesse, erinevalt riigiettevõtteist, kasumieraldisi, vaid tulumaksu. See on tingitud sellest, et kooperatiiv-organisatsioonide ettevõtted ei ole riigi omand, kogu rahva vara, vaid kollektiivne (kooperatiivne) omand.

Riik juhib kooperatiiv-ettevõtteid ja -organisatsioone nende kinnitatud põhikirja ja rahvamajandusplaani alusel. Kuid põhikirja ja rahvamajandusplaani piirides on kooperatiiv-organisatsioonidel õigus saadud tulusid iseseisvalt käsutada. Kõik nende valmistatud tooted ja saadud tulud kujutavad enesest kooperatiivideks ühinenud töötajate omandit.

Seepärast, kui riigiettevõtteis riik käsutab täielikult kõiki tulusid, siis kooperatiiv-organisatsioonide rahaliste vahendite mobiliseerimine eelarvesse on võimalik ainult maksunduslike meetoditega seaduses ette rangelt kindlaksmääratud ulatuses.

Seoses sellega ongi kehtestatud kooperatiiv-organisatsioonide tuludelt võetav tulumaks, mis laieneb ka ühiskondlike organisat-

sioonide majanduslikele ettevõtteile. Viimaseid ettevõtteid võib riik kaasa tõmmata sotsialistlikust ülesehitustööst oma tuludega osa võtma samuti ainult maksunduslike meetoditega, kuna need ettevõtted on töötajate teatava koondise (liidu, ühingu jms.) omand.

Tulumaks kooperatiiv-organisatsioonidelt ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt.

Kooperatiiv-organisatsioonidelt ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt võetava tulumaksu maksjaiks on kõik ettevõtted ja organisatsioonid, kel on terviklik bilanss ja õigus iseseisvalt jaotada oma tulusid seaduses ja põhikirjas kindlaksmääratud korras [12].

Maksustamisobjektiks on nimetatud ettevõtete ja organisatsioonide poolt saadav kasum.

Tulumaksu määrad.

Tulumaksu kehtivad määrad on kindlaks määratud NSVL Ministrite Nõukogu 9. novembri 1946. a. määrusega „Kooperatiivkaubanduse arendamisest linnades ja alevites toiduainete ja tööstuskaupade alal ning toiduainete ja laiatarbekaupade tootmise suurendamisest kooperatiivsete ettevõtete poolt".

Nagu eespool juba oli märgitud, muutis 9. novembri 1946. a. määrus tunduvalt kooperatiiv-organisatsioonide tegevuse iseloomu, eriti aga nende kasumite kujundamist. See tuleneb neile organisatsioonidele antud õigusest osta kolhoosidelt ja talupoegadelt tooraineid ja toidukaupu turul kujunevate hindadega ja müüa tähendatud saadusi või kokkuostetud toorainest toodetud kaupu kooperatiivide liitude poolt määratavate hindadega. Sellises korras ei saa kooperatiiv-organisatsioonid aga müüa kogu kaupade kogust. Vastavalt 9. novembri 1946. a. määrusele on nad kohustatud 20 kuni 25% eespoolnimetatud (nende poolt varutud või toodetud) kaupadest andma riigile hinnaga, millega toiduained olid

---

[12] Tulumaksu maksavad kõigisse kooperatiivsüsteemidesse kuuluvad ettevõtted ja organisatsioonid, ühiskondlike organisatsioonide (ametiühingute, vabatahtlike spordiühingute jt.) tootliku ja majandusliku tegevusega tegelevad ettevõtted (sealhulgas puhkekodud, sanatooriumid, klubid jm.) ja tööndusliku-põllumajanduslikud segaartellid (tööndusliku kolhoosid) tööndusalaste sissetulekute osas (kaluriartellid — abiettevõtete tulude osas). — Toim. märkus.

kokku ostetud või millega tooraine töödeldi, ühes arvatud lisakulud. See asjaolu mõjustab samuti kooperatiiv-organisatsioonide kasumi kujunemist.

Tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni tootmistegevuse edendamise otstarbel on NSVL Ministrite Nõukogu sama 9. novembri 1946. a. määrusega lubatud jaotada kuni 20% artellide kasumist artelli liikmete vahel lisaks viimaste töötasule.

Kooperatsiooni tootmis- ja kaubandusliku tegevuse maksimaalse laiendamise huvides, turu kiireimaks küllastamiseks laiatarbekaupadega ja sel teel hindade üha suuremaks alandamiseks kehtestas NSVL Ministrite Nõukogu 9. novembri 1946. a. määrusega alates 1. novembrist 1946. a. soodustatud korra kooperatiiv-organisatsioonide tulumaksuga maksustamise alal. Enne 1. novembrit 1946. a. maksustati neid organisatsioone progressiivsete määrade järgi, mis tööndusliku kooperatsiooni ettevõtete osas moodustasid 30 kuni 80% kasumist. Progressiivse maksumäärade skaala juures sõltus maksumäär rentaabluse protsendist (realiseerimiskasumi suhe toodangu kommertsomahinnaga) ja kasumi üldsummast. Samad maksumäärad kehtisid ka ühiskondlike organisatsioonide tootmisettevõtete suhtes.

Tarbijate-kooperatsiooni ettevõtteid ja organisatsioone, samuti kooperatiivsüsteemi ja ühiskondlike organisatsioonide mittetootmislikke ettevõtteid maksustati enne 1. novembrit 1946. a. progressiivsete määrade järgi olenevalt kasumisummast 30 kuni 40% suuruses [13].

Alates 1. novembrist 1946. a. kaotati progressiivsed maksumäärad ja kehtestati tulumaks kõigi nimetatud organisatsioonide kasumilt ühtse määra järgi 25% suuruses.

Tulumaksu laekamise ja tasumise kord.

Tulumaksu võetakse igas kvartalis jooksva aasta tegelikult kasumilt, mis on kindlaks tehtud bilansi järgi. Kvartali kestel ei tasuta selle maksu alal, erinevalt kasumieraldistest, mingeid avansse.

Maksu tasumise kord on järgmine. Maks arvutatakse iga kvartali eest aasta algusest saadud kasumilt (kasvava kokkuvõttena).

[13] Vahe tööndusliku ja tarbijate-kooperatsiooni ettevõtete maksustamises seisis selles, et viimased maksid maksu sõltuvalt kasumi summast progressiivsete määrade alusel, mis ei olnud rentaabluse protsendi järgi diferentseeritud. — Toim. märkus.

Aasta algusest saadud kasumilt arvutatud maksusummast arvatakse maha eelmiste kvartalite eest tasutud maksed. Sel teel määratakse kindlaks antud kvartalis tasumisele kuuluva maksu summa [14].

§ 3. Riiklike ja kooperatiiv-organisatsioonide eelarveliste maksete plaanimine.

Sotsialistlikus plaanimajanduses mobiliseeritakse eelarvesse ka sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulusid sellekohaste plaanide alusel. Nende ettevõtete ja organisatsioonide maksete plaanimisel on riigieelarve tulude maksimaalse laekumise kindlustamise ja kõigi sotsialistliku majanduse ressursside rakendamise seisukohalt määratu suur tähtsus. Maksete plaanimise käigus kontrollitakse hoolikalt sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tootmis- ja toodangu realiseerimise plaane, nende tulude plaane jne. Sellest oleneb tähtsal määral ühtlasi isemajandamise ja kokkuhoiurežiimi tugevdamine sotsialistlikes ettevõtteis. Riiklike ja kooperatiiv-organisatsioonide maksete plaanide täitmise käigus kontrollivad rahandusorganid süstemaatiliselt majanduslike organisatsioonide tegevust.

Riigitulude plaanimise põhiandmed ja käibemaksu plaanimine.

Riigieelarvesse kantavate sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide maksete laekumise plaanimisel kasutatakse rahvamajandusplaani näitajaid toodangu väljalaske ja kaubakäibe arendamise

---

[14] Tulumaks tasutakse igas kvartalis järgmistel tähtaegadel: kasumilt seisuga 1. aprilliks — 20. aprillil ja 20. mail, kasumilt seisuga 1. juuliks — 20. juulil ja 20. augustil, kasumilt seisuga 1. oktoobriks — 20. oktoobril ja 20. novembril, kasumilt seisuga 1. jaanuariks — 5. veebruaril ja 20. veebruaril. Tulumaksu lõpparvestus tehakse ettevõtte aastabilansi järgi, kusjuures maksu aasta-ümberarvutusel võetakse arvesse kõik aruandeaasta kasumilt tasutud summad.

Tulumaks laekub ettevõtete ja organisatsioonide alluvuse järgi liidueelarvesse ja vabariiklikesse ning kohalikesse eelarveisse.

Tulumaksust on täielikult vabastatud partei ja kommunistlike noorte organisatsioonide majanduslikud ettevõtted (kirjastused, sanatooriumid, puhkekodud jt.). Tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni uuelt-asutatud ettevõtted, mis kasutavad tootmiseks kohalikke tooraineid ja jäätmeid, on tulumaksust vabastatud kahe aasta kestel, arvates nende käikulaskmise päevast. — Toim. märkus.

kohta, majandusorganisatsioonide aruandeid, nimetatud maksete eelmise aasta laekumise andmeid ja rida teisi materjale.

Käibemaksu laekumise plaan määratakse kindlaks majanduslike organisatsioonide ja ametkondade poolt rahandusorganeile esitatavate käibemaksu arvutluste põhjal [15]. Viimased koostatakse (üheaegselt ettevõtete ja rahvamajandusharude tulude ja kulude bilansside koostamisega), lähtudes toodangu väljalaske ja realiseerimise plaanidest, kaupade plaanijärgsest sortimendist ja kehtivaist käibemaksu määradest. Rahandusorganid on kohustatud majanduslike organisatsioonide poolt esitatud käibemaksu arvutlusi hoolikalt kontrollima sellelt vaatekohalt, kas nad vastavad rahvamajandusplaani eespoolnimetatud näitajaile, kas neis on täielikult arvestatud kõiki kaupade tootmise suurendamise võimalusi ja kas nad on arvutatud õieti [16]. Pärast majandusorganisatsioonide ja ametkondade arvutluste ja materjalide kontrollimist koostavad rahandusorganid käibemaksu koondplaani: rajoonide rahandusosakon-

[15] Käibemaksu, eelarveliste juurdehindluste ja eelarvelise hinnavahe aasta- ja kvartaliplaanid koostatakse rahvamajandusharude tootmis- ja realiseerimisplaanide alusel. Maksu plaanivad kõik rahandusorganid ja ka maksukohuslasteks olevad majanduslikud organisatsioonid, kellelt rahandusorganid nõuavad (sellekohaste vormide järgi) käibemaksu arvutluste ja muude käibemaksu plaanide koostamiseks vajalike materjalide esitamist. Asjaomased peavalitsused ja ministeeriumid esitavad sellised arvutlused ja materjalid vahetult rahandusministeeriumidele, ettevõtted aga — vastavatele rahandusosakondadele (oblasti, krai, rajooni või linna rahandusosakonnale). — Toim. märkus.

[16] Maksukohuslaste poolt koostatud plaanide kontrollimisel peavad rahandusorganid eriti silmas pidama järgmisi momente: a) kas on arvestatud kõiki kaupade tootmise ja realiseerimise suurendamise võimalusi, eriti aga, kas on küllaldasel määral ära kasutatud kohalikud tooraineressursid, kas vabrikute, tehaste, kaubandusbaaside ja tööndusartellide ladudes ei ole ülenormatiivseid kaupade jääke, mille arvel võiks suurendada kaubakäivet, ja kas on arvestatud kaupade tootmise ja realiseerimise sesoonilisi kõikumisi; b) kas on arvestatud kõiki kaupade sortimendi laiendamise ja paremaks muutmise võimalusi; c) kas maksustatav käive ja käibemaksu arvel tehtavate mahahindluste ja väljamaksete summad on õieti kindlaks määratud; d) kas kaupade realiseerimise mahu kindlaksmääramisel on arvesse võetud ärasaadetud, kuid ostjate poolt tasumata kaupade arvete summasid ootatava täitmise järgi plaanitava perioodi alguses ja selle lõpul; e) kas käibemaksu arvutlustes rakendatud keskmised hinnad ja keskmised maksumäärad vastavad kaupade sortimendi plaanile.

Rahandusorganite ülesanne ei seisa ainult majanduslike organisatsioonide käibemaksu arvutluste kontrollimises: käibemaksu plaanimise käigus võtavad nad aktiivselt osa tootmis- ja kaubakäibe plaanide kindlaksmääramisest, mis nõuab neilt ettevõtete, majandusharude ja kogu vastava territooriumi majanduse head tundmist. — Toim. märkus.

nad — rajooni kohta, oblastite ja kraide rahandusosakonnad — oblasti või krai kohta, vabariikide rahandusministeeriumid — vabariikide kohta ja lõpuks NSVL Rahandusministeerium — NSV Liidu kohta. Kõik rahandusorganid koostavad käibemaksu koondplaanid seejuures majanduslike organisatsioonide ja vastavate ametkondade poolt esitatavate andmete ning alamalseisvate rahandusorganite materjalide põhjal. Oblasti käibemaksuplaan koostatakse näiteks rajoonide rahandusosakondade materjalide ja oblastilise alluvusega majanduslike organisatsioonide poolt esitatavate arvutluste põhjal; oblastilise jaotusega vabariigi plaan koostatakse oblastite, kraide ja vabariiklike ametkondade arvutluste põhjal jne.

Mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksu plaanimine toimub samal alusel nagu käibemaksu plaanimine.

Kasumieraldiste ning kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtete tulumaksu plaanimine.

Eelarvesse kantavad kasumieraldised plaanitakse, nagu see tuleneb juba nende struktuurist enesest, rahvamajandusplaani näitajate ja sotsialistliku majanduse eri harude ja ettevõtete tulude ja kulude bilansside põhjal. Rahandusorganid koostavad kasumieraldiste koondplaani vastava alluvusega majanduse kohta ja esitavad selle kõrgemalseisvaile rahandusorganeile. Viimased koostavad üheaegselt nende poolt administreeritava majanduse plaaniga kasumieraldiste koondplaani kogu vabariigi majanduse kohta jne.

Liiduvabariigis koostatakse näiteks kasumieraldiste plaan kogu vabariikliku ja kohaliku alluvusega majanduse kohta [17].

Kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtete tulumaksu plaani töötavad rahandusorganid välja nende organisatsioonide poolt esitatavate eriarvutluste põhjal. Iga rahandusorgan koostab sellise plaani, nagu kasumieraldistegi puhul, vastava alluvusega organisatsioonide kohta, näiteks: rajoonide rahandusosakonnad — rajoonilise alluvusega organisatsioonide kohta, oblastite rahandusorganid — oblasti organisatsioonide kohta jne. Samas

[17] Liidueelarvesse ja vabariiklikesse eelarvetesse laekuvate kasumieraldiste aasta- ja kvartaliplaane üksikute territooriumide — oblastite, kraide, rajoonide ja linnade — läbilõikes ei koostata. Need plaanid koostatakse NSVL Rahandusministeeriumi ja liiduvabariikide rahandusministeeriumide poolt ministeeriumide ja keskasutiste järgi; kasumieraldisi ettevõtteilt liidu- ja vabariiklikesse eelarvetesse laekavad kohalikud rahandusorganid vastavate ministeeriumide, peavalitsuste ja trustide käsundite põhjal. — Toim. märkus.

korras nagu kasumieraldiste puhul koostatakse ühtlasi oblastite ja vabariikide koondplaanid ning koondplaan NSV Liidu kohta tervikuna.

Plaanide kinnitamine ja täitmine.

Sotsialistlike ettevõtete eelarveliste maksete laekumisplaanid iga makseliigi alal NSV Liidu kohta tervikuna leiavad lõplikku kinnitust NSVL Ülemnõukogu poolt vastuvõetavas seaduses NSV Liidu riigieelarve kohta.

Riigieelarve kinnitatakse üheks aastaks, kusjuures NSVL Ministrite Nõukogu määrab kindlaks selle kvartalijaotuse. Kinnitatud riigieelarve ja selle kvartalinäitajate põhjal määrab NSVL Rahandusministeerium kindlaks sotsialistlike ettevõtete maksete aasta-laekumisplaanid liiduvabariikidele; vabariigid omakorda määravad kindlaks plaanid üksikutele kraidele, oblastitele jne. Need plaanid antakse samuti jaotusega kvartalite vahel.

Kõrgemalseisvate rahandusorganite poolt antavad plaanid on alamalseisvaile rahandusorganeile kohustuslikeks operatiivplaanideks, mille alusel nad mobiliseerivad eelarvesse sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide makseid.

§ 4. Rahandusorganite aparaat riigitulude alal.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulude mobiliseerimine eelarvesse käibemaksu ja tulumaksu abil ning kasumieraldiste laekamine on pandud erilistele riigitulude valitsustele. Niisugused valitsused on NSVL Rahandusministeeriumi ning liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide koosseisus; oblastite (kraide) rahandusosakondades täidavad vastavaid ülesandeid riigitulude osakonnad.

Riigitulude aparaadi alamastme organeiks on rajoonide rahandusosakondade juures asuvad riigitulude inspektuurid, mille koosseisu kuuluvad riigitulude vaneminspektorid, inspektorid ja raamatupidajad. Inspektuur võtab maksnikke arvele, kontrollib majandusorganisatsioonide eelarveliste maksete aruandeid ja arvutab nimetatud aruannete kontrollimise põhjal eelarvesse kantud makseid ümber. Raamatupidajad peavad majandusorganisatsioonide eelarveliste maksete laekumise arvestust.

Riigitulude aparaadi esimeseks ülesandeks on sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete plaanide kindlaks-

määramine. Edasi kuulub selle aparaadi ülesannetesse nimetatud maksete laekamise organiseerimine.

Sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid arvutavad ise neil tasuda olevad käibemaksu, tulumaksu ja kasumieraldiste summad ja kannavad need eelarvesse. Rahandusorganite ülesandeks on seetõttu kontrollida nende organisatsioonide aruandeid ja kindlaks teha selle põhjal, kas tähendatud sissemaksed on viimaste poolt sooritatud õieti ja täies summas.

Rahandusorganite ülesanded aga sellega veel ei piirdu.

Kuu-, kvartali- ja aastaaruandeid analüüsides peavad nad ühtlasi võitlema eelarve tulude plaanide täitmise ja ületamise eest. Rahandusorganite üheks tähtsamaks ülesandeks on seetõttu kontrollida toodangu realiseerimise plaani täitmist ettevõtteis, kindlaks teha toodangu väljalaske suurendamise võimalused jäätmete ärakasutamise, tooraine kokkuhoiu, tootmise parema organiseerimise, samuti ka näiteks utiiltsehhide tegevuse laiendamise teel. Kaupade realiseerimise kiirendamise ja suurendamise huvides peavad rahandusorganid võitlema ettevõtete ladudes asetsevate valmistoodete jääkide vähendamise eest. Seoses sellega on nad kohustatud kavakindlalt valvama kaubakäibe plaanide täitmise ja kaubalevitusvõrgu töö järele.

Rahandusorganite ülesandeks on veel kontrollida puhastulude plaani täitmist ja toodangu omahinna alandamist, kuna sellest oleneb eelarve tulude-osa täitmine kasumieraldiste ja tulumaksu osas.

Kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt võetava tulumaksu osas on kõik need kontrollfunktsioonid tervenisti pandud riigitulude aparaadile.

Mis puutub riigiettevõtteisse, kes maksavad eelarvesse kasumieraldisi, siis on kvartali- ja aastabilansside ning -aruannete analüüsi varal toimuv kontroll nende tegevuse üle pandud: liidulise tähtsusega ettevõtete osas — NSVL Rahandusministeeriumi finantseerimisosakondadele, vabariikliku tähtsusega majandusorganite osas — liiduvabariikide rahandusministeeriumidele ja kohaliku alluvusega majandusorganite osas — kohalikele rahandusorganeile.

Riigitulude valitsused ja kohalikud riigitulude osakonnad ja inspektuurid kontrollivad ainult seda, kas majandusorganid tasuvad kasumieraldisi eelarvesse õigeaegselt ja täies summas.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide maksete mobiliseerimisel eelarvesse on rahandusorganid kohustatud otsustavalt võit-

lema igasuguste riigivastaste tendentside vastu, nagu näiteks maksustatavate käivete varjamine, eelarvesse kantavate summade sissemaksmisega viivitamine ja muud rahandusalaste seaduste rikkumised.

Rahandusorganite ees seisvate ülesannete edukas täitmine on võimalik üksnes siis, kui nende tööst tõmmatakse laiaulatuslikult osa võtma avalikkus.

Üks avalikkuse rahandusorganite tööst osavõtmise vorme on ettevõtteis organiseeritavad finantskontrolli postid. Need valitakse tööliste üldkoosolekute poolt ja tegutsevad riigitulude inspektorite juhtimisel. Kontrollpostide ülesandeks on kontrollida süstemaatiliselt tootmiskava ja kaubakäibe plaanide täitmist ning majandusorganite kohustuste täpset täitmist eelarve suhtes. Kontrollpostid komplekteeritakse isikuist, kes tunnevad hästi ettevõtete ja organisatsioonide majanduslikku tegevust, mistõttu nad võivad olla riigitulude inspektoreile viimaste töös suureks abiks.

Teiseks avalikkuse rahandusorganite tööst osavõtmise vormiks on rahandusorganite juurde eraldatavad ühiskondlikud inspektorid, kes on riigitulude inspektorite lähemateks abilisteks ettevõtete aruannete kontrollimisel ja eelarvesse tasumisele kuuluvate maksete õigeaegse sissemaksmise järele valvamisel.

Avalikkuse osavõtust ja kontrollpostide ning ühiskondlike inspektorite töö õigest organiseerimisest oleneb tähtsal määral sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide maksete eelarvesse mobiliseerimise plaanide täitmine ja ületamine.

§ 5. Tulumaks kolhoosidelt.

Kolhooside maksustamine enne 1936. aastat.

Partei ja Nõukogude valitsus on osutanud kõigil sotsialistliku ülesehitustöö etappidel määratu suurt abi kolhoosiliikumisele, kehtestades sealhulgas suured soodustused kolhoosidele ka nende maksustamisel.

Eriti suurt abi said kolhoosid täieliku kollektiviseerimise protsessi hoogsa arenemise aastail; kolhoose finantseeriti ja krediteeriti ulatuslikult; neile anti üle endiste kulaklike majapidamiste vara. Seoses sellega suurendati ka maksusoodustusi.

Kuni 1936. aastani maksustati kolhoose põllumajandusmaksuga, kusjuures alates 1933. aastast kehtis kolhooside maksustamisel

eriti soodustatud kord, mille eesmärgiks oli kollektiivmajandite tugevdamine. Põllumajandusest saadavaid tulusid hakati maksustama põllumajandusmaksuga kindlate määrade järgi plaanilise külvipinna hektaarilt. Kogu üleplaaniline külvipind oli maksust vabastatud. Tehniliste kultuuride külve maksustati peaaegu võrdselt teraviljakülvidega, enamikku neist külvidest aga (suhkrupeedikülvid jne.) ei maksustatud sugugi. Sellega taoteldi nende majandusharude arenemise soodustamist. Täielikult olid maksust vabastatud kõik loomakasvatusest saadavad tulud. Viimasel soodustusel oli eriti suur tähtsus. Täieliku kollektiviseerimise protsessi hoogsa arenemise aastail toimus külas terav klassivõitlus. Kulaklikud ollused ja nende käsilased püüdsid kahjustada sotsialistlikku põllumajandust, tehes kihutustööd kariloomade röövtapmiseks. See põhjustas täieliku kollektiviseerimise arenemise esimesil aastail loomakasvatuse alal teatavat tagasiminekut. Loomakasvatusest saadavate tulude maksust vabastamine pidi kaasa aitama karja säilitamisele ja kariloomade arvu suurendamisele.

Mittepõllumajanduslikke tulusid maksustati tegeliku tulu järgi, kuid neidki tulusid maksustati suurte soodustustega. Nimetatud tuludelt võeti väikest proportsionaalset maksu 4% suuruses. Peale selle olid maksust täielikult vabastatud kolhooside tulud, mis nad said oma saaduste müügist kolhoositurul.

Kolhoosidele antavad maksusoodustused aitasid muude korraldusvõtete kõrval aktiivselt kaasa kolhoosliku tootmise arenemisele.

Kolhooside maksustamise 1936. a. reform ja selle tähtsus.

Teine stalinlik viisaastak (aastad 1933—1937) oli kolhooside suure tõusu ja organisatsioonilis-majandusliku tugevnemise aastaiks. Kiiresti kasvas kariloomade arv ja suurenesid kolhooside tulud loomakasvatusest. Järjest suuremat sissetulekut andsid ka tehnilised kultuurid ja põllumajapidamise eriharud (köögiviljakasvatus jne.). Neis tingimustes muutus endine põllumajandusmaksu süsteem, mille kohaselt maksustati peamiselt teraviljakultuuridest saadud tulusid, väga ebaühtlaseks. Tekkis selline olukord, et kolhoosid, kes kasvatasid eeskätt teravilja, said mõnikord vähem tulu kui loomakasvatuskolhoosid või tehniliste kultuuride harimisele spetsialiseerunud kolhoosid, põllumajandusmaksu aga maksid nad tunduvalt rohkem kui viimased.

Teraviljakülvidest saadavate tulude kõrgem maksustamine ei

tinginud mitte üksnes ebaühtlust maksustamises, vaid pidurdas ühtlasi teraviljakultuuride kasvatamise edasiarenemist. Samal ajal elanikkonna arvu kasv, eriti linnades, vajadus laiendada karja söödabaasi jne. nõudsid otsustavalt teraviljasaakide tõstmist. Seoses sellega seadis seltsimees Stalin 1935. aastal ülesande tõsta lähemate aastate jooksul teraviljade saak 6 miljardilt puudalt 7—8 miljardi puudani.

Kõik see nõudis ka kolhooside maksustamissüsteemi otsustavat ümberkorraldamist. Seda tehtigi 1936. aastal kolhoosidelt võetava põllumajandusmaksu tulumaksuga asendamise teel.

Tulumaks kolhoosidelt.

Kolhooside tulumaksu maksavad põllumajanduslikud artellid ja maa ühisharimise ühistud, samuti ka kaluriartellid, tööndusliik-põllumajanduslikud segaartellid (tööndusliikud kolhoosid) ja invaliidide kooperatsiooni artellid põllumajandusest saadavatelt tuludelt [18].

Kolhooside tulumaks kujutab enesest eri maksuliiki ja läheb oluliselt lahku muudelt kooperatiiv-organisatsioonidelt (tööndusliikult, tarbijate- jm. kooperatsioonilt) võetavast tulumaksust.

See erinevus on tingitud kolhoosliku tootmise organiseerimise ja kolhooside tulude jaotamise iseärasustest.

Tööndusartellides hüvitatakse artellide toodete müügist saadava tulemi arvel esmajärjekorras tootmisel kulutatud tootmisriistad ja -vahendid. Need kulud maha arvatud, jääb järele see osa tulemist, mis väljendab ettevõttes loodud puhasprodukti ehk kogutulu (vt. II peatükk rahvatulust). Viimase arvel makstakse välja töötasu artelli liikmeile, kaetakse administratiiv-, turustus- jms. kulud. Ülejääv osa kogutulust kujutab enesest artelli tulu, millest üks osa, nagu märkisime juba eelmises paragrahvis, võetakse ära eelarvesse käibemaksu kujul, teine osa aga esineb artelli kasumina. Artelli kasum maksustataksegi kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt võetava tulumaksuga.

---

[18] Tööndusliku kooperatsiooni liitudesse kuuluvate tööndusliik-põllumajanduslike segaartellide, kaluriartellide ja invaliidide kooperatsiooni liitudesse kuuluvate artellide tulud tööndusliikest ja kaubanduslikest ettevõtteist maksustatakse kooperatiivsüsteemi kuuluvailt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt võetava tulumaksuga. Kolhooside tulumaksu maksavad nimetatud artellid ainult oma põllumajanduslikelt tuludelt. — Toim. märkus.

Kolhoosi kogutulu, nii rahaline kui ka naturaaltulu, jaotatakse pärast tootmise laiendamiseks (kolhoosi jagamatutesse fondidesse kantavateks eraldisteks) mineva tuluosa ja reservfondidesse eraldatava tuluosa mahaarvamist põllumajandusliku artelli põhikirja kohaselt kolhoosnikute vahel normipäevade alusel.

Kolhooside tulumaksu objektiks on kolhoosi kogutulu. Kolhoosi maksustatavasse tulusse kuuluvad kõigist põllumajandusliku tootmise harudest saadavad tulud ja kõik mittepõllumajanduslike tulude liigid. Kolhoosi tulude kahekordse maksustamise vältimiseks ei arvata maksustatavasse tulusse kalapüügist saadavaid tulusid, millelt võetakse erilist kalastusmaksu. Teiselt poolt — kuna kolhoosi maksustatavasse kogutulusse arvatakse ka see osa kolhoosi tulust, mis jaotatakse normipäevade alusel, siis kolhoosi liikmete tulusid, mida nad saavad kolhoosilt, mingi teise maksuga enam ei maksustata.

Maksustatava kogutulu arvutamisel on kolhoosidele ette nähtud rida soodustusi. Nii jäetakse maksustatava tulu kindlakstegemisel arvesse võtmata kolhoosi jagamatusse fondi kantavad eraldised ja puutumatusse söödafondi eraldatava toodangu väärtus.

Kolhooside maksustatavasse tulusse ei arvata summasid, mis on saadud riigile kohustuslike müüginormide korras antud põllumajandussaaduste eest.

Jooksva aasta maks arvutatakse eelmise aasta tulult, mis tehakse kindlaks kolhoosi aastaaruande põhjal.

Teatav osa kolhoosi tulust esineb rahalise tulu, ülejäänud osa aga — naturaaltulu kujul. Kolhoosi naturaaltulud kuuluvad maksustatavasse tulusse sisestamiseks rahalisele hindamisele. Sellist hindamist teostatakse mitmesuguste hindadega. Kolhoosi sisemisteks tarveteks kasutatav toodang hinnatakse riiklike varumishindadega, kolhoosnikute vahel jaotatav toodang aga — riiklike kokkuostuhindadega.

Kolhooside tulumaksu määrad.

Tulumaksu maksavad kolhoosid proportsionaalsete määrade järgi. Sellisel maksustamisel on hiigelsuur tähtsus, kuna see ergutab kolhoose oma tulusid suurendama külvipindade laiendamise, saakide tõstmise ning kariloomade arvu ja loomakasvatuse produktiivsuse suurendamise teel. Kolhoosi maksustatava tulu üksikuid koostisosi maksustatakse seejuures erisuguste määrade järgi.

Kolhoosi rahalised kui ka naturaaltulud jaotatakse selles suhtes kahte ossa.

Kolhoosi naturaaltulud, mis moodustuvad majandisisesteks vajadusteks kasutatavast toodangust rahalises hindes, maksustatakse 6%-ga tulusummast [19].

Kolhoosnikute vahel jaotatava toodangu väärtus maksustatakse 12%-ga.

Kolhoosi rahalistelt tuludelt, mis on saadud kolhoosi toodangu müügist riiklike kokkuostuhindadega või detsentraliseeritud varumise korras, võetakse maksu 6%, ülejäänud rahalistelt tuludelt aga (tulud saaduste müügist kolhoositurul, abiettevõtete toodete müügist jms.) — 13% tulusummast.

Aasta peale arvutatud maksusumma tasutakse neljal tähtajal: 25. märtsiks — avanss 20% suuruses eelmise aasta maksusummast, 1. juuniks — 30% jooksva aasta maksusummast, kusjuures võetakse arvesse tasutud avansisumma, 1. oktoobriks 30% ja 1. detsembriks 40% jooksva aasta maksusummast.

Kolhooside tulumaksu plaanimine.

Rahandusorganid koostavad kolhooside tulumaksu laekumise plaani, nagu teistegi maksude puhul, iga aasta.

Kuna maks võetakse eelmise aasta tuludelt, siis koostatakse selle laekumise plaan eelseisvaks aastaks kolhoosliku tootmise arenemise jooksva aasta näitajate põhjal. Sellisteks näitajateks on: külvipindade laiendamine, kultuuride keskmine saak ühelt hektaarilt, kariloomade arv, andmed keskmise lihasaagi ja piimatoodangu kohta jne. Kõik need andmed saadakse statistikaorganeilt. Nende põhjal määratakse kolhoosi kogutoodang. Lähtudes eelmise aasta riikliku varumise plaanide täitmise andmeist ja jooksva aasta varumise plaanidest tehakse kolhoosi toodangu jaotuse arvestus: määratakse kindlaks, milline osa sellest müüakse kohustuslike riiklike müüginormide ja riikliku kokkuostu korras, kuipalju sellest

[19] 6%-ga maksustatavad naturaaltulud koosnevad kolhoosi majandisisesteks vajadusteks (seemnelaenude tagastamine, seemne põhi- ja kindlustusfondi, toiduvilja kindlustusfondi, invaliidide abistamise, lastesõimede ja vaeslaste ülalpidamise ning teiste naturaalfondide moodustamine) kasutatud saadustest, välja arvatud kolhoosi karja toitmiseks kulutatud loomasööt, puutumatusse söödafondi eraldatud saadused, kodulindude toitmiseks kulutatud saadused, vasikate ja põrsaste jootmiseks kulutatud piim, haudemunad ja mesilastele söödetud mesi, mida maksustatava tulu hulka ei arvata. — Toim. märkus.

antakse naturaaltasuks masina-traktorijaamade tööde eest jne. Kolhoositurgude käivete statistiliste andmete põhjal arvutatakse eraldi kolhooside rahalised tulud saaduste müügist kolhoosikaubanduse korras. Peale selle tehakse naturaaltoodangu jaotuse arvestus normipäevade ja kolhoosi majandisiseste vajaduste järgi. Need arvestused on vajalikud selleks, et kindlaks teha tulud, mis kuuluvad maksustamisele 6% ja 12%-ga. Kolhooside mittepõllumajanduslikud tulud määratakse aruandeliste andmete ja kolhooside abiettevõtete tegevuse arendamise plaanide alusel.

Nimetatud materjalide põhjal projekteeritakse kolhooside tulumaksu laekumise plaanid.

Sellised projektid koostavad üheaegselt rajoonide, oblastite ja kraide rahandusosakonnad, autonoomsete ja liiduvabariikide rahandusministeeriumid ning NSVL Rahandusministeerium. Seejärel toimub nende projektide kooskõlastamine alamalseisvate rahandusorganite poolt kõrgemalseisvate rahandusorganitega. Pärast NSV Liidu riigieelarve kinnitamist annab NSVL Rahandusministeerium vabariikidele kolhooside tulumaksu lõplikud plaanid.

Liiduvabariikide rahandusministeeriumid annavad pärast liiduvabariikide eelarvete kinnitamist omakorda samasugused plaanid autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumidele ja oblastite (kraide) rahandusosakondadele, viimased aga — rajoonide rahandusosakondadele jne.[20].

Tulumaksu tasumise tähtaegadest lähtudes antakse alamalseisvaile rahandusorganeile aastaplaani põhjal maksete mobiliseerimise kvartali-ülesanded (kvartaliplaanid). Tulumaksu laekumise aasta- ja kvartaliplaanid on kohustuslikeks direktiivideks, millele alamalseisvad rahandusorganid rajavad oma töö.

Rahandusorganite ülesanded kolhooside maksustamisel.

Kolhooside tulumaksu rakendamisega põllumajandusmaksu asemel kasvasid rahandusorganite ülesanded kolhooside majandusliku tegevuse kontrollimise alal.

Kolhoose maksustavad eriorganid — rajoonide maksuinspektuurid. Maksustamisel peavad maksuinspektorid esmajärjekorras

---

[20] Oblastilise jaotuseta liiduvabariikide rahandusministeeriumid annavad maksude laekumisplaanid vahetult rajoonide rahandusosakondadele. — Toim. märkus.

kontrollima, kas kolhoosi tulu on aruandes näidatud õigesti ja täies summas ja kas see on rahaliselt õieti hinnatud, ning seejärel arvutama kolhoosil tasuda oleva maksusumma. Kolhoosi aruande kontrollimisel ei tohi rahandusorganid aga piirduda ainult märgitud kitsalt-rahanduslike ülesannetega. Nad on kohustatud kontrollima kogu kolhoosi tegevust. Nende ülesandeks on selgitada, kuivõrd täielikult on kolhoos kasutanud kõiki võimalusi oma tulude suurendamiseks, võimalusi külvipindade laiendamiseks, saakide tõstmiseks jms. Selles suhtes seisavad rahandusorganite ees väga tähtsad ülesanded.

NSVL RKN ja ÜK(b)P KK osutasid oma 27. mai 1939. a. määruses „Kaitseabinõudest kolhooside ühismaade ärajagamise vastu" reale kolhooside ühismaade ärajagamise ja kolhoosnikute aiamaade ebaseadusliku suurendamise faktidele. Selles määruses pandi kolhoosidele ette ühismaade pindala vähendamist mitte lubada ja kolhoosnikute aiamaade suurus vastavusse viia põllumajandusliku artelli põhikirjaga. Sama määrusega määrati kindlaks normipäevade kohustuslik miinimum, mille peab iga kolhoosnik aasta jooksul välja töötama. Viimane otsus oli suunatud sellele, et teha lõpp mõne osa kolhoosnikute juures esinevale tendentsile arendada oma isiklikku majandit kolhoosis töötamise kahjuks. 1942. a. kõrgendati normipäevade kohustuslikku miinimumi. ÜK(b)P KK 1947. a. veebruaripleenumi otsuse kohaselt on kõrgendatud miinimum säilitatud ka sõjajärgseks perioodiks.

NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 19. septembri 1946. a. määruses „Abinõudest põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimiseks kolhoosides" osutati kolhooside ühismaade väärkasutamise uutele faktidele. Selles määruses tähistatakse ühtlasi kolhoosi vara varastamise ja kolhoosi toodangu ebaseadusliku kasutamise, samuti ka kolhooside administratiivaparaadi suureks paisutamise ja normipäevade ebaõige ja ebaseadusliku juurdearvamise fakte. NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee kavandasid oma määruses rea abinõusid kõigi nende põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimiseks ja neile lõpu tegemiseks.

ÜK(b)P KK 1947. a. veebruaripleenum kohustas oma otsuses „Abinõudest põllumajanduse arendamiseks sõjajärgsel ajajärgul" kõiki nõukogude ja parteiorganisatsioone likvideerima lõplikult kõik sellised põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumised. Seoses sellega on rahandusorganid kohustatud kolhooside aruannete

kontrollimisel võitlema kolhooside ühismaade ärajagamise vastu, kontrollima normipäevade miinimumist kinnipidamist, taotlema administratiivaparaadi vastavusse viimist põllumajandusliku artelli põhikirjas kindlaksmääratud kolhoosi juhtimise organisatsiooniga; kolhoosi vara varastamise faktide avastamisel peavad rahandusorganid sellest viibimata teatama täitevkomiteedele, viimaste põllumajandusosakondadele ja prokuratuuriorganeile.

Suured ülesanded seisavad rahandusorganite ees seoses ÜK(b)P KK 1947. a. veebruaripleenumi otsusega ka veel muude küsimuste alal. Pleenum osutas oma otsuses vajadusele võtta vananenud töönormid ja tööhinded normipäevades revideerimisele, kindlustades sealjuures kõrgema töötasu tähtsamatel töödel ja tasu vähendamise kõrvalise tähtsusega tööde eest. Peale selle pani pleenum kolhoosidele ette tugevdada kontrolli normipäevade õige arvestamise üle vastavalt tehtud tööle ja brigaadide ning lülide normipäevade kulutamise plaanidele. Sealjuures tuleb kindlustada kõrgem töötasu neile lülidele, kes on saanud suuremad saagid, ja sisse seada range kontroll, mis tagaks lisatasu õigeaegse ja õige väljamaksmise viljasaagi ja loomakasvatuse produktiivsuse plaani ületamise eest. Rahandusorganid peavad kolhooside aruannete läbivaatamisel kontrollima normipäevade alusel tulude jaotamise õigsust ka sellelt vaatekohalt.

Seoses kolhooside tulude jaotamise õigsuse kontrollimisega seisab rahandusorganite ees ka veel teine ülesanne. 19. aprillil 1938. a. anti NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK määrus, milles märgiti, et kolhooside praktikas on tulnud ette tulude ebaõiget jaotamist. See väljendus selles, et kolhoosid tegid mõnikord üleliia suuri kulutusi ühiskondlikkudeks vajadusteks, mitmesuguseks majanduslikuks ehituseks jms., mis viis alla normipäevade naturaal- ja rahalise hinde. Säärane tulude jaotamine vähendas kolhoosnikute huvitatust kolhoosi majandusliku tegevuse tulemuste vastu.

NSVL RKN ja ÜK(b)P KK andsid oma määruses juhtnöörid selle kohta, millises korras tuleb kolhoosi rahalisi tulusid jaotada. Üks tähtsamaid rahandusorganite ülesandeid võitluses kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku tugevdamise eest on kontrollida tulude jaotamist normipäevade alusel, administratiiv-majanduslikeks vajadusteks ning puutumatute ja teiste fondide vahel.

Rahandusorganid on kohustatud lõpuks kontrollima kolhooside arvepidamise ja aruandluse seisukorda ning abistama viimaseid selle kordaseadmisel.

Oma töös peavad rahandusorganid tihedat sidet pidama kolhooside, nende juhatuste ja eriti revisjonikomisjonidega. Üksnes sel juhul on kindlustatud kolhoosi majapidamise paremale järjele viimist ja aruannete kontrollimisel avastatud puuduste kõrvaldamist taotlevate abinõude rakendamine.

§ 6. Tulud riigi varadest. Lõivud ja tasumaksed.

Riigi varadest laekuvate tulude üldiseloomustus.

Riigitulude üldsüsteemis on erikoht riigi varadest laekuvatel tuludel, mis riik saab rahalise vastutasuna nende varade kasutada andmise eest. Selliste tulude hulka kuuluvad: metsatulu, tulud üldlevinud maapõuevaradest, turbasoodest ja kalavetest. Siia kuuluvad ka riigifondide vara realiseerimisest laekuvad tulud. Tasu võtmisel riigi varade kasutamise eest ei ole ainult rahanduslik tähtsus, vaid sel teel kindlustatakse ühtlasi rahandusorganite kontroll nende varade majandusliku kasutamise üle.

Metsatulu.

Riigi varadest laekuvate tulude tähtsaimaks artikliks on metsatulu. Nõukogude Liit evib tohutuid metsarikkusi, mis võtavad enese alla ligi miljardi hektaari suuruse maa-ala (umbes $^1/_3$ kogu maakera metsadest). Kõik need metsad moodustavad ühtse riikliku metsafondi[21]. Üks osa neist metsadest on üle antud kolhoosidele ja on kinnistatud neile ühes kolhoosimaadega tähtajatuks, s. o. igaveseks kasutamiseks; teatav osa metsadest on kinnistatud sovhoosidele nende sisemiste puidutarvete rahuldamise otstarbel. Ülejäänud metsad on NSVL Metsamajanduse Ministeeriumi korralduses. Nad jagunevad kasutamiskorra poolest kolme rühma:

1. r ü h m a kuuluvad metsad, milles raiumine ei ole lubatud;
2. r ü h m — metsad, milles raiumine on lubatud piiratud ulatuses;
3. r ü h m — metsad, mida kasutatakse tööstuslikult sellekohaste plaanide alusel.

---

[21] Ühtne riiklik metsafond jaguneb riikliku tähtsusega metsadeks ja kohaliku tähtsusega metsadeks. Viimaste hulka arvatakse väljaspool suuri metsamassiive asetsevad metsaalad, mida kasutatakse peamiselt rajooni- ja külaorganisatsioonide, kolhooside ning elanikkonna puidutarvete rahuldamiseks. — Toim. märkus.

Metsatulu põhiliigiks on kännuraha, mida võetakse kännult müüdud puidu eest.

Kõik puiduülestöötajad jagunevad kahte rühma:

a) põhilised ülestöötajad, kelle hulka kuuluvad näiteks Teedeministeerium, Metsatööstuse Ministeerium jmt. [22].

Põhilised ülestöötajad riikliku tähtsusega metsadest varutud puidu eest kännuraha ei maksa [23];

b) iseülestöötajad, kelle hulka kuuluvad kõik ülejäänud puidu ülestöötajad. Iseülestöötajateks on üksikud riigiettevõtted, organisatsioonid ja elanikkond.

Iseülestöötajad töötavad puitu üles neile eraldatud raielankidel ja tasuvad selle eest kännuraha.

Kännuraha määrad on üksikute raielankide järgi erinevad, olenevalt:

1) metsamassiivide paiknemisest nende kasutamise hõlpsuse mõttes;

2) metsa väljaveo tingimustest — parvetusteede lähedusest jne.;

3) puidu liikidest;

4) puidu kvaliteedist (tarbe- ja küttepuit);

5) sortimendist (jäme, keskmine ja peen puit).

Väljatavat puitu hinnatakse rahaliselt nn. metsatakside järgi. Metsataksiks nimetatakse ühe tihumeetri puidu hinda. Taksid diferentseeritakse eespoolmainitud tunnustest olenevalt ja on aluseks ülestöötajailt võetava kännuraha arvutamisel.

Kännuraha takside diferentseerimisel loendatud tingimuste järgi on tohutu tähtsus metsarikkuste õige kasutamise kindlustamise seisukohalt. Selliste erisuste puudumine puidu eest tasumises muudaks kaugemate ja puiduvaesemate metsamassiivide kasutamise ebakasulikuks. Teiselt poolt põhjustaks see paremaid metsaalasid kasutavate organisatsioonide suuremat sissetulekut

---

[22] Põhiliste ülestöötajate hulka kuuluvad NSV Liidu Ministrite Nõukogu otsusel organisatsioonid, kelle peamiseks tegevuseks on metsa töötlemine, samuti organisatsioonid, kes töötavad metsamaterjale suures ulatuses üles enda tarbeks. — Toim. märkus.

[23] Põhiliste ülestöötajate poolt varutud puit maksustati varemalt kännuraha asemel käibemaksuga nende toodangu realiseerimisel. Alates 1. jaanuarist 1949. a. maksavad aga ka kõik põhilised ülestöötajad kännuraha ühel alusel teiste puiduülestöötajatega. — Toim. märkus.

ja ebatervet püüdu kasutada ainult neid metsaalasid; viimane ei looks tagatist koguni metsade röövkasutamise eest.

Kännuraha kõrval laekub eelarve tuludesse veel tasu metsa kõrvalkasutuse (näiteks männivaigu kogumise jne.) eest.

Tulu kalavetest.

Tulu kalavetest laekub praegusajal ühtse kalastusmaksu ja piletimaksu kujul.

Ühtse kalastusmaksu maksjaiks on kalurikolhoosid, samuti ka teised kolhoosid, kes põhitegevuse kõrval tegelevad kalapüügiga; peale selle tasuvad kalastusmaksu ka üksikkalurite majandid, kui nad kalastavad kalastustööndusliikes veekogudes ja müüvad saagi riigile kindlate hindadega (kontraheerimise korras). Ühtset kalastusmaksu võetakse kolhoosidelt 1,5% ja üksikmajandeilt 15% saagi väärtusest. Piletimaksuga maksustatakse üksikkalurite majandeid ja üksikkalastajaid, kes kasutavad kalastustööndusliikke püügivahendeid ega anna kala riigile kontraheerimise korras (lepingute alusel). Piletimaks tasutakse 15% suuruses saagi väärtusest, mis määratakse sel juhul nn. normatiivses korras. Saagi väärtuse arvutamiseks rakendatakse püüginorme, mis määratakse kindlaks iga üksiku tööndusliku püügivahendi kohta. Need normid töötatakse välja kontrollpüükide andmeil; selliste püükide varal tehakse kindlaks, kui palju kala on võimalik erisuguste püügivahendite kasutamise korral püüda.

Tasu üldlevinud maapõuevarade ja turbasoode kasutamise eest.

Üldlevinud maapõuevaradeks, mille töötlemise ja kaevandamise eest võetakse tasu, on: liiv, veerkivi, savi, munakivi, ränikivi, kvartsiit, liivakivi, kriit, kips, mergel jmt. Nende maapõuevarade kaevandamise eest võetava tasu piirmäärad kehtestatakse harilikult liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt; viimaste põhjal määravad kohalikud nõukogud kindlaks tasumäärad, arvestades sealjuures kohalikke tingimusi. Samasuguses korras määratakse kindlaks tasu ka kütteturba kaevandamise eest.

Tulud riigifondidest.

Tulud riigifondide realiseerimisest kujutavad enesest riigi omandiks läinud peremeheta, vaibe- ja konfiskeeritud vara müügist laekuvaid tulusid.

Peremeheta varaks nimetatakse vara, millel ei ole omanikku või mille omanik on teadmata; vaibevaraks tunnistatakse pärast valdaja surma mahajäänud pärandvara, millel seadusjärgsed pärijad puuduvad; konfiskeeritud vara on kohtuotsuse järgi valdajailt võõrandatud vara.

Kõiki neid tululiike administreerib rahandusorganite riigitulude aparaat.

Lõivud ja tasumaksed.

Erikoht riigieelarve tulude seas on lõivudel ja tasumaksetel. Nende hulka kuuluvad: lõiv mõõtude ja mõõteriistade kontrollimise ja tembeldamise eest, riikliku autoinspektsiooni maks, mida võetakse seoses autotranspordi kasutamise, autojuhtide ettevalmistuse jne. kontrollimisega; maks passide väljaandmise eest, majaraamatute ja elanikkonna sisse- ja väljakirjutamise aadressilehtede eest võetav tasu jt. Suurema tähtsusega neist tasumaksetest on riigilõiv.

Riigilõiv.

Riigilõiv on rahaline vastutasu, mida võetakse üksikutelt organisatsioonidelt ja kodanikelt riigiorganite mitmesuguste toimingute eest varaaktide vormistamise ja dokumentide tõestamise alal ning muude toimingute eest ja nende organite poolt väljatavatelt dokumentidelt, s. o. rahaline tasu, mis on seotud teenuse osutamisega maksnikule. Sellega erineb riigilõiv maksust.

Riigilõivu võetakse riigiettevõtteilt, ühiskondlikelt organisatsioonidelt ja üksikisikuilt kohtu toimingute, samuti ka notariaalkontorite toimingute eest (lepingute, volituste, dokumentide ärakirjade ja väljavõtete tõestamine jne.); üksikkodanikelt võetakse lõivu ka veel perekonnaseisuaktide ning ees- ja perekonnanimede muutmise aktide registreerimise eest, kodu- ja käsitööndusteregistreerimistunnistuste väljaandmise eest jne.

Lõivu võetakse kas kindlate või proportsionaalsete määrade järgi, näiteks lepingu või kohtuhagi summast[24]. Riigilõivu määrad on peale selle diferentseeritud aktide ja riigiorganite toimingute eri liikide järgi. Riigilõivu alal on ette nähtud rida soodustusi.

[24] Riigilõiv tasutakse kas lõivumarkides (lõivusumma puhul mitte üle 100 rbl.) või sularahas ja laekub kohalikku eelarvesse. — Toim. märkus.

X peatükk.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss ja elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimine. Maksud elanikkonnalt.

§ 1. Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss.

Üldiseloomustus.

Riigieelarve tulude ja muude rahandussüsteemi laekuvate rahaliste vahendite koostises on tähtis koht elanikkonna kohustuslikel makseil ja nn. elanikkonna kaasatõmmatud vahendeil.

Elanikkonna rahaliste vahendite laekumine rahandussüsteemi üldsummas ja üksikute maksete järgi määratakse elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi põhjal.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi aga määrab ära omakorda rahvamajandusplaan.

Elanikkonna rahalised tulud koosnevad sotsialistliku ühiskonna tingimustes peamiselt sotsialistlike ettevõtete ja asutiste tööliste ja teenistujate palgafondidest ja kolhoosnikute ning koopereerunud kodutööndajate rahalistest tuludest ning tähtsusetul määral üksiktalupoegade, mittekoopereerunud kodutööndajate ning käsitööliste tuludest.

Tootmise alal tegelevate tööliste ja teenistujate palgafondid määratakse kindlaks ettevõtete ja organisatsioonide tulude ja kulude bilanssides (tootmiskulude eelarve järgi). Sotsiaal-kultuuriliste ürituste ala ja haldusaparaadi töötajate palgafondid määratakse kindlaks vastavate finantseerimisplaanidega. Kolhoosliku tootmise arendamise plaanid määravad lõpuks ette ära ka kolhoosnikute rahaliste tulude summad.

Rahvamajandusplaan määrab kindlaks tarbimisesemete koguse ja mitmesuguste teenuste hulga, mida elanikkonnale võidakse osu-

tada. Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulude ja kulude bilansid näitavad, millise summa eest realiseeritakse jooksval aastal nende organisatsioonide toodangut. Üksikute majandusharude tootmisplaanide põhjal on võimalik määrata, kui suure summa eest kogu sellest toodangust toodetakse tootmisvahendeid (tööpinke, masinaid, tooraineid) ja tarbimisesemeid (rõivaid, toiduaineid ja koduse majapidamise esemeid).

Ühe osa tarbimisesemeist kasutab ära riik ise (näiteks haiglate pesuga varustamiseks ja haigete toitlustamiseks). Teine osa neist võidakse müüa elanikkonnale. Riik määrab seega tootmisplaanide alusel ka kaubakäibe plaani, s. o. ta määrab kindlaks, millise summa eest on võimalik müüa elanikkonnale kaupu riikliku ja kooperatiivkaubanduse kaudu.

Sotsialistliku majanduse harude ja ettevõtete tulude ja kulude bilansside ning finantsplaanide põhjal on võimalik samuti ära määrata, millise summa eest võidakse osutada elanikkonnale mitmesuguseid teenuseid, näiteks kommunaal- ja sideettevõtete ning avalikke ettekandeid korraldavate organisatsioonide poolt.

Rahvamajandusplaan määrab järelikult nii elanikkonna rahaliste tulude fondid kui ka tarbimisesemete ostmiseks ja mitmesuguste teenuste tasustamiseks minevad elanikkonna kulud.

Peale tarbimisesemete ostu ja teenuste tasustamise maksab elanikkond oma tuludest riigieelarvesse makse ja kindlustusmakseid seatud määrade alusel. Ülejäänud osa elanikkonna rahalisist vahendeist kujutab enesest tema vabu rahalisi sääste, mida võidakse kaasa tõmmata sotsialistliku ülesehitustöö vajadusteks riigilaenude või hoiukassade abil ja teiste meetoditega.

Eespooltoodust nähtub, et rahvamajandusplaan määrab elanikkonna rahaliste tulude ja rahaliste kulude ulatuse. Nende summade vastastamise teel kujundatakse nn. elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss. Viimase koostamine on rahandussüsteemi mobiliseeritavate elanikkonna rahaliste vahendite õige plaanimise tähtsaimaks eeltingimuseks.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi struktuur.

Elanikkonna tulude ja kulude bilanss koostatakse järgmisel kujul:

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi lühendatud skeem.

I. Rahalised tulud.

A. Rahalised laekumised riiklikelt ja kooperatiivorganisatsioonidelt.

1. Palk.
2. Kolhoosnikute rahalised tulud kolhoosidelt.
3. Tööndusartellide liikmete töötasu.
4. Tulem kolhoosnikute ja teiste elanikkonnarühmade (kodutööndajate, üksiktalupoegade jne.) toodete müügist riiklikele ja kooperatiivsetele varumisorganisatsioonidele.
5. Pensionid ja toetused.
6. Õpilaste stipendiumid.
7. Rahalised laekumised rahandussüsteemilt (protsendid ja võidud riigilaenudelt ja hoiustelt, kindlustushüvitused, elamuehituskrediidid jms.).
8. Muud rahalised laekumised.

Kokku tulusid A järgi

B. Rahalised laekumised kaupade ja teenuste realiseerimisest elanikkonnale.

1. Tulem saaduste müügist kolhoositurul.
2. Mittekoopereerunud kodutööndajate tulud.
3. Tulud teenuste realiseerimisest (arstide erapraktikast jms.).
4. Rahasaadetiste saamine.

Kokku tulusid B järgi

Kokku tulusid A ja B järgi

II. Rahalised kulud.

A. Rahalised kulud riiklikes ja kooperatiivorganisatsioonides.

1. Maksud ja teised sissemaksed rahandussüsteemi (kindlustusmaksed jne.).
2. Sissemaksed ühiskondlikele organisatsioonidele (ametiühingud jne.).
3. Teenuste tasustamine (kommunaalteenused jne.).
4. Kaupade ost ja ühiskondlik toitlustamine.

Kokku kulusid A järgi

B. Rahalised kulud elanikkonnalt ostetavate kaupade ja teenuste tasustamise alal.

1. Kaupade ost kolhoositurult.
2. Kaupade ost mittekoopereerunud kodutööndajailt ja tellimuste tasustamine.
3. Teenuste tasustamine (arstide erapraktika jms.).
4. Rahasaadetiste väljamine.

Kokku kulusid B järgi

Kokku kulusid A ja B järgi

III. Rahalised säästud.

1. Sissemaksed riigilaenude alal.
2. Osamaksude sissemaksed kooperatiiv-organisatsioonidele.
3. Hoiuste juurdekasv hoiukassades.
4. Elanikkonna käes oleva sularaha juurdekasv.

Kokku III järgi

Kokku kulusid ja sääste (II + III)

Kõiki nimetatud tulusid ja kulusid plaanitakse ja arvestatakse üksikute elanikkonnarühmade (tööliste ja teenistujate, kolhoosnikute, üksiktalupoegade, koopereerunud ja mittekoopereerunud kodutööndajate ja muude elanikkonnarühmade) järgi.

Sellisel plaanimisel ja arvestusel on suur tähtsus. Tööliste, kolhoosnikute jne. tulude plaanimine eraldi võimaldab määrata nõutava kaubakäibe ulatuse linnas ja maal, samuti ka maksude plaanid töötajate eri rühmade järgi, riigilaenude realiseerimise plaanid ja lõpuks linna- ja maaelanikkonna muude maksete plaanid.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss määrab esmajärjekorras riiklike ja kooperatiiv-organisatsioonide ning elanikkonna vahelised suhted (elanikkonna tulud neilt organisatsioonidelt ja elanikkonna kulud kaupade ostmiseks riiklikelt ja kooperatiiv-organisatsioonidelt ning teenuste tasustamiseks ja maksed rahandussüsteemile).

Nimetatud bilanss määrab ühtlasi ka elanikkonna rahalised tulud ja kulud (bilansi punkti B järgi), mis on seotud vastastikuse vahetusega üksikute elanikkonnarühmade vahel (kaupade ost ja müük kolhoositurul, mittekoopereerunud kodutööndajate toodete ost ja müük jms.).

Üksikute elanikkonnarühmade vaheliste arvelduste arvestamisel on suur tähtsus. Kui töölised ja teenistujad ostavad näiteks saadusi kolhoositurult või mittekoopereerunud kodutööndajate tooteid, siis tekivad tööliste ja teenistujate palgafondide kulutamise arvel kolhoosnikutel ja kodutööndajatel täiendavad rahalised tulud. Selle tagajärjel väheneb riiklikus ja kooperatiivkaubanduses nõudmine kaupadele tööliste ja teenistujate poolt (nende kaubaostude arvel kolhoositurult), ja ümberpöördult, saadud täiendavate tulude arvel kasvab kolhoosnikute ja kodutööndajate nõudmine kaupadele riiklikus ja kooperatiivkaubanduses. Järelikult muutub üksikute elanikkonnarühmade vahelise vahetuse tagajärjel kaupade nõudmise struktuur, muutub kaupade nõudmine linna- ja maakaubanduses. Selle tõttu ongi üksikute elanikkonnarühmade vahelise vahetuse arvestamisel riikliku ja kooperatiivkaubanduse käibe õigele plaanimisele ja kaubakäibe õigele jaotamisele linna ja maa vahel suur tähtsus.

Täiendavate tulude tekkimine kolhoosnikutel ja kodutööndajatel tingib peale selle ka elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise plaani muutmise.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi põhimiseks ülesandeks on elanikkonna tulude ja kulude määramine, lähtudes rahvamajandusplaanist, ja nende tasakaalustamine. Vajaduse korral tuleb kaubakäibe plaani revideerida, veel kord kaaluda kõiki võimalusi kaubakäibe laiendamiseks. Niisamuti võidakse uuesti läbi vaadata ka elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise plaan vabatahtlike maksete (riigilaenude, hoiukassade ja kindlustusmaksete) osas.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude tasakaalustamine on tähtis selleks, et elanikkonna kätte ei koguneks liigseid rahalisi vahendeid.

Kui elanikkonna käes oleva vaba raha hulk kujuneb väga suureks, võib see esile kutsuda kaupade nõudmise suurenemise, viimane aga omakorda — hinnatõusu organiseerimata kolhoositurul, spekulatsiooni. Ümberpöördult, kui elanikkonna tulude ja kulude bilansi kõik artiklid plaanitakse ja täidetakse selliselt, et elanikkonna rahalised tulud on tasakaalus kuludega, loob see tingimused kaubakäibe õigeks arenemiseks ja rubla stabiilsuse ning nõukogude hinnapoliitika tugevnemiseks.

Elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise plaan on elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi koostisosa. See

tähendab, et elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimisest ei sõltu ainult riigieelarve kindlustamine vajalike tuludega, vaid ka nõukogude raha ja nõukogude hinnapoliitika tugevdamine.

Ühtlasi tähendab see seda, et elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise õige plaanimine on võimalik üksnes siis, kui see põhjeneb elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansil, mis võimaldab välja selgitada tõelised võimalused elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimiseks rahandussüsteemi.

Äärmiselt tähtis on aga, et elanikkonna tulude ja kulude bilanss ei koostataks ainult NSV Liidu kohta tervikuna, vaid ka üksikute vabariikide ja oblastite järgi ja viimaste piires koguni jaotusega üksikute rajoonide vahel. See on elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise seisukohalt tähtis selleks, et elanikkonna tulud võetaks täielikult arvele igas oblastis ja rajoonis. Kui seda ei tehta, võib kujuneda säärane olukord, et ühtedes rajoonides on elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise plaan ülemäära kõrge ega leia selle tõttu täitmist, samal ajal kui teistes rajoonides, isegi sel juhul, kui nimetatud plaan täidetakse, tekib elanikkonnal suuri rahaliste vahendite jääke. See rikub elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi tasakaalu ja vähendab riigieelarve tulusid.

§ 2. Elanikkonna rahaliste vahendite rahandussüsteemi mobiliseerimise viisid ja vormid.

Elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise viisid ja vormid.

Elanikkonna maksed rahandussüsteemile toimuvad väga mitmesugusel viisil ja kujul. Esmajärjekorras maksab elanikkond riigile makse. Riikliku kindlustuse organeile tasub ta peale selle kindlustusmakseid loodushädade vastu vara kindlustamise ja isikukindlustuse (elukindlustus õnnetusjuhtumite vastu) korras. Üks osa kindlustusmaksetest on vabatahtlikud, teine osa — kohustuslikud (vt. selle kohta allpool). Suuri summasid laekub elanikkonnalt riigilaenude tellimise korras ja hoiukassadesse paigutatud hoiuste kujul. Rahandussüsteemi laekuvad ka elanikkonna tasumaksed riigivarade kasutamise eest (kännuraha, piletimaks kalastustööndusliikelt veekogudelt jms.).

Tähtsamaiks elanikkonna makseteks on maksud, riigilaenude tellimise korras tehtavad sissemaksed ja hoiused, mille jäägid hoiukassad mahutavad samuti riigilaenudesse. Kõik need rahalised vahendid kujutavad enesest NSV Liidu riigieelarve tulusid.

Elanikkonna vahetud maksed etendavad eelarvetuludes tähtsat osa. Eriti tõusis nende tähtsus Suure Isamaasõja aastail. Laekumised maksudest kasvasid sõja-aastail, võrreldes sõjaeelse perioodiga, järgmiselt:

NSV Liidu riigieelarve tulud ja maksud elanikkonnalt
(miljard. rbl.-des).

	1938. a.	1939. a.	1940. a.	1944. a.	1945. a.
Kokku riigieelarve tulud . .	127,5	156,0	180,2	268,3	302,0
Maksud elanikkonnalt . . .	5,1	7,0	9,4	37,3	39,8
%-des riigieelarve tulude üldsummast	3,93	4,5	5,2	13,9	13,4

Üheaegselt maksudega suurenes Suure Isamaasõja aastail ka riigilaenude tellimine. Ajavahemikul 1942. a. kuni 1945. a. mahutas elanikkond riigilaenudesse 89,7 miljardit rubla. Riiklikest rahalis-asjalistest loteriidest laekus peale selle ligi 12 miljardit rubla. Rahvahulkade ennenägematu patriootlik vaimustus kindlustas riigilaenude ja loteriipiletite tellimise kaugelt suuremates summades, kui see oli ette nähtud, ja lõi rahva osavõtu uued vormid saksa fašistlike anastajate vastu peetava sõja finantseerimisest; need vormid tekkisid elanikkonna enese algatusel. Isamaasõja esimestest päevadest algas vahendite laiaulatuslik kokkuvool riigikaitsefondi raha, kulla, hõbeda, riigilaenuobligatsioonide jne. näol; Tambovi kolhoosnikute algatusel, kes maksid riigikaitsefondi 65 miljonit rubla tankikolonni „Tambovi kolhoosnik" tarvis, vallandus võimas patriootlik liikumine rahaliste vahendite kogumise alal tankikolonnide, lennukieskadrillide jne. ehitamiseks.

Kolhoosnik Ferapont Golovatõi, kes maksis riigikaitsefondi 100 tuh. rubla lahingulennuki ehitamiseks, pani aluse üksikkodanike panuste uuele liikumisele lahingutehnika ehitamiseks Nõukogude armeele.

Määratu tähtsat osa elanikkonna patriootliku vaimustuse kasvus etendas tähelepanu, mida sellele liikumisele osutas seltsimees Stalin. Seltsimees Stalin vastas soojade tänusõnadega igale töö-

tajale tema panuse eest Nõukogude kodumaa kaitsevõime tugevdamiseks.

Ühtekokku laekus riigikaitsefondi ja tankikolonnide, lennukite jms. ehitamise sissemaksetest sõja-aastate jooksul üle 16 miljardi rubla.

Elanikkonna vabatahtlikud sissemaksed kindlustasid Nõukogude Liidu sõjakulude tunduva osa katmise.

Töötajate maksed etendavad väga tähtsat osa ka sõjajärgse stalinliku viisaastaku täitmises. Laekumised elanikkonna maksudest neil aastail moodustavad (miljard. rbl.-des):

	1946. a.	1947. a.	1948. a. (eelkokkuvõte)	1949. a. (plaan)
1. Kokku NSV Liidu riigieelarve tulud	325,4	386,2	408,4	446,0
2. Maksud elanikkonnalt . .	22,7	28,0	33,2	36,5

Suuri summasid laekub riigieelarvesse ka riigilaenudest.

§ 3. Maksud elanikkonnalt.

Elanikkonna maksud jagunevad: 1) maksudeks mittepõllumajanduslikult elanikkonnalt ja 2) maksudeks põllumajanduslikult elanikkonnalt.

Tähtsamaiks elanikkonnalt võetavaiks maksudeks on tulumaks ja põllumajandusmaks.

Tulumaks NSV Liidus.

Tulumaks on põhiliseks maksuks mittepõllumajanduslikult elanikkonnalt. Enne 1941. aastat maksis elanikkond peale tulumaksu veel erilist kultuuri- ja elamuehitusmaksu, mida võeti ühesugusel alusel tulumaksuga. 1931. a., kui kultuuri- ja elamuehitusmaks sisse seati, kavatseti viimasele anda nimetatud sihtmäärang. Kuid edaspidi hakati sellest maksust laekuvaid summasid kasutama üldisteks eelarvekuludeks. Selle tõttu kujunes iseseisev kultuuri- ja elamuehitusmaks tarbetuks ja see ühendati 1941. a. tulumaksuga.

Kehtiva tulumaksu-seadusandluse kohaselt jagunevad kõik maksukohuslased reaks kategooriaiks, keda maksustatakse erisuguste määrade järgi.

1) Töölised ja teenistujad. Sellelt maksukohuslaste kategooriralt võetakse tulumaksu töökohas kuupalgalt. Erisoodustusena sätib seadus seejuures reegli, mille kohaselt töölised ja teenistujad, kes töötavad kohakaasluse alusel mitmel töökohal, ei maksa maksu palgatulu kogusummalt, vaid eraldi iga töökoha järgi. Progressiivse maksustamise juures vähendab selline maksustamise kord tunduvalt maksusummat. Tööliste ja teenistujate palgatulude suhtes kehtib kõige kõrgem maksuvaba tulu miinimum — 260 rubla suuruses kuus. Maksumäär moodustab kuni 150 rubla suuruse tulu puhul kuus 1½% [1] ja kasvab progressiivselt kuni 13%-ni tulusummalt, mis ületab 1000 rubla kuus. Töölistele ja teenistujatele, kelle ülalpidamisel on üle kolme inimese, vähendatakse tulumaksu põhitöökohas 30% võrra.

Võrdselt tööliste ja teenistujatega maksustatakse õpilasi, kes saavad stipendiumi üle 260 rubla kuus, ja mõnesid teisi maksukohuslaste kategooriaid.

Tööliste ja teenistujatega ühesugustel alustel, kuid maksusumma suurendamisega 10% võrra maksustatakse koopereerunud kodutööndajaid ja käsitöölisi töötasult, mida nad saavad artellidelt ja ettevõtetelt.

2) Kirjanduse ja kunsti alal töötajailt võetakse tulumaksu saadud honorarisummalt. Enne 1947. a. maksustati nimetatud töötajate tulu kuni 12 000 rublani aastas töölistele ja teenistujatele kehtestatud määrade järgi. Tuludelt, mis ületasid selle summa, ulatusid aga progressiivselt kasvavad maksumäärad kuni 55%-ni tulusummalt, mis ületas 300 000 rubla aastas. Alates 1947. a. juulikuust alandati kõrgeim maksumäär 13%-le [2].

3) Isikud, kes saavad tulusid mittepalgalisest intellektuaalsest (vaimsest) tööst (arstide, advokaatide, õpetajate ja teiste isikute tulud erapraktikast), maksavad tulumaksu kõrgemate määrade

---

[1] Tööliste ja teenistujate töötasu põhitöökohas kuni 260 rublani kuus (maksuvaba miinimum) ei maksustata. Kohakaasluse alusel ja ajutiste tööde täitmise eest saadavat töötasu aga maksustatakse eraldi iga töökoha järgi. Nende tulude suhtes ei kohaldata maksuvaba miinimumi. Töötasudelt kuni 150 rublani kuus arvutatakse tulumaks 1,5% suuruses kuutöötasu summast. — Toim. märkus.

[2] Alates 1. juulist 1947. a. maksavad kirjanduse ja kunsti alal töötajad tulumaksu aasta-töötasult töölistele ja teenistujatele kehtestatud määrade järgi (algmaksumäär moodustab 1,5% tulusummalt kuni 1800 rublani aastas, kõrgeim maksumäär — 13% tulusummalt, mis ületab 12 000 rubla aastas). — Toim. märkus.

järgi: aastatulult kuni 1800 rublani moodustab maksumäär 2% ja tulude suurenedes kasvab see progressiivselt kuni 55%-ni tulusummalt, mis ületab 70 000 rubla aastas.

Iseloomulikuks jooneks teise maksukohuslaste rühma maksustamisel on maksuvaba tulu miinimumi puudumine. See seletub peamiselt sellega, et nimetatud maksnike tulud erapraktikast moodustavad reeglina täiendava töötasu palgalise põhitöö eest saadavale töötasule.

4) Mittekoopereerunud kodutööndajaid ja käsitöölisi maksustatakse tulumaksuga kõige kõrgemal määral. Nimetatud maksukohuslaste rühma suhtes kohaldatavad maksumäärad moodustavad 3% tulult kuni 1800 rublani aastas ja kasvavad progressiivselt kuni 65%-ni tulusummalt, mis ületab 70 000 rubla aastas [3].

Maksuvaba tulu miinimum mittekoopereerunud kodutööndajatele ja käsitöölistele on kehtestatud 600 rubla suuruses aastas.

Ühesugustel alustel mittekoopereerunud kodutööndajate ja käsitöölistega maksustatakse isikuid, kes saavad tulusid linna tüüpi asulais ehitiste, korterite, tubade jne. väljaüürimisest ja põllumajapidamisest (kui majandi pindala ületab 0,15 ha).

Viimatinimetatud maksukohuslaste kategooriatele on samuti kehtestatud maksuvaba tulu miinimum — 600 rubla aastas. Ehitiste väljaüürimisest ja põllumajapidamisest saadavad tulud linna tüüpi asulais on aga reeglina täiendavateks tuludeks muude tulude kõrval (tulud palgalisest tööst, kodutööndusliikust tegevusest jne.).

Kõigi loeteldud maksukohuslaste kategooriate maksustamine, välja arvatud töölised ja teenistujad ning nendega maksustamisel võrrutatud isikud, kellelt maks peetakse kinni töökohas palga väljamaksmisel, toimub järgmises korras. Kirjanduse ja kunsti alal töötajailt laekavad maksu asutised, kes maksavad neile honorari. Ülejäänud maksukohuslasi maksustavad rahandusorganid, kellele esimesed on kohustatud esitama avalduse aasta jooksul saadud tulude kohta (nn. deklaratsiooni). Pärast deklaratsioonide kont-

---

[3] Samas korras maksustatakse tulumaksuga ka koopereerunud käsitöölisi, töölisi ja teenistujaid kahel juhul: 1) kui nad töötavad artellidele ja ettevõtetele oma kodus ja selle kõrval teevad töid üksikuile kodanikele, 2) kui nad artellidele ja ettevõtetele oma kodus tehtavateks töödeks tarvitavad oma materjali või kasutavad eriseadmeid (masinaid, välja arvatud õmblusmasinad, mida kasutatakse rätsepa- ja pesuõmblemistöönduses, tööpingid jms.). Esimesel juhul maksustatakse kõrgemalt kodustöötajate poolt üksikuile kodanikele tehtud tööde eest saadud tulu, teisel juhul — kogu tulu. — Toim. märkus.

rollimist määravad rahandusorganid kindlaks tasumisele kuuluva maksusumma.

Nagu nähtub ülalpoolesitatust, on tulumaksu määrade diferentseering kujundatud selliselt, et kõige soodustatumalt maksustatakse isikuid, kes saavad tulusid palgalisest tööst ja tegelevad sotsialistliku tootmise alal.

Iseloomulik tulumaksule NSV Liidus on veel see, et selle määrad ei ole diferentseeritud üksnes üksikute maksukohuslaste kategooriate, vaid ka üksikute tululiikide järgi. Nii näiteks, kui mõni teenistuja tegeleb, ütleme, arstipraktikaga ja üürib välja ehitisi (näiteks suvila), siis maksustatakse teda tulumaksuga kuupalgalt kui töölist või teenistujat, arsti erapraktikast saadud tuludelt maksab ta maksu mittepalgalise vaimse tööga tegelevate isikute maksustamiseks seatud maksumäärade skaala järgi ja, lõpuks, ehitistest saadud tuludelt arvutatakse talle maks määrade järgi, mis kehtivad mittekoopereerunud kodutööndajate ja käsitööliste kohta. Niisugustel juhtudel kindlustab maksumäärade diferentseering mitte ainult võrdelise maksustamise, vaid on ka suure poliitiliskasvatusliku tähtsusega. Taoliste tulude kõrgem maksustamine, iseäranis aga niisuguste tulude, mille puhul võivad aset leida spekulatiivsed tendentsid (näiteks ehitiste väljaüürimisel), takistab mõnedel töötajate kihtidel, nagu töölistel ja teenistujatel, oma kõrvaltegevust arendamast põhitöö kahjuks.

Soodustused tulumaksu alal.

Tulumaksu alal rakendatakse ulatuslikku soodustuste süsteemi. Sellesse kuuluvad esmajärjekorras materiaalse seisundi järgi antavad soodustused; maksuvaba tulu miinimumi kehtestamine ja maksu vähendamine töölistele ja teenistujatele ning nendega maksustamisel võrrutatud isikutele suure pere korral. Samasuguse laadiga on pensionäridele antav soodustus; viimased vabastatakse tulumaksust neile makstava pensioni alal.

Rida soodustusi on ette nähtud seoses üksikute elukutsete erilise tähtsusega.

Tulumaksust vabastatakse näiteks kodanikud, kes saavad tasu leiutiste või tehniliste täiustuste eest, kui see tasu ei ületa 10 000 rubla iga leiutise või täiustuse kohta; maksust vabastatakse ka kulla- ja plaatinatööstuse väärismetalliotsijad ja mõned teised maksukohuslaste kategooriad.

Erisoodustus on ette nähtud sõjaväelastele, kes vabastatakse maksust saadava rahalise varustise alal.

Suure poliitilise tähtsusega on Nõukogude Liidu ja sotsialistliku töö kangelaste ning NSV Liidu ordenitega autasustatud isikute maksust vabastamine saadava palga alal ja Stalini preemia laureaatide maksust vabastamine preemiate alal.

Põllumajandusmaks.

Tähtsamaks maaelanikkonnalt võetavaks maksuks on põllumajandusmaks. Nõukogude riik rakendab seda, nagu tulumaksugi, mitte ainult elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise meetodina, vaid ka rea poliitiliste ja majanduslike ülesannete lahendamise instrumendina. Riik kasutab põllumajandusmaksu kolhoosnikute isiklike ja ühiskondlike huvide õige ühendamise kindlustamise viisina kolhoosikorra tugevdamise eesmärgil. Kuna külas on säilinud veel üksiktalundeid, laieneb põllumajandusmaks üheaegselt ka viimastele.

Partei ja Nõukogude valitsus osutavad igakülgset abi eesrindlikule kolhoosikorrale, mis kindlustab talurahvale jõuka elu põllumajandusliku tootmise kiire arenemise baasil. Sellist poliitikat tingib ühtlasi maa kaitsevõime tugevdamise ülesanne. Kolhoosikord oli selleks suureks jõuks, mis kindlustas Suure Isamaasõja ajal armee ja elanikkonna varustamise toiduainete ja tööstusliku toorainega, hoolimata sellest, et Nõukogude Liit ajutiselt kaotas suuri territooriume.

Partei poliitika, sealhulgas ka maksupoliitika põhiprintsiibiks maal on seetõttu üksikmajanditega võrreldes soodustuste ja eeliste andmine kolhoosidele ja kolhoosnikutele.

„... Nõukogude võim," ütleb seltsimees Stalin, „annab kolhoosidele soodustusi ja eeliseid üksikmajapidamistega võrreldes... nii maa-andmise mõttes... nii maksukergenduste mõttes kui ka krediitide andmise mõttes" [4].

Seetõttu maksustatakse kolhoosnikuid tunduvalt suuremate soodustustega kui üksiktalupoegi.

Põllumajandusmaksu süsteem enne 1939. a.

Põllumajandusmaksu kaasaegne süsteem kehtestati 1939. aastal. Enne 1939. a. võeti põllumajandusmaksu järgmistel alustel.

---

[4] J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 279.

Üksiktalundid maksid maksu majandi tulude kogusummalt. Maksu võeti progressiivsete määrade järgi vastavalt tulu suurusele.

Kolhoosnikute suhtes kehtis maksustamisel järgmine kord: kuna kolhoosidelt võetakse tulumaksu kogutulult, kolhoosi maksustatavate tulude koostises maksustatakse järelikult ka kolhoosnikute vahel normipäevade alusel jaotatavad tulud, siis olid kolhoosnikud maksust vabastatud kolhoosist normipäevade järgi saadavate tulude alal. See kord kolhoosnikute maksustamisel on säilitatud tänini.

Põllumajandusmaksuga maksustatakse seega ainult kolhoosnikute abimajandite tulusid.

Enne 1939. a. võeti kolhoosnikuilt põllumajandusmaksu kindlate määrade järgi. Viimased diferentseerusid 10 kuni 50 rubla piires eri kraide ja oblastite järgi, viimaste piires aga rajoonide ja külanõukogude järgi, sõltuvalt kolhoosnikute abimajandite tulude tasemest. Iga külanõukogu piires aga kehtis kõigi kolhoosnikute kohta üks maksumäär. Selle tõttu maksis iga üksik kolhoosnik kindlat maksu, hoolimata tegelikult saadud tuludest. Teatav korrektiiv viidi sisse nimetatud määrade diferentseerimisse sellega, et kolhoosnikuile, kel oli mittepõllumajanduslikke tulusid, kõrgendati maksu 40 kuni 80% võrra. Järelikult võis maks abimajandist saadavate tulude kõrgeima tasemega rajoonides tõusta 90 rublani.

Säärane erandlikult soodus maksustamine etendas väga tähtsat osa kollektiviseerimise arendamise esimesil aastail, millal kolhoosliku tootmise tase ei olnud veel nii kõrge nagu järgnevail aastail.

Põllumajandusmaksu reform 1939. a. ja selle tähtsus.

1939. aastaks saavutas kolhoosimajandus kõrge arenemistaseme. Kolhooside kogutulu kasvas ajavahemikul 1934. a. kuni 1937. a. 2,7-kordseks, kolhoosnikute vahel normipäevade järgi jaotatav rahaline tulu aga — 4,5-kordseks; samal ajal suurenesid ka kolhoosnikute tulud abimajandist ja mittepõllumajanduslikud tulud.

Mõnede, kõige mahajäänumate kolhoosnikute kihtide seas hakkasid ilmnema tendentsid suurendada oma abimajandi tulusid kolhoosis töötamise kahjuks. Leidis aset põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumise fakte abimajandite suurekspaisutamise näol. Mõned kolhoosnikud peaaegu ei töötanudki kolhoosis tegelikult, seistes kolhoosnikute nimekirjas ainult selleks, et saada soodus-

tusi. NSVL Ülemnõukogu IV istungjärgule 1939. a. esitatud aruandes põllumajandusmaksu eelnõu kohta üteldi, et leidub selliseid kolhoosnikuid, kes teevad põllumajanduslikus artellis tühise arvu normipäevi, pühendades peamise tähelepanu kodutööndusliku tegevusele, põllumajandusmaksu aga maksavad ainult 20—40 rubla võrra rohkem kui teised kolhoosnikud, kes töötavad kolhoosis pidevalt. Samal ajal moodustab mõnede kolhoosnikute tulu kodutööndustest kümneid tuhandeid rublasid [5].

Kolhoosnikute kõrge isiklik tulu näitas, et kolhoosis ja isiklikus majandis rakendatavate töökulutuste vahel oli real juhtudel välja kujunenud ebaõige suhe.

Partei ja valitsus võtsid tarvitusele rea abinõusid selliste tendentside tõkestamiseks. 1939. a. mais anti NSVL RKN-i ja ÜK(b)P KK määrus „Kaitseabinõudest kolhooside ühiskondlike maade ärajagamise vastu", milles tähistati abinõud kolhoosnikute kasutuses olevate õue-aiamaade vastavusse viimiseks põllumajandusliku artelli põhikirjas kindlaksmääratud õue-aiamaade suurusega. Samas määruses nähti ette kohustusliku normipäevade miinimumi kindlaksmääramine kolhoosnikutele. Ühtaegu tekkis vajadus võtta revideerimisele põllumajandusmaks. Vana maks ei kindlustanud uutes tingimustes kolhoosnikute isiklike ja ühiskondlike huvide õiget ühendamist. Vastuoksa, seoses kolhoosnikute tulude kasvuga viis maksustamine kindlate määrade järgi selleni, et mida vähem kolhoosnik töötas kolhoosis, seda vähem suhteliselt maksis ta maksu.

1939. a. muudeti seetõttu põhjalikult põllumajandusmaksuga maksustamise korda. Maksu hakati võtma kolhoosnikute isikliku majandi tuludelt progressiivsete määrade järgi. Peale selle laiendati põllumajandusmaks maa-asulais elunevaile töölistele ja teenistujaile ning tööndusartellide liikmeile, kel on põllumajanduslik abimajand.

Kehtiv põllumajandusmaksu süsteem.

Praegusajal kehtiv põllumajandusmaksu süsteem põhjeneb 1939. aasta põllumajandusmaksu seadusel, mida järgnevail aastail on mõnes osas täiendatud. 1941. a. ühendati põllumajandusmaksuga maaelanikkonnalt võetav kultuuri- ja elamuehitusmaks.

---

[5] Vt. „Внеочередная четвертая сессия Верховного Совета СССР 28 августа — 1 сентября 1939 г. Стенографический отчет", lk. 170.

Põllumajandusmaksuga maksustatakse:

1) kolhoosnikute isikliku majandi tulud;
2) üksiktalundite tulud;
3) maa-asulais elunevate tööliste ja teenistujate ning koopereerunud käsitööliste tulud põllumajanduslikust abimajandist.

Maksustatavasse tulusse arvatakse kõik tululiigid: tulud põllumajanduslike kultuuride (teravilja-, tehniliste kultuuride, aedvilja jne.) külvidest, heinamaadest, viljapuu- ja marjaaedadest, viinamarjaistandustest ja teistest põllumajandusliku tootmise eriharudest, samuti ka tulud kariloomadest (kõik liigid) ja, lõpuks, tulud mesindusest, mittekoopereeritud kodu- ja käsitööndusliikust tegevusest ning ulgtöödest [6].

Üksiktalundite maksustatavasse tulusse arvatakse peale selle veel tulud saaduste müügist kolhoositurul [7].

Maksustatavate tulude määramise normatiivne meetod.

Põllumajandusmaksuga maksustatakse miljonid kolhoosnikute majandid, maa-asulais elunevate tööliste ja teenistujate abimajandid ning üksiktalupoegade majandid. Kõigi nende maksukohuslaste tulu ühe ja sama kultuuri külvi hektaarilt erineb maa üksikuis rajoones tunduvalt. Suuresti erinev on üksikute rajoonide järgi ka tulu ühelt kariloomalt jne. See on tingitud reast põhjustest, näiteks maaviljakuse erinevusest ja turgude kaugusest. Kolhoosnikute tulu kariloomadest on suurte linnade läheduses tunduvalt suurem kui kaugelasuvates rajoonides. On päris ilmne, et sellistes tingimustes on miljonite majandite maksustamisel väga raske eraldi iga majandi tegelikku tulu arvutada põllukülvide igalt hektaarilt, kariloomade igalt pealt ja teistelt objektidelt. Selle tõttu määratakse kolhoosnikute, üksiktalupoegade ja teiste maksukohuslaste tulu põllumajapidamisest nn. tulukusnormide alusel. Riik arvestab sotsialistliku plaanimajanduse tingimustes üksikute põllukultuuride viljakust, kariloomade piimaandi ja teiste majandusharude produktiivsust. Niisuguse arvestuse, riiklike plaanihindade ja kolhoosnikute poolt kolhoositurgudel realiseeritavate saa-

[6] Ulgtöö (отхожий промысел) — hooajatööd külades või linnades, kuhu maksnik ajutiselt oma alalisest asukohast lahkub. — Toim. märkus.

[7] Eesti NSV-s maksustatakse üksiktalundeid ainult tulukusnormide alusel, arvesse võtmata tulu, mis on saadud põllusaaduste müügist turul. — Toim. märkus.

duste koguste ja müügihindade andmete põhjal on riigil võimalik määrata keskmist tulu, mida talupojad saavad ühelt külvihektaarilt, ühelt kariloomalt ja teistelt tuluobjektidelt.

Sotsialistlikus majanduses, kus plaanitakse kõigi kaupade hindu, määratakse plaani korras ka kolhoosnikute, üksiktalupoegade ja teiste maksukohuslaste majandite tootmiskulud.

Üksikute kultuuride külvi ühelt hektaarilt ja ühelt kariloomalt saadavast keskmisest kogutulust keskmiste tootmiskulude mahaarvamise teel on võimalik määrata talupoegade majandite keskmine puhastulu nimetatud objektide igalt ühikult. See määratakse üksikute piirkondade viisi.

Keskmise puhastulu alusel määratakse üksikute piirkondade järgi kindlaks mitmesuguste põllumajandusliku tootmise harude keskmised tulukusnormid: rublades teravilja, tehniliste kultuuride ja kartuli külvi ühe sajandiku hektaari ja veiste, lammaste, sigade jne. ühe pea kohta [8].

Põllumajandusmaksu seadus sätib tulukusnormid diferentseeritult üksikute vabariikide järgi.

Lähtudes neist keskmistest normidest on liiduvabariikide ministrite nõukogudel õigus tulukusnorme kraide ja oblastite järgi tulukuse erinevuste põhjal diferentseerida (suurendada või vähendada) kuni 30% piires. Keskmiste tulukusnormide diferentseerimine tuleb aga läbi viia sellisel viisil, et nende suurendamisel ühtedele oblastitele ja rajoonidele ning vähendamisel teistele oblastitele ja rajoonidele oleks vabariigi kohta tervikuna kinni peetud viimasele kindlaksmääratud keskmistest tulukusnormidest. Samas korras on oblastite (kraide) täitevkomiteedel õigus diferentseerida tulukusnorme rajoonide järgi; üksikjuhtudel, sõltuvalt turgude kaugusest ja majandite turutulude tasemest, on lubatud tulukusnorme diferentseerida ka rajoonide piires.

Tulukusnormide diferentseerimine nõuab kohalikelt organeilt viljakuse, karja piimaanni, kolhoositurgude hindade liikumise, kauplemise ulatuse, turustustingimuste ja majandite turutulude hoolikat uurimist üksikutes rajoonides ja isegi üksikutes külanõukogudes.

Maksustamisele kuuluvad mittepõllumajanduslikud tulud, samuti ka üksiktalundite tulud, mida nad saavad saaduste müügist kolhoositurgudel, arvutatakse tegelike tulude järgi.

[8] Eesti NSV-s on põllu, viljapuu- ja marjaaedade ning heinamaa tulukusnormid kindlaks määratud ühelt hektaarilt. — Toim. märkus.

Põllumajandusmaksu määrad ja põllumajandusmaksu tasumise tähtajad.

Põllumajandusmaksu määrad on kujundatud liitprogressiooni põhimõttel. Maksu võetakse kolhoosnikutelt 11 kopikat igalt tulurublalt kuni 2000 rubla suuruse tulu puhul aastas, tulu suurenedes kasvab aga maksumäär kuni 40 kopikani tulurubla kohta tulusummalt, mis ületab 8000 rubla aastas [9].

Ühise maaharimise ühistute liikmeilt võetakse maksu kolhoosnikuile kehtestatud määrade järgi, kuid arvutatud maksusummat kõrgendatakse 10% võrra.

Kolhoosnikute majandeile, kus kõik töövõimelised perekonnaliikmed, kes ei tööta palgalistena, ei ole kolhoosi liikmed, kõrgendatakse arvutatud maksusummat 20% võrra.

Kolhoosnikuile ettenähtud maksumäärade skaalat kohaldatakse ka üksiktalundite maksustamisel, kuid maksusummat kõrgendatakse 100% võrra.

Kui üksiktalupoeg astub kolhoosi enne esimest põllumajandusmaksu tasumise tähtaega (enne 1. oktoobrit), arvutatakse maks

---

[9] Põllumajandusmaksuga maksustamine Eesti NSV-s toimub põllumajandusmaksu seaduse alusel muudatustega, mis on jõustatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlustega 13. ja 15. juulist 1948. a. ning NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrustega 17. augustist 1947. a. nr. 2874 „Leedu NSV, Läti NSV ja Eesti NSV talumajandite maksustamise kohta", 13. juulist 1948. a. nr. 2588 „1948. a. põllumajandusmaksu kohta" ja 16. juulist 1949. a. nr. 3144 „1949. a. põllumajandusmaksu kohta Leedu NSV-s, Läti NSV-s ja Eesti NSV-s".

Üksiktalundeilt võetava maksu algmäär on 5 kopikat igalt tulurublalt kuni 2000 rubla suuruse tulu puhul aastas. Tulusumma suurenedes kasvavad maksumäärad progressiivselt ja ulatuvad kuni 65 kopikani tulurubla kohta tulusummalt, mis ületab 20 000 rubla aastas.

Samade määrade alusel arvutatakse maks ka kolhoosnikute ja ühise maaharimise ühistute liikmete majanditele, kuid esimestele alandatakse arvutatud maksusummat 50% ja teistele — 25% võrra.

Ühesugustel alustel kolhoosnikutega maksustatakse maa-asulais põllumajapidamist omavate, kolhoosi liikmeks mitteolevate tööliste ja teenistujate ning tööndusliike kooperatiivartellide liikmete majandid.

Kulaklike majandite maksustatav tulu põllumajanduslikest allikaist tehakse kindlaks üldiste tulukusnormide alusel, mittepõllumajanduslikest tuludest aga üldistel alustel kõigi majanditega. Kindlakstehtud tulule kõigist allikaist kokku rakendatakse kõrgendusi järgmiselt: tulu juures kuni 15 000 rublani — 50%, tulu juures üle 15 000 rubla kuni 20 000 rublani — 75% ja tulu juures üle 20 000 rubla — 100%. Nimetatud korras kindlakstehtud tulu maksustatakse üldiste määrade järgi. — Toim. märkus.

ümber kolhoosnikute majandeile seatud määrade järgi; kui üksiktalupoeg aga astub kolhoosi hiljem, tehakse maksu ümberarvutus ainult nende summade kohta, mille tasumise tähtajad veel ei ole saabunud.

Maa-asulais töötavaid töölisi ja teenistujaid ning tööndusartellide liikmeid maksustatakse põllumajanduslikust abimajandist saadud tuludelt kolhoosnikutega ühesugustel alustel, kuid tingimusel, et kõik töövõimelised perekonnaliikmed (peale koduperenaise ja kooliõpilaste) töötavad palgalistena või on tööndusartellide liikmed ja loomade arv majandis ei ületa norme, mis on ette nähtud põllumajandusliku artelli põhikirjas.

Nimetatud tingimuste puudumisel maksustatakse tööliste ja teenistujate ning tööndusartellide liikmete majandeid ühesugustel alustel üksiktalupoegade majanditega.

Põllumajandusmaks tasutakse võrdseis osades kolmeks tähtajaks: hiljemalt 1. oktoobriks, 1. novembriks ja 1. detsembriks [10].

Soodustused põllumajandusmaksu alal.

Põllumajandusmaksu alal on ette nähtud rida soodustusi. Maksust vabastatakse näiteks maaintelligentsi (arstide, õpetajate, velskrite jne.) majandid, samuti rajooni juhtivate töötajate majandid (mitte üle 30 majandi rajooni kohta), kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandid, kus perekonnapea või poeg on tegelikus sõjaväeteenistuses ja perekonda ei ole jäänud teisi töövõimelisi isikuid peale sõjaväelase naise, kel on kuni 8-aastasi lapsi.

Maksu vähendamine või koguni täielik maksust vabastamine on seatud teatavail tingimustel nende kolhoosnikute ja üksiktalupoegade majandeile, mille koosseisu kuulub 1. või 2. grupi sõja- või tööinvaliide. Edasi vabastatakse 50% ulatuses maksu tasumisest kõrge vanuse tõttu töövõimetute (mehed 60 aastat, naised 55 aastat) kolhoosnikute ja tööliste ning teenistujate majandid, kus ei ole teisi töövõimelisi perekonnaliikmeid.

Soodustused põllumajandusmaksu alal on ette nähtud ka veel loodushädadest kannatada saanute, ümberasunute ja mõnede teiste maksukohuslaste majandeile.

---

[10] Põllumajandusmaksu seaduse § 21 kohaselt võivad liiduvabariikide ministrite nõukogud esimese maksetähtaja määrata varajasemale ajale, kuid mitte rohkem kui ühe kuu võrra. — Toim. märkus.

Põllumajandusmaksu tähtsus.

Uus kord kolhoosnikute maksustamisel, mille kohaselt maksu võetakse kolhoosnikuilt otseses sõltuvuses isikliku majandi tulude suurusest progressiivsete määrade alusel, kehtestati valitsuse ja partei terve rea teiste korraldusvõtete kõrval, mis olid suunatud kolhoosikorra tugevdamisele. Viimaste hulka kuuluvad kolhooside ühismaade ärajagamise vastu tarvituselevõetud abinõud, kohustusliku normipäevade miinimumi kehtestamine jms.

Nende korraldusvõtete süsteemis on põllumajandusmaks tähtsaks teguriks mahajäänumate kolhoosnikute seas esinevate tendentside tõkestamisel laiendada oma abimajandit kolhoosis töötamise kahjuks; kolhoosnik huvitub rohkem tööst kolhoosis, kolhoosliku tootmise arendamisest. Samal ajal säilitab uus maksustamissüsteem kolhoosnikuile, võrreldes üksiktalupoegadega, kõik soodustused ja eelised. Uuenduseks 1939. a. seaduses on põllumajandusmaksu laiendamine maa-asulais töötavate tööliste ja teenistujate ning tööndusartellide liikmete majandeile. Sellelgi on suur tähtsus. Kehtiv maksustamissüsteem tugevdab töödistsipliini maa-asulais töötavate tööliste ja teenistujate seas, aidates omalt poolt kaasa selleks, et nad ei seaks oma abimajandi arendamist esiplaanile ega jätaks põhitöö kõrvaliseks asjaks.

Hobusemaks üksiktalundeilt.

Üksiktalupoegadelt võetavatel maksudel ei ole ainult rahanduslik tähtsus. Maksustamine kõrgemate määrade järgi taotleb ühtlasi võimalike spekulatiivsete tendentside tekkimise tõkestamist üksikmajandeis. Sel otstarbel kehtestati 1938. a. hobusemaks üksiktalundeilt. Tegelik elu näitas nimelt, et hobuseid ei kasutata üksiktalupidajate poolt ainult oma majandis, vaid ka spekulatiivsete tulude saamiseks väljastpoolt.

Hobusemaksu võetakse kindlate määrade alusel, mis on diferentseeritud kahe tunnuse järgi:

1) rajoonide järgi, mis jagunevad iga vabariigi, krai ja oblasti piires kahte rühma, sõltuvalt hobuste kasutamisest väljaspool oma majandit saadavate tulude tasemest;

2) majandi hobuste arvu järgi.

Kõige kõrgema tulude tasemega rajoonides moodustab maksumäär ühelt hobuselt 500 rubla ja igalt järgmiselt hobuselt üle ühe — 800 rubla. Rajoonide rühmas, kus kehtivad kõige mada-

lamad maksumäärad, on maks ühelt hobuselt 275 rubla ja järgmistelt hobustelt üle ühe — 400 rubla.

Hobusemaks tasutakse ühel tähtajal hiljemalt 15. oktoobriks [11].

Maks vallalistelt, üksikuilt ja vähelapselistelt kodanikelt.

Alates 1. oktoobrist 1941. a. kehtestati erimaks vallalistelt ja lastetuilt. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlusega kujundati see maks ümber NSV Liidu vallaliste, üksikute ja vähelapseliste kodanike maksuks. Sama seadlusega suurendati riiklikku abi rasedaile naistele, lasterikastele ja vallasemadele, tugevdati emade- ja lastekaitset, asutati aunimetus „Ema-kangelane", orden „Ema-au" ja medal „Emamedal".

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi nimetatud seadlusega laiendati vallalistelt ja lastetuilt võetav maks ka vähelapselistele ja muudeti maksumäärasid.

Vallaliste, üksikute ja vähelapseliste kodanike maksu võetakse meestelt 20 kuni 50 aasta vanuseni ja naistelt 20 kuni 45 aasta vanuseni. Maksu maksavad vallalised, üksikud ja vähelapselised kodanikud, kel on vähem kui 3 last. Tulumaksuga maksustatavailt kodanikelt võetakse maksu järgmiste määrade järgi: lastetuse puhul 6%, ühe lapse puhul 1% ja kahe lapse puhul — 0,5% tulust. Põllumajandusmaksuga maksustatavad kodanikud maksavad maksu vastavalt 150 rubla, 50 rubla ja 25 rubla, teised kodanikud — 90 rubla, 30 rubla ja 15 rubla [12].

Sõjamaks.

Suure Isamaasõja aastail võeti elanikkonnalt veel sõjamaksu. Alguses, 1941. aastal, kehtestati lisandid tulu- ja põllumajandusmaksule. 1. jaanuarist 1942. a. asendati need sõjamaksuga, mida maksid kõik kodanikud, nii mehed kui ka naised (teatava vanuseni), välja arvatud isikud, kes olid tegevväes.

Sõjamaks etendas tähtsat osa suurte täiendavate summade mobiliseerimises saksa fašistlike anastajate vastu peetava sõja finantseerimiseks. Sõjamaksust laekus kuni 1. jaanuarini 1946. a. 72,1 miljardit rubla. Ühes sõja lõppemisega kaotati arvates 1. jaanuarist 1946. a. ka sõjamaks.

[11] Hobusemaksuga maksustatakse ka maa-asulais asuvad voorimeeste ja töövoorimeeste majandid. — Toim. märkus.

[12] Töölised ja teenistujad tasuvad maksu igakuuliselt, kõik muud maksnikud — neljal tähtajal (1. aprilliks, 1. juuliks, 1. oktoobriks ja 15. detsembriks) võrdsetes osades. — Toim. märkus.

§ 4. Kohalikud maksud NSV Liidus. Elanikkonna endamaksustamine.

Kohalikud maksud NSV Liidus.

Riigitulude koostises on erikoht kohalikel maksudel. Viimaste struktuur erineb üleriigilistest maksudest rea iseärasustega. Kohalikke makse võtavad kohalikud nõukogud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 10. aprilli 1942. a. seadluse „Kohalike maksude kohta" alusel.

Käesoleval ajal kehtivad järgmised kohalikud maksud: hoonetemaks, maarendis, maks transpordivahendite valdajailt, maks loomapidajailt ja kohalikel (kolhoosi-) turgudel võetav turumaks.

Nimetatud maksude rakendamisel on kohalikel nõukogudel teatavad eriõigused. Neil on õigus valitsuse poolt kehtestatud maksumäärasid alandada ja soodustusi laiendada, arvesse võttes kohalikke tingimusi. Peale selle võivad nad loomapidajailt ja transpordivahendite valdajailt võetavat maksu üldse mitte rakendada.

Kohalike maksude struktuur on järgmine.

Hoonetemaksuga maksustatakse elamud, vabriku- ja tehasehooned, kaupluseruumid, teatrihooned ja teised ehitised, mis kuuluvad ettevõtetele, asutistele, organisatsioonidele ja üksikkodanikele. Seadus sätib rea erandeid maksustamisel. Nii on näiteks maksust vabastatud ettevõtted, organisatsioonid ja isikud, kelle põhitegevuseks on põllumajandus, sõjaväeosadele kuuluvad hooned jne.

Hoonetemaksu võetakse riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide elamufondi hooneilt 0,5% suuruses ja ülejäänud hooneilt 1% suuruses hoone väärtusest.

Maarendist võetakse linnamaadelt ja see kujutab enesest tasu nende maade kasutamise eest. Kõik asulad on maarendisega maksustamiseks jaotatud kuude klassi, sõltuvalt asulate administratiivsest tähtsusest, elanikkonna arvust, kaubanduse ja tööstuse arenemisest ning teistest majanduslikest tingimustest.

Maarendise määrad on asulaklasside järgi järgmised: 1. klassis — 18 kopikat ruutmeetrilt, 2. klassis — 15 kopikat ja, lõpuks, 6. klassis — 4 kopikat ruutmeetrilt [13].

---

[13] Hoonetemaksu ja maarendise vahetuiks maksnikeks on need ettevõtted, asutised ja organisatsioonid kui ka üksikkodanikud, kellele kuuluvad hooned või kelle kasutamisel on maa-alad. — Toim. märkus.

Maad, mis on ühiskondlikus kasutuses olevate avalike kohtade all (pargid, aiad, staadionid), ja mõned teised maad on maarendisest vabastatud.

Transpordivahendite valdajailt võetavat maksu maksavad ainult füüsilised isikud, s. o. linnades ja aleveis elunevad üksikkodanikud. Selle maksuga maksustatakse sõidu- ja tööhobused, autod, mootorpaadid, mida kasutatakse nii isiklikuks otstarbeks kui ka veotööndusek, jalgrattad, samuti paadid ja parved, mida kasutatakse inimeste ja veoste tasuliseks üleveoks või üüritakse välja tasu eest. Kõik asulad on jagatud nelja järku, sõltuvalt linna ja alevi administratiivsest või majanduslikust tähtsusest, ja igale asulate järgule on kehtestatud erisugused maksumäärad [14].

Samades asulates võetakse maksu ka loomapidajailt (veistelt ja tööloomadelt, välja arvatud hobused) [15].

Turumaksu tasuvad kolhoosid, kolhoosnikud, üksiktalupojad ja teised kodanikud, kes müüvad omatoodetud saadusi kohalikel (kolhoosi-) turgudel. Turumaksu määrad diferentseeruvad sõltuvalt müügi viisist. Käest ja kandelaudadelt müümisel võetakse maksu 1 kuni 3 rublani, väikeloomade müügilt — 5 rubla igalt pealt, veiste müügilt ning saaduste müügilt autodelt ja koormast — 15 rubla.

Elanikkonna endamaksustamine.

Elanikkonna endamaksustamine kujutab enesest erilist vabatahtlikku maksustamist, mis viiakse läbi maa-asulais ja suvitusaleveis kodanike üldkoosolekute otsuste põhjal. Endamaksustamise korras kogutud summad on eelarvevälised vahendid. Neid kasutatakse küla ja suvitusalevite kultuuriliseks ja majanduslikuks ülesehitustööks. Küla- ja alevinõukogud võivad kulutada endamaksustamisest laekuvad summad lisaks nende eelarvetega määratud assigneeringuile kodanike üldkoosolekute otsuste kohaselt teede ehitamiseks ja remondiks, koolimajade, sildade, kaevude, avalike saunade ehitamiseks ja remondiks, haiglate ja mitmesuguste kultuuriasutiste remondiks ja teisteks üritusteks.

---

[14] Maksu tasumine toimub transpordivahendite numbrimärkide väljaandmisel. — Toim. märkus.

[15] Loomapidajailt võetakse maksu kindlate määrade järgi loomade registreerimisel (veised maksustatakse näiteks 20—50 rubla suuruses, olenevalt asula järgust). — Toim. märkus.

Endamaksustamisest võtavad osa kõik antud külanõukogu või suvitusalevi piirkonnas asuvad majandid.

Endamaksustamise määrad määratakse kindlaks kodanike üldkoosolekute poolt, kuid nad ei või olla kõrgemad seadusega seatud maksimaalsetest määradest. Viimased moodustavad töölistele ja teenistujaile, koopereerunud käsitöölistele ja kolhoosnikute majandeile 20 rubla, põllukülve ja kariloomi omavaile üksiktalundeile — 75 rubla ja teistele mittepalgalisest tööst tulusid omavaile kodanikele — 40 rubla.

Kodanike üldkoosoleku otsuse endamaksustamise kohta esitab külanõukogu läbivaatamiseks rajooni täitevkomiteele, kel on õigus otsuse vastu avaldada protesti, kui see ei ole kooskõlas seadusega.

Maksed endamaksustamise alal tasutakse kodanike üldkoosoleku poolt kindlaksmääratud tähtaegadel, kuid mitte hiljem kui vastava aasta 1. detsembriks.

§ 5. Elanikkonnalt võetavate maksude plaanimine.

Riigieelarvesse laekuvate elanikkonna maksude õige plaanimine on üks tähtsamaid rahandusorganite ülesandeid. See ei ole tähtis ainult selleks, et kindlustada kõigi maksutulude täielikku laekumist eelarvesse, vaid ka elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi tasakaalustamiseks.

Maksude plaanimine peab põhjenema maksukohuslaste ja nende tulude täpsel arvelevõtmisel.

Maksutulude laekumise plaanimisel üksikute maksude ja maksukohuslaste kategooriate järgi rakendatakse mitmesuguseid näitajaid.

Töölistelt ja teenistujailt võetava tulumaksu arvestus tehakse palgafondi ja ühe tulurubla keskmise maksumäära määramise alusel. Kodutööndajailt ja käsitöölistelt võetava tulumaksu plaan määratakse kindlaks nende eelmise aasta maksustamise aruandeliste andmete ja kodu- ning käsitööndusteарenemist üksikuis maakohtades iseloomustavate materjalide põhjal.

Põllumajandusmaksu laekumine plaanitakse järgmiste näitajate alusel: majandite arv ja keskmine maksumäär ühe majandi kohta. Siin kasutatakse samuti aruandelisi materjale ja andmeid majandite arvu ja nende tulude oletatava kasvu kohta; seoses

viimasega projekteeritakse ka keskmise maksusumma muudatused ühe majandi kohta, võrreldes aruande-ajavahemikuga.

Elanikkonna maksude plaanid koostatakse ja kinnitatakse samas korras nagu kolhooside tulumaksu laekumise plaanidki.

§ 6. Elanikkonna maksude laekamise aparaat.

Aparaadi struktuur.

Elanikkonnalt võetavaid riigimakse, samuti ka kohalikke makse ja riigilõivu laekab eriline maksuaparaat. Viimase ülesandeks on ühtlasi tulumaksu laekamine kolhoosidelt.

NSVL Rahandusministeeriumi koosseisus on olemas eriline maksude valitsus. Samasugused valitsused on ka liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumides, oblastite (kraide) rahandusosakondades aga — maksude osakonnad. Rajoonides on kogu maksude-alase töö läbiviimine maksuinspektuuride ülesandeks. Viimaste eesotsas seisab vanemmaksuinspektor, kes juhib maksude laekamist; tema ülesandeks on ühtlasi maksnike ja nende tulude arvelevõtmise ning arvutatud maksusummade õigsuse ja maksude õigeaegse laekumise kontrollimine. Vanemmaksuinspektorile alluvad jaoskonna-maksuinspektorid, kes on oma maksujaoskonnas [16] kogu maksude-alase töö läbiviijaiks. Viimaste juures asuvad abimaksuinspektorid ja maksuagendid, kes töötavad jaoskonna-maksuinspektorite vahetul juhtimisel. Rajooni inspektuuri koosseisu kuuluvad veel maksuraamatupidajad ja arveametnikud, kes peavad maksude laekumise arvestust.

Maksuinspektuuri aparaat loodi NSVL KTK ja RKN-i 21. märtsi 1937. a. määruse alusel, millega külanõukogud vabastati täielikult maksude ja kindlustusmaksete laekamisest. See oli vajalik kõigepealt selleks, et vabastada külanõukogud liiga suurest ülesannete koormusest seoses nende poliitilise ja majandusliku töö suurenemisega. Teiselt poolt tagab spetsiaalselt ettevalmistatud aparaat kogu maksudealase töö täpsema läbiviimise.

---

[16] Maksude-alase töö läbiviimiseks jaotatakse iga rajoon (maakond) või linn maksujaoskondadeks: maa-asulais — sõltuvalt majandite ja kolhooside arvust, samuti asulate territoriaalsest paiknevusest ja asulate ning rajooni keskuse vahelise ühenduse tingimustest; linnaasulais — sõltuvalt maksnike, majavalduste, ettevõtete, asutiste, organisatsioonide ja turgude arvust. — Toim. märkus.

Maksuorganite tähtsamaks ülesandeks on järgida rangelt revolutsioonilist seaduslikkust maksustamisel, vältida ülemaksustamist ja kontrollida soodustuste õiget kohaldamist. Maksuinspektorid on kohustatud süstemaatiliselt kontrollima tööliste ja teenistujate, tööndusartellide liikmete ja teiste, organisatsioonide poolt maksustatavate maksnike maksustamise õigsust. Teiste elanikkonnarühmade suhtes, keda maksustavad rahandusorganid, peavad nad taotlema kõigi maksukohuslaste ja nende tulude täielikku arvelevõtmist. Eriline tähelepanu tuleb juhtida sellele, et maksustatavaid tulusid ei võetaks arvele vähemaina, kui nad tegelikult on, ja et ka neid põhjendamatult ei suurendataks. Ühtlasi on tarvis rangelt kinni pidada revolutsioonilisest seaduslikkusest maksustamises maksude arvutamisel ja soodustuste kohaldamisel.

Rangelt tuleb järgida revolutsioonilist seaduslikkust ka maksude sissenõudmisel kolhoosidelt ja elanikkonnalt. Maksuvõlgade sissenõudmise korda kolhoosidelt, kooperatiiv-organisatsioonidelt ja elanikkonnalt muudeti põhjalikult NSVL KTK ja RKN-i 11. aprilli 1937. a. määrusega. Enne nimetatud määruse andmist kehtis nn. administratiivse sissenõudmise kord, mille kohaselt maksude sissenõudmine toimus nende mittetasumisel, maksetähtaja möödalaskmisel, rahandusorganite korraldusel. Sissenõudmine pöörati maksuvõlgniku varale. Võlgniku vara müüdi, müügist saadud raha aga kasutati võla (maksmatise) kustutamiseks.

NSVL KTK ja RKN-i 11. aprilli 1937. a. määrusega kaotati maksuvõlgade administratiivse sissenõudmise kord. Sellest ajast peale võib maksuvõlgade sissenõudmine toimuda ainult kohtuotsuse põhjal. Sama määrusega täpsustati ühtlasi loetelu vara kohta, millele võidakse sissenõudmist pöörata. Sundsissenõudmist tuleb maksude laekamisel rakendada erandjuhtudel. Maksuaparaadi põhiliseks ülesandeks on kindlustada maksude õigeaegne laekumine maksude-alase töö kvalitatiivse parandamise [17] ja sellele tööle avalikkuse laiaulatusliku kaasatõmbamise teel.

Maksuinspektuuri asutamine ja uus maksude sissenõudmise kord etendasid väga tähtsat osa maksude-alase töö tugevdamises. Neil korraldusvõtteil oli ühtlasi suur tähtsus kahjurluse likvideerimiseks ja tõkestamiseks maksude laekamise alal elanikkonnalt.

---

[17] Näiteks maksude tähtaegse tasumise vajalikkuse ja riikliku tähtsuse massikeskise selgitamise teel. — Toim. märkus.

Rahandusorganitesse ja kohalike nõukogude aparaati poetunud rahvavaenlased rikkusid teadlikult revolutsioonilist seaduslikkust, teostasid ettekavatsetult elanikkonna ülemaksustamist, jätsid ta ilma seatud soodustustest, tarvitasid omavoli maksude sissenõudmisel. Partei paljastas rahvavaenlaste sepitsused; võeti tarvitusele abinõud kahjurluse ja selle tagajärgede likvideerimiseks. Elanikkonna maksustamise töö ümberkorraldamine eespoolmainitud määruste alusel etendas tähtsat osa kahjurlusele lõpu tegemisel.

XI peatükk.

NSV Liidu riigilaenud. Hoiukassad.

§ 1. Riigilaenud NSV Liidus.

NSV Liidu riikliku krediidi olemus.

Riigilaenude abil mobiliseerib Nõukogude riik sotsialistliku ülesehituse vajadusteks tagastatavas korras elanikkonna sääste. Riigilaenudesse mahutatakse ühtlasi ka sotsialistlike ettevõtete teatavad ressursid (riikliku kindlustuse ja kooperatiiv-organisatsioonide reservfondid ja hoiukassade hoiuste jäägid).

Riigilaenudesse mahutatud elanikkonna säästud jäävad laenutellijate omandiks; kooperatiiv-organisatsioonid, mahutades oma reservfonde laenudesse, säilitavad samuti omandiõiguse neile vahendeile. Riikliku kindlustuse organite reservfondid, mis mahutatakse riigilaenudesse, jäävad neile organeile kuuluvateks ressurssideks ja on riikliku kindlustuse süsteemi bilansil. Ka riigilaenudesse mahutatavad hoiukassade hoiuste jäägid kujutavad enesest rahalisi vahendeid, mis kuuluvad hoiustajaile, ja selle tõttu võidakse need riigi käsutusse anda ainult laenuna.

Laenu tegemisel määrab riik mainitud vahendite tagastamise korra ja tähtajad ning maksab raha kindlaksmääratud korras individuaalselt igale laenutellijale tagasi.

Nõukogude laenud, olles elanikkonna säästude mobiliseerimise meetodiks, on ühtaegu ka tähtsaks säästmise organiseerimise abinõuks; nad aitavad aktiivselt kaasa säästude kasvamisele. Niisugust osa saavad riigilaenud etendada seetõttu, et nende mahutamisest võtavad osa nõukogude avalikkuse laiad ringid; seda soodustab laenude kollektiivse tellimise süsteem, samuti maksmise jaotamine mitmele tähtajale, mida laenutellijaile obligatsioonide tasumisel võimaldatakse.

Ka sotsialistlike organisatsioonide seas mahutatavail laenudel on suur rahvamajanduslik tähtsus. Nende organisatsioonide ressursside mahutamine riigilaenudesse tagab kõige paremini ressursside allesoleku ja seab sellega ühtlasi viimaste kasutamise riigi kontrolli alla.

Põhitegureiks, mis tagavad elanikkonna hulgas mahutatavate riigilaenude edu ja hoogsa kasvu NSV Liidus, on töötajate laiade hulkade materiaalse heaolu määratu suur tõus, nende poliitilise teadlikkuse kasv ja nõukogude patriotism, laiade rahvahulkade üha tihedam koondumine Lenini-Stalini partei ja Nõukogude valitsuse ümber, ustavus sotsialismi ülesehitamise ja kodumaa kaitsmise üritusele.

Riigilaenudest sotsialistlike organisatsioonide vahendite arvel laekuvad summad kasvavad koos kindlustusasjanduse arenemise, kooperatiivide tegevuse laienemise ja hoiuste juurdevoolu suurenemisega hoiukassadesse.

Nõukogude laenude protsent.

Nõukogude laenud kujutavad enesest, nagu eespool oli öeldud, riigile antavaid pikaajalisi laene. Riik maksab nende rahaliste vahendite kasutamise eest laenuobligatsioonide valdajaile kindlat tulu protsentide näol. Protsentide maksmine tõstab elanikkonna huvitatust laenude vastu ja aitab kaasa viimase heaolu edasisele tõusule. Kuid protsentide maksmine ei etenda NSV Liidus peamist osa nõukogude laenude kasvavas edus. Põhilise tähtsusega riigilaenude edu kindlustamisel on sotsialistliku ülesehitustöö plaanide kasvav populaarsus masside seas, masside tõusev poliitiline aktiivsus.

Nõukogude riigilaenude eduka kasvu käigus alaneb laenudelt makstav protsent. Kui esimese viisaastaku laenudelt maksti 10% aastas, siis teisel viisaastakul (alates 1935. a.) hakati laene välja laskma 8%-ga, 1936. aastast aga — alates teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalaskest — alandati see protsent 4-le. 1948. a. viidi riigilaenuprotsent alla 2%-le aastas [1].

---

[1] Käesoleval ajal ringluses olevatest massilistest riigilaenudest on 1948. a. riigilaen (konversioonlaen) välja lastud 2%-ga aastas, 1947. a. vabalt-ringlev riiklik sisevõidulaen — 3%-ga ja NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise teine, kolmas ja neljas riigilaen — 4%-ga aastas. — Toim. märkus.

Nõukogude laenude tootlik iseloom.

Riigilaenud on etendanud Nõukogude Liidus tähtsat osa rahuliku sotsialistliku ülesehitustöö finantseerimises, stalinlike viie aasta plaanide elluviimises. Suure Isamaasõja aastail olid nad tähtsaks abinõuks Nõukogude kodumaa relvastatud kaitsmiseks vajatavate rahaliste vahendite mobiliseerimisel.

Kuid riigilaenud ei kaotanud oma tähtsust majanduslikus ülesehitustöös ka viimatinimetatud perioodil; suured summad, mis nende abil koguti, läksid NSV Liidu rahvamajanduse, eriti idarajoonide, arendamiseks.

Nõukogude laenusid iseloomustavaks põhiliseks jooneks on, et rahalised vahendid, mis nende abil mobiliseeritakse, kasutatakse loovateks ülesanneteks — sotsialistliku majanduse ja kultuuri arendamiseks jms. — rahva huvides.

Protsentide tasumise ja laenude kustutamise allikad.

Seoses nõukogude laenude tootliku kasutamisega toimub laenude kustutamine ja protsentide tasumine laenudelt Nõukogude Liidu rahvamajanduse arenemiskäigus kasvavate sotsialistliku majanduse tulude arvel.

Nõukogude riigilaenude erinevus kapitalistlike riikide laenudest.

Kõik mainitud karakteersed jooned väljendavad kujukalt nõukogude laenude erinevusi kapitalistlike riikide laenudest ja paremusi viimaste laenude suhtes. Kapitalistlike riikide laene kasutatakse parasiitlikeks otstarbeiks; valdav osa neist tehakse anastuslike sõdade pidamiseks.

Kodanlikus ühiskonnas on laenupaberite ostjaiks pangad, kindlustus- ja aktsiaseltsid ning üksikud kapitalistid. Krediidimajanduse arenemine on üks eeldusi nn. rantjeede, s. o. väärtpaberitesse mahutatud kapitalide tuludest elavate kapitalistide rohkearvulise kihi tekkimiseks. Kapitalistliku korra juures on laenud kodanlusele kapitali mahutamise kasulikuks vormiks.

Selle tõttu on kapitalistlikes maades ka laenudelt makstaval protsenditulul hoopis teistsugune ülesanne kui NSV Liidus. Laenuprotsendi määral on neis maades otsustav tähtsus laenude mahutamisele. Kapitalistid mahutavad oma kapitale laenudesse ainult sel tingimusel, kui need kapitalimahutused annavad ohtrat tulu ja kui

see tulu ei ole igal juhul väiksem kapitalituru keskmisest intressist. Kapitalistlike riikide laenud, luues kõrgeid sissetulekuid kodanlusele, muudavad töötajate olukorra järjest halvemaks, sest neid laene kasutatakse ebatootlikult, protsentide tasumine laenudelt ja võlgade põhisumma kustutamine toimub maksude tõstmise teel, mis langevad täie raskusega töötajate laiadele hulkadele. Marx ei peagi riiklikke laene kapitalistlikes maades millekski muuks kui vaid paljude aastate eest ette võetud maksudeks ja märgib, et riigivõlgade kasv toob enesega paratamatult kaasa maksukoormuse suurenemise. Kapitalistlike riikide laenud viivad selle tõttu lõppkokkuvõttes töötava elanikkonna elutaseme järjest suurema languseni.

§ 2. Riigilaenude arenemine NSV Liidus.

Tsaarivalitsus jättis Nõukogude rahvale tohutud riigivõlad vene kapitalistidelt tehtud siselaenude ja väliskapitaliturgudel realiseeritud välislaenude alal. Kõik need laenud oli tsaarivalitsus teinud mõisnike ja kodanluse huvides.

Oktoobrirevolutsiooni ajaks moodustas Venemaa välisvõlg 16 miljardit ja sisevõlg 44 miljardit rubla.

Kuna nimetatud laenud olid tehtud kukutatud ekspluataatorlike klasside huvides, siis deklareeris Nõukogude valitsus oma 21. jaanuari 1918. a. revolutsioonilise aktiga, et ta keeldub neid võlgu tunnustamast, s. o. tühistab välis- ja sisevõlad. See oli raskeks löögiks vene ja rahvusvahelisele kodanlusele, sest väärtpaberite valdajateks tühistatud laenude alal olid vene ja välismaade kapitalistid. See akt vabastas ühtlasi Nõukogude rahva raskest võlakoormast, mis kergendas tunduvalt rahaliste vahendite mobiliseerimist sotsialistliku ülesehitustöö vajadusteks.

Et kindlustada sotsialismi ülesehitamist rahaliste ressurssidega, rajas Nõukogude riik täiesti uue, nõukogude laenude süsteemi.

Koos töötavate rahvamasside heaolu tõusuga NSV Liidus ja nende poliitilise aktiivsuse kasvamisega mobiliseerivad nõukogude laenud sotsialistliku ülesehitustöö vajadusteks sääste üha kasvavates summades.

Aasta-aastalt suureneb laenutellijate arv. 1927. a. oli kokku 6 milj. laenutellijat, 1933. a. kasvas laenutellijate arv 40 miljonini. 1940. a. tellis kolmanda viisaastaku laenu (kolmanda aasta väljalase) juba 60 miljonit inimest.

Nõukogude laenude mahutamisel ületatakse reeglina esialgselt kindlaksmääratud laenusumma.

Riigilaenude kasv kindlustab elanikkonna tulude järjekindla suurenemise. Esimesel viisaastakul moodustas töötajate tulu protsentidest ja võitudest 582 milj. rubla, teisel viisaastakul aga juba 2667 milj. rubla. Peale selle tagastati elanikkonnale nendesamade aastate jooksul suured summad riigilaenude kustutamise korras.

Obligatsioonide väärtus makstakse töötajaile välja kõigi obligatsioonide järgi, millele on langenud võidud. Kui need summad kaasa arvata, moodustasid elanikkonna tulud riigilaenudest esimesel viisaastakul 853,8 milj. rubla ja teisel viisaastakul 4226,3 milj. rubla.

Eriti kiiresti kasvas riigilaenude tellimine kolmanda stalinliku viisaastaku kestel. See moodustas (milj. rbl.-des):

1938. a.	1939. a.	1940. a.
7596	8365	11 450

Suure Isamaasõja aastail NSV Liidu rahvaid vallanud võimas patriootlik vaimustus kindlustas riigilaenude endisest veel edukama ja hoogsama kasvu. Laenutellimused ulatusid enneolematu summani (miljard. rbl.-des):

	Väljalaske summa	Laenutellimuste summa
1942. a. esimene sõjalaen	10,0	13,2
1943. a. teine „	12,0	20,8
1944. a. kolmas „	25,0	29,0
1945. a. neljas „	25,0	26,7
Kokku	72,0	89,7

Tunduvalt kasvas käsiteldavail aastail riigilaenudest laekuvate summade osatähtsus NSV Liidu riigitulude üldsummas. Laenutellimustest laekuvad summad ei moodustanud enne sõda üle 5% kõigist eelarve tuludest. 1942. a. ulatus nende osatähtsus eelarve tuludes juba 6,6%-ni ja 1944. a. — peaaegu 10%-ni.

Laenude tellimisest võttis osa kogu elanikkond — töölised, teenistujad, kolhoositalupojad, Nõukogude armee ja sõjalaevastiku sõdurid ja ohvitserid, partisanisalgad ja üksikuil juhtudel isegi ajutiselt okupeeritud asulate elanikkond.

Sõja-aastail tellisid töölised ja teenistujad ning sõdurid ja ohvitserid laenu sageli 2—3 kuu palga suuruses ja rohkem. Tunduvalt kasvas ka talupoegade osavõtt laenude tellimisest.

1940. a. omandati laenuobligatsioone keskmiselt ühe talupere kohta 79 rubla, 1941. a. 101 rubla ja 1942. a. juba 253 rubla suuruses summas. Järgnevail aastail suurenes laenutellimine veel enam ja ulatus 1943. a. 552 ning 1944. a. 646 rublani ühe talupere kohta.

Isamaasõja ajal maksid kolhoosnikud paljudel juhtudel raha obligatsioonide eest enne tähtaega ja ostsid obligatsioone sularaha eest.

Paljud kolhoosnikud tellisid laenu 20, 30, 50 tuhande rubla, üksikud kolhoosnikud aga isegi mitmesaja tuhande rubla eest.

Riigilaenude hoogsat kasvu Isamaasõja ajajärgul iseloomustab lõpuks ka veel laenutellimise läbiviimine erandlikult lühikese ajaga. Nii mahutati 1942. a. riiklik sõjalaen, mis lasti välja 13. aprillil, juba 15. aprilliks täies summas, alates 23. aprillist aga, seoses sellega, et esialgne laenusumma oli juba tunduvalt ületatud, lõpetati selle laenu tellimine. 1944. a. kolmas sõjalaen mahutati esialgse laenusumma tunduva ületamisega ühe ööpäeva jooksul.

Sõjalaenude tohutus edus väljendub kujukalt rinde ja tagala ühtsus, nõukogude inimeste palav sotsialistliku kodumaa armastus, nende piiritu usaldus bolševistliku partei ja Nõukogude valitsuse vastu.

Ühenduses grandioossete tööde alustamisega uue viie aasta plaani täitmiseks lasti NSVL Ministrite Nõukogu poolt 3. mail 1946. a. välja NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise uus riigilaen 20 miljardi rubla suuruses summas 20-aastase tähtajaga.

See laen mahutati samasuguse eduga nagu sõjalaenudki. Laenu telliti 22 miljardi rubla suuruses, s. o. laenutellimused ületasid kindlaksmääratud laenusumma 2 miljardi rubla võrra.

1947. a. mais lasti välja NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise teine riigilaen, samuti 20 miljardi rubla suuruses summas, mis realiseeriti mõne päeva jooksul 22,9 miljardi rubla suuruses ehk laenutellimuste ületades väljalaske summa 2,9 miljardi rubla võrra [2].

---

[2] Suure eduga mahutati ka NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise kolmas ja neljas riigilaen, mis lasti välja elanikkonna summade kaasatõmbamise otstarbel sõjajärgse majandusliku ja kultuurilise ülesehituse viie aasta plaani ennetähtaegseks teostamiseks.

Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide seas mahutatavad laenud.

Üheaegselt elanikkonna hulgas mahutatavate riigilaenude hoogsa kasvuga suurenevad kiiresti riigi tulud ka sotsialistlike organisatsioonide seas mahutatavaist laenudest. See tulude kasv põhjeneb kooperatiiv-organisatsioonide ja riikliku kindlustuse organite tegevuse laienemisel, millega seoses kasvavad pidevalt ka nende organisatsioonide reservfondid. Elanikkonna rahaliste tulude ja säästude kiire kasvu tingimustes suureneb ühtlasi hoiuste juurdevool hoiukassadesse. Selle tagajärjel kasvavad järjest mainitud organisatsioonide seas mahutatavaist riigilaenudest laekuvad summad.

Riigivõlg sotsialistlike organisatsioonide seas mahutatavate laenude alal (milj. rbl.-des).

1. I 1928. a.	1. I 1933. a.	1. I 1938. a.	1. I 1939. a.
833	4329	7611	9737

Suure Isamaasõja aastail võtsid tööndusartellid osa ka elanikkonna seas mahutatavate laenude tellimisest, peale oma reservfondide mahutamise sotsialistlike organisatsioonide tarvis määratud erilaenudesse. Elanikkonna seas mahutatavate laenude tellimisest võtsid osa ka kolhoosid. See andis riigile täiendavaid tulusid üle 5 miljardi rubla.

Mõlemad nimetatud riigilaenud lasti välja samas summas ja neilsamul tingimusil nagu kaks eelmistki riigilaenu, s. o. 20 miljardi rubla suuruses 20 aasta peale 4%-ga aastas.

3. mail 1948. a. väljalastud NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise kolmas riigilaen realiseeriti viie päeva jooksul 22 592 miljoni rubla suuruses.

3. mail 1949. a. väljalastud NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise neljas riigilaen realiseeriti kuue päeva jooksul 23 826 miljoni rubla suuruses.

Laenutellimused ületasid seega 1948. a. riigilaenu väljalaskesumma ligi 2,6 miljardi ja 1949. a. riigilaenu väljalaskesumma üle 3,8 miljardi rubla võrra.

Sõjajärgseil aastail väljalastud riigilaenudest on riigieelarvesse laekunud üle 77 miljardi rubla (NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise neljas riigilaen kaasa arvamata). — Toim. märkus.

§ 3. NSV Liidu riigilaenude liigid ja vormid.

Nõukogude laenude liigid ja vormid.

Elanikkonna hulgas mahutatavad riigilaenud jagunevad kahte rühma: kollektiivse tellimise korras ositimaksmisega mahutatavad laenud ja sularahas mahutatavad laenud.

Kollektiivse tellimise korras mahutatavate laenudega mobiliseeritakse elanikkonna kõige laiemate kihtide sääste ja neist laekub peamine osa laenusummadest. Need laenud mahutatakse avalikkuse laialdasel osavõtul, kusjuures tellimissummat võimaldatakse tasuda ositi.

Teise laenuderühma moodustavad sularahas realiseeritavad laenud. Nende laenude obligatsioone müüvad hoiukassad, kusjuures obligatsioonide ostul ositimaksmist ei lubata.

Täiesti omaette rühma moodustavad sotsialistlike organisatsioonide keskel mahutatavad laenud, mida realiseeritakse ainult nimetatud organisatsioonidele ja mille obligatsioone elanikkonna tarvis müügile ei lasta.

Protsentide väljamaksmise vormi järgi eristatavad laenuliigid.

Nõukogude Liidus rakendatakse mitmesuguseid riigilaenude liike, mida eristatakse protsentide väljamaksmise vormi järgi.

Protsente võidakse maksta kas kindla iga-aastase tuluna igalt obligatsioonilt laenu väljalaskmisel kindlaksmääratud protsendi suuruses, või võitude kujul. Seoses sellega eristatakse järgmisi laenuliike: protsentlaenud, protsent-võidulaenud, protsendita võidulaenud ja protsendita kindla võidu laenud. Protsentlaenude obligatsioonidelt makstakse kogu protsentide summa välja iga-aastase kindla tuluna. Protsent-võidulaenude puhul saavad obligatsioonide valdajad igalt obligatsioonilt kindlat protsenditulu ja peale selle loositakse nende laenude puhul välja veel kindel arv võite; protsendita võidulaenude puhul makstakse kogu protsentide summa välja võitude kujul. Kõigi obligatsioonide järgi, millele laenutähtaja kestel võite ei ole langenud, tagastatakse nende valdajaile kustutusloosimistel obligatsiooni nominaalväärtus.

Protsendita kindla võidu laenude puhul makstakse kogu protsentide summa välja samuti võitude kujul, kuid erinevus, võrreldes protsendita võidulaenudega, seisab siin selles, et protsendita kindla

võidu laenu puhul võidab laenutähtaja kestel tingimata iga obligatsioon.

Nõukogude laenude praktikas on leidnud rakendamist kõik nimetatud laenuliigid.

Elanikkonna seas ositimaksmise korras mahutatavate nõukogude laenude liigid.

Suurele Isamaasõjale eelnenud aastail oli elanikkonna seas ositimaksmise korras mahutatavate laenude domineerivaks vormiks protsendita kindla võidu laenud ja protsentlaenud.

Sõjaeelseil aastail väljalastud laenud (teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalase, NSV Liidu riigikaitse tugevdamise laen ja kolmanda viisaastaku laenu esimese, teise ja kolmanda aasta väljalase) jagunesid kaheks väljalaskeks:

1) protsendiline väljalase,

2) võiduväljalase.

Võiduväljalaske puhul olid võidud kindlaks määratud 3000 rubla, 1000 rubla, 500 rubla, 200 rubla ja 150 rubla suuruses. Võidusumma koostises maksti seejuures välja ühtlasi obligatsiooni nominaalväärtus. Seega obligatsioon, millele oli langenud võit, kustutati.

Isamaasõja aastail väljalastud sõjalaenude struktuur erines mõnevõrra sõjaeelsete laenude struktuurist. Sõjalaenud jagunesid kaheks väljalaskeks — protsendiliseks ja võiduväljalaskeks. Protsendita kindla võidu väljalaske asemel aga oli neil laenudel protsendita võiduväljalase.

Sõjalaenude puhul võitis ainult üks kolmandik obligatsioonidest. Ülejäänud kaks kolmandikku obligatsioonidest kustutati kindlaksmääratud tähtaegadel nominaalväärtuses.

See muudatus laenude struktuuris oli tingitud võidusummade suurendamisest, mis oli tähtsaks teguriks elanikkonna huvi tõstmisel riigilaenude vastu tingimustes, kus tema rahalised sissetulekud olid tunduvalt kasvanud.

Sõjalaenude võidud määrati kindlaks 200, 500, 1000, 5000, 10 000, 25 000 ja 50 000 rubla suuruses.

Edasi muudeti ka sõjalaenude mahutamise korda. Protsendilise väljalaske obligatsioonid olid määratud ainult kolhooside ja töödusartellide tarvis. Elanikkonnalt võeti laenutellimusi ainult võiduväljalaske obligatsioonidele. See uuendus oli tingitud sellest, et

valdav enamik elanikkonnast eelistas juba enne sõdagi võidulaene. Protsendilise väljalaske obligatsioonide tellimused moodustasid riigilaenude tellimise üldsummast alla 1%-di.

Sõjalaenude üheks iseärasuseks oli veel protsendilise väljalaske obligatsioonidelt makstava protsendi alandamine: võiduväljalaske protsent jäeti endiseks (see oli 4%), kuid protsendilisel väljalaskel alandati see 2%-le.

Pärast sõda väljalastud rahvamajanduse taastamise ja arendamise riigilaenud on oma struktuurilt põhiliselt sarnased sõjalaenudega, erinedes viimastest ainult sellega, et neil ei ole protsendilist väljalaset, vaid ainult üks protsendita võiduväljalase. See seletub sellega, et need laenud on määratud ainult elanikkonna seas mahutamiseks.

Kõik loeteldud, enne 1947. a. väljalastud laenud kuulusid alates 1. maist 1948. a. ümbervahetamisele uue riigilaenu vastu (vt. selle kohta allpool).

Elanikkonna seas sularahas mahutatavate laenude liigid.

Laenud, mille obligatsioone müüakse sularaha eest, on teistsuguse struktuuriga. Niisuguseks laenuks oli 1938. a. riiklik sisevõidulaen, mis kujutas enesest protsendita võidulaenu. Selles laenus võitis ainult 23% obligatsioonidest; ülejäänud obligatsioonid kuulusid väljaostmisele nominaalhinnas kindlaksmääratud kustutustähtaegadel.

Võidud olid sellele laenule kindlaks määratud suuremad, kuni 25 000 rublani.

Vastavalt NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1947. a. määrusele „Rahareformi teostamise ning toidu- ja tööstuskaupade kaartide kaotamise kohta" vahetati 1938. a. sisevõidulaen 1947. a. detsembris ümber uue, 1947. a. 3%-lise riikliku sisevõidulaenu vastu, mis lasti välja 13. detsembril 1947. a.

1947. a. laen kujutab enesest protsendita võidulaenu, mis on välja lastud 3%-ga aastas. Protsendid sellelt laenult makstakse välja võitudena. Kogu laenutähtaja kestel võidab 25% obligatsioonidest; ülejäänud obligatsioonid kustutatakse nominaalväärtuses laenutähtaja möödumisel.

Uue laenu iseärasus seisab võiduloosimiste korralduses. Kõik loosimised jagunevad põhi- ja lisaloosimisteks. Põhiloosimisi viiakse läbi 6 korda aastas ja neist võtavad osa kõik obligatsioo-

nid, sõltumata nende omandamise ajast. Võidud on põhiloosimisteks kindlaks määratud 50 000, 25 000, 10 000, 5000, 1000 ja 400 rubla suuruses. Lisaloosimine toimub üks kord aastas, 30. septembril. Lisaloosimise puhuks on kindlaks määratud tunduvalt suurem arv võite, kusjuures igal niisugusel loosimisel loositakse välja peale võitude eespoolmärgitud suuruses ka veel üks 100 000 rubla suurune võit.

Lisaloosimisest võtavad osa ainult need obligatsioonid, mis on omandatud hoiukassadest vähemalt 9 kuud enne loosimist.

Kuna uue laenu obligatsioone hoiukassad ostavad ja müüvad vabalt, niisama nagu 1938. a. laenu obligatsioone, siis loob eespoolnimetatud loosimiste süsteem laenuobligatsioonide valdajais huvi oma säästude kestva mahutamise vastu sellesse laenusse.

Sotsialistlike organisatsioonide seas mahutatavate laenude liigid.

Sotsialistlike organisatsioonide seas mahutab riik ainult protsentlaene. Võidulaene nende organisatsioonide seas ei mahutata.

Laenutähtajad.

Nõukogude laenud lastakse välja kindla tähtajaga, mille määrab riik.

Varasemad riigilaenud lasti NSV Liidus välja võrdlemisi lühikese tähtajaga — 1 kuni 5 aasta peale. Riikliku krediidi arenedes hakati laene välja laskma pikema tähtajaga. Nii lasti välja 1927., 1928. ja 1929. a. industrialiseerimislaen, 1930. a. laen „Viisaastak nelja aastaga" ja rida järgmisi esimese ja teise viisaastaku laene juba 10-aastase tähtajaga. Alates teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalaskest (1936. aastast) pikendati laenutähtaeg 20 aastale. Seejuures ühendati viimatinimetatud laenuga kõik eelmised ositimaksmise korras mahutatud laenud. Seega alates 1936. aastast on kõigi riigilaenude tähtajaks NSV Liidus 20 aastat.

1938. a. riiklik sisevõidulaen lasti välja samuti 20-aastase tähtajaga. Sama tähtajaga lasti välja ka 1947. a. 3%-line riiklik sisevõidulaen.

Laenutähtaja pikenemine on tunnistuseks Nõukogude riigi rahanduse tunduvast tugevnemisest ja omab suurt tähtsust, või-

maldades riigil laenuks saadud rahalisi vahendeid kestvamalt kasutada; see on üks sotsialistliku ülesehituse tempo edasise kiirenemise tingimusi.

§ 4. Nõukogude laenude struktuur.

Nõukogude laenude tohutu levik ja kõige laiemate rahvahulkade osavõtt neist laenudest nõuavad laenude struktuuri niisugust kujundamist, mis kindlustaks elanikkonna kõige laiemate kihtide säästude kaasatõmbamise laenudesse. See eesmärk saavutatakse NSV Liidus rakendatava laenude struktuuriga.

Nõukogude laenude obligatsioonid ja nende kupüürid.

Nõukogude riik annab igale laenutellijale välja erilise võlakohustuse, mis annab selle valdajale õiguse vastava protsentide summa kättesaamisele ja kindlaksmääratud tähtaegadel võla põhisumma tagasisaamisele. Niisugust kohustust nimetatakse obligatsiooniks.

Riigilaenude kui massilise levikuga laenude iseloomu kohaselt on kindlaks määratud ka obligatsioonide vastavad, võrdlemisi väikesed kupüürid. Esimesel viisaastakul, millal palkade ja elanikkonna sissetulekute tase suhteliselt ei olnud kõrge, olid riigilaenuobligatsioonide kupüürid 25-rublased (näiteks NSV Liidu rahvamajanduse industrialiseerimise 1927.—1929. a. laenude puhul). Et kaasa tõmmata kõige väiksemaid laenutellijaid, jagunesid obligatsioonid viieks ühesuuruseks osaks (igaüks 5 rubla). Edaspidi, palkade ja kolhoosnikute sissetulekute kasvades, suurendati obligatsioonide kupüüre.

Alates teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalaskest oli kõigil ositimaksmise korras mahutatud laenudel 100-rublane kupüür obligatsioonide põhikupüüriks. Suurte laenutellijate hõlbustamiseks lasti seejuures välja veel kaht, kolme ja koguni viit numbrit ühendavad obligatsioonid. Teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalaskest peale olid käibel seega 500-, 300-, 200- ja 100-rublased kupüürid. Sajarublased obligatsioonid jaotati osadeks. See on vajalik laenutellijatega peetavate arvelduste hõlbustamiseks neil juhtudel, kui tellimissumma ei ole ümardatud täissadadeni. Kui laenu tellitakse näiteks 275 rubla suuruses summas, siis on arveldamisel vajalikud sajarublase obligatsiooni osad 50 ja 25 rubla väärtuses.

Mõningad erinevused obligatsioonide kupüürides on sularahas realiseeritavail laenudel. 1938. a. riikliku sisevõidulaenu põhiobligatsioonid olid 200-rublased. Samasugused põhikupüürid on ka 1947. a. 3%-lisel sisevõidulaenul [3].

Nõukogude laenude struktuur.

Nõukogude laenude massilisusest on tingitud ka nende struktuuri mõningad iseärasused. Mitme miljardi rublani ulatuvate laenude väljalaskmisel väikesekupüürilistes obligatsioonides kujuneb obligatsioonide arv väga suureks.

Selle tõttu kujundati kõigi riigilaenude struktuur alates teise viisaastaku laenu esimese aasta (1933. a.) väljalaskest järgmisel viisil.

Iga laenuväljalase jaotati järkudeks, 100 miljonit rubla igas järgus. Järgud jaotati 20 tuhandeks seeriaks. Iga seeria koosnes 50 obligatsioonist, igaüks 100 rubla. Igas järgus seeriad kandsid ühtesid ja neidsamu numbreid, näiteks alates nr. 1 kuni nr. 20 000, igal seerial aga olid ühed ja needsamad obligatsioonide numbrid, alates nr. 1 kuni nr. 50.

Mõningaid struktuurseid iseärasusi on 1947. a. 3%-lisel riiklikul sisevõidulaenul. Selle laenu igas järgus on obligatsioone ühe miljardi rubla väärtuses. Järgud jagunevad 100 000 seeriaks; igas seerias on obligatsioone 10 000 rubla väärtuses ja obligatsioonid kannavad numbreid alates nr. 01 kuni nr. 50.

Loosimisi korraldatakse võidu- ja kindla võidu väljalasete alal seeriate viisi. Vastava seeria kõik obligatsioonid võidavad ühel ajal, ja iga seeria, millele langes võit, võidab ühel ja samal ajal kõigis järkudes. Kui võit langes näiteks seeria nr. 10 111 obligatsioonidele, siis see obligatsioonide seeria võidab kõigis järkudes.

---

[3] NSV Liidu rahvamajanduse arendamise ja taastamise laenude alal on praegu ringluses obligatsioonid 500, 200, 100, 50 ja 25 rubla väärtuses, 1948. a. 2%-lise riigilaenu (konversioonlaenu) alal — 200 ja 100 rubla väärtuses ja 1947. a. 3%-lise riikliku sisevõidulaenu alal — 1000, 200, 100, 50 ja 25 rubla väärtuses. NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise laenude põhiobligatsiooniks on 100-rublane obligatsioon, 1948. a. 2%-lisel riigilaenul ja 1947. a. 3%-lisel sisevõidulaenul on selleks aga 200-rublane obligatsioon. Põhiobligatsioonist väiksema väärtusega obligatsioonid on põhiobligatsiooni osad ja annavad õiguse vastavale võidu osale ($\frac{1}{2}$ või $\frac{1}{4}$ osa võidust); suurema väärtusega obligatsioonid koosnevad viiest või kahest ühe seeria põhiobligatsioonist ja annavad õiguse vastavalt viiele või kahele võidule. — Toim. märkus.

Võidulaenude selline struktuur võimaldab mahutada väikesesse võitude tabelisse, mida on laenuobligatsioonide valdajate laiadel ringidel lihtne ja mugav käsitseda, suure hulga võite. Peale selle kergendab laenude säärane struktuur laenuobligatsioonide valdajate teenindamist (võitude kontrollimist jne.). See lihtsustab lõpuks tunduvalt ka loosimiste läbiviimist ja riigilaenualaste operatsioonide arvestamist rahandusorganeis.

Riigilaenude protsendiliste väljalasete struktuur kujundatakse samal põhimõttel nagu võiduväljalasetegi puhul, kusjuures nende kustutamine (väljaostmine) toimub samuti seeriate viisi. Vastaval aastal kustutamisele kuuluvate seeriate numbrid kustutatakse korraga kõigis järkudes.

Laenude struktuuri suurema ühetaolisuse saavutamiseks lasti alates 1936. aastast iga uus laen välja eelmise laenu järjena. See saavutati sel teel, et üksteisele järgnevatele laenudele anti järgnevad seeriate numbrid. Nii olid teise viisaastaku laenu (neljanda aasta väljalase) kindla võidu väljalaske tarvis seeriate numbrid kindlaks määratud alates 1-st kuni 20 000-ni. 1937. a. väljalastud NSV Liidu riigikaitse tugevdamise laenu seeriad kandsid numbreid alates 20 001-st kuni 40 000-ni; kolmanda viisaastaku laenu esimese aasta väljalaske seeriate numeratsioon oli alates 40 001-st kuni 60 000-ni; kolmanda viisaastaku laenu teise aasta väljalaske seeriad kandsid numbreid alates 60 001-st kuni 80 000-ni jne. Samasugune järgnev seeriate numeratsioon oli ka mainitud laenude protsendilistel väljalasetel.

Selline laenude struktuuri kujundamise süsteem lihtsustab veelgi enam laenualaste operatsioonide arvestamise tehnikat. Ühtlasi võimaldab see läbi viia mitme laenu ühiseid loosimisi. Nii viidi näiteks teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalaske ja NSV Liidu riigikaitse tugevdamise laenu võitude loosimine läbi ühiselt ja võidud avaldati ühes tabelis.

§ 5. NSV Liidu laenude konverteerimine.

Konversiooni mõiste.

NSV Liidu riikliku krediidi arenemise käigus alandati, nagu eespool oli märgitud, laenudelt makstavat protsenti, ühendati varem väljalastud laenud üheks laenuks, pikendati laenude tähtaega.

Varem väljalastud laenu tingimuste muutmist nimetatakse konversiooniks.

NSV Liidu riigilaenude konversioonid.

Elanikkonna seas mahutatavate nõukogude riigilaenude ajalugu tunneb kolme konversiooni. Esimene neist teostati 1930. aastal. 1930. a. olid käibel järgmised laenud: 1927. a. esimene industrialiseerimislaen, 1928. a. teine industrialiseerimislaen, 1929. a. kolmas industrialiseerimislaen ja talumajanduse tugevdamise laen. Kõik need laenud ühendati 1930. a. uue laenuga „Viisaastak nelja aastaga"; viimane lasti välja 10-aastase tähtajaga. Kõigi varem väljalastud laenude liitmisel selle laenuga pikendati ühtlasi nende laenude tähtaega järgnevale kümnele aastale. 1930. a. konversioon muutis tunduvalt hõlpsamaks laenuobligatsioonide valdajate teenindamise ja kergendas suuresti loosimiste läbiviimist.

Tunduvalt ulatuslikum konversioon viidi läbi 1936. aastal. Selleks ajaks oli uuesti ringluses suur hulk laene. Pärast laenu „Viisaastak nelja aastaga" lasti välja kaks esimese viisaastaku viimaste aastate laenu ja kolm teise viisaastaku (esimese, teise ja kolmanda aasta) laenu. Esimesel viisaastakul väljalastud laenud ei vastanud oma struktuurilt täiesti uutele tingimustele. Nii olid näiteks laenu „Viisaastak nelja aastaga" obligatsioonid jaotatud väga väikesteks osadeks (kuni 2 rubla 50 kopika väärtuses), millele langesid äärmiselt väikesed võidud; see kõik ei vastanud enam elanikkonna tulude kasvanud tasemele. 50 miljoni laenuobligatsiooni valdaja käes oli tohutu hulk obligatsioone (üle 850 miljoni). See raskendas suuresti riigilaenude haldamist, loosimisi jne. Seoses suurte edusammudega NSV Liidu riigilaenude mahutamise alal kerkis küsimus laenude tähtaja pikendamisest 10-lt aastalt 20-le aastale.

Nõukogude krediidi üldine tugevnemine, laenude edasine kasv ja nende populaarsuse tõus lõid veel eeldused ka laenudelt makstavate protsentide alanemiseks.

Kõik need küsimused lahendati 1936. a. riigilaenude konversiooniga. Teise viisaastaku laenu neljanda aasta väljalaskega ühendati kõik ülalloeteldud esimese ja teise viisaastaku laenud. Obligatsioonide põhikupüüri väärtus määrati kindlaks 100 rublale, kusjuures lasti välja ka kaht, kolme ja viit numbrit ühendavad obligatsioonid, teiste sõnadega — 100-, 200-, 300- ja 500-rublased

kupüürid. Suurendati ka uue laenu võite (150 kuni 3000 rublani), mis vastas elanikkonna tulude kasvanud tasemele. Protsendimäär alandati 4-le. Uus laen lasti välja 20 aastaks.

Kolmas konversioon viidi läbi 1938. a. Selle konversiooni puhul ühendati kõik sularahas mahutatavad laenud, mis olid välja lastud esimese ja teise viisaastaku kestel. Nende laenude obligatsioonid vahetati ümber uue, 1938. a. riikliku sisevõidulaenu obligatsioonide vastu. See laen lasti välja 3%-ga aastas 20 aastaks.

NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1947. a. määrusega „Rahareformi teostamise ning toidu- ja tööstuskaupade kaartide kaotamise kohta" võeti vastu otsus kõigi sõjaeelsete ja sõjalaenude, samuti ka NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1946. a. laenu uue konverteerimise kohta. Selle vajalikkust tingisid järgmised asjaolud.

Sõja-aastail, seoses raha rohke laskmisega ringlusse ja jaekaubakäibe vähenemisega, langes tunduvalt raha ostujõud.

14. detsembri 1947. a. rahareformiga võeti vana mittetäisväärtusliku raha asemel kasutusele uus täisväärtuslik raha.

Tunduv osa riigivõlast laenude alal oli tekkinud sõjaajal, millal raha ostujõud oli langenud. Peale rahareformi oleks tulnud riigil hakata seda võlga kustutama täisväärtusliku rublaga.

Selle tõttu otsustasid NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee kõik loeteldud laenud konverteerida. Konversioon viidi läbi järgmistel alustel.

1) Kõigi eespoolnimetatud ositimaksmise võimaldamisega väljalastud laenude obligatsioonid vahetati ümber uue, 1948. a. 2%-lise konversioonlaenu obligatsioonide vastu vahekorras: varem väljalastud obligatsioonide 3 rubla konversioonlaenu obligatsioonide 1 rubla vastu.

2) NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise 1947. a. teine riigilaen ei kuulunud konverteerimisele.

3) 1938. a. riikliku võidulaenu obligatsioonid vahetati ümber 13. detsembril 1947. a. väljalastud 1947. a. 3%-lise riikliku võidulaenu obligatsioonide vastu vahekorras: 1938. a. laenu obligatsioonide 5 rubla 1947. a. 3%-lise võidulaenu obligatsioonide 1 rubla vastu.

Sel konversioonil oli määratu suur rahvamajanduslik tähtsus. Elanikkond sai täisväärtuslikus rahas väljalastud uute laenude obligatsioonid, mis ka riigi poolt ostetakse välja täisväärtuslikus

rahas. Siinjuures peab märkima, et NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee, lähtudes ülesandest kaitsta igapidi sääste, mis elanikkond oli andnud laenuks riigile, määrasid kindlaks vanade laenude obligatsioonide õige soodsa ümbervahetuse uute laenude obligatsioonide vastu. Samal ajal kui vana mittetäisväärtuslik raha vahetati ümber, arvestades 10 rubla vastu üks rubla 1947. a. väljaande täisväärtuslikku raha, vahetati vanade laenude obligatsioonid ümber uue konversioonlaenu obligatsioonide vastu tunduvalt soodsamail tingimustel.

1947. a. konversioon aitas kaasa rubla edasisele tugevnemisele ja selle ostujõu suurenemisele.

§ 6. NSV Liidu laenude mahutamine, ringlus ja kustutamine.

NSV Liidu laenude väljalaskmine ja mahutamine.

Nõukogude laenud lastakse välja NSVL Ministrite Nõukogu määruste alusel. Real juhtudel on neid määrusi antud töötajate endi ettepanekuil, s. o. laiade rahvahulkade initsiatiivil. See on nõukogude laenude oluliseks iseärasuseks. Seda ei esine üldse kodanlikes maades. See on tunnistuseks laenude tohutust populaarsusest elanikkonna seas, viimase ustavusest kommunismi ülesehitamise, Lenini-Stalini partei üritusele.

Laenude kohta antavates määrustes NSVL Ministrite Nõukogu määrab kindlaks väljalastava laenu summa ja tähtaja ning kinnitab laenu üksikasjalised tingimused (laenuprotsendi määr, võitude üldsumma, võitude suurus ja arv igal üksikul loosimisel, obligatsioonide kupüürid, laenu kustutamise kord ja tähtajad jne.).

Laenu väljalaskmist nimetatakse laenu emissiooniks. Peale määruse andmist laenu emissiooni kohta algab laenu mahutamine (ehk realiseerimine). Laenu realiseerimisest võtab aktiivselt osa nõukogude, partei, kommunistlike noorte ja ametiühingute lai avalikkus.

Ositimaksmise võimaldamisega väljalastavate laenude mahutamine erineb oluliselt sularahas realiseeritavate laenude mahutamisest.

Esimesed realiseeritakse tööliste ja teenistujate seas asutistes ja ettevõtetes kollektiivse tellimise korras. Laenutellimise viivad läbi erilised kaastöökomisjonid (vt. allpool) ja nende volinikud.

Nimetatud laenude kollektiivse tellimise puhul võimaldatakse raha obligatsioonide eest sisse maksta osiiti 10 kuu jooksul. Osiiti-

makseid sooritatakse laenutellija töötasust iga kuu teatava summa kinnipidamise korras. Selliseid kinnipidamisi töötasust toimetavad laenutellijate ülesandel ettevõtete ja asutiste arveosakonnad.

Maa-asulais realiseerivad riigilaene külanõukogud selleks eraldatud volinike kaudu ja kogu küla avalikkuse laiaulatuslikul osavõtul.

Siin on ositimaksmine samuti lubatud. Kuid praktika näitab, et talupojad ostavad paljudel juhtudel obligatsioonid välja enne tähtaega või soetavad neid isegi sularaha eest. See seab külanõukogude ja nende volinike ette eriülesande: kindlustada tellitud laenu summade kogumine maaelanikkonnalt lühima aja jooksul.

Riigilaenude realiseerimise ja tellitud laenu summade laekumise kiirendamise otstarbel on ette nähtud erilised eraldised kogutud summadest nende töötajate ja aktivistide ergutamiseks, kes laenude mahutamise on kõige paremini läbi viinud.

Sularahas realiseeritavad laenud, mis on määratud laenutellijate kitsama ringi tarvis, mahutatakse hoiukassade poolt individuaal-korras obligatsioonide müügi teel.

Nõukogude laenude ringlus.

Kui laen on realiseeritud, jäävad laenuobligatsioonid, senikaua kui nad ei ole riigi poolt välja ostetud, obligatsioonide valdajate kätte, s. o. nad on ringluses.

Ringluses olevaid obligatsioone võib seatud korras osta, müüa ja pantida.

Riik reguleerib obligatsioonide ringlust nimetatud tehingute sooritamise korra kindlaksmääramise teel.

Esimesel viisaastakul seati 1930. aastast sisse rea ettevõtete tööliste algatusel ühiskondlik kontroll ositimaksmise korras realiseeritavate laenude obligatsioonide müügi ja panditamise üle. Obligatsioonide müük ja panditamine võis sellest ajast peale toimuda ainult eriliste riikliku krediidi kaastöökomisjonide loal. Töölised esitasid nõudmise ühiskondliku kontrolli sisseseadmiseks nimetatud tehingute üle seoses sellega, et klassivaenlane kapitalistlike elementide jäänuste ning nende käsilaste ja teiste rahvavaenlaste näol õhutas töötajaid riigilaenuobligatsioone massiliselt müügile laskma, millest mahajäänum osa töötajaist mõnikord laskiski ennast mõjutada. Säärase kihutustöö eesmärgiks oli nurja ajada elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimine sotsialistli-

kuks ülesehitustööks, raskendada esimese viisaastaku plaani täitmist. Ühes Nõukogude riigi rahandusliku võimsuse tugevnemise ja riikliku krediidi eduka arenemisega kaotati selline obligatsioonide müügi ja panditamise kord ning alates 1. märtsist 1937. a. lubati obligatsioone jälle vabalt panditada. Hoiukassad andsid laene obligatsioonide vastu kuni 30% ulatuses nende nominaalväärtusest.

Pisut teistsugune kord kehtis enne sõda 1938. a. riikliku sisevõidulaenu suhtes. Selle laenu obligatsioone võisid hoiukassad vabalt osta ja vabalt müüa. Kuid laenude andmine nende obligatsioonide pandi vastu ei olnud lubatud.

Isamaasõja alates, seoses vajadusega koondada kõik finantsressursid maa sõjaliseks kaitseks, katkestati ajutiselt laenude andmine hoiukassadest ositimaksmise korras mahutatavate riigilaenude obligatsioonide pandi tagatisel.

Niisama katkestasid hoiukassad ka 1938. a. riigilaenu obligatsioonide ostmise. Peale sõja lõppemist ennistati selle laenu obligatsioonide vaba ost. 1947. a. 3%-line riiklik konversioon-võidulaen, mille obligatsioonide vastu vahetati ümber 1938. a. laenu obligatsioonid, on samuti, nagu viimanegi, vabalt ringlevaks riigilaenuks.

Protsentide maksmine ja võiduloosimised. Laenude kustutamine.

Riik maksab laenuobligatsioonide valdajaile kindlat tulu protsentide näol. Protsentlaenude obligatsioonide küljes on kupongid, mille järgi tähtaja saabumisel hoiukassad maksavad välja kindlaksmääratud tulusumma.

Võidulaenude puhul teostatakse võiduloosimisi. Neid nimetatakse võitude tiraažideks. Tiraaži teel määratakse kindlaks seeriate ja obligatsioonide numbrid, millele langevad võidud. Tiraaže teostatakse iga laenu alal aasta jooksul mitu korda.

Võidusummasse sisestatakse ka obligatsiooni nominaalväärtus; selle tõttu võitude tiraaž on ühtaegu ka kustutustiraažiks.

Obligatsioonid, millele võite ei ole langenud, ja protsentlaenude obligatsioonid kustutatakse erikustutustiraažide korras. Viimaste otstarbeks on kindlaks määrata igal seatud kustutustähtajal väljaostmisele kuuluvate obligatsioonide seeriad ja numbrid.

Võitude tiraažidel on suur agitatsiooniline tähtsus. Neid viiakse läbi NSV Liidu eri paikades pidulikus olukorras avalikult.

Võitude tiraažide läbiviimiseks organiseeritakse erilised tiraažikomisjonid, mis koosnevad NSVL Rahandusministeeriumi ja kohaliku avalikkuse esindajaist ning parimatest rahandusala aktivistidest.

Riikliku krediidi ja hoiuasjanduse kaastöökomisjonid.

Laenude mahutamises, tiraažide läbiviimises ja laenuobligatsioonide valdajate teenindamises etendavad väga tähtsat osa riikliku krediidi ja hoiuasjanduse kaastöökomisjonid. Sellised komisjonid luuakse ettevõtetes ja asutistes avalikkuse esindajaist ja nad töötavad kohalike partei- ja ametiühingute organisatsioonide juhtimisel. Kaastöökomisjonid organiseerivad riigilaenu tellimist ja juhivad kogu ühiskondlikku tööd laenude mahutamise alal, tõmmates sellele tööle kaasa laiu tööliste ja teenistujate kihte. Peale selle teenindavad nad laenuobligatsioonide valdajaid, kontrollides võitnud obligatsioone.

Ettevõtete ja asutiste kaastöökomisjonide tegevuse üldist juhtimist teostavad rajoonide kaastöökomisjonid.

Rahalis-asjalised loteriid.

Rahalis-asjalised loteriid etendasid Isamaasõja aastail riigilaenude kõrval teatavat osa elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimises maa sõjaliseks kaitseks.

Loteriid erinevad oluliselt riigilaenudest. Teatav osa loteriipiletitest võidab. Piletite nominaalväärtust riik ei tagasta. Selle tõttu pileteid, millele võite ei ole langenud, ei kustutata ja nende eest riik mingeid summasid ei maksa.

Loteriid korraldatakse lühikese tähtajaga ja loosimisi teostatakse üks kord.

Rahaliste loteriide puhul makstakse võidud välja rahas, rahalis-asjaliste loteriide puhul — rahas ja asjadena.

Sõjaajal korraldati neli rahalis-asjalist loteriid. Piletite kupüürid olid kõigis nendes loteriides kindlaks määratud 25 ja 50 rubla väärtuses. Kõik piletid lasti välja seeriatena, 2000 numbrit pileteid igas seerias.

Loosimist toimetati kuue kuu möödumisel päevast, millal loteriipiletite mahutamine algas.

Rahalis-asjaliste loteriide puhul loositi välja rahalisi võite alates 100 rublast kuni 50 000 rublani ja asivõite, mille hulgas oli

hinnalisi esemeid: karusnahast ja kalevist palituid, meeste ja naiste kostüüme, palitu- ja kostüümiriideid, kuldkelli ja muid esemeid. Soovi korral võisid loteriipiletite valdajad asjade asemel saada asivõidu väärtuse sularahas.

Rahalis-asjaliste loteriide pileteid mahutati samas korras ja samasuguse eduga nagu riigilaenegi [4].

§ 7. Hoiukassad NSV Liidus.

Hoiukassade tähtsus ja ülesanded NSV Liidus.

NSV Liidus tegutsevate hoiukassade ülesandeks on mobiliseerida riigilaenude kõrval elanikkonna laiade kihtide sääste. Ühtlasi on neil ka veel oma eriülesanded. Töötajate isiklikes büdžettides ei teki üksi säästud, vaid ka ajutiselt vabad rahalised vahendid. Viimased võivad moodustuda tervel real põhjustel. Töötaja võib näiteks raha kokku hoida mingi suure eseme, ütleme, mööbli, muusikariistade jne. ostmiseks või järjekordse puhkuse ajal ettevõetava teekonna jaoks. Üheks hoiukassade ülesandeks on ka töötajate sellised ajutiselt vabad rahalised vahendid hoiusteks kaasa tõmmata. Põhitingimuseks, millest sõltub hoiuste juurdekasv, on eelkõige elanikkonna heaolu pidev tõus, tema rahaliste tulude kasv.

Peale elanikkonna rahasummade mobiliseerivad hoiukassad ka mitmesuguste asutiste ja organisatsioonide rahalisi vahendeid. Nii hoitakse hoiukassades näiteks kohalike ametiühingu- ja käitiskomiteede jms. summasid.

Hoiukassade rahanduslik tähtsus.

Hoiukassades toimub hoiuste pidev käive. Üheaegselt uute hoiuste sissemaksmisega hoiukassadesse võetakse teatav osa hoiulolevatest rahasummadest välja. Töötajate heaolu kasvades ja hoiukassade tegevuse laienedes suureneb hoiuste juurdevool aga pidevalt. Kasvab hoiustajate arv ja keskmine hoiusesuurus, pikeneb hoiustajate rahasummade hoiuloleku keskmine kestus. Hoiukassade kontodel on seetõttu alati teatav püsiv hoiuste jääk. Seda nimetatakse hoiuste stabiilseks (püsivaks) jäägiks. Viimase mahutavad hoiukassad riigilaenudesse; sel teel laekuvad need

[4] Rahalis-asjalisi loteriisid praegu ei korraldata. — Toim. märkus.

summad riigieelarvesse. Kui hoiukassade valitsusel tekib vajadus raha järele, seoses mingisugusel põhjusel suurenenud hoiuste väljavõtmisega, ostab riik hoiukassadesse mahutatud riigilaenud välja ja varustab hoiukassasid vajalike rahasummadega. Tegelikult aga suureneb hoiuste juurdevool hoiukassadesse seoses elanikkonna heaolu tõusu ja hoiukassade tegevuse laienemisega tavaliselt vahet pidamata. Ühenduses sellega kasvab ka hoiuste stabiilne jääk. Hoiukassade rahandusliku tähtsuse igal antud eelarveaastal määrabki ära hoiuste stabiilse jäägi juurdekasv, sest vastava summa eest ostavad hoiukassad uusi riigilaenuobligatsioone. Vastavalt sellele kasvavad ka NSV Liidu riigieelarve tulud.

Hoiukassade tegevuse arenemine ja nende rahandusliku tähtsuse kasv nähtub järgnevaist andmeist.

Hoiuste jääk 1. jaanuariks
(milj. rbl-des):

1933. a.	1934. a.	1935. a.	1936. a.	1937. a.	1938. a.	1939. a.	1940. a.
974	1182	1638	2461	3539	4515	6061	7057

Järjest kasvab ka keskmine hoiusesuurus. Teise viisaastaku algul moodustas see 40 rubla, 1940. a. aga juba 418 rubla, suurenedes üle 10 korra.

Hoiuste juurdevool jätkus sõja-aastail ja jätkub ka sõjajärgsel perioodil. 1947. a. keskel moodustas hoiuste jääk 13 miljardit rubla. Seega kasvas hoiuste jääk, võrreldes sõjaeelse ajaga, peaaegu kahekordseks. Suur osa neist hoiustest kuulus sõjaaegsesse perioodi ja maksti sisse järelikult mittetäisväärtuslikus rahas. Ühenduses sellega nähti NSVL Ministrite Nõukogu ja ÜK(b)P Keskkomitee 14. detsembri 1947. a. rahareformi määruses ette varem väljalastud riigilaenude konversiooni kõrval ka hoiukassades hoiulolevate rahasummade ümberhindamine.

Hoiused hinnati ümber nimetatud määruse kohaselt kõige enam soodustatud tingimustel. Hoiustajate laiade kihtide huvide kaitse eesmärgil säilitati hoiused kuni 3000 rublani (kaasa arvatult) täielikult, s. o. need hoiused hinnati ümber rubla rubla vastu. Kuni 10 000 rubla (kaasa arvatult) suurused hoiused jäid hoiuarvele järgmiselt: esimesed 3000 rubla nominaalsummas, ülejäänud osa hoiusest aga hinnati ümber nii, et 3 rubla vana raha asemel jäi hoiuarvele 2 rubla uut raha. Üle 10 000 rubla suurused hoiused jäid hoiuarvele järgmiselt: esimesed 10 000 rubla samas korras nagu

hoiused kuni 10 000 rublani; ülejäänud summa, mis ületas 10 000 rubla, hinnati ümber nii, et 2 rubla vana raha asemel jäi hoiuarvele 1 rubla uut raha.

Seega valdava enamiku hoiustajate hoiusummad säilitati muutmatult, hoiused, mis ületasid 3000 rubla, hinnati aga ümber väga soodustatud tingimustel. Ümberhinnatud hoiused makstakse elanikkonnale välja täisväärtuslikus rahas.

NSV Liidu hoiukassade erinevus kapitalistlike maade hoiukassadest.

NSV Liidu hoiukassad erinevad täiesti oma ülesannete ja tähtsuse poolest kapitalismi tingimustes tegutsevatest hoiukassadest. Nõukogude Liidu hoiukassad, mobiliseerides töötajate sääste ja ajutiselt vabu rahalisi vahendeid, suunavad need rahvamajanduse arendamise ja sotsiaal-kultuuriliste ürituste finantseerimiseks ning muudeks loovateks ülesanneteks. Hoiukassade tegevus NSV Liidus soodustab seetõttu töötajate ainelise ja kultuurilise elutaseme edasist tõusu. Hoopis teisiti on asi kapitalistlikes maades. Töötajate materiaalne elutase on seal väga madal; kapitalismi arenemisega kaasneb laiade masside järjest suurem vaesumine. Kui töötajad paigutavadki hoiukassadesse väikesi rahasummasid, siis sunnib neid selleks alatine tööpuuduse oht, ebakindlus homse päeva suhtes; need on mustadeks päevadeks määratud „säästud", mida töötajad hoiavad kokku oma niigi napist sissetulekust, millest hädapärast piisab minimaalsete tarvete rahuldamiseks.

Printsipiaalselt erinevad on ka hoiukassade ülesanded ja tähtsus kapitalismi tingimustes. Kapitalistlike maade hoiukassade kontodele kogunevad summad paigutatakse pankadesse, kes kasutavad neid rahva väike- ja pisisääste suurte kapitalistlike ettevõtete finantseerimiseks, aidates sellega kaasa töötajate ekspluateerimise laiendamisele ja süvendamisele. Kodanlikud riigid kasutavad hoiukassade vahendeid samuti ka rõhumisaparaadi ülalpidamise finantseerimiseks, sõjaks ettevalmistumiseks jne. Lenin iseloomustab selles suhtes tsaari-Venemaa hoiukassasid järgmiselt: „Venemaal suurendavad need kapitalid eelkõige sõjalise ja politseilis-kodanliku riigi võimsust. Tsaarivalitsus ... käsutab neid kapitale niisama kontrollimatult nagu kogu ülejäänudki tema kätte sattuvat rahva vara" [5].

[5] В. И. Ленин, Соч., т. V, lk. 61—62.

Hoiukassade operatsioonid NSV Liidus.

Vastavalt hoiukassade määrangule on nende põhitegevuseks hoiuste vastuvõtmine elanikkonnalt ja mitmesugustelt organisatsioonidelt.

Hoiused on: a) tähtajata ja b) tähtajalised. Tähtajata hoiused makstakse hoiustajaile välja igal ajal, kusjuures hoiustajad võivad soovi kohaselt kätte saada kas osa hoiusest või terve hoiusesumma. Tähtajalised hoiused makstakse sisse kindlaks tähtajaks, mis ei või olla alla 6 kuud. Need hoiused on hoiustajaile kasulikud, kuna neilt makstav protsent on tavaliselt kõrgem [6]. Tähtajalistest hoiustest on suur kasu ka riigil, sest nad pikendavad hoiusummade hoiuloleku kestust hoiukassades ja võimaldavad riigil selle tähtaja jooksul, milleks raha hoiukassadesse paigutatakse, neid summasid vabamalt kasutada. Suure Isamaasõja aastail kasvasid hoogsalt võiduhoiused, millelt makstakse protsente võitude loosimise ja väljamaksmise korras.

Peale hoiuste vastuvõtmise sooritavad hoiukassad ka nn. akreditiivoperatsioone. Nende operatsioonide olemus seisneb järgnevas. Hoiustaja võib hoiukassasse sisse maksta teatava summa raha tingimusel, et hoius makstakse talle välja täies summas või osadena NSV Liidu igas teises linnas või rajoonis, kus hoiustaja soovib raha kätte saada. Tehes niisuguse sissemakse, saab hoiustaja erilise, akreditiivi nimetust kandva dokumendi, mis annab talle õiguse rahasumma kättesaamisele teistest hoiukassadest. Akreditiiv pakub töötajaile mugavusi näiteks ühest linnast teise ülekolimisel, lähetustel ja reisidel. Ta vabastab hoiustaja vajadusest raha enesega kaasas kanda, tagab raha allesoleku. Ühtlasi etendavad akreditiivoperatsioonid tähtsat osa ka töötajate ajutiselt vabade summade maksimaalselt täielikus kaasatõmbamises hoiukassade kontodele. Samasugune tähtsus on hoiukassade nn. žiirooperatsioonidel ehk sularahata arveldustel. Hoiukassad tasuvad hoiustajate ülesandel ja arvel korteriüüri ja telefoni- ning elektrienergia-arveid, kandes vastavad summad üle asjaomaste organisatsioonide pangakontodele.

---

[6] Tähtajata hoiustelt maksavad hoiukassad tulu 3%, tähtajalistelt hoiustelt — 5% aastas. Hoiustajal on õigus tähtajalist hoiust kätte saada ka enne 6-kuulist tähtaega, kuid siis makstakse hoiuselt tulu mitte 5%, vaid 3% aastas. — Toim. märkus.

Hoiustajate ülesandel sooritavad hoiukassad ka ülekandeoperatsioone: võtavad vastu ja kannavad hoiustajate kontodele raha, mis ülekannetega on saabunud, ja teevad ülekandeid hoiustajate ülesandel.

Peale loeteldud operatsioonide on hoiukassadele ja nende valitsustele pandud riigilaenudealased operatsioonid: laenutellimuste vormistamine, arveldused laenutellijatega, viimaste varustamine obligatsioonidega, samuti ka võitude kontrollimine ja väljamaksmine ning 1947. a. 3%-lise võidulaenu obligatsioonide ost ja müük. Hoiukassad teostavad teiste organisatsioonide ülesandel ka veel nm. komisjonioperatsioone, täites nende organisatsioonide kassaaparaadi ülesandeid. Nii maksavad hoiukassad välja riiklikke toetusi lasterikastele ja vallasemadele, personaal- ja akadeemilisi pensione, võtavad vastu makse elanikkonnalt jne.

Riigilaenuobligatsioonide valdajaile ja hoiukassade hoiustajaile antavad soodustused.

Riigilaenude tellimise ergutamiseks ja hoiuste maksimaalseks juurdetõmbamiseks hoiukassadesse on kehtestatud laenuobligatsioonide valdajaile ja hoiustajaile rida õiguslikke ja rahanduslikke soodustusi. Riigilaenuobligatsioonid ja neist protsentide ja võitude kujul saadavad tulud, samuti ka hoiukassadesse paigutatud hoiused ja neilt makstavad protsendid on täielikult vabastatud igasugustest maksudest. Hoiukassade hoiuste saladus on kaitstud seadusega. Teatmeid hoiuste kohta võivad hoiukassad välja anda ainult kohtuorganite ja prokuratuuri ametlikul nõudmisel.

Hoiukassade hoiuste suhtes kehtib soodustatud pärimiskord. Hoiuseid võidakse pärandada igale isikule, sõltumata sugulusest, sealjuures lihtsa, hoiustaja isikukonto kaardile kirjutatud testamentliku korraldusega, ilma testamenti notariaalselt vormistamata.

§ 8. Riigilaenude ja hoiuasjanduse aparaat ja selle ülesanded.

Aparaadi struktuur.

Hoiukassade süsteemi keskorganiks on NSVL Rahandusministeeriumi Riiklike Tööhoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsus. Vabariikides, oblastites ja kraides on riiklike tööhoiukassade ja riikliku krediidi valitsused. Linnades ja rajoonides juhivad hoiu-

kassade tegevust tsentraal- või rajoonihoiukassad. Neile alluvad alamastme hoiukassad. Viimased jagunevad töötajate koosseisust ja täidetavatest operatsioonidest sõltuvalt esimese ja teise järgu hoiukassadeks ning hoiukassade agentuurideks.

Oma töös hoiukassade valitsused ja hoiukassad tuginevad laiale avalikkusele, esmajärjekorras aga riikliku krediidi ja hoiuasjanduse kaastöökomisjonidele.

Riigilaenude ja hoiukassade aparaadi ülesandeks on linna- ja maaelanikkonna täielik hõlmamine riigilaenudega ja töötajate säästude ning ajutiselt vabade rahaliste vahendite maksimaalne kaasatõmbamine hoiukassadesse.

Elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimine tähendatud vabatahtlike maksete kujul ei ole tähtis üksnes rahandussüsteemi ressursside suurendamise, vaid ka elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi tasakaalustamise seisukohalt. Elanikkonna vabatahtlike maksete määrasid, erinevalt maksudest, ei fikseerita seadusandluses. Seepärast võidakse nende abil mobiliseerida kõik elanikkonnal tekkivad vabad rahasummad. Mida suuremad on need summad, seda vastutuslikum on rahandusorganite ülesanne nende mobiliseerimisel riigilaenudesse ja hoiukassadesse. Eriti keerukaks ja ühtlasi tähtsaks ülesandeks on vabade rahaliste vahendite mobiliseerimine maaelanikkonnalt. Selleks, et kindlustada nende ressursside maksimaalselt täielik kaasatõmbamine rahandussüsteemi, on tarvis arvesse võtta elanikkonna rahalisi tulusid ja kulusid. Riigilaenude mahutamise ja hoiuste mobiliseerimise plaanimine vabariigis ja oblastis (krais) ning võimaluse korral isegi rajoonis peab rajanema elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi hoolikale läbitöötamisele territoriaalses läbilõikes (s. o. vabariigi, oblasti ja rajooni järgi).

Kui hoiukassade töö riigilaenude mahutamise ja elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise alal on rajatud õigele alusele, võivad need rahaliste vahendite mobiliseerimise viisid etendada tähtsat osa elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi tasakaalustamises ja vältida liigsete rahasummade tekkimist elanikkonnal, mis loob tingimused hindade alanemiseks ja soodustab nõukogude rubla tugevnemist.

XII peatükk.

Riiklik kindlustus NSV Liidus.

§ 1. Riikliku kindlustuse tähtsus ja ülesanded NSV Liidus.

Riikliku kindlustuse mõiste.

Riiklikkudele ja kooperatiivsetele-kolhooslikkudele organisatsioonidele ning eraisikutele kuuluvate majandite suurema või vähema rühma tegevust võivad häirida mitmesugused loodushädad, mille kutsub esile loodusjõudude tegevus. Loodusjõudude mõjul võivad tekkida põuad, külvide hukkumine liigveest või külmumisest, viljasaagi hävimine rahest. Taudid võivad põhjustada loomade lõppemist. Suuri kahjusid tekitavad üleujutused ja tulikahjud. Ka ühiskonna üksikud liikmed võivad kannatada mitmesuguste õnnetusjuhtumite läbi. Viimased võivad neid tabada isiklikult (näiteks transpordiõnnetuste puhul) või väljenduda nende vara hävimises (näiteks tulikahju läbi).

Üksikutele organisatsioonidele ja isikutele ei ole kõigi niisuguste kahjude hüvitamine jõukohane. Seetõttu loob Nõukogude riik erilise reservfondi riikliku kindlustusfondi näol. Tsentraliseeritud kindlustusfondi loomisel loodushädadest põhjustatud kahjude hüvitamiseks on ka veel see tähtsus, et see võimaldab läbi viia mitmesuguseid üritusi kahjude ärahoidmise eesmärgil. Ettevaatusabinõud väldivad kahjude tekkimist ja aitavad vähendada nende ulatust. Alates Nõukogude võimu olemasolu esimestest aastatest (1918. a.) kuulutati kindlustus riiklikuks monopoliks. Nõukogude Liidus on niisiis loodud ühtne kindlustusfond, mis on riigi korralduses.

Sotsialismi tingimustes, majanduslike sidemete kaubalis-rahaliste vormide esinemise puhul, soetavad ettevõtted, organisatsioonid ja üksikisikud neile vajalikke materiaalseid vahendeid raha ja kau-

banduse vahendusel. Need ettevõtted ja isikud peavad olema varustatud järelikult kindlate rahaliste ressurssidega ka kahjude hüvitamiseks. Kui kolhoosnikul näiteks lõppes lehm, siis peab ta saama teatud summa raha uue lehma ostmiseks. Niisamuti on tulikahjust kannatanuil võimalik hävinud koduse vara asemel soetada uut ainult kindla rahasumma saamise tingimusel.

Seoses sellega luuaksegi riiklik kindlustusfond rahalise fondi kujul. See fond moodustatakse sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ning kodanike eriliste sissemaksete teel.

Riikliku kindlustuse eesmärgiks ei ole ainult loodushädade ja õnnetusjuhtumite tagajärjel tekkinud kahjude hüvitamine, vaid ka mitmesuguste ettevaatusabinõude läbiviimisele kaasaaitamine (näiteks tuleohu- ja loomataudivastaste ürituste finantseerimise teel).

Riikliku kindlustuse organite ülesandeks on kontrollida vara säilimist tagavate eeskirjade järgimist ja ära hoida õnnetusjuhtumeid tootmise alal. Seetõttu on riiklikul kindlustusel Nõukogude Liidus suur tähtsus sotsialistliku omandi ja töötajate vara, tervise ning elu kaitsmisel.

Nõukogude riikliku kindlustuse erinevus kindlustusest kapitalismi tingimustes.

Nõukogude riikliku kindlustuse ülesanded on sootuks teised, kui need on kindlustusel kapitalistlikes maades. Kodanlikus ühiskonnas on kindlustusandjaiks kapitalistlikud aktsiaseltsid, kelle peamiseks eesmärgiks on võimalikult suurema kasumi saamine. Need seltsid ei hoolitse sugugi selle eest, et kindlustus oleks laiadele töötajate hulkadele kättesaadav. Seetõttu on ta kapitalistlikes tingimustes väga kallis [1].

Kapitalistlikes maades on kindlustusel järelikult hoopis teistsugune eesmärk kui Nõukogude Liidus.

---

[1] Kapitalistlikud kindlustusseltsid täidavad peamiselt kapitalistliku suureraomandi kindlustuskaitse ülesandeid; väikestest kaubatootjatest, töölistest, teenistujatest ja teistest töötajatest kindlustusvõtjatena on nad huvitatud ainult kui tohutute kasumite allikast. Enamasti on niisugused erakindlustusseltsid ühinenud suurteks kontsernideks, kes hoiavad kindlustusmaksete tariife neile soovitaval tasemel, kogutud kindlustuskapitalid aga suunavad pankade kaudu kapitalistlike ettevõtete finantseerimiseks. Kapitalistlik kindlustus ei taotle seega laiade töötajate hulkade abistamist, vaid vastuoksa — nende ekspluateerimise süvendamist. — Toim. märkus.

Riikliku kindlustuse põhimõisted.

Nõukogude riiklikus kindlustuses esineb kindlustusandjana NSVL Riiklik Kindlustus, kes kannab vastutust kahjude hüvitamise eest, kogudes selleks kindlustusmakseid.

Organisatsioone, kes kindlustavad oma vara, ja isikuid, kes kindlustavad oma vara või ennast isiklikult, näiteks õnnetusjuhtumite puhuks, nimetatakse kindlustusvõtjateks.

Summa, millele kindlustus sõlmitakse, kannab kindlustussumma nimetust.

Selle summa piires tekib kindlustusorganite vastutus kahjude tasumise alal, nn. kindlustusvastutus. Viimase ulatus võib olla mitmesugune, sõltuvalt sellest, kuidas vara kindlustatakse. Vara võidakse kindlustada näiteks selle täies väärtuses; sellises korras kindlustatakse ehitisi, samuti ka kodanike kodust vara. Ehitisi kindlustatakse nende inventeerimis- (bilansi-) väärtuse järgi. Niisugusel juhul kannavad kindlustusorganid kindlustusvastutust vara täie väärtuse ulatuses.

Real juhtudel vara ei kindlustata täies väärtuses.

See võib leida aset kindlustusvõtja soovil, kes piirdub vara osalise kindlustamisega.

Vara kindlustamine mitte täies väärtuses on kehtestatud paljude varakindlustusliikide alal aga ka riigi enese poolt. Nõukogude kindlustuspraktikas on tuntud vara kindlustamine seadusega kindlaksmääratud kindlustuskaitse normide piirides. Sellises korras kindlustatakse näiteks külve ja loomi kohustusliku määralise kindlustuse alal (vt. alamal). Niisugusel juhul määratakse kindlustusvastutus mainitud normide järgi arvutatud kindlustussummas.

Kõik kindlustusvõtjad tasuvad kindlustatud vara eest kindlaid makseid, mida nimetatakse kindlustusmakseteks ehk -preemiateks. Kindlustusmaksete määrad kehtestatakse kas kindla protsendina kindlustussummast või kindla määrana, näiteks kindlustussumma igalt 1000 rublalt.

Kindlustusmaksete suurus diferentseerub mitte ainult üksikute varaliikide järgi, vaid ka sõltuvalt mitmesugustest muudest tingimustest. Kodanike kindlustamisel kehtestatakse näiteks erinevad määrad sõltuvalt kindlustusvõtjate vanusest.

Kindlustusmaksete määrade süsteem moodustab kindlustustariifi. Üksikute kindlustusliikide tarvis kehtivad erisugused kindlustustariifid.

Loodushädadest ja õnnetusjuhtumeist põhjustatud kahju saabumisel leiab aset kindlustusjuhtum. Summad, mis makstakse välja kindlustusorganite poolt kahju hüvitamiseks, kujutavad enesest kindlustushüvitust.

Isikuid, kes saavad kindlustatu eest hüvitust, nimetatakse soodustatuiks. Viimasteks on kindlustusvõtja soovil määratud isikud. Elukindlustuse puhul on soodustatuiks näiteks kindlustuslepingus märgitud isikud, kes saavad pärast kindlustusvõtja surma kindlustushüvitust.

Vabatahtliku kindlustuse kohta sõlmitakse kindlustusandja ja -võtja vahel kindlustusleping, mis vormistatakse erilise dokumendi koostamise teel. Niisugust dokumenti nimetatakse kindlustustunnistuseks (varakindlustuse puhul) või -poliisiks (elukindlustuse puhul)[2].

Riikliku kindlustuse liigid.

Riiklik kindlustus NSV Liidus jaguneb kahte põhiliiki: 1) vara- ja 2) isikukindlustus.

Esimesse liiki kuuluvad ehitiste, ettevõtete ja kaubalis-materiaalsete väärtuste kindlustus, põllumajanduslike kultuuride külvide ja kariloomade (tööloomade, veiste ja väikeloomade) kindlustus, transpordivahendite ja transporditavate veoste kindlustus, samuti kodanike koduse vara kindlustus.

Ehitisi, ettevõtteid, kaubalis-materiaalseid väärtusi ja kodust vara kindlustatakse mitmesuguste loodushädade — tule (tulikahju, plahvatuse, pikselöögi), üleujutuse, maavärisemise, maarooma ja -lihke, tormi ja raju — vastu. Põllumajanduslike kultuuride külve kindlustatakse rahe, vihmavalingu, tormi ja tule vastu kasvu ajal, samuti liigvee, külmumise, lämbumise, halla ja üleujutuse vastu. Rida tehnilisi kultuure (puuvill, tubak, mahorka jt.) kindlustatakse peale selle ka veel põua vastu.

Loomi kindlustatakse haigusest, õnnetusjuhtumist ja vanadusest põhjustatud lõppemise, samuti loomaarsti korraldusel taudide leviku ärahoidmiseks toimuva sundtapmise vastu[3].

---

[2] Kindlustustunnistusega vormistatakse ka seaduse jõul tekkivad kindlustused kohustusliku määralise kindlustuse alal. — Toim. märkus.

[3] Kindlustusvõtjale tasutakse kahju peale selle veel kahel looma hädatapmise juhul: 1) kui õnnetusel saadud vigastuste tõttu looma ähvardab mõõdapääsematu hukkumine, 2) kui parandamata haiguse tõttu looma edaspidine kasutamine majandis ei ole võimalik. — Toim. märkus.

Isikukindlustus hõlmab üksikkodanike kindlustamist surma ja õnnetusjuhtumitest põhjustatud invaliidsuse, samuti kindla vanuse või tähtaja üleelamise juhuks.

Kindlustatakse kas kohustusliku või vabatahtliku kindlustuse kujul.

Kohustuslikul kindlustusel on tohutu rahvamajanduslik tähtsus. Seda rakendatakse ühelt poolt selleks, et kõigis majandeis võetaks tarvitusele abinõud vara kaitseks. Teiselt poolt tagab see kahjude hüvitamise kindla miinimumi ulatuses kohustuslikus korras ja soodustab sellega sotsialistliku tootmise järjekindlat arenemist.

Kohustuslikku kindlustust täiendab sageli vabatahtlik kindlustus. Põllumajanduslike kultuuride külvide ja loomade määraline kindlustus ei taga näiteks kahjude hüvitamist kindlustatud vara täie väärtuse ulatuses. Täienduseks määralisele kindlustusele on seetõttu ette nähtud põllumajanduslike kultuuride külvide ja loomade vabatahtlik kindlustamine nende täie väärtuseni.

Vabatahtlik kindlustus esineb peale selle ka iseseisva kindlustusvormina. Vabatahtliku kindlustuse hulka kuuluvad kõik isikukindlustuse liigid (välja arvatud teelviibivate reisijate kindlustus).

§ 2. Varakindlustus NSV Liidus.

Kohustuslik määraline kindlustus.

Varakindlustuse põhiliigiks on kohustuslik määraline kindlustus. See kindlustus hõlmab kõik kolhoosid ja kolhoosnikute, tööliste, teenistujate, koopereerunud kodutööndajate, üksiktalupoegade, mittekoopereerunud käsitööliste ja teiste kodanike majandid linnas ja maal.

Kolhoosides kindlustatakse: elu- ja majandushooned, inventar, seadmed, transpordivahendid, saadused, toorained, materjalid, kõigi põllumajanduslike kultuuride külvid, puukoolid, viljapuu-, marja- ja viinamarjaaedade saagid, kõik tööloomad vanusega ühest aastast alates (noored tõuhobused, -kaamelid ja -eeslid aga alates 6 kuust) ja veised, lambad, kitsed ning sead vanusega 6 kuust.

Kalurikolhoosides kuuluvad kohustuslikule kindlustamisele kõik püügilaevad nende vigastumise või hukkumise puhuks.

Kolhoosnikute, üksiktalupoegade ja teiste töötajate majandites kindlustatakse kohustusliku määralise kindlustuse korras hooned,

veised vanusega 6 kuust, hobused, kaamelid, eeslid, hobueeslid, lambad ja kitsed vanusega 1 aastast ning sead vanusega 9 kuust [4].

Kohustuslik määraline kindlustus hõlmab eraisikuile kuuluvad hooned ka linnades.

Kolhoosidele kuuluvad hooned, inventar, seadmed, püügilaevad, saadused, toorained ja materjalid kindlustatakse täies väärtuses nende inventeerimis- (bilansi-) hinde järgi; selles summas määratakse kindlaks ka kindlustusorganite vastutus [5].

Üksikuile kodanikele kuuluvad hooned kindlustatakse samuti täies väärtuses. Kuna maal selliste hoonete kohta inventeerimishinded puuduvad, siis tehakse nende väärtus kindlaks hindamise teel. Hoonete hindamist maal toimetavad kindlustusorganid. Linnades ja alevites kasutatakse hoonete väärtuse kindlakstegemiseks kommunaalorganite (inventeerimisbüroode) andmeid.

Täies väärtuses kindlustatakse kolhoosides ka veel tõuloomad; viimaste väärtus määratakse kindlaks kindlustusorganite poolt hindamise korras.

Kõiki muid kindlustusobjekte (külvid, loomad) ei kindlustata nende täies väärtuses, vaid nn. kindlustuskaitse normide järgi. See on seletatav sellega, et külvide jms. tegeliku väärtuse arvutamine eraldi iga majandi kohta ei ole tehniliselt teostatav. Kindlustusvastutus nende objektide suhtes määratakse kindlaks kehtivate kindlustuskaitse normide järgi.

Selliseid kindlustuskaitse norme nimetatakse määrnormideks, millega seoses kindlustust ennastki nimetatakse määraliseks kindlustuseks.

Kindlustusvastutuse keskmised normid iga kindlustusobjekti (külvide, loomade jms.) kohta määratakse kindlaks diferentseeritult liiduvabariikide järgi üleliidulise seadusega. Liiduvabariikide ministrite nõukogudel on õigus neid norme kohalike tingimuste

---

[4] Kolhoosnikute ja kõigi teiste kodanike aiamaade külvid kohustuslikule kindlustamisele ei kuulu. Eesti NSV-s ei rakendata kohustuslikku kindlustust samuti üksiktalupoegade põllukülvide suhtes.

Kolhoosides kuuluvad kohustuslikule kindlustamisele peale põllukülvide ka veel taimelavades, soelavades ja kasvuhoonetes asuvad põllumajanduslikud kultuurid. — Toim. märkus.

[5] Kolhooside arvepidamiskorra kohaselt peavad hoonete inventeerimishinded vastama hoone tegelikule väärtusele (amortisatsiooni arvestamisega). Põllumajandustoodang hinnatakse kolhoosi bilansis riiklike varumishindade järgi, nende saaduste osas aga, kus niisuguseid hindu pole kindlaks määratud, — riiklike kokkuostuhindade järgi. — Toim. märkus.

kohaselt üksikute kraide ja oblastite tarvis (oblastilise jaotuseta liiduvabariikides — rajoonide järgi) täpsustada, alandades või kõrgendades neid kuni 20% võrra. Vabariigi kohta tervikuna tuleb seejuures siiski iga kindlustusobjekti suhtes kinni pidada vabariigile kindlaksmääratud kindlustusvastutuse keskmisest normist [6].

Autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, samuti ka oblastite (kraide) täitevkomiteed võivad kindlustusvastutuse norme samas korras antud vabariigi või oblasti (krai) keskmiste normide piires diferentseerida üksikute rajoonide järgi.

Üleliidulise seadusega kehtestatakse diferentseeritult liiduvabariikide järgi ka kohustusliku määralise kindlustuse tariifid; kolhooside ja kolhoosnikute suhtes kohaldatakse seejuures üksiktalupoegadega võrreldes soodustatumaid tariifimäärasid (kindlustustariifide diferentseerimine sotsiaalse tunnuse järgi).

Liiduvabariikide ministrite nõukogud võivad seadusega ettenähtud tariifimäärasid diferentseerida üksikute autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite järgi (oblastilise jaotuseta liiduvabariikide ministrite nõukogud — rajoonide ja linnade järgi); autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudel, samuti ka oblastite ja kraide täitevkomiteedel on õigus neid määrasid omakorda diferentseerida üksikute rajoonide ja linnade järgi. Kuid kindlustustariifidegi diferentseerimine tuleb läbi viia selliselt, et keskmiselt vabariigi, krai ja oblasti kohta oleks kinni peetud antud vabariigile, kraile või oblastile üksikute kindlustusobjektide järgi kindlaksmääratud keskmistest kindlustusmaksete määradest.

Kohustuslik määraline kindlustus on üles ehitatud selliselt, et see soodustaks maksimaalselt kolhoosliku tootmise arenemist ja sotsialistliku omandi kaitset. Sel otstarbel arvutatakse talv- ja suvi-

---

[6] Kindlustuskaitse normid kehtestatakse kindlates summades ühe hektaari ja ühe looma kohta ning diferentseeruvad 1) põllukultuuride ja loomaliikide, 2) kindlustusvõtjate kategooriate (kolhoosid ja kodanike majandid) ja 3) territoriaaltunnuse järgi. Eesti NSV-s on näiteks kolhoosidele kuuluvate põllumajanduslike kultuuride kindlustuskaitse normid järgmised (ühelt hektaarilt): nisu — 100 rubla, rukis, kaer, oder — 80 rubla, kartul — 400 rubla jne. Kohustuslikule kindlustamisele kuuluvate loomade kindlustuskaitse normideks on (ühe looma kohta): kolhoosidele kuuluvad veised ja hobused 600 rubla, kodanike majanditele kuuluvad veised ja hobused 500 rubla, lambad ja kitsed vastavalt 100 ja 80 rubla, sead 150 ja 110 rubla jne. Territoriaaltunnuse (maakondade) järgi kindlustuskaitse norme Eesti NSV-s ei diferentseerita; kõigis maakondades kehtivad ühtsed kindlustuskaitse normid. — Toim. märkus.

viljakülvide kindlustuse maksed igale majandile plaanilise külvipinna järgi. Üle plaani külvatud pindalad kindlustatakse tasuta.

Ühisloomakasvatuse arendamise ja selle kvaliteedi tõstmise (liha-, piima- ja teiste saaduste saagi suurendamise) soodustamiseks on kolhoosidele loomade kindlustamisel ette nähtud rida alandeid arvutatud kindlustusmaksete summast: tõu- ja kaubafarmides olevate loomade kindlustamisel — 20%, riikliku loomakasvatusplaani ületamise ja loomapidamise parimate näitajate puhul — 25%. Noorveised vanusega 6 kuust kuni 1 aastani ja noorhobused, -kaamelid, -eeslid, -põdrad ning -hobueeslid vanusega 1 aastast kuni 2 aastani (noored tõuhobused, -kaamelid ja -eeslid vanusega 6 kuust kuni 2 aastani) kindlustatakse tasuta.

Lõpuks, kolhoosidele, kel on parimad näitajad tulikahjude vastu võitlemise alal ja kes püstitavad ehitisi tulekindlate katustega, alandatakse hoonete, inventari, seadmete, transpordivahendite, saaduste, toorainete ja materjalide kindlustamisel arvutatud kindlustusmaksete summat kuni 50%.

Põllumajanduslike kultuuride külvide ja loomade vabatahtlik kindlustus.

Kehtivate kindlustusvastutuse normide kohaselt teostatav kohustuslik kindlustus tagab kahjude hüvitamise põllumajanduslike kultuuride ja loomade suhtes ainult kindla miinimumi ulatuses. Seetõttu rakendatakse kohustusliku kindlustuse kõrval ka veel nende objektide vabatahtlikku kindlustamist. See võimaldab külve ja loomi kindlustada nende täie väärtuseni.

Põllumajanduslike kultuuride külve võivad vabatahtlikus korras kindlustada kolhoosid, riiklikud ettevõtted ja asutised, kel on õigus vara vabatahtlikus korras kindlustada (kohaliku tähtsusega ettevõtete abimajandid jt.), samuti kooperatiivsed ja ühiskondlikud organisatsioonid.

Üksikuile kodanikele kuuluvaid külve vabatahtlikus korras ei kindlustata [7].

Kolhooside suhtes on põllumajanduslike kultuuride külvide vabatahtlik kindlustus määralist kindlustust täiendavaks kindlustusvor-

[7] Erandi moodustavad Läti, Leedu ja Moldaavia NSV, samuti Ukraina ning Valge-Vene NSV lääneoblastite üksiktalundid. Neis majandeis teostatakse põllumajanduslike kultuuride vabatahtlikku kindlustamist erieeskirjade alusel. — Toim. märkus.

miks. Riiklike, kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide suhtes esineb see kindlustus iseseisva vormina, kuna määraline kindlustus nimetatud organisatsioonidele ei laiene.

Põllumajanduslike kultuuride saagi väärtuse määramise aluseks võetakse antud majandi kolme viimase aasta keskmine saak, hinnatud riiklikes jaehindades [8].

Kolhoosidel on õigus kindlustada külve vabatahtlikus korras saagi täie väärtuse ja kohustusliku kindlustuse korras kindlustatud külvide vastutusnormide vahe piirides.

Teised organisatsioonid, kellele määraline kindlustus ei laiene, võivad põllumajanduslikke kultuure kindlustada antud majandi viimase kolme aasta keskmise saagi väärtuse piirides [9].

Loomade vabatahtlik kindlustus erineb külvide vabatahtlikust kindlustusest selle iseärasusega, et ta laieneb ka kolhoosnikuile ja teistele kodanikele kuuluvaile loomadele. Muus osas teostatakse seda kindlustust samadel alustel nagu külvide vabatahtlikku kindlustustki [10].

Loomade väärtuse hindamisel võetakse aluseks kas liha riiklikud jaehinnad (näiteks veiste ja sigade osas) või kohaliku kolhoositurg ja vabariikide ministrite nõukogude või oblastite (kraide) täitevkomiteede poolt kindlaksmääratud kokkuostu-piirhinnad (näiteks hobuste osas). Mõnede loomaliikide kindlustamisel määratakse kindlustussumma kindlate vastutusnormide järgi, mille aluseks on võetud kindlustusobjekti antud liigi keskmine väärtus [11].

Muud riikliku varakindlustuse liigid.

Riikliku elamufondi kindlustus moodustab omaette varakindlustusliigi. See kindlustus on kohustuslik ja hõlmab kõiki riiklike ette-

[8] Kui riiklikud jaehinnad pole kindlaks määratud, arvutatakse saagi väärtus riiklike kokkuostu- või varumishindade järgi. — Toim. märkus.

[9] Riikliku kindlustuse organitel on õigus põllumajanduslike kultuuride vabatahtlikul kindlustamisel kindlustussummat piirata. Tegelikult kindlustataksegi teraviljakultuure 50%, köögiviljakultuure 30% ja viljapuu-, marja- ja viinamarjaaedade saake 40% piirides loodetava saagi väärtusest (kaasa arvatud kohustusliku kindlustuse vastutus). — Toim. märkus.

[10] Peale kohustuslikule kindlustamisele kuuluvate loomaliikide võivad kolhoosid ja teised organisatsioonid vabatahtlikus korras kindlustada veel karusloomi, küülikuid, kodulinde (hanesid, parte, kanu ja kalkuneid) ja mesilasperesid. — Toim. märkus.

[11] Hobuseid, veiseid ja sigu kindlustatakse objekti väärtuse piirides individuaalhinde järgi. Lambaid, kitsi, küülikuid, karusloomi, kodulinde ja mesilasperesid kindlustatakse kindlate vastutusnormide piirides. — Toim. märkus.

võtete, asutiste ja organisatsioonide ning kohalike nõukogude valduses olevaid elamuid ühes juurdekuuluvate majanduslike ehitistega, nii neid, mis on valdajate vahetul majandamisel, kui ka neid, mis on kasutamisel üksikute kodanike või eraorganisatsioonide käes rendi või mõnel muul alusel [12]. Selle kindlustuse eest tasutakse makseid eraldi kehtestatud tariifi järgi, mille määrad on diferentseeritud linna- ja maa-asulate järgi ning sõltuvalt ehitiste iseloomust (kivi- ja muud ehitised) [13].

Järgmiseks varakindlustusliigiks on ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide vara vabatahtlik kindlustus tule vastu. Vabatahtlikul alusel kindlustatakse kohalikul eelarvel olevate asutiste ja organisatsioonide vara: kohalike nõukogude ja nende alluvuses olevate ettevõtete ja organisatsioonide, kohalikul eelarvel olevate koolide, haiglate, klubide, puhkekodude ja teiste asutiste ning organisatsioonide vara; sama kindlustusliigi järgi võivad kindlustada oma vara ka tarbijate-, tööndusliku ja invaliidide kooperatsiooni, ametiühingu- ja teised ühiskondlikud organisatsioonid.

Sel kindlustusliigil on väga suur rahvamajanduslik tähtsus. Asi seisab selles, et kohalikust eelarvest (eriti aga väikeste linnade ja alevite eelarvetest) on väga raske hüvitada loodushädadest põhjustatud kahjusid [14]. Niisamuti võib see olla üle jõu käiv üksikuile tarbijate- ja tööndusliku kooperatsiooni organisatsioonidele jne.

Kõigi mainitud organisatsioonide olukord erineb selles suhtes väga liidueelarvest ja liiduvabariikide vabariiklikest eelarveist finantseeritavate ettevõtete ja asutiste olukorrast, kuna viimaseil on võimalik saada vahetut abi kahjude katmiseks riigilt.

---

[12] Kohalike nõukogude elamuorganite poolt kodanikele rendile antavad väikesed elamud ja usuliste organisatsioonide kasutuses olevad kirikud ja muud taolised ehitised. — Toim. märkus.

[13] Riikliku elamufondi objektid kindlustatakse bilansi- (inventeerimis-) hinde järgi ilma kulumi (amortisatsiooni) arvestamiseta. Kindlustusvõtjateks on majavalitsused või riiklikud asutised ja ettevõtted, kui viimased majandavad elamuid vahetult.

Kooperatiivseile ja ühiskondlikele organisatsioonidele kuuluv elamufond kindlustatakse ainult vabatahtlikus korras. — Toim. märkus.

[14] See nõuaks kogu kohalike eelarvete laiaulatusliku võrgu tarvis erireservide loomist, mis ei ole rahvamajanduse seisukohalt otstarbekohane: 1) suured summad, mis neisse reservidesse tuleks mahutada, jääksid mõneks ajaks osaliselt kasutamata, 2) nende summade pihustumine paljude eelarvete vahel ei kindlustaks ikkagi alati vastava kohaliku eelarve reservi arvel loodushädade või õnnetusjuhtumite tagajärjel hävinud või kannatada saanud vara taastamist. — Toim. märkus.

Seoses sellega ongi kohalikul eelarvel olevate asutiste ja organisatsioonide, kohalike majanduslike organisatsioonide ning kooperatiivide tarvis sisse seatud eriliik vabatahtlikku varakindlustust. See ei laiene liidueelarvel ja liiduvabariikide vabariiklikel eelarveil olevaile asutistele ja organisatsioonidele.

Ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide vara vabatahtliku kindlustuse objektideks on: ehitised (välja arvatud riiklikusse elamufondi kuuluvad ehitised), sisseseade, inventar, kaubalis-materiaalsed väärtused (näiteks toorainete tagavarad), transpordivahendid ja põllumajanduslikud noorloomad (alla seda vanust, mille järgi neid kindlustatakse teistes kindlustusliikides). Ehitisi, sisseseadet ja inventari kindlustatakse igasuguses summas, kuid mitte kõrgemalt nende taastamisväärtusest, transpordivahendeid — bilansihinde järgi, kaubalis-materiaalseid väärtusi — kindlustusvõtjate endi poolt määratud summades ja lõpuks loomi — samadel alustel, nagu teostatakse nende vabatahtlikku kindlustamist kolhoosides.

Seoses sellesse kindlustusliiki kuuluvate objektide mitmekesisusega sisaldab kindlustusmaksete tariif suure hulga määrasid. Viimased on kehtestatud üksikute objektide (ehitiste, kaubalis-materiaalsete väärtuste rühmade jne.) järgi. Ehitiste eri kategooriate tarvis on need määrad omakorda diferentseeritud sõltuvalt ehitise majanduslikust otstarbest (tööstushooned, sotsiaal-kultuuriliste asutiste hooned, teatrid jt.). Iga ehitiste tüüp jaguneb kategooriatesse (olenevalt materjalist, millest ehitis on püstitatud); hoonete antud tüübi iga kategooria tarvis on kindlaks määratud oma kindlustusmaksete määr. Ka üksikud kaubalis-materiaalsete väärtuste rühmad on jagatud liikidesse, mille suhtes kohaldatakse erinevaid kindlustusmaksete määrasid.

Sisevetel, maismaal ja õhuteel transporditavate veoste kindlustuskaitse tagamise otstarbel kehtib NSV Liidus erikindlustusliigina veoste kindlustus. See kindlustus on küll vabatahtlik, kuid ulatuslikult levinud.

Nõukogude kindlustus on organiseeritud selliselt, et see tagaks mitte ainult ühiskondliku, vaid ka kodanike isikliku omandi kaitset. Nõukogude riigi eesmärgiks on seejuures kindlustada selle vara kõigi liikide, sealhulgas ka üksikute kodanike koduse vara, säilitamist.

Koduse vara (mööbli, riiete, pesu, jalatsite, õmblusmasinate, jalgrataste, muusikariistade, maalide, raamatute, toiduainete ja küttepuude tagavarade jne.) kindlustamiseks on ette nähtud eri

liik vabatahtlikku kindlustust [15]. See kindlustusliik annab kindlustusvõtjaile väga suuri soodustusi. Kui kodust vara kindlustatakse väikestele summadele, näiteks linnades ja alevites kuni 15 000 rublani ühe perekonna või kuni 8000 rublani üksikisiku kohta, siis sõlmitakse kindlustus ilma kindlustusorgani esindaja poolt tehtava vara ülevaatuseta. Maa-asulais kindlustatakse kodust vara ilma ülevaatuseta vastavalt kuni 8000 rublani ühe perekonna ja kuni 5000 rublani üksikisiku kohta. Kindlustusmaksete määrad koduse vara kindlustuse alal on väga soodsad. Linnades moodustavad nad näiteks tulekindla katusega kivihooneis asuvalt koduselt varalt 1 rubla aastas kindlustussumma igalt 1000 rublalt, mittetulekindla katusega puuhooneis asuvalt koduselt varalt aga — 4 rubla. Maal on kindlustusmaksete määrad suurema tuleohu tõttu mõnevõrra kõrgemad.

Soodustatud kindlustusmaksed koduse vara kindlustuse alal teevad selle kindlustusliigi väga kättesaadavaks kõige laiematele elanikkonna ringidele ja on tähtsaks teguriks töötajate materiaalse heaolu kaitsmisel [16].

Varakindlustuse kahjude likvideerimine.

Kindlustusalase töö korraldamise üks tähtsamaid momente on loodushädadest põhjustatud kahjude likvideerimine. Kindlustusorganite ülesandeks sel alal ei ole ainult kahjude suuruse õige määramine ja nende tasumine, vaid eelkõige kindlustusjuhtumi saabumist tinginud põhjuste selgitamine. Kui kahjud tekkisid kindlus-

---

[15] Koduse vara kindlustuse võtjatena esinevad peamiselt kodanikud, kuid samuti ka organisatsioonid, kes võtavad kodanikelt asju pandiks, müügiks, remondiks jne. (pandimajad, komisjonikauplused, pesukojad, parandus- ja õmblustöökojad jt.). Üldreeglina sõlmitakse koduse vara kindlustuse leping pärast kindlustatava vara ülevaatust riikliku kindlustuse organi esindaja poolt. Kodust vara kindlustatakse täies väärtuses vastavalt riiklikele jaehindadele, arvesse võttes tarvitatud esemete kulumit. — Toim. märkus.

[16] Peale mainitute esineb veel kaks vabatahtliku varakindlustuse liiki: 1) kolhooside põllumajandusliku toodangu vabatahtlik kindlustus ja 2) transpordivahendite kindlustus. Esimeses kindlustusliigis võivad olla kindlustusvõtjateks ainult kolhoosid, teises — kohalikul eelarvel olevad asutised ja neile alluvad ettevõtted ning organisatsioonid, kooperatiivsed (kaasa arvatud kolhoosid) ja ühiskondlikud organisatsioonid, samuti ka üksikud kodanikud. Transpordivahendite kindlustuse objektideks on sõidu- ja veoautod, trammivagunid, autobused, mootorrattad, aurikud, purjekad, lennukid ja muud transpordivahendid. — Toim. märkus.

tusvõtja süül, siis riikliku kindlustuse organid kehtivate eeskirjade kohaselt mingit hüvitust ei maksa. Nii ei hüvitata näiteks loomade hukkumisest tekkinud kahjusid, kui loomade lõppemist põhjustas ilmne hooletus nende järele valvamises, halvast söötmisest tingitud looma kurnatud olek, vajalike abinõude mitte tarvitusele võtmine loomade ravimiseks, või kui loomade valdaja ei täitnud veterinaar-eeskirju loomataudi ärahoidmiseks jms.

Niisugusel kahjude tasumise korral on suur tähtsus sotsialistliku omandi kaitsmise eest võitlemisel. See seab asjaomased asutised, ettevõtted ja organisatsioonid ning üksikisikud vajaduse ette võtta tarvitusele kõik abinõud vara kaitseks ja ära hoida õnnetusjuhtumid.

Preventsioonid ja repressioonid.

Sotsialistliku omandi kaitsmise eest peetavas võitluses NSV Liidu riikliku kindlustuse alal on suur tähtsus kindlustusorganite poolt loodushädade ärahoidmiseks ja saabunud häda levimise peatamiseks rakendatavatel abinõudel.

Esimest liiki abinõusid nimetatakse preventsioonideks (tõkestusabinõud), teist liiki — repressioonideks (summutusabinõud).

Preventsioonide ja repressioonide korras finantseeritavateks objektideks on näiteks veterinaarhaiglate, -ambulatooriumide ja -isolaatorite ehitus ja kapitaalremont, tuletõrjekuuride ja -depoode ehitus ja kapitaalremont, tuletõrjeinventari soetamine jms.

Preventsioonideks ja repressioonideks nähakse ette eriassigneeringud 15%-liste eraldamiste arvel kohustusliku määralise kindlustuse makseist.

Need summad antakse oblastite, kraide ja vabariikide (autonoomsete ja oblastilise jaotuseta liiduvabariikide) eelarveisse ning kulutatakse vastavate täitevkomiteede ja ministrite nõukogude poolt kooskõlastatult riikliku kindlustuse organitega tulikahjude ja loomataudide ärahoidmiseks ja nende vastu võitlemiseks.

§ 3. Isikukindlustus NSV Liidus.

Üldiseloomustus.

NSV Liidus rakendatav isikukindlustus kujutab enesest sotsialistliku ühiskonna liikmete kindlustamist surma-, õnnetusjuhtumeist põhjustatud invaliidsuse ja kindla vanuse üleelamise juhuks.

Nõukogude riigis on isikukindlustus üks töötajate eest hoolitsemise paljudest viisidest. Selle põhiliigiks on vabatahtlik isikukindlustus. Sotsiaalkindlustuse ja -hoolduse korras riigilt saadava põhilise abi kõrval võivad kõik töötajad ennast ja oma perekonda täiendavalt materiaalselt kindlustada vabatahtliku elu- ja õnnetusjuhtumeist põhjustatud töövõimekaotuse kindlustuse teel.

Vabatahtliku isikukindlustuse kõrval kehtib kohustuslik isikukindlustus. Seda rakendatakse reisijate kindlustuse kujul.

Kodanike vabatahtliku isikukindlustuse korraldus on kindlaks määratud NSVL RKN-i 13. detsembri 1947. a. määrusega.

Vabatahtliku isikukindlustuse põhiliigiks on sega-elukindlustus (surma-, invaliidsus- ja üleelamisjuhuks). Selles liigis sõlmitakse kindlustusi isikutega 16 kuni 60 aasta vanuses kindlustatava isiku 50-, 55-, 60- või 75-aastaseks saamiseni või 10, 15 või 20 aasta peale.

Sega-elukindlustuse järgi maksab Riiklik Kindlustus kindlustatule välja kindlustussumma, kui viimane elab kindlustuslepingus kindlaksmääratud tähtajani või vanuseni. Juhul, kui kindlustatu sureb lepingu kehtivuse ajal, makstakse kindlustussumma välja tema perekonnale või teistele kindlustatu poolt määratud soodustatuile. Lõpuks, kindlustussumma makstakse kindlustatule välja ka sel juhul, kui ta lepingu kehtivuse ajal invaliidistub õnnetusjuhtumi tagajärjel. Viimasel juhul maksavad kindlustusorganid kindlustatule välja kas osa kindlustussummast või terve kindlustussumma, vastavalt jäädava töövõimekaotuse protsendile [17].

Invaliidsuse saabumise puhul tehtavad väljamaksed ei vabasta riikliku kindlustuse organeid terve kindlustussumma väljamaksmisest kindlustatule, kui viimane elab kindlustuslepingus kindlaksmääratud tähtajani või vanuseni, samuti ka mitte selle summa väljamaksmisest kindlustatu perekonnale või teistele soodustatuile, kui kindlustatu sureb kindlustuslepingu kehtivuse ajal.

Sega-elukindlustuse tariifid diferentseeruvad sõltuvalt kindlustusvõtja vanusest ja tähtajast, mille peale kindlustusleping sõlmitakse. Kindlustusmaksed arvutatakse kindlustussumma igalt 1000 rublalt.

---

[17] Täieliku jäädava töövõimekaotuse korral makstakse kindlustatule välja terve kindlustussumma. Kui kindlustatu kaotab oma töövõimest õnnetusjuhtumi tagajärjel 30%, makstakse talle välja 30% kindlustussummast jne. — Toim. märkus.

Õnnetusjuhtumist põhjustatud invaliidsuse saabumisel võib kindlustatut kas täielikult vabastada kindlustusmaksete edasisest tasumisest või vähendada talle maksete määra poole võrra [18].

Teiseks vabatahtliku isikukindlustuse liigiks on sega-elukindlustus ühes pensioni maksmisega kindlustatu surma korral. Pensionikindlustus on rajatud samadele põhimõtetele nagu sega-elukindlustuski, erinedes viimasest ainult sellega, et soodustatuile makstakse kindlustatu surma korral peale kindlustussumma veel pensioni igal aastal 10% suuruses kindlustussummast kuni kindlustuslepingu tähtaja lõpuni [19]. Selles kindlustusliigis on kindlustusmaksete tariif mõnevõrra kõrgem sega-elukindlustuse tariifist.

Nimetatud kindlustusliikide kõrval kehtib veel lihtsustatud sega-elukindlustus surma-, invaliidsus- ja üleelamisjuhuks. Selliseid kindlustusi sõlmitakse 15 või 20 aasta peale ilma kindlustusvõtja arstliku läbivaatuseta, kuid mitte suuremale summale kui 6000 rubla [20]. Kindlustusmaksete tariif on selles kindlustusliigis madalam.

Lõpuks esineb veel kaks lihtsamat kindlustusliiki, nimelt: kindlustus surma- ja õnnetusjuhtumitest põhjustatud töövõimekaotuse juhuks (1 kuni 20 aasta peale) ja kindlustus õnnetusjuhtumite vastu.

Kõigis nimetatud isikukindlustuse liikides sõlmitakse kindlustused kindlaks tähtajaks.

---

[18] Kindlustatu vabastatakse kindlustusmaksete edasisest tasumisest, kui ta on kaotanud üle 50% oma töövõimest; töövõimekaotuse korral 30—50%-ni vähendatakse maksete määra poole võrra. Ainult suhteliselt väikese töövõimekaotuse puhul (kuni 30%) jätkab kindlustusvõtja preemiate maksmist endisel määral. — Toim. märkus.

[19] Pensionikindlustusega täiendatud sega-elukindlustus erineb harilikust sega-elukindlustusest veel sellega, et kindlustatu surma korral (kui see leiab aset pensionikindlustuse lepingu kehtivuse ajal) makstakse välja pool kindlustussummast, ülejäänud osa kindlustussummast aga pensionikindlustuse lepingu tähtaja lõpul. — Toim. märkus.

[20] Kindlustussumma kõigub selles kindlustusliigis ühe poliisi järgi 800 kuni 1200 rublani, sõltuvalt kindlustusvõtja vanusest ja kindlustustähtajast; iga isik võib kindlustada end mitte rohkem kui 5 poliisi järgi. Säärane kindlustussummade määra piiramine on tingitud arstliku läbivaatuse puudumisest. Kõigis teistes vabatahtliku isikukindlustuse liikides määratakse kindlustussumma kindlustusvõtja soovil kokkuleppel Riikliku Kindlustusega. — Toim. märkus.

Peale loeteldud kindlustusliikide seati 1947. aastal sisse veel üks uus kindlustusliik, nimelt eluaegne (tähtajata) kindlustus surma- ja õnnetusjuhtumeist põhjustatud töövõimekaotuse juhuks. Selles kindlustusliigis jäävad töötajad kindlustatuiks kuni elu lõpuni. Kindlustuslepingu järgi tasumisele kuuluvad kindlustusmaksed võib kindlustusvõtja tasuda oma valikul kas 10 või 20 aasta jooksul või aja jooksul kuni kindlustatu 85 aasta vanuseni jõudmiseni.

Kindlustusmaksete üldsuurus kindlustussumma (kindlustusvastutuse) igalt 1000 rublalt kogu kindlustustähtaja eest on seejuures seda väiksem, mida lühem on tähtaeg, mille kestel kindlustusmaksed tasutakse. Kindlustusmaksete summa on kõige väiksem, kui kindlustusvõtja tasub need 10 aasta jooksul. Niisugust soodustust annab Riiklik Kindlustus kindlustusvõtjaile seoses sellega, et kindlustusmaksete tasumisel lühema aja jooksul jäävad neist laekuvad rahasummad pikemaks ajaks Riikliku Kindlustuse käibesse.

Eluaegse kindlustuse järgi maksab Riiklik Kindlustus kindlustatu surma korral kindlustussumma välja poliisis tähendatud soodustatuile. Õnnetusjuhtumist põhjustatud töövõimekaotuse saabumisel maksab Riiklik Kindlustus kindlustatule välja nii mitu protsenti kindlustussummast, kui mitme protsendi võrra ta kaotas jäädavalt töövõime. Sõltumata viimastest väljamaksetest maksab Riiklik Kindlustus kindlustatu surma korral välja tema poolt määratud soodustatuile veel täie kindlustussumma, nagu sega-elukindlustusegi puhul.

Töövõimekaotuse puhul vähendab Riiklik Kindlustus kindlustatule kindlustusmaksete määra või vabastab ta täielikult edaspidistest maksetest.

Kui kindlustatu kaotas töövõime pärast seda, kui ta oli kogu kindlustusmaksete summa ära maksnud, tagastab Riiklik Kindlustus talle vastava osa sissemaksetest.

See uus kindlustusliik annab kindlustatuile väga suuri paremusi ja soodustab isikukindlustuse edasiarenemist.

Reisijad kindlustatakse teelviibimise ajaks kohustuslikult seadusega kindlaksmääratud summa ulatuses [21]. Kindlustusmakseid võetakse reisijate kindlustuse puhul erilise tariifi järgi piletite müügil.

§ 4. Riikliku kindlustuse korraldus NSV Liidus.

Riikliku kindlustuse korralduse põhimõtted.

Riikliku kindlustuse organite tegevus kulgeb tihedas seoses riigi tegevusega kannatada saanud majandite ja isikute abistamise alal. Riikliku kindlustuse korras toimuva kahjude likvideerimise kõrval annab riik kannatada saanud majandeile ulatuslikku abi riigi üldistest ressurssidest. Viljaikalduse puhul näiteks varustab riik elanikkonda leivaga, vabastab teda maksudest jne. Erijuhtudel, suurte loodushädade puhul, annab riik kannatanuile oma reservidest otsest abi, peale kahjude hüvitamise riikliku kindlustuse organite poolt. See leidis aset näiteks 1924. aastal, kui Leningradi linna tabas tohutu üleujutus, mis tekitas kahjusid kümnete miljonite rublade ulatuses. Üldreeglina aga kaetakse loodushädadest põhjustatud kahjud riikliku kindlustuse summadest.

Riiklik kindlustus on organiseeritud isemajandamise alusel. See tähendab, et kõik kulud, mis on seotud kindlustusorganite tegevusega, kaetakse laekuvaist kindlustusmakseist. Neist vahendeist hüvitatakse esmajärjekorras kindlustuskahjud ja kaetakse kindlustusaparaadi ülalpidamise ning kindlustusalase töö läbiviimise kulud. Edasi tehakse neist eraldamisi preventsioonideks ja repressioonideks. Lõpuks, seoses sellega, et üksikuil aastail võib kindlustusasjanduse alal esineda tasumisele kuuluvate kahjude ulatuses suuri kõikumisi, tuleb kindlustusmaksete arvel luua ka reservfondid.

Reservfondid luuakse 50%-liste eraldamiste teel akumulatsioonidest, mis riikliku kindlustuse organid on saanud oma tulude ja kulude vahena. Akumuleeritavad reservfondid mahutatakse riigilaenudesse.

---

[21] Kindlustussumma iga reisija kohta on kindlaks määratud 3000 rublale, mis makstakse kindlustatule välja, kui ta saab teelviibimise ajal õnnetusjuhtumi tagajärjel surma või kaotab jäädavalt töövõime. Osalise töövõimekaotuse puhul makstakse välja osa kindlustussummast, vastavalt kindlustatu töövõimekaotuse protsendile. — Toim. märkus.

Ülejäänud 50% akumulatsioonidest kannab Riikliku Kindlustuse Peavalitsus liidueelarvesse kasumieraldiste korras.

Riikliku kindlustuse organite tulud ja kulud ja nende organite vahekord eelarvega määratakse kindlaks riikliku kindlustuse finantsplaaniga. Lühendatult võib kujutada seda plaani järgmiselt:

Riikliku kindlustuse finantsplaan (skeem).

Vahendite allikad	Vahendite suunamine
1. Laekumised kindlustusmaksetest (üksikute kindlustusliikide järgi)	1. Kahjude hüvitamine
2. Protsendid jooksvatelt kontodelt	2. Ennetusüritusteks eraldatavad summad
3. Riikliku Kindlustuse vahendid Riigipanga kontodel aasta algul	3. Kindlustusasjanduse haldamise kulud
	4. Riigieelarvesse kantavad kasumieraldised
	5. Riigilaenuobligatsioonide ostmine
	6. Muud kulud
	7. Riikliku Kindlustuse vahendid Riigipanga kontodel aasta lõpul

Riikliku kindlustuse aparaat.

Riikliku kindlustuse asutiste süsteemi kõrgeimaks organiks on NSVL Rahandusministeeriumi juures asuv NSV Liidu Riikliku Kindlustuse Peavalitsus. Liidu- ja autonoomsetes vabariikides, kraides, oblastites ja reas suurtes (vabariikliku alluvusega) linnades on Riikliku Kindlustuse valitsused. Rajoonides ja linnades viivad kogu kindlustusalast tööd läbi rajooni ja linna kindlustusinspektuurid [22]. Viimased teevad kindlustusoperatsioone, vormistavad lepinguid, selgitavad kahjusid, maksavad välja kindlustushüvitusi ja valvavad kindlustusmaksete õigeaegse tasumise järele.

---

[22] Rajoonilise jaotusega linnades jagunevad linna kindlustusinspektuurid veel linnasisesteks rajooni kindlustusinspektuurideks. — Toim. märkus.

Kindlustusinspektuuride juures töötavad kindlustusagendid, kelle põhiline töö seisneb vabatahtlike elu- ja koduse vara kindlustuste sõlmimises.

Kindlustusorganite töö on rajatud avalikkuse laiaulatuslikule kaasatõmbamisele. Kolhoosides ja asulates luuakse erisignaalpostid. Viimaste ülesandeks on valvata kindlustatud vara õige hoidmise ja ettevaatusabinõude rakendamise järele. Kindlustusjuhtumite saabumise puhul abistavad signaalpostid kindlustusorganeid kahju tekkimise põhjuste selgitamisel ja kahju suuruse kindlakstegemisel.

Teiseks kindlustusalase aktiivi organiseerimise kujuks on ühiskondlike kindlustusinspektorite rakendamine. Viimased on koosseisuliste kindlustusinspektorite otsesteks abilisteks. Nad aitavad läbi viia kindlustusobjektide arvelevõtmist ja soodustuste kohaldamist ning teevad selgitustööd elanikkonna hulgas.

Kindlustusorganid täidavad oma töö alal erandlikult vastutusrikkaid ülesandeid võitluses sotsialistliku omandi kaitsmise eest. Eriline tähtsus on selles suhtes kindlustatud vara õige käitlemise kontrollil ja kahjude likvideerimise töö heal korraldusel. Kindlustusorganid peavad hoolikalt selgitama kahjude põhjused ja keelduma kahjude hüvitamisest, kui need on tekkinud kindlustusvõtja süül. Sellest reeglist mittekinnipidamist tuleb hinnata kui hooletuse soodustamist sotsialistliku omandi hoidmisel. Samal ajal ei tohi kindlustusorganid lubada aga ka hoolimatut, bürokraatlikku suhtumist kindlustusvõtjatesse, põhjendamatut keeldumist kahjude hüvitamisest.

Kindlustusalase aktiivi laiaulatuslikul kaasatõmbamisel on seetõttu kindlustustöö õigele korraldamisele eriline tähtsus.

Kindlustusorganid täidavad kindlustusalase töö sooritamisel ühtlasi vastutusrikkaid rahandusalaseid ülesandeid. Kindlustusmaksed on üks elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise vorme ja etendavad tähtsat osa elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansis. Nende maksete mobiliseerimise plaanide täielik täitmine on seetõttu elanikkonna rahaliste tulude ja kulude tasakaalustamise seisukohalt suure tähtsusega.

XIII peatükk.

NSV Liidu eelarvesüsteem.

§ 1. NSV Liidu riigieelarve.

NSV Liidu riigieelarve mõiste.

NSV Liidu riigieelarve on Nõukogude riigile tema funktsioonide täitmiseks vajalike rahaliste ressursside mobiliseerimise ja kasutamise plaan.

NSV Liidu riigieelarvesse kantakse ühelt poolt kõik rahandussüsteemi laekuvad põhilised maksed, teiselt poolt aga finantseeritakse eelarvest põhiliselt rahvamajandust ja sotsiaal-kultuurilisi üritusi ja kaetakse tervenisti kõik riigikaitse finantseerimise ja riigi haldamise kulud. Riigieelarvesse laekuvad riikliku kindlustuse organite reservsummad ja hoiukassade hoiuste jäägid, mis mahutatakse riigilaenudesse; riigieelarvesse lülitatakse lõpuks tervenisti ka sotsiaalkindlustuse eelarve.

Riigieelarve on seetõttu põhiline finantsplaan, mis kindlustab rahvatulu jaotamise vastavalt rahvamajandusplaanile. Selles seonduvad vastastikku majandusharude tulude ja kulude bilansid, sotsialistliku kultuuri, halduse ja riigikaitse finantseerimise plaanid ning elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss.

Riigieelarve määrab kindlaks riigi tuludesse kantavad sotsialistlike ettevõtete maksed, üksikute majandusharude ja ettevõtete finantseerimise ulatuse ning majanduslike organisatsioonide tegevuse finantsrežiimi, aidates kaasa isemajandamise ja kokkuhoiurežiimi tugevdamisele.

Riigieelarve on samuti tähtsaks rahvamajandusharude ja ettevõtete plaanide täitmise ja ületamise mõjustamise vahendiks.

Eelarve täitmise käigus kontrollitakse kavakindlalt ettevõtete, organisatsioonide ja asutiste tegevust.

Eelarve tähtsus riigi tegevuse kindlustamisel rahaliste ressurssidega ja majanduslike plaanide täitmise mõjustamise vahendina tõuseb veelgi enam seeläbi, et NSV Liidu riigieelarve põhilised vahendid moodustuvad sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide ning elanikkonna kohustuslikest makseist.

NSV Liidu riigieelarve seadusena.

NSV Liidu riigieelarve kinnitatakse tema määratu suure poliitilise ja rahvamajandusliku tähtsuse tõttu iga aasta NSVL Ülemnõukogu poolt seadusena.

Seadusjõu andmine eelarvele suurendab veelgi enam tema osa põhilise riikliku finantsplaanina. See rõhutab kõigi eelarvesse mobiliseeritavate sotsialistlike ettevõtete tulude ja elanikkonna maksete plaanide kohustuslikkust, tugevdab finantsdistsipliini. Teiselt poolt määratakse seadusandlikus korras kindlaks ka ülesanded, milleks eelarvelisi vahendeid assigneeritakse; nende summade igasugune kasutamine muuks otstarbeks on seaduserikkumine. Eelarve kinnitamine seadusena tõstab tunduvalt kõigi ettevõtete ja organisatsioonide vastutust eelarveliste ressursside säästliku ja otstarbekohase kasutamise eest.

Nõukogude eelarve erinevus kapitalistlike riikide eelarvetest.

Nõukogude eelarve erineb põhjalikult kapitalistliku riigi eelarvest. Ta erineb sellest eelkõige oma klassisisu seisukohalt.

Nõukogude riigi eelarve oli Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest sotsialistliku ülesehituse teostamise, kapitalistlike elementide vastu võitlemise ning Nõukogude riigi kaitsevõime tugevdamise abinõuks. Kapitalistliku korra juures on riigieelarve eesmärgiks kodanluse ülevõimu kindlustamine ja maailma ümberjaotamise pärast peetavate imperialistlike sõdade finantseerimine.

Kapitalistliku riigi eelarve vahendid kasutatakse, erinevalt nõukogude eelarvest, ebaproduktiivseteks otstarveteks. Kapitalistliku riigi eelarve kulud ei lähe majanduse arendamiseks, vaid kodanliku riigi parasiitliku aparaadi ülalpidamiseks ja sõjalisteks eesmärkideks. Kulude kasv kutsub esile ühtlasi töötajatel lasuvate maksude suurenemise.

Seepärast, kui nõukogude eelarve soodustab rahvamajanduse ja kultuuri arenemist rahva huvides, töötajate heaolu tõusu, siis

kapitalismi tingimustes langevad eelarve kulud laiadele rahvamassidele raske koormana.

Nõukogude eelarve on lõpuks plaanilise iseloomuga. NSV Liidu eelarve kasv määratakse kindlaks riigi poolt kehtestatud rahvamajandusplaaniga. Kapitalismi tingimustes toimub eelarve kasv kapitalistliku ühiskonna vastuolude stiihilise arenemise baasil; eelarve kasvu põhjustab klassivõitluse ja kapitalistlike maade vahelise võitluse teravnemine, mille tagajärjeks on relvastumise üha suurenev võidujooks.

§ 2. NSV Liidu eelarvesüsteem.

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika ja NSV Liidu eelarvekorraldus.

NSV Liídu eelarvesüsteemi kujunduse määrab tervenisti Nõukogude Liidu riiklik korraldus.

Nõukogude Liit on paljurahvuseline riik, mille rajas vene töölisklass kommunistliku partei juhtimisel Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusena.

Oktoobrirevolutsioon lõi NSV Liidu rahvaste arenemiseks sootuks uued tingimused. Tsarismist rõhutud mittevene rahvused, keda tsarism hoidis vaimupimeduses ja mahajäämuses, said riikliku iseseisvuse, täieliku üheõiguslikkuse ja avarad võimalused rahvusliku majanduse ja kultuuri arendamiseks. Vene rahvas andis suurt abi rahvusvabariikidele nende põlise mahajäämuse, mille oli põhjustanud vene tsarismi rõhumispoliitika, likvideerimisel.

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika kindlustas suure vastastikuse sõpruse rahvaste vahel, kelle vabatahtliku ühinemise alusel võrsus võimas Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit.

„Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit," lausub Konstitutsiooni paragrahv 13, „on liitriik, mis on moodustatud vabatahtliku ühinemise alusel üheõiguslikest nõukogude sotsialistlikest vabariikidest."

Vastavalt sellele riiklikule korraldusele jaguneb ka NSV Liidu riigieelarve lülideks. Esimeseks niisuguseks lüliks on liidueelarve.

Nõukogude Liidu riigivõimu- ja riigihaldusorganite käsutuses oleva liidueelarve kujundamine kindlustab kõigi maa finantsressursside nõutava ühendamise liiduvabariikide üldiste majanduslike ja poliitiliste ning maa sõjalise kaitse ülesannete täitmiseks. Liidueelarve summadest finantseeritakse üleliidulise tähtsusega üritusi

rahvamajanduse (näiteks rasketööstuse põhiharude finantseerimine) ja transpordi alal, tähtsamaid üritusi kultuuri alal ja riigikaitset.

Peale selle osutab NSV Liit liidueelarve summadest ulatuslikku abi liiduvabariikidele nende rahvusliku majanduse ja kultuuri arendamisel.

Üheaegselt liidueelarvega on aga ka liiduvabariikide vabariiklike eelarvete kujundamine vajalik. Need eelarved moodustavad NSV Liidu eelarvesüsteemi teise lüli. NSV Liidu konstitutsioon määrab kindlaks funktsioonid, mis on antud Liidu võimkonda. Väljaspool nende funktsioonide piire teostab iga liiduvabariik riigivõimu iseseisvalt suveräänse riigina. Seepärast peavad tema käsutuses olema ka kindlad finantsressursid. Igal liiduvabariigil peab olema üldise rahvamajandusplaani ja selle põhjal koostatud liiduvabariigi majanduse arendamise plaani piires ühtaegu võimalus neid ressursse iseseisvalt kasutada. Kõik see saavutataksegi NSV Liidu riigieelarve koostisse kuuluvate liiduvabariikide eelarvete kujundamisega.

Kui liiduvabariikidel ei oleks iseseisvat eelarvet, siis peaksid nad iga kulutuse puhul pöörduma NSV Liidu valitsuse poole vajalike assigneeringute ja kulude tegemise loa saamiseks. See piiraks tunduvalt nende poliitilist ja majanduslikku iseseisvust. Vabariiklike eelarvete kujundamine on seepärast liiduvabariikide riikliku iseseisvuse kindlustamise, leninlik-stalinliku rahvuspoliitika teostamise üks tähtsamaid tingimusi.

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika tähendab rahvusliku majanduse ja kultuuri arendamise avarate võimaluste andmist kõigile Nõukogude Liidus elavaile rahvastele; ta kindlustab kõik need arenemistingimused mitte ainult liiduvabariikidele, vaid ka üksikuile rahvuslikele piirkondadele. Seetõttu luuakse liiduvabariikide koostises autonoomsed vabariigid ja autonoomsed oblastid, millel on stalinliku konstitutsiooni kohaselt samuti oma iseseisev eelarve. Need eelarved lülituvad kohalike eelarvete, s. o. kohalike nõukogude eelarvete süsteemi.

Demokraatliku tsentralismi printsiip halduses ja NSV Liidu eelarvekorraldus.

Kohalike eelarvete olemasolu on tingitud sellest, et Nõukogude Liidu eelarvekorraldus väljendab demokraatliku tsentralismi printsiipi, millele rajaneb kogu nõukogude riigihalduse süsteem. Demo-

kraatlik tsentralism tähendab esiteks kohalike võimuorganite (kohalike nõukogude) kõige laiemat osavõttu riigi haldamisest Nõukogude riigi keskorganite tsentraliseeritud juhtimisel. Riigivõimu keskorganid, juhtides kohalike organite tegevust, suunavad kohalike nõukogude ja viimaste poolt ühendatavate laiade töötajate masside loova isetegevuse kommunismi ülesehitamisele. Kohalikud nõukogud teevad keskorganite juhtimisel suurt tööd hariduse, tervishoiu ja sotsiaalkindlustuse, samuti kohaliku majanduse (kohaliku tööstuse, kaubanduse jne.) arendamisel ja töötajate elutarbeliste vajaduste rahuldamisel (korraldades näiteks vesivarustust, linna transporti, korteriolude paremaks muutmist jne.).

Teiseks demokraatliku tsentralismi jooneks on, et riigivõimu keskorganid teostavad suure osa üleriigilistest üritustest kohalike nõukogude kaudu. Niisuguste tingimuste juures kohalikud nõukogud ei lahenda töötajate masside laiaulatuslikul osavõtul mitte üksnes kohaliku majanduse ja elanikkonna kultuurilis-elutarbelise teenindamise ülesandeid (koolide, haiglate, elamumajanduse haldamise jne. alal), vaid võtavad aktiivselt osa ka üleriigiliste ürituste ja plaanide täitmisest.

Halduse organiseerimine demokraatliku tsentralismi printsiipide alusel, kogu elanikkonna laiaulatuslik kaasatõmbamine riigi haldamisele loob nõukogude riikliku korra erandliku kindluse. Neid halduse organiseerimise printsiipe oli võimalik Nõukogude Liidus teostada seetõttu, et Nõukogude riik on tööliste ja talupoegade riik, kus võim ei ole käputäie kurnajate — mõisnike ja kapitalistide — käes, vaid kuulub rahvale töörahva saadikute nõukogude näol.

Kohalike nõukogude tegevuse hoogus arendamine kohaliku majanduse ja kultuuri alal on samuti võimalik üksnes tingimusel, et igal kohalikul nõukogul on oma iseseisev eelarve.

Stalinlik konstitutsioon, kinnistades ja laiendades demokraatliku tsentralismi printsiipe halduses, määrab seetõttu kindlaks iga kohaliku nõukogu õiguse iseseisvale eelarvele.

Kohaliku halduse süsteem NSV Liidus koostub järgmistest lülidest. Kõik põhilised liiduvabariigid on jaotatud oblastiteks või kraideks, mida haldavad oblastite (kraide) töörahva saadikute nõukogud. Oblastid ja kraid jagunevad rajoonideks, mille eesotsas seisavad rajoonide nõukogud. Väikestel liiduvabariikidel ei ole oblastilist või krailist jaotust (näiteks Aserbaidžani NSV, Armeenia NSV). Rajoonide nõukogud alluvad sel juhul vahetult liidu-

vabariikidele. Mõnikord ühendatakse oblastite ja kraide piires rajoonide rühmad ringkondadeks, mida juhivad ringkondade nõukogud.

Mõnedes vabariikides kehtib ringkondliku ja rajoonilise jaotuse asemel jaotus maakondadeks ja valdadeks.

Kohaliku halduse alamastme lülideks on linnade[1] ja alevite (töölis-, suvitus- ja kuurortalevite) nõukogud ja külanõukogud.

Vastavalt kohaliku halduse kehtivale korraldusele on Nõukogude Liidus kohalike eelarvete liigid järgmised: 1) oblastite (kraide) eelarved, 2) ringkondade eelarved, 3) maakondade eelarved, 4) rajoonide eelarved, 5) valdade eelarved, 6) linnade, alevite ja külade eelarved.

Kogu see kohalike eelarvete süsteem ühes autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite eelarvetega moodustab NSV Liidu riigieelarve kolmanda põhilüli. NSV Liidu riigieelarve jaguneb niisiis kolmeks põhilüliks: 1) liidueelarve, 2) liiduvabariikide vabariiklikud eelarved, 3) kohalikud eelarved ja autonoomsete vabariikide ning autonoomsete oblastite eelarved.

NSV Liidu riigieelarve struktuur.

NSV Liidu eelarvesüsteemi kõik eespoolloeteldud lülid — alates külanõukogu eelarvest kuni liidueelarveni — ühendatakse NSV Liidu riigieelarveks. Linna-, alevi- ja külanõukogude eelarved ühendatakse koos rajoonieelarvega rajooni koondeelarveks. Need rajoonide eelarved ühendatakse omakorda koos oblastieelarvega oblasti koondeelarveks. Samas korras kujundatakse autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite koondeelarved.

Liiduvabariikides moodustatakse vabariigi kohalike eelarvete ühtne koond. Viimane ühendatakse seejärel vabariikliku eelarvega (vabariiklike võimuorganite eelarvega) vabariigi riigieelarveks.

Liidueelarve (Liidu võimuorganite eelarve) kujundab koos liiduvabariikide riigieelarvetega NSV Liidu riigieelarve.

---

[1] Suured linnad on rajoonidest eraldatud ja alluvad oblastite (kraide) nõukogudele iseseisvate rajoonide õigustega. Kõige suuremad keskused, nagu Moskva, Leningrad, Harkov jt., on eraldatud oblastitest ja alluvad vahetult vabariikidele.

NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsus.

Kõik mainitud eelarvete liigid kujutavad enesest ühtse eelarvesüsteemi lülisid. NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsus määratakse kindlaks sellega, et kogu NSV Liidu rahandussüsteemil, sealhulgas ka kõigil eelarvesüsteemi lülidel, on ühtne majanduslik alus, milleks on sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omand. Rahandus- ja eelarvesüsteemi arenemist suunab keskuses NSV Liidu valitsus, kohtadel aga — töörahva saadikute nõukogud, kes ehitavad töötajate huvides klassideta kommunistlikku ühiskonda. Keskuses ja kohtadel teostatakse seega ühtset poliitikat, mis on suunatud ühtsele eesmärgile — kommunismi ülesehitamisele. Kogu seda poliitikat teostatakse Nõukogude riigi poolt kehtestatava rahvamajandusplaani alusel, mis määrab kindlaks liidueelarve ja vabariiklike ning kohalike eelarvete kasvu. Kõik see tagabki NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsuse.

Niisugune ühtsus määratakse kindlaks samuti ka NSV Liidu eelarvesüsteemi enese korraldusega, mis on tervelt üles ehitatud demokraatliku tsentralismi põhimõttel. NSV Liidu eelarvesüsteemi korralduse alused määrab Liit. NSV Liidu kõrgeimate organite pädevusse kuulub stalinliku konstitutsiooni kohaselt vabariiklike ja kohalike eelarvete kujundamiseks minevate maksude kinnitamine. Seega pole võimalik määrata ühtki maksu, kui selleks pole Liidu kõrgeimate organite luba. Niisama määrab Liit üksikute eelarvete vahelise tulude ja kulude jaotuse alused. NSVL Ülemnõukogu kinnitab lõpuks NSV Liidu riigieelarve, mille koostisse kuuluvad nii liidueelarve kui ka liiduvabariikide ja kohalike nõukogude eelarved. Sellel on määratu suur tähtsus. Vabariiklike ja kohalike eelarvete projektid koostavad vabariigid ja kohalikud nõukogud. NSVL Ülemnõukogu kinnitab, nagu allpool selgitame, NSV Liidu riigieelarve seaduses nende projektide põhjal vabariiklike ja kohalike eelarvete plaanilise mahu, määrates kindlaks nende tulude koostise ja eelarveliste kulude suunamise. Sellega saavutatakse üksikute eelarveliikide omavaheline ja kogu NSV Liidu riigieelarve kui terviku täielik seos rahvamajandusplaaniga.

Eelarvete plaanilisest mahust lähtudes koostavad vabariigid ja kohalikud täitevkomiteed lõplikud eelarveprojektid, mille kinnitavad vastavad nõukogud.

Üksikute eelarvesüsteemi lülide osatähtsus NSV Liidu riigieelarves.

NSV Liidu eelarvesüsteemis etendab peamist osa liidueelarve. Seda näitavad kujukalt järgmised andmed NSV Liidu 1947. aastaks kinnitatud riigieelarve kulude kohta (miljard. rbl.-des) [2]:

	Summa	%
Liidueelarve	291,8	78,0
Liiduvabariikide vabariiklikud eelarved	26,6	7,2
Kohalikud eelarved ja autonoomsete vabariikide eelarved	55,7	14,8
	374,1	100,0

Peamine osa vahendeist koondatakse liidueelarvesse, millest ühtlasi finantseeritakse sotsialistliku ülesehitustöö põhilisi ülesandeid. Selline liidueelarve seisund kindlustab tema reguleeriva osa teiste eelarvete suhtes ja tugevdab NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsust.

Kohalike eelarvete üksikute lülide osatähtsust iseloomustavad järgmised andmed (1945. a. kohalike eelarvete täitmise aruande järgi) (miljard. rbl.-des) [3]:

	Summa	%
ANSV-de vabariiklikud eelarved, kraide ja oblastite eelarved	7,0	21,4
Linnade eelarved	11,4	34,6
Rajoonide eelarved . . .	12,6	38,5
Külade eelarved	1,7	5,5
	32,7	100,0

[2] 1949. a. riigieelarves jagunesid kulud (415 355 milj. rbl.) järgmiselt: liidueelarve 322 932 milj. rbl. ehk 77,8%, liiduvabariikide vabariiklikud eelarved 28 337 milj. rbl. ehk 6,8%, ANSV-de eelarved ja kohalikud eelarved 64 086 milj. rbl. ehk 15,4%. — Toim. märkus.

[3] Kohalike eelarvete kulud moodustasid 1947. a. aruande järgi 62 274 milj. rbl., sellest: ANSV-de vabariiklikud eelarved, kraide ja oblastite eelarved 15 342 milj. rbl. ehk 24,6%, linnade eelarved 21 828 milj. rbl. ehk 35,1%, ringkondade eelarved 1131 milj. rbl. ehk 1,8%, rajoonide eelarved 20 061 milj. rbl. ehk 32,2% ja külade eelarved 3912 milj. rbl. ehk 6,3%. — Toim. märkus.

§ 3. Kulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel.

Kulude jaotuse alused.

Eelarvetevahelise kulude jaotuse määrab funktsioonide jaotus NSV Liidu, liiduvabariikide ja kohalike nõukogude organite vahel. Viimase jaotuse alused on kindlaks määratud stalinliku konstitutsiooniga.

Stalinlik konstitutsioon määrab esmajärjekorras kindlaks funktsioonide jaotuse Liidu ja liiduvabariikide vahel. Rida kõige tähtsamaid rahvamajandusharusid, millel on juhtiv tähtsus (näiteks rasketööstus, transport ja side), on Liidu haldamisel. Teistes rahvamajandusharudes on liiduliste organite juhtimisel ainult tähtsamad ettevõtted, ülejäänud ettevõtteid aga haldavad liiduvabariigid.

Selline funktsioonide jaotus esineb näiteks toiduainetetööstuse, liha- ja piimatööstuse, kergetööstuse ja teiste tööstusharude alal.

Vastavalt Konstitutsiooni §-le 76 kinnitab üleliidulise tähtsusega ettevõtete nimestiku mainitud tööstusharudes NSVL Ülemnõukogu Presiidium. Kõik ettevõtted ja organisatsioonid, mis ei seisa selles nimestikus, kuuluvad vabariiklike või kohalike ettevõtete hulka ja neid finantseeritakse vabariiklikest või kohalikest eelarveist.

Samadel alustel jaotatakse Liidu ja vabariikide vahel ka sotsiaal-kultuurilised asutised ja üritused. Tähtsamad teaduslikud ja meditsiinilised asutised ning kõrgemad õppeasutised on Liidu haldamisel, ülejäänud asutised — liiduvabariikide haldamisel.

Rida üritusi, nagu näiteks kohaliku tööstuse, kommunaalmajanduse (vesivarustus, kanalisatsioon, linna transport jms.), elamumajanduse, alg- ja keskhariduse juhtimine ja haldamine, samuti sotsiaalhoolduse organiseerimine, kuulub ainult liiduvabariikide pädevusse.

Vastavalt säärasele funktsioonide jaotusele Liidu ja liiduvabariikide vahel on kujundatud ka nõukogude riigihalduse süsteem.

Funktsioone, mis kuuluvad ainult Liidu võimkonda, teostavad üleliidulised ministeeriumid. Niisuguste ministeeriumide hulka kuuluvad näiteks kõige tähtsamaid rahvamajandusharusid juhtivad ministeeriumid — söe-, naftatööstuse, elektrijaamade, elektritööstuse, raskemasinaehituse, musta ja värvilise metallurgia, teede-, side-, väliskaubanduse jt. ministeeriumid.

Teistes majandusharudes, mille ettevõtted on jaotatud nende tähtsuse järgi Liidu ja liiduvabariikide vahel, kuulub kogu majandusharu üldine juhtimine üleliidulistele ministeeriumidele, kes haldavad vahetult neile kinnistatud üleliidulise tähtsusega ettevõtteid. Samanimelised ministeeriumid, mis haldavad vastava majandusharu kõiki ülejäänud ettevõtteid, on ühtaegu ka vabariikides. Niisuguseid ministeeriume nimetatakse liiduvabariiklikeks ministeeriumideks. Viimaste hulka kuuluvad näiteks metsa-, toiduainete-, liha- ja piima- ning kergetööstuse ministeeriumid.

Samasugused liiduvabariiklikud ministeeriumid on loodud ka sotsiaal-kultuuriliste ürituste haldamiseks, näiteks tervishoiu- ja teised ministeeriumid.

NSVL Ülemnõukogu esimese koosseisu 10. istungjärk andis liiduvabariikidele õiguse luua rahvuslikud väeosad ja õiguse astuda vahetusse läbikäimisse välisriikidega. Seoses sellega on nii Relvastatud Jõudude Ministeerium [4] kui ka Välisministeerium kujundatud liiduvabariiklike ministeeriumidena.

Funktsioonid, mis on antud ainult liiduvabariikide pädevusse, on pandud vabariiklikele ministeeriumidele, s. o. ministeeriumidele, mis on üksnes liiduvabariikides. Niisugusteks ministeeriumideks on näiteks haridusministeerium, sotsiaalkindlustuse ministeerium, kohaliku tööstuse ministeerium ja kommunaalministeerium.

Selline ministeeriumide kujundamine võimaldab täpselt jaotada funktsioone Liidu ja liiduvabariikide vahel.

Stalinlik konstitutsioon määrab kindlaks ka kohalike nõukogude funktsioonide ringi. Paragrahv 97 märgib, et töörahva saadikute nõukogud juhivad neile alluvate valitsemisorganite tegevust, kindlustavad riikliku korra kaitset, seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitset, juhivad kohalikku majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd.

Konstitutsiooni selle paragrahviga pannakse kohalikele nõukogudele niisiis kohaliku majanduse arendamise, elanikkonna kultuurilis-elutarbelise teenindamise ja kohaliku riigihalduse organiseerimise ülesanded.

Konstitutsiooniga kindlaksmääratud funktsioonide jaotus Liidu, liiduvabariikide ja kohalike nõukogude vahel määrab kulude jaotuse liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel.

[4] NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega on Relvastatud Jõudude Ministeerium seoses Sõjalaevastiku Ministeeriumi moodustamisega (üleliidulise ministeeriumina) ümber nimetatud NSVL Sõjaministeeriumiks. — Toim. märkus.

Kulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel.

Vastavalt stalinliku konstitutsiooniga Liidu võimkonda antud funktsioonidele finantseeritakse liidueelarvest NSV Liidu kõiki juhtivaid rahvamajandusharusid; liidueelarve finantseerib kõiki raske-tööstusharusid, mis on kogu rahvamajanduse arendamise baasiks, kogu sõjatööstust, transporti, sidet ja väliskaubandust, samuti Liidule kinnistatud metsa-, toiduainete-, liha- ja piimatööstuse ning teiste tööstusharude üleliidulise tähtsusega ettevõtteid.

Liidueelarvest finantseeritakse üleliidulise tähtsusega sovhoose, masina-traktorijaamu ja üleliidulise tähtsusega üritusi põllumajanduse alal.

Suuri summasid kulutatakse liidueelarvest sotsiaal-kultuurilisteks ülesanneteks. Liidueelarvest finantseeritakse kogu tähtsamate teaduslike asutiste võrku, nagu NSVL Teaduste Akadeemiat ühes kõigi selle instituutidega, põllumajandus-, meditsiiniliste ja pedagoogiliste teaduste akadeemiaid ning tähtsamaid teaduslikke uurimisasutisi, samuti üleliidulise tähtsusega tehnikume ja kõrgemaid õppeasutisi ning kaadrite ettevalmistamist tööstus- ja vabrikukoolides tööstuse tarvis (Riiklike Tööjõureservide Ministeeriumi kaudu); peale selle finantseeritakse liidueelarvest üleliidulise tähtsusega meditsiinilisi asutisi; lõpuks, liidueelarve summadest kaetakse Isamaasõja invaliidide ja sõjas langenute perekondade pensionide ning lasterikaste ja vallasemade riiklike toetuste kulud.

Liidueelarvele kantakse, edasi, kõik riigikaitsekulud ja põhilised välisriikidega suhtlemise kulud. Täielikult kaetakse selle eelarve ressurssidest ka riikliku julgeoleku kaitse kulud.

Liidueelarvest kaetakse lõpuks NSV Liidu kõrgeimate riigivõimu- ja riigihaldusorganite — NSVL Ülemnõukogu, NSVL Ministrite Nõukogu, üleliiduliste ministeeriumide, NSVL Ülemkohtu ja Prokuratuuri — kulud.

Vabariiklikest eelarvetest finantseeritakse vastavalt vabariikliku alluvusega rahvamajandusharude ettevõtteid ja organisatsioone, vabariikliku tähtsusega sotsiaal-kultuurilisi asutisi ja üritusi ning liiduvabariikide riigivõimu- ja riigihaldusorganeid.

Kohalikkudest eelarvetest finantseeritakse kohalikku majandust. Kohalike nõukogude ees seisavad suured ülesanded kohaliku tööstuse arendamise alal kohaliku tooraine, kütuse jne. ärakasutamise

teel. Suuri summasid kulutatakse põllumajandusele. Need kulud lähevad linnalähedaste sovhooside finantseerimiseks, samuti seemnekvaliteedi-inspektuuride ja nn. massasutiste võrgu (agronoomijaoskondade, veterinaarjaoskondade ja -asutiste — veterinaarhaiglate, -ambulatooriumide jms.) ülalpidamiseks. Peale selle finantseeritakse kohalikest eelarveist mitmesuguseid masside hulgas läbiviidavaid üritusi põllumajanduse alal, näiteks põllumajandusnäitusi, kongresse, nõupidamisi ja põllumajanduseriteadlaste kvalifikatsiooni tõstmiseks korraldatavaid kursusi.

Kohalikele eelarveile on kantud kommunaal- ja elamumajanduse ja kohalike nõukogude poolt administreeritava ehitustegevuse finantseerimise kulud.

Sotsiaal-kultuuriliste ürituste alal finantseerivad kohalikud eelarved kogu koolivõrku (algkoolid, mittetäielikud keskkoolid ja keskkoolid), koolieelse kasvatuse ja kooliväliseid asutisi, samuti täiskasvanute jaoks määratud asutisi üldhariduslikku ja poliitiliskasvatuslikku töö alal, nagu: raamatukogud, klubid, lugemistared, täiskasvanute jaoks määratud õppeasutised (õhtukoolid jne.). Tervishoiuks ettenähtud summad lähevad haiglate, ambulatooriumide, laste- ja emadekaitse ning lastetervishoiu asutiste ülalpidamiseks. Lõpuks, kohalike eelarvete arvel teostatakse rida üritusi imperialistliku ja kodusõja invaliidide ning invaliidina sündinute pensioneerimise, invaliidide kodude ülalpidamise jne. alal.

Üksikute kululiikide osatähtsust kulude üldsummas eelarvesüsteemi eri lülide järgi näitavad järgmised arvud (1947. a. riigieelarves jagunesid need kulud eelarvete vahel protsentides):

	Liidu-eelarve	Vabariiklikud eelarved	Kohalikud eelarved
1. Rahvamajanduse finantseerimine . .	38,8	31,6	15,7
2. Sotsiaal-kultuurilised üritused . . .	18,2	56,7	72,7
3. Haldus	1,5	10,9	10,3
4. Riigikaitse	22,9	—	—
5. Muud kulud	18,6	0,8	1,3
	100,0	100,0	100,0

Toodud andmeist nähtub, et liidueelarves on kõige tähtsam koht rahvamajanduse ja kultuuri finantseerimise kuludel. Vabariiklikkudes eelarvetes kasvab tunduvalt sotsiaal-kultuurilisteks

üritusteks minevate kulude erikaal. Kohalikud eelarved on esmajärjekorras elanikkonna elutarbelise teenindamise ja sotsiaal-kultuuriliste ürituste finantseerimise eelarved.

Kulude jaotus üksikute kohalike eelarvete vahel.

Kohalikud eelarved jagunevad reaks lülideks (oblasti-, ringkonna-, rajooni-, maakonna-, valla-, linna-, alevi- ja külaeelarved). Kohalikele eelarveile kantud kulud jaotuvad seetõttu veel edasi nende eelarvete üksikute liikide vahel.

Üksikute ettevõtete ja asutiste või ürituste finantseerimise kulude kandmine ühele või teisele eelarvele määratakse reeglina nende asutiste ja ürituste tähtsusega. Kui ettevõtte või asutise tegevuse ring näiteks ei ületa linna või alevi piire, siis finantseeritakse teda linna või alevi eelarvest. Oblastite (kraide) eelarved, samuti oblastilise jaotuseta autonoomsete vabariikide ja autonoomsete oblastite eelarved finantseerivad seega näiteks ainult oblastilise (krailise) tähtsusega tööstust või haridus- ja tervishoiuasutisi, mis on määratud kogu oblasti või vabariigi vajaduste teenindamiseks (tehnikumid, erihaiglad jms.).

Põhiliste massasutiste võrku põllumajanduse alal (agronoomi- ja veterinaarjaoskonnad), koole, koolieelse kasvatuse asutisi, üldtüüpi haiglaid, ambulatooriume jms. finantseeritakse harilikult linna- ja alevieelarvetest, maa-asulates aga — rajoonide ja külanõukogude eelarvetest.

Üksikute kululiikide osatähtsust kohalike eelarvete eri lülides näitavad järgmised andmed (1947. a. aruande järgi %-des):

	ANSV-de vabariiklikud eelarved, oblastite, kraide ja ringkondade eelarved	Linnade ja alevite eelarved	Rajoonide eelarved	Külade eelarved
1. Rahvamajandus	15,0	24,3	8,0	2,5
2. Sotsiaal-kultuurilised üritused	52,3	64,7	72,6	69,2
3. Haldus	8,5	4,6	12,3	23,1
4. Muud kulud	24,2	6,4	7,1	5,2
	100,0	100,0	100,0	100,0

§ 4. Tulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel.

Tulude jaotuse alused.

Kõik NSV Liidu riigieelarvesse laekuvad tulud jaotatakse üksikute eelarvesüsteemi lülide vahel.

Tulude jaotuse põhiliseks ülesandeks on kindlustada igale eelarvele kindel tulude summa, millest piisaks kõigi eelarvega plaanitud kulude katmiseks. Iga eelarve tulud peavad olema seejuures kujundatud niisugusel viisil, et iga nõukogu oleks huvitatud talle ametkondlikult alluva majanduse arendamisest.

On tarvis näiteks luua iga kohaliku nõukogu materiaalne huvitatus kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni arendamiseks, toodangu maksimaalseks suurendamiseks toorainete ja kütuse kohalike allikate ärakasutamise teel. See tähendab, et kohaliku nõukogu eelarvesse peab laekuma osa nende ettevõtete tuludest. Samasugune kohaliku nõukogu huvitatus peab loodama ka kohaliku majanduse teiste harude arendamise suhtes. Peale selle on tarvis üksikute kohalike eelarvete tulude osa kujundada selliselt, et kohalikud nõukogud oleksid huvitatud ka üleriigiliste tootmis- ja kaubakäibeplaanide, üleliidulise ja vabariikliku tööstuse plaanide, varumisplaanide jne. täitmisest. Neis on tarvis lõpuks äratada huvi ka üleriigiliste tuluplaanide täitmise vastu. Seoses sellega on näiteks teatava osa käibemaksust ja elanikkonna põhilistest maksudest laekuvate tulude andmine kohalikele eelarvetele tähtsaks nõudeks tulude jaotamisel.

Üks olulisi tingimusi üksikute eelarveliikide tulude osa õigel kujundamisel on, edasi, see, et iga eelarve oleks kindlustatud püsivate ja alatiste tuluallikatega.

Lõpuks on tarvis arvestada ka veel üksikute tululiikide laekumise sesoonsust. Iga eelarve tulude baas on tarvis kujundada selliselt, et tulude ühtlane laekumine oleks kindlustatud kogu aasta kestel.

Tulude jaotus üksikute eelarveliikide vahel.

Vastavalt eespoolesitatud põhimõtteile jaotataksegi tulud üksikute eelarveliikide vahel.

Riigiettevõtteilt laekuvad tulud jaotatakse nende ettevõtete ja organisatsioonide alluvusest lähtudes. Nii laekuvad kasumieraldised üleliidulise tähtsusega ettevõtteilt liidueelarvesse, vabariik-

liku alluvusega ettevõtteilt — vabariiklikesse eelarveisse ja kohalikelt ettevõtteilt — kohalikesse eelarveisse. Kohalikku eelarvesse laekuvad seega eraldised kohaliku tööstuse, kohalike kaubanduslike organisatsioonide ja kommunaalettevõtete kasumitest.

Samas korras jaotatakse eelarvete vahel ka tulud, mis saadakse üksikutes asutistes mitmesuguste lõivude kujul. Need tulud laekuvad selle nõukogu eelarvesse, kellele asutised alluvad. Liidueelarvesse laekuvad näiteks autoinspektuuri maksud, mõõtude ja kaalude kontrollimise ja tembeldamise eest võetav tasu ning muud maksed.

Mõnevõrra erinevalt jaotatakse riigi varadest saadavad tulud. Kohalikesse eelarveisse laekuvad tulud kohaliku tähtsusega varadest (turbasoodest, kohaliku tähtsusega kalavetest, kommunaalvaradest — linna maadest ja kauplemiskohtadest). Kuid NSVL RKN-i 21. detsembri 1931. a. määruse kohaselt kantakse kohalikesse eelarveisse ka veel kõik riikliku tähtsusega metsadest, kalavetest ja teistest varadest laekuvad tulud. Selline kord kehtestati eesmärgiga tugevdada kohalike eelarvete tulude baasi ja tõsta kohalike nõukogude huvitatust nimetatud varade kasutamise laiendamise vastu.

Mis puutub maksudesse, siis kõik põhilised maksud on üleliidulised ja laekuvad liidueelarvesse. Liidueelarvesse kantakse näiteks käibemaks, kolhoosside tulumaks, tulumaks elanikkonnalt, põllumajandusmaks, maks üksikmajandite hobustelt ning NSV Liidu vallalistelt, üksikutelt ja vähelapselistelt kodanikelt võetav maks.

Erandi moodustab tulumaks kooperatiiv- ja ühiskondlikelt organisatsioonidelt, mis laekub vabariikliku alluvusega organisatsioonidelt vabariiklikku eelarvesse ja kohalikelt organisatsioonidelt kohalikku eelarvesse.

Kohalikesse eelarveisse laekuvad peale selle veel täielikult maks mittekaubalistelt operatsioonidelt, etendusmaks ja riigilõiv. Neisse eelarveisse kantakse täielikult ka kohalikud maksud.

Nagu nähtub eespooltoodud andmeist tulude jaotamise korra kohta, kinnistatakse üksikud tululiigid eelarvete eri liikidele.

Kohalikele eelarveile on kinnistatud näiteks eraldised kohaliku majanduse ettevõtete ja organisatsioonide kasumitest, tulumaks kohaliku alluvusega kooperatiiv- ja ühiskondlikelt organisatsioonidelt, kohalikud maksud jne.

Üksikutele eelarvetele üleantud tuluallikaid nimetatakse kinnistatud tuludeks.

Kinnistatud tulude jaotus üksikute kohalike eelarvete liikide vahel.

Kohalikele eelarveile kinnistatud tulud jaotatakse omakorda üksikute kohalike eelarvete liikide vahel.

Selline jaotus määratakse kindlaks liiduvabariikide seadusandlusega.

Kehtivate seaduste kohaselt laekuvad kõik tulud kohalikest riigiettevõtteist kohalikesse eelarveisse nende ettevõtete alluvuspõhimõtte järgi. Eraldised oblasti (krai) tööstuse kasumitest kantakse oblasti- (krai-) eelarvesse, rajooni tööstuse kasumitest — rajoonieelarvesse jne.

Tulud kohaliku tähtsusega varast ja kohalikest maksudest, samuti riigilõivust, laekuvad selle nõukogu eelarvesse, kelle territooriumil neid laegatakse.

Eelarvete reguleerimine.

Tulude kinnistamine NSV Liidu eelarvesüsteemi eri lülidele ei kindlusta siiski alati üksikute eelarvete tulude ja kulude tasakaalustamist. Ühelt poolt ei jää muutumatuks vabariikidele ja nõukogudele ametkondlikult alluva majanduse maht; teiselt poolt aga ei plaanita üksikute eelarvete kulusid olenevalt neile eelarveile kinnistatud tulude laekumise plaanidest, vaid need kulud määratakse kindlaks vastavalt sotsialistliku ülesehitustöö üldistele ülesannetele ja halduse ning riigikaitse vajadustele, lähtudes ühtlasi rahvusvabariikide majanduse arendamise ülesannetest ja teistest tingimustest.

Selleks, et tasakaalustada üksikuid eelarveid ja kindlustada igas eelarvesüsteemi lülis rahvamajandusplaani täitmine, jaotatakse eelarvete koostamisel vahendid eelarvesüsteemi piires teataval määral ümber. See toimub *eelarvelise reguleerimise korras*.

Eelarveline reguleerimine väljendub kindlate täiendavate tulude üleandmises kõrgemalseisvaist eelarveist alamalseisvaisse eelarveisse. Täiendavalt alamalseisvaile eelarveile üleantavate tulude ulatus määratakse kindlaks ühelt poolt olenevalt plaanijärgsete kulude mahust, teiselt poolt aga — olenevalt neisse eelarveisse laekuvate kinnistatud tulude summadest.

Niisuguseid täiendavaid tulusid nimetatakse *reguleerivateks tuludeks*. Alamalseisvaid eelarveid võidakse regulee-

rida mitmesugusel viisil. Kõige lihtsamaks reguleerimise vormiks on dotatsioonide süsteem. See kujutab enesest teatava, kindlalt määratud rahaliste vahendite summa väljamist kõrgemalseisva eelarve tuludest alamalseisvaile eelarveile tagastamatus korras viimaste tulude ja kulude tasakaalustamise otstarbel. Dotatsioonide süsteemil on aga suuri puudusi. See süsteem suurendab alamalseisvate eelarvete sõltuvust kõrgemalseisvatest eelarvetest. Peale selle vähendab see nende kohalike nõukogude vastutust, kes saavad dotatsiooni kohaliku majanduse täieliku ja õigeaegse finantseerimise jaoks. Lõpuks, dotatsioonide süsteem ei ärata kohalikes organeis huvi kohalike tuluallikate suurendamise vastu, näiteks kohaliku tööstuse tegevuse parendamise ja riigivarade kasutamise laiendamise teel.

Seetõttu rakendatakse dotatsioone NSV Liidus reeglina ainult harvadel juhtudel[5], kuna vabariiklike ja kohalike eelarvete reguleerimise peamiseks vormiks on kõrgemalseisvate eelarvete üksikutest tululiikidest alamalseisvatesse eelarvetesse tulude eraldamise süsteem. Need eraldised määratakse kindlaks erinevates protsentides sõltuvalt üksikute eelarvete rahanduslikust seisukorrast. Viimasel reguleerimisvormil on esimesega võrreldes suuri paremusi.

Vabariigi või kohaliku nõukogu eelarvesse kantavad eraldised riigimaksudest määratakse kindlate protsentidena antud vabariigi või antud nõukogu territooriumil laekuvate riigimaksude summast. See loob vabariikide ja kohalike nõukogude huvitatuse riigimaksude plaanide täitmiseks, seab nad vajaduse ette võidelda ka riiklike tootmis- ja kaubakäibeplaanide eduka täitmise eest kõigis majandusharudes. Ainult sel juhul võivad tööstus, kaubandus ja teised majandusharud anda nõutavaid tulusid ja täita oma eelarveliste maksete plaane.

Riigimaksudest tehtavate eraldiste süsteem seab kohalikud organid vajaduse ette muuta paremaks rahandusalane töö sotsialistlike ettevõtete poolt eelarvesse kantavate riigimaksude sissemaksmise ja elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise kontrollimise alal. Sama tähtsus on ka ühe osa riigilaenudest laekuvate summade eraldamisel alamalseisvatesse eelarvetesse.

---

[5] Dotatsioone antakse kõrgemalseisvatest eelarvetest alamalseisvatele eelarvetele neil juhtudel, kui kõik muud efektiivsemad eelarvelise reguleerimise abinõud on ära kasutatud. — Toim. märkus.

Eelarvelise reguleerimise valitsevaks vormiks on praegusajal kõrgemalseisvate eelarvete tuludest alamalseisvaisse eelarveisse kantavate eraldiste süsteem.

Tuleb eristada vabariiklike eelarvete reguleerimist Liidu poolt, kohalike eelarvete reguleerimist vabariikide poolt, *vabariigisisest reguleerimist* ja kohalike eelarvete süsteemis toimuvat *oblastisisest ja rajoonisisest reguleerimist*.

Reguleerivate tulude liigid ja neist eraldatavate tulude ulatuse määrab vabariikidele ja kohalikele nõukogudele kindlaks NSVL Ülemnõukogu riigieelarve seaduses. Nii olid vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse kantavad eraldised riigimaksudest ja tuludest NSVL Ülemnõukogu poolt 1947. aastaks kindlaks määratud järgmiselt:

a) elanikkonnalt võetavast tulumaksust — Armeenia NSV, Tadžiki NSV ja Karjala-Soome NSV eelarvesse 100%, Vene NFSV, Ukraina NSV, Valge-Vene NSV, Usbeki, Kasahhi, Gruusia, Aserbaidžani, Leedu, Moldaavia, Läti, Kirgiisi, Turkmeeni ja Eesti liiduvabariigi eelarvesse 50%;

b) kolhoosidelt võetavast tulumaksust ja põllumajandusmaksust — Vene NFSV eelarvesse 25%, ülejäänud vabariikide eelarvetesse 50%;

c) masina-traktorijaamade tuludest kõigis vabariikides — 25%;

d) elanikkonna hulgas mahutatud riigilaenu summast kõigis vabariikides — 50%.

Peale selle tegi NSVL Ülemnõukogu NSVL Ministrite Nõukogule ülesandeks kindlaks määrata käibemaksu eraldiste protsendid iga liiduvabariigi jaoks, lähtudes Ülemnõukogu poolt liiduvabariikidele kinnitatud käibemaksu eraldiste summast[6].

Lähtudes NSVL Ülemnõukogu juhenditest ja üleliidulistest tuludest vabariiklikesse eelarveisse kantavate eraldiste protsentidest

---

[6] 1949. a. olid eraldamised üleliidulistest riigimaksudest ja tuludest vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse kindlaks määratud järgmises ulatuses: elanikkonnalt võetavast tulumaksust, kolhoosnikuilt ja üksiktalupoegadelt võetavast põllumajandusmaksust, kolhoosidelt võetavast tulumaksust, vallalistelt, üksikuilt ja vähelapselistelt kodanikelt võetavast maksust, masina-traktorijaamade tuludest, metsadest saadavatest tuludest ja elanikkonna hulgas realiseeritud riigilaenu summast — 50% ning käibemaksust diferentseeritult üksikute liiduvabariikide järgi — 7,6 kuni 49% (Vene NFSV eelarvesse kuulus eraldamisele käibemaksust näiteks 7,6%, Ukraina NSV eelarvesse 19%, Eesti NSV eelarvesse 21,3%, Leedu NSV eelarvesse 49% jne.). — Toim. märkus.

kinnitavad liiduvabariigid igaks aastaks üksikute autonoomsete vabariikide, oblastite ja kraide eelarvete reguleerimise plaani [7]. Nad võivad seejuures reguleerivate tulude ringi laiendada. Autonoomsed vabariigid, oblastid ja kraid, olles saanud vabariigilt juhtnöörid neile kantavate reguleerivate tulude kohta, kavandavad samas korras rajoonieelarvete reguleerimise plaani, rajoonid aga kinnitavad reguleerivatest tuludest linna-, alevi- ja külanõukogude eelarveisse kantavad eraldised.

Kohalike eelarvete oblasti- ja rajoonisisese reguleerimise süsteemis rakendatakse veel üht reguleerimismeetodit — reguleerimisfondide moodustamise kujul. Need fondid luuakse erandjuhtudel, kui üksikute alamalseisvate eelarvete tasakaalustamine ei ole võimalik isegi tingimusel, et neile antakse eraldistena üle 100% riigimaksudest laekuvatest tuludest, mis kogutakse nende territooriumil, ja kui teistes eelarvetes tekib rahaliste vahendite ülejääk isegi reguleerivatest tuludest nende kasuks kantavate eraldiste minimaalsete protsentide puhul. Reguleerimisfondid luuakse järgmises korras. Oblastite (kraide) ja rajoonide nõukogud määravad kindlaks alamalseisvate eelarvete tuludest reguleerimisfondi eraldatavad summad. See fond lülitatakse oblasti (krai) või rajooni eelarve koostisse ja sellest finantseeritakse neid alamalseisvaid eelarveid, millel on rahalistest vahenditest puudus. Reguleerimisfondidel on samad puudused nagu dotatsioonidelgi [8].

§ 5. Nõukogude eelarve arenemine.

Nõukogude eelarve kasvu hoogsus.

Nõukogude riigieelarvet iseloomustavaks jooneks on tema väga kiire kasv. See nähtub järgmistest andmetest:

---

[7] Liiduvabariikidel on õigus sõltuvalt kohalikest tingimustest ise kindlaks määrata kohalike eelarvete reguleerimise allikad ja neist kohalikesse eelarveisse kantavate eraldiste ulatuse. Põhiliselt kasutavad liiduvabariigid kohalike eelarvete reguleerimiseks käibemaksu ja elanikkonnalt võetavat tulumaksu. — Toim. märkus.

[8] Reguleerimisfondid muudavad keerukaks eelarvete vahekorra ja seavad ühed eelarved sõltuvusse teiste eelarvete täitmisest, mistõttu neid rakendataksegi erandjuhtudel. Vene NFSV-s näiteks võivad kraid ja oblastid reguleerimisfonde luua ainult Vene NFSV Rahandusministeeriumi loal, rajoonid aga — vastava krai või oblasti täitevkomitee nõusolekul. Eesti NSV kohalike eelarvete süsteemis ei ole seda alamalseisvate eelarvete reguleerimise moodust rakendatud. — Toim. märkus.

NSV Liidu riigieelarve kasv aastail 1924/25—1940

(miljoneis rublades, kaasa arvatud sotsiaalkindlustuse summad).

1924/25. a.	1927/28. a.	1932. a.	1937. a.	1938. a.	1939. a.	1940. a.
3,1	7,2	38,0	109,3	127,5	156,0	180,2

Nõukogude eelarve on etendanud meie maa sotsialistlikus ümberkujundamises väga tähtsat osa.

Nõukogude riigi esimeses arenemisfaasis kindlustas NSV Liidu riigieelarve rahvamajanduse sotsialistliku sektori tugevnemist ja arenemist, mis lõi eeldused kapitalistlike elementide vastu suunatud pealetungi hoogustamiseks, nende väljatõrjumiseks tootmisest ja kaubakäibest. Rahaliste vahendite mobiliseerimine eelarvesse kapitalistlike elementide kõrge maksustamise teel aitas kaasa ka nende elementide tootmistegevuse ja akumulatsiooni piiramisele ning nende väljatõrjumisele.

Nõukogude eelarve oli maa sotsialistliku industrialiseerimise hoogsa arendamise võimsaks hoovaks. Eelarve abil kasutati akumulatsioone rasketööstuse kui kõigi ülejäänud rahvamajandusharude tehnilise ümberseadistamise baasi esmajärjekordseks arendamiseks. Eelarve ressurssidest finantseeriti ulatuslikult põllumajanduse kollektiviseerimisprotsesse. Kõik see aitas kaasa ühtlasi kapitalistlike elementide täielikule likvideerimisele linnas ja maal.

Nõukogude riigi teises arenemisfaasis oli nõukogude eelarve tähtsaks abinõuks sotsialistliku ülesehitustöö edasise arenemise finantseerimisel; nõukogude eelarve kiire kasv kindlustas rahvamajanduse ja kultuuri finantseerimise järjekindla suurenemise. Rahvamajanduse arenemise ja riigi tulude kasvu baasil assigneeris sotsialistlik riik järjest suuremaid summasid maa sõjalise kaitse tugevdamiseks.

NSV Liidu riigieelarve Suure Isamaasõja aastail.

Suure Isamaasõja esimesil aastail vähenesid mõnevõrra riigieelarve tulud. Kuid järgnevail aastail hakkasid eelarve tulud taas kiiresti kasvama, mis aitas suurendada riigi käsutuses olevaid ressursse sõja finantseerimiseks ja vaenlase purustamiseks.

Meie riigieelarve sõja-aastate kasvu tulude osas iseloomustavad järgmised andmed (miljard. rbl.-des):

1941. a.	1942. a.	1943. a.	1944. a.	1945. a.
177,0	165,0	202,7	268,7	302,2

Kui 1942. ja 1943. aastal, nagu eespool oli märgitud, riigieelarve jooksvad kulud ületasid tulusid, siis juba 1944. a. täideti eelarve tulude osas 268,7 miljardi rubla ja kulude osas 264 miljardi rubla suuruses summas.

Kõik kulud 4½ sõja-aasta jooksul moodustasid 1100 miljardit rubla, s. o. nad olid kaks korda suuremad esimese ja teise stalinliku viisaastaku eelarvete mahust.

Rahuliku ülesehitustöö tingimustes oli riigieelarves keskne koht rahvamajanduse finantseerimise kuludel. Fašistliku Saksamaa röövellik kallaletung Nõukogude Liidule nõudis kõigi ressursside mobiliseerimist vastulöögi andmiseks vaenlasele. Ühenduses sellega vähendati kõiki kulusid, mis ei olnud seotud vahetult maa sõjalise kaitsega. 1941. a. teisel poolel vähenes rahvamajanduse finantseerimine 21,6 miljardi rubla võrra.

Sõjalise tootmise arendamise ja varem okupeeritud rajoonide majanduse taastamise vajadus nõudis aga uuesti rahvamajanduse finantseerimiseks suunatavate assigneeringute suurendamist. Need moodustasid 4½ sõja-aasta jooksul 216,3 miljardit rubla.

Nõukogude ökonoomika kindlus ja Nõukogude riigi rahanduslik võimsuse kasv võimaldasid sõja-aastail tohututest sõjakuludest hoolimata suurendada assigneeringuid sotsiaal-kultuurilisteks ülesanneteks. 1941. aastaks olid vastavad kulud plaanitud 47,9 miljardi rubla suuruses summas. 1941. a. teisel poolel vähendati neid kulusid 16,5 miljardi rubla võrra, kuid juba 1944. a. ületasid nad sõjaeelse taseme, moodustades 51,3 miljardit rubla, ja ulatusid 1945. a. 62,7 miljardi rublani [9].

Nõukogude riik säilitas raskeil sõja-aastail kõik saavutused kultuurilise arenemise alal, mis olid kätte võidetud stalinlike viisaastakute aastail ja kinnistati stalinlikus konstitutsioonis. Hariduse, tervishoiu ja sotsiaalhoolduse korraldamine arenes edasi. Okupatsioonist vabastatud rajoonides taastati majandust, jätkus rahvamajanduse edasine arenemine. NSV Liidu riigieelarve assigneeris neiks ülesandeiks üha suuremaid summasid.

NSV Liidu riigieelarve sõjajärgsel stalinlikul viisaastakul.

Saavutanud suure võidu saksa fašistlike anastajate üle, asus nõukogude rahvas innukalt sõjajärgse stalinliku viie aasta plaani suurte ülesannete täitmisele. Rahuliku ülesehitustöö edusammud

[9] NSV Liidu 1949. a. riigieelarves moodustasid sotsiaal-kultuuriliste ürituste kulud 119,2 miljardit rubla. — Toim. märkus.

kindlustasid Nõukogude riigi rahandusliku võimsuse edasist tugevnemist ja NSV Liidu riigieelarve kiiret kasvu. Sõjajärgse stalinliku viisaastaku kahe esimese aasta riigieelarve tulud ja kulud moodustasid (miljard. rbl.-des) [10]:

	Tulud	Kulud
1946. a.	325,4	307,5
1947. a.	386,2	361,5
1948. a. (plaan)	429,1	388,0

Riigieelarvest finantseeritakse ulatuslikult rahvamajanduse taastamise ja arendamise protsesse. Eelarve lõpeb suure tulude ülekaaluga kuludest, mis on nõukogude rahanduse stabiilsuse eredaks väljenduseks. See tulude ülekaal kuludest aitab kaasa NSV Liidu rahanduse ja raharingluse edasisele tugevnemisele.

Liiduvabariikide eelarvete arenemine.

NSV Liidu riigieelarve kasvu käigus, ühes kogu Nõukogude riigi rahandusliku võimsuse tugevnemisega, suurenevad kiiresti ka liiduvabariikide eelarved.

Teise stalinliku viisaastaku aastate jooksul (1933—1937) kasvasid liiduvabariikide eelarved kiiremini kui kogu riigieelarve tervikuna. Kui viimane suurenes selle viie aasta jooksul 152,5% võrra, siis liiduvabariikide eelarved kasvasid tunduvalt rohkem: Usbeki NSV eelarve 187,8%, Turkmeeni NSV eelarve 185,6%, Kasahhi NSV eelarve 405,1% ja Kirgiisi NSV eelarve 367,7% võrra.

Kolmanda stalinliku viisaastaku aastail, viimaseil aastail enne sõda, oli liiduvabariikide eelarvete kasvuhoog veelgi suurem. 1941. a. kasvas nende üldmaht 1937. aastaga võrreldes uuesti rohkem kui 50% võrra.

Liiduvabariikide eelarvete säärane kiire kasv oli üheks nende majanduse ja kultuuri tohutu tõusu eelduseks.

Selleks aitasid kaasa ka järjest kasvavad assigneeringud liidueelarvest idarajoonide suurimate tööstusettevõtete ehituse finantseerimiseks, masina-traktorijaamade võimsa võrgu organiseerimiseks neis rajoonides ja nende sovhoosi- ja kolhoosimajanduse

[10] NSV Liidu 1948. a. riigieelarve täideti eelkokkuvõtte järgi tulude osas 408,4 miljardi rubla ja kulude osas 368,8 miljardi rubla suuruses summas. NSV Liidu 1949. aastaks kinnitatud riigieelarve tulud moodustavad 446,0 miljardit rubla ja kulud 415,4 miljardit rubla. — Toim. märkus.

arendamiseks. Suuri summasid assigneeriti ka kultuurilisteks üritusteks.

Liiduvabariigid said võimsa tööstuse, kusjuures eriti kiiresti arenes see rahvuslikes äärevabariikides. Kui alates 1913. aastast kuni 1936. aastani tööstustoodang Vene NFSV-s kasvas 7,8-kordselt ja Ukrainas 6,9-kordselt, siis Valge-Venes suurenes toodang samal ajavahemikul 16-kordselt, Gruusias 18,6-kordselt, Armeenias 12-kordselt ja Kazahstanis 11,8-kordselt. Vabariigid aga, kus enne Oktoobrirevolutsiooni tööstust peaaegu üldse ei olnud või kus see oli väga madalal järjel, tõstsid toodangut veelgi rohkem: Kirgiisia 95-kordselt, Tadžikistan 116-kordselt.

Suuresti tõusis neis vabariikides kultuuriline tase. Enne revolutsiooni oli Kesk-Aasia vabariikides peaaegu 80% elanikkonnast kirjaoskamatu. Nõukogude Liit kindlustas kõigile rahvustele üldhariduse nende emakeeles. Selle tulemusena oli 1937. a. Aserbaidžanis keskkoolide õpilaste arv 35-kordselt suurem kui enne Oktoobrirevolutsiooni, Turkmenistanis — 37-kordselt, Uzbekistanis — 53-kordselt, Kazahstanis — 48-kordselt, Armeenias — 68-kordselt ja Kirgiisias 172-kordselt.

Enne revolutsiooni oli kõrgemaid õppeasutisi ainult praeguse Vene NFSV ja Ukraina, Gruusia, Eesti, Läti ning Leedu vabariigi territooriumil; ülejäänud vabariikides neid tol ajal ei olnud. Praegusajal on kõigis vabariikides oma kõrgemad õppeasutised.

Nõukogude rahandussüsteem, NSV Liidu riigieelarve ja liiduvabariikide eelarved on niisiis leninlik-stalinliku rahvuspoliitika teostamise võimsaks hoovaks, mis aitab kaasa liiduvabariikide majanduse ja kultuuri õitsengule.

Suure Isamaasõja aastail jätkus liiduvabariikide majanduse ja kultuuri tõus. Kesk-Aasia ja Taga-Kaukaasia liiduvabariigid kujunesid Nõukogude armee relvastuse, lahingumoona ja toiduainetega varustamise suurimateks baasideks. Nii kasvas näiteks üksi Gruusias tööstustoodang sõja-aastail peaaegu kahekordseks, kuna külvipind suurenes samal ajal 80 tuhande hektaari võrra.

Selline arenemine leidis aset teisteski vabariikides. Ühtaegu kasvas ka nende rahanduslik võimsus. 1945. a. ulatus vabariiklike eelarvete üldmaht (välja arvatud kohalikud eelarved) juba 16,3 miljardi rublani. Vabariiklike eelarvete kasv, liiduvabariikide majanduse ja kultuuri finantseerimise suurenemine jätkus niisiis raskeil sõja-aastailgi.

Kohalike eelarvete arenemine.

Sotsialistliku ülesehitustöö hoogsa arenemise käigus on väga kiiresti kasvanud ka kohalikud eelarved.

Kohalike eelarvete kasv sõjaeelseil aastail
(milj. rbl.-des).

1924/25. a.	1927/28. a.	1937. a.	1942. a. (plaan)
851,4	1937,7	23 493,8	33 063,0

See kohalike eelarvete kasv on tunnistuseks sellest, et kohalike nõukogude tegevus laieneb sotsialistliku ülesehitustöö käigus järjest ja et töötajate massid tõmmatakse üha suuremal määral kaasa riigi haldamisele.

Kohalike organite tegevuse tohutu kasv saavutati kogu kohaliku halduse süsteemi põhjaliku ümberkorraldamisega NSV Liidus ja kohalike nõukogude tugevdamisega. Üheks ülesandeks, mis kohe nõukogude võimu ette kerkis, oli tsaari-Venemaalt jäänud endise administratiiv-territoriaalse jaotuse täielik muutmine. Tsaari-Venemaa oli jaotatud kubermangudeks, mis omakorda jagunesid maakondadeks, viimased aga valdadeks ja vallad — küladeks ja aleviteks. Kogu see jaotus ei vastanud sugugi Venemaa majanduslikule rajoonimisele. Administratiivsel jaotusel oli üks eesmärk — *kindlustada töötajate masside orjastamist ja rõhumist*. See ajendas näiteks kubermangude ja maakondade tekkimist ajalooliselt Volga-äärsel alal. Kubermangud ja maakonnad loodi siin pärast tuntud Pugatšovi mässu. Volga-äärse ala kubermangudeks ja maakondadeks jaotamise eesmärgiks oli luua selline haldussüsteem, mis oleks võimaldanud uue revolutsioonilise ülestõusu võimalikku tekkimist juba eos lämmatada. Volga-äärseil kubermangudel ja maakondadel ei olnud midagi ühist selle riigiosa majandusliku jaotusega.

Nõukogude võimu esimestest aastatest asuti seepärast administratiivset jaotust ja kohalikku haldust NSV Liidus ümber korraldama majandusliku rajoonimise alusel. Kogu Nõukogude Liit jaotati majanduslikkudeks rajoonideks; vastavalt sellele loodi uus administratiiv-territoriaalne jaotus: oblastid ja kraid, mis jagunesid ringkondadeks; ringkonnad jagunesid omakorda rajoonideks, viimased aga külanõukogudeks.

Partei XVI kongressi otsuse kohaselt likvideeriti ringkonnad 1930. aastal. See tehti eesmärgiga lähendada haldust elanikkonna

laiadele massidele ja seoses nõukogude halduse alamastme organite (rajoonide ja külanõukogude) põllumajanduse kollektiviseerimise tormilise arenemise tingimustes kasvanud ülesannetega; ringkondade likvideerimisel viidi üle tööle rajoonidesse 90% ringkondade töötajaist ja rajoonidele anti üle kõik ringkondade tulud ja varad. Rajoon kujunes maal nõukogude halduse põhiliseks lüliks.

Kohaliku halduse ümberkorraldamise käigus kasvasid järjest kohalike nõukogude ülesanded. Nad muutusid organeiks, kes juhivad kogu kohalikku majandust ja sotsiaal-kultuurilist ülesehitustööd kohtadel.

Kui 1921. a. oli kohalike nõukogude ülesandeks ainult koolivõrgu majanduslik teenindamine, kogu koolide ülalpidamise finantseerimine oli aga riigi keskorganite käes, siis pandi kohalike finantside ajutise põhimäärusega 1923. a. kohalikele nõukogudele kõigi alg- ja keskkoolide, samuti ka alamate kutse- ja tehnikakoolide ülalpidamine. Järgnevail aastail anti kohalikele eelarveile üle ka rida tehnikume ja mõned kõrgemad õppeasutised.

Samasugune kohalike nõukogude tegevuse laienemine leidis aset riigihalduse teistelgi aladel.

Ühtaegu suurenesid ka kohalike nõukogude eelarveõigused. Oktoobrirevolutsiooni algul olid iseseisvad eelarved ainult kubermangudel ja maakondadel. Valdade eelarved kuulusid näiteks maakondade eelarvete koosseisu. Alates 1. jaanuarist 1924. a. hakati vallaeelarveid üldiselt sisse seadma. Järgnevail aastail asuti ka külanõukogude eelarvete sisseseadmisele, mis võttis eriti laia ulatuse pärast ringkondade likvideerimist. NSVL KTK ja RKN-i 21. detsembri 1931. a. määrusega võeti vastu otsus külanõukogude eelarvete üldise eraldamise kohta.

Pärast ringkondade likvideerimist kasvasid rajoonide ja külanõukogude eelarved kiiresti.

Kõik need saavutused kinnistati stalinlikus konstitutsioonis, mis määras kindlaks iga kohaliku nõukogu õiguse iseseisvale eelarvele.

Stalinlik konstitutsioon kindlustas tingimused alamastme eelarvete edasiseks kasvuks.

Rajooni- ja külaeelarved
(miljard. rbl.-des).

1929/30. a.	1934. a.	1938. a.
936,1	4117,5	10 798,7

Vabariiklikud ja kohalikud eelarved sõjajärgse stalinliku viisaastaku aastail.

Sõjajärgne stalinlik viie aasta plaan seab liiduvabariikide ja kohalike nõukogude ette erakordselt ulatuslikud ülesanded. Ta näeb ette NSV Liidu rahvamajanduse süsteemis vabariikliku majanduse igakülgse tugevdamise ja kasvu, samuti ka kohaliku tööstuse ja tööndusliku kooperatsiooni kasvu. Viie aasta plaanis on kavastatud kommunaal- ja elamumajanduse hoogus arendamine ning koolide, haiglate ja teiste sotsiaal-kultuuriliste asutiste võrgu tohutu laiendamine. Vastavalt sellele kasvavad ka liiduvabariikide ja kohalike nõukogude finantsressursid. NSVL Ülemnõukogu poolt kinnitatud vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude maht moodustab (miljard. rbl.-des)[11]:

	1946. a.	1947. a.	1948. a.
Liiduvabariikide vabariiklikud eelarved	21,0	26,6	28,1
Kohalikud eelarved	44,4	55,7	60,0

Vabariiklike ja kohalike eelarvete kasv kindlustab rahvusvabariikide edasist majanduslikku ja kultuurilist õitsengut, kohaliku majanduse ning töötajate kõige laiemate hulkade kultuurilise ja ainelise elutaseme tõusu.

[11] NSV Liidu 1949. a. kinnitatud riigieelarve järgi moodustavad liiduvabariikide vabariiklike eelarvete kulud 28,3 miljardit rubla ja kohalike eelarvete kulud 64,1 miljardit rubla. — Toim. märkus.

XIV peatükk.

Eelarveline plaanimine.

§ 1. Eelarvelise plaanimise alused.

Nagu eespool oli märgitud, on NSV Liidu riigieelarve põhiliseks finantsplaaniks, mis rajaneb rahvamajandusplaanile. See finantsplaan peab kindlustama Nõukogude riigi poolt sotsialistlike ettevõtete ja elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise ning nende ressursside vastava jaotamise ja kasutamise, mis on vajalik rahvamajanduse eri harude arendamise ja sotsiaal-kultuuriliste ürituste, halduse ning riigikaitse plaanide täitmiseks.

Kogu seda rahaliste vahendite eelarvesse mobiliseerimise ja nende vahendite jaotamise ning kasutamise süsteemi nimetatakse eelarveliseks plaanimiseks. Eelarveline plaanimine koosneb NSV Liidu riigieelarve koostamisest, läbivaatamisest, kinnitamisest ja täitmisest.

Eelarveperiood.

Rahvamajandusliku plaanimise süsteem näeb ette rahvamajanduse arendamise perspektiivsete viie aasta plaanide ja nende põhjal aastaplaanide koostamist. Viimased on kõigile majandusharudele ja ettevõtteile eelseisva aasta operatiivseks tegevusprogrammiks.

Neist operatiivsetest aastaplaanidest lähtudes plaanitaksegi NSV Liidu riigieelarve. See koostatakse üheks aastaks. Perioodi, milleks eelarve koostatakse, nimetatakse *eelarveperioodiks*. NSV Liidus kehtib aastane eelarveperiood. Nii majandus- kui ka eelarveaasta algavad NSV Liidus 1. jaanuarist.

NSV Liidu riigieelarve kujundamine.

Eelarve kujundamine on võimalik bruto- või netoeelarvena. *Brutoeelarvesse* võetakse üksikute ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide kõik kogutulud ja -kulud. Nõukogude eelarve esi-

neb brutoeelarvena näiteks vahekorras masina-traktorijaamadega. Kõik tulud, mis masina-traktorijaamad saavad, kantakse tervelt eelarvesse ja kõik nende jooksva tegevuse ning laiendamise kulud kaetakse eelarvest.

Netoeelarvesse võetakse ainult puhastulud, s. o. tulud, millest on kõik tulude saamisega seotud kulud maha arvatud. Teiste sõnadega, netoeelarves peegeldub ainult tulude ja kulude puhas vahe (ehk puhassaldo). Netoeelarve põhimõttele on rajatud nõukogude eelarve vahekord isemajandavate ettevõtete ja organisatsioonidega. Viimased katavad kõik oma jooksva tegevuse kulud — tootmis- ja turustuskulud — omadest tuludest ja eraldavad eelarvesse ainult ühe osa oma puhastulust. Eelarve kuludesse võetakse ainult nende ettevõtete ja organisatsioonide tegevuse laiendamiseks assigneeritavad summad. Sotsialistlike ettevõtete selline vahekord eelarvega on hädavajalikuks tingimuseks isemajandamisel.

Nõukogude eelarve kujundatakse niisiis segapõhimõttel. Ta on netoeelarve vahekorras isemajandavate organisatsioonidega. Täielikult eelarvest finantseeritavate asutiste ja organisatsioonide (masina-traktorijaamade ja mõnede teiste majandusalade, samuti sotsiaal-kultuuriliste asutiste ning haldustüüpi asutiste) suhtes ja riigikaitse kulude osas on ta aga brutoeelarve.

Sellisel nõukogude eelarve kujundamisel on oluline tähtsus kogu eelarvelise plaanimise korraldusele. Isemajandavate organisatsioonide osas võetakse eelarve tulude ja kulude plaanimisel aluseks ettevõtete ja rahvamajandusharude tulude ja kulude bilansside saldo, millest lähtudes määratakse kindlaks nende ettevõtete ja majandusharude maksed eelarvesse ning nende tegevuse laiendamiseks vajaliku eelarvelise finantseerimise ulatus. Ülejäänud ürituste osas tuleb eelarveplaanis ette näha kogu kulude summa, mis on vajalik nende ürituste teostamiseks ja mitmesuguste asutiste ning organisatsioonide tegevuse laiendamiseks. Eelarve tulude osas aga peegeldub kogu tulude summa, mis neile organisatsioonidele laekub.

§ 2. Tulude ja kulude liigitus NSV Liidu riigieelarves.

Selleks et kujundada eelarve täpses vastavuses rahvamajandusplaaniga, on tarvis, et eelarves oleksid täpselt kindlaks määratud tulude allikad ja eelarve tulude suurus iga üksiku allika järgi.

Teiste sõnadega, eelarves tuleb täpselt plaanida näiteks mitte ainult laekumised maksudest üldsummas, vaid ka eelarve tulud igast maksust eraldi, nagu: tulud käibemaksust, mittekaubalistelt operatsioonidelt võetavast maksust jne. Kuid sellestki on veel vähe. On tarvis, et iga tululiigi järgi oleks ühtlasi kindlaks määratud, milline summa peab laekuma eelarvesse üksikutelt ametkondadelt. Nii tuleb näiteks eelarves käibemaksu suhtes ära näidata, kui palju maksavad käibemaksu üksikud ministeeriumid. Samas korras kuuluvad eelarvesse võtmisele ka kasumieraldistest laekuvad summad.

Eelarve tulude-osa säärane plaanimine võimaldab täpselt kindlaks määrata iga üksiku majandusharu rahalised kohustused eelarve suhtes. Niisugune eelarve tulude plaanimise kord võimaldab aga peale selle ka ära määrata, kui suurtes summades on rahandusorganid kohustatud eelseisval aastal üksikuid makse ja teisi tulusid eelarvesse laekama.

Ühtlasi kindlustab see vajaliku kontrolli eelarve tulude osa täitmise üle iga tululiigi järgi.

Ka kulude plaanimisel ei määrata eelarvet kindlaks ühtses üldsummas. Siin peab samuti täpselt kindlaks tegema, kui suuri summasid tuleb assigneerida üksikute rahvamajandusharude ja üksikute ürituste finantseerimiseks, näiteks rahvamajanduse, kultuuri jne. alal. Selleks, et tagada eelarve vahendite täpset suunamist kooskõlas rahvamajandusplaaniga, tuleb ühtlasi näidata kuluobjektid, nagu: kulud kapitaalehituseks, käibevahendite juurdekasvuks jne. Üksikute asutiste, nagu haiglate, suhtes aga peab olema eelarves kindlaks määratud, kui suured summad assigneeritakse palkadeks, haigete toitlustamiseks ja teisteks ülesanneteks.

Säärane kulude plaanimise kord võimaldab täpselt määrata nende otstarbe. See on tähtis eelarve täitmise, eelarveliste vahendite õige kasutamise kontrolli ning finantsdistsipliini tugevdamise seisukohalt, kuna eelarvelisi vahendeid võidakse sel juhul kulutada ainult täpses vastavuses nende otstarbele.

Niisugust tulude jaotamist üksikute tululiikide ja -allikate ning kulude jaotamist nende otstarbe järgi nimetatakse eelarve spetsialiseerimiseks.

Eelarve spetsialiseerimine kujutab enesest tulude ja kulude sellist plaanimist, kus tulud jaotatakse ja kinnistatakse üksikute allikate, kulud aga nende sihtotstarbe, s. o. ametkondade,

majandusharude, ürituste ja kuluobjektide (otstarvete) järgi.

Eelarve tulusid ja kulusid spetsialiseeritakse nn. eelarve klassifikatsiooni alusel.

Eelarve klassifikatsiooniks nimetatakse riigieelarve tulude ja kulude sellist rühmitamist, kus tulud ja kulud järjestuvad ühetaolises korras ja üksikutel tulu- ja kululiikidel on täpne nimetus.

Eelarve klassifikatsiooni võidakse kujundada kolmel erisugusel põhimõttel — ametkondlikul, tegevusharusel ja objektilisel.

Ametkondliku klassifikatsiooni puhul rühmitatakse kõik tulud ja kulud ametkondade (ministeeriumide) järgi.

Tegevusharune klassifikatsioon. Selle süsteemi puhul ühendatakse ühte rühma kõik ühe või teise ürituste liigi kulud, näiteks: hariduskulud, tervishoiukulud jne. Sel juhul koondatakse kõik mainitud ürituste kulud ühte rühma, kuigi neid teostavad eri ametkonnad. Tegevusharust klassifikatsiooni rakendatakse ka eelarve tulude-osa alal. Selle põhimõtte järgi rühmitatakse näiteks riigi varadest saadavad tulud.

Objektilist klassifikatsiooni rakendatakse nii tulude kui ka kulude suhtes. Tulud rühmitatakse tuluallikate, kulud — kuluobjektide (otstarbe) järgi, näiteks: töötasu, halduskulud jms.

Nõukogude eelarves rakendatakse kõike kolme klassifikatsioonisüsteemi: tulud rühmitatakse ametkondade, tegevusharuse tunnuse ja allikate järgi; kulud plaanitakse ametkondade, tegevusharuse tunnuse (ürituste) ja kuluobjektide (otstarbe) järgi.

Nõukogude eelarves rakendatav klassifikatsioonisüsteem tagab tulude ja kulude kõige üksikasjalisema plaanimise vastavalt rahvamajandusplaanile [1]. Teiselt poolt kindlustab see täielikuma kontrolli eelarve täitmise üle.

---

[1] Eelarve tulude ja kulude klassifikatsioon kinnitatakse NSVL Rahandusministeeriumi poolt eraldi liiduvabariigi ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete ja eraldi autonoomsete vabariikide ja kohalike eelarvete tarvis. Küla-eelarvete puhul rakendatakse kohalike eelarvete kulude üldklassifikatsioonile vastavat, kuid lihtsustatud tüüpklassifikatsiooni, mis koosneb 9 osast: „Põllumajandus", „Kommunaalmajandus ja kommunaalettevõtted", „Teedemajandus", „Kaubandus", „Haridus", „Tervishoid", Sotsiaalhooldus", „Külanõukogud" ja „Reguleerimisfondidesse kantavad eraldised". — Toim. märkus.

Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete kulude klassifikatsioon.

Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete kulude kehtiv klassifikatsioon seisneb järgnevas: kõik liidueelarve ja vabariiklike eelarvete kulud jaotatakse üheteistkümneks tegevusharuseks rühmaks. Näiteks: I rühm — rahvamajandus, II rühm — sotsiaal-kultuurilised üritused, III rühm — riigikaitse jne.[2].

Kõik need rühmad jagunevad omakorda osadeks. Kulude rühma „Rahvamajandus" osades rühmitatakse kõik kulud ametkondade (üksikute ministeeriumide) järgi.

Sotsiaal-kultuuriliste ürituste kulusid ühendavad osad on kujundatud tegevusharuse põhimõtte järgi — „Haridus", „Tervishoid" jms. Teiste sõnadega, neisse on võetud kõigi ministeeriumide vastavate ürituste kulud.

Kohalike eelarvete süsteemis on klassifikatsiooni kujundus pisut teistsugune. Kohalikus eelarves näitavad osad eelarve kulusid vastavate täitevkomiteede üksikute ametkondade (või osakondade) järgi (näiteks kohaliku tööstuse osakonna, haridusosakonna jne. kulud).

Selleks, et eelarve kulusid teatud tegevusharus iga osakonna järgi kindlaks määrata, näeb kohalike eelarvete klassifikatsioon ette veel erilised alajaotused — peatükid, mis on kujundatud tegevusharuse tunnuse järgi: peatükk 1 — rahvamajanduse finantseerimise kulud, peatükk 2 — hariduskulud, peatükk 3 — kulud tervishoiule ja kehakultuurile[3].

Kohaliku eelarve igas osas, mis näitab täitevkomitee ühe või teise osakonna kulusid, rühmituvad kulud seega veel peatükkide viisi, milles plaanitakse kulud kindlate tegevusharude järgi.

---

[2] Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete kulud ühendatakse järgmisteks tegevusharusteks rühmadeks: I. Rahvamajandus, II. Sotsiaal-kultuurilised üritused, III. NSVL Sõjaministeerium, IV. NSVL Siseministeerium ja NSVL Riikliku Julgeoleku Ministeerium, V. Kohus ja prokuratuur, VI. NSV Liidu ja liidu-vabariikide riigihaldusorganite ülalpidamise kulud, VII. Riigilaenud, VIII. Reservfondid, IX. Vabariiklikele ja kohalikele eelarveile üleantavad vahendid, X. Arveldused pankadega, XI. Tulude tagasimaksmine ja muud kulud. — Toim. märkus.

[3] Kohalikes eelarvetes liigituvad osad kuueks peatükiks: peatükk 1 — „Rahvamajanduse finantseerimine" (igas osas on sel peatükil erisugune, majandusharule vastav nimetus); peatükk 2 — „Haridus"; peatükk 3 — „Tervishoid ja kehakultuur"; peatükk 4 — „Sotsiaalhooldus"; peatükk 5 — „Haldus"; peatükk 6 — „Muud kulud". Külaeelarvete kulude lihtsustatud klassifikatsioonis peatükid puuduvad. — Toim. märkus.

Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete osad ja kohalike eelarvete peatükid jagunevad paragrahvideks, milles näidatakse ühetüübiliste asutiste, ettevõtete ja ürituste kulusid. Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete kulude rühmas „Rahvamajandus" näitavad osad kulusid üksikute ministeeriumide järgi, paragrahvid aga — kulusid nende ministeeriumide üksikute peavalitsuste ja viimaste poolt ühendatavate ettevõtete järgi. Hariduse finantseerimise kulusid hõlmavas osas näitavad paragrahvid näiteks kõrgemate õppeasutiste ja tehnikumide kulusid, kohalikes eelarveis aga — alg- ja keskkoolide kulusid jne.

Kõigis eelarvesüsteemi lülides jagunevad kõik paragrahvid artikliteks, mis näitavad kulu objekti (otstarvet), näiteks töötasu jne. [4].

Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete tulude klassifikatsioon.

Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete tulude-osa jaguneb samuti osadeks, paragrahvideks ja artikliteks. Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete osades näidatakse tuluallikaid. Sotsialistlike ettevõtete ja

[4] Kulude klassifikatsioon näeb ette liidueelarves, vabariiklikes ja kohalikes eelarveis kõigi eelarvel olevate asutiste tarvis 18 üldist artiklit. Need on: art. 1 „Töötasu", art. 2 „Lisandid töötasule", art. 3 „Kantselei- ja majanduskulud", art. 4 „Lähetused ja ametisõidud", art. 5 „Teaduslik uurimistöö ja leiutamine", art. 6 „Õppekulud ja õpilaste tööpraktika", art. 7 „Raamatute soetamine raamatukogudele", art. 8 „Õpilaste stipendiumid", art. 9 „Toitlus", art. 10 „Arstimite ja sidumisvahendite soetamine", art. 11 „Mittetsentraliseeritud (limiidivälised) kapitaalmahutused eriseadistuse (õppe-, meditsiinilise ja muu) soetamiseks", art. 12 „Mittetsentraliseeritud (limiidivälised) kapitaalmahutused majandusliku seadistuse soetamiseks", art. 13 „Mittetsentraliseeritud (limiidivälised) kapitaalmahutused ehituseks (maakoolide ja -haiglate ehitus ja muud ehituseliigid)", art. 14 „Pehme inventari ja vormiriiete soetamine", art. 15 „Tsentraliseeritud kapitaalmahutused", art. 16 „Hoonete ja ehitiste kapitaalremont", art. 17 „Inventari ja seadmete remont", art. 18 „Muud kulud".

Isemajandavate ettevõtete ja organisatsioonide finantseerimise kulude arvestamiseks on liidueelarves ja vabariiklikes eelarveis ette nähtud veel 11 üldist artiklit („Kapitaalmahutused", „Limiidivälised kulutused", „Operatsioonikulud", „Kapitaalremont" jt.) kõigi majandusharude ja 10 lisaartiklit üksikute rahvamajandusharude tarvis. Kohalikes eelarveis on selleks ette nähtud 4 eriartiklit.

Eelarvete kulude paragrahvid jaotatakse artikliteks selleks, et kindlustada üksikute kuluobjektide sihipärast finantseerimist.

Tulude ja kulude osadel on kõigis eelarveis ühtne numeratsioon, paragrahvid aga omavad eri numeratsiooni iga osa piirides. Artiklid korduvad paragrahvides ühtede ja samade numbrite ja nimetuste all, omades samuti ühtset numeratsiooni. — Toim. märkus.

organisatsioonide maksete puhul näitavad osad eri makseliike, nagu: käibemaks, kasumieraldised jne. Paragrahvides näidatakse ametkonnad (ministeeriumid), kes maksavad neid makseid, artiklites aga — antud ministeeriumi süsteemi kuuluvad maksnikud üksikute majandusharude järgi (näiteks üksikute peavalitsuste maksed).

Liidueelarve ja vabariiklike eelarvete ülejäänud tulude alal näitavad osad kindlaid makserühmi, näiteks „Maksud elanikkonnalt", paragrahvid — üksikuid maksuliike, näiteks põllumajandusmaks, artiklid — maksnike kategooriaid (põllumajandusmaksu puhul näiteks kolhoosnikutelt ja üksiktalupoegadelt võetav põllumajandusmaks jne.).

Kohalikes eelarveis on tulude-osa klassifikatsioon kujundatud teistsugustel alustel. See on tingitud nende eelarvete tulude koostise iseärasustest. Osad näitavad kohaliku majanduse harusid, kust maksed laekuvad (näiteks tulud tööstusest, kommunaalmajandusest jne.), paragrahvid — üksikuid ettevõtete kategooriaid (kommunaalmajanduses näiteks veevärk, tramm jms.), artiklid — eelarvetulude liike (näiteks kasumieraldised, rendis jne.).

Kohalike eelarvete tulude osas esineb peale selle veel kaks eriosa: „Eraldised riigimaksudest ja mittemaksunduslikest tuludest" ja „Vahetult kohaliku eelarve tuludesse kantavad riigimaksud ja -lõiv" [5]. Viimaste hulka kuuluvad, nagu eespool oli märgitud, kohaliku tähtsusega kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt võetav tulumaks, riigilõiv, patendi-, kalastus- ja piletimaks [6].

§ 3. Eelarve koostamine, läbivaatamine ja kinnitamine.

Eelarve koostamine. Eeltööd.

NSV Liidu riigieelarve, tervikuna ja liidueelarve, vabariiklikud ja kohalikud eelarved üksikult koostatakse, nagu eespool oli märgitud, rahvamajandusplaani alusel, mis määrab kindlaks nende eelarvete tulud, mahu ja eelarveliste vahendite suunamise.

[5] Riigimaksud ja -tulud laekuvad kohalikesse eelarveisse eraldamise ja vahetu ülekandmise korras, mistõttu ka nad on neis eelarveis eraldatud kahte ossa. Kohalikkudest maksudest laekuvate tulude arvestamiseks (hoonetemaks, maarendis, transpordivahendite valdajailt võetav maks, loomapidajailt võetav maks, turumaks ja etendusmaks) on kohalikes eelarveis eriosa. — Toim. märkus.

[6] Kohalikele eelarveile kinnistatud tuluna laekub vahetult kohalikku eelarvesse tegelikult ka mittekaubalistelt operatsioonidelt võetav maks, kuid seda arvestatakse eraldamise korras kohalikku eelarvesse ülekantava tuluna. — Toim. märkus.

Eelarvete koostamise aluseks on seepärast rahvamajandusplaani põhilised näitajad.

Üldised juhtnöörid üksikute rahvamajandusharude arendamise, kapitaalmahutuste suunamise ja ulatuse, omahinna alandamise, tööviljakuse tõstmise, toodangu väljalaske jne. kohta eelseisvaks aastaks annab NSV Liidu valitsus. Samasugused juhtnöörid annab ta ka sotsiaal-kultuuriliste ürituste arendamise kohta.

Nende juhtnööride alusel asub NSVL Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Plaanikomitee välja töötama rahvamajandusplaani eelseisvaks aastaks. Samade juhendite alusel töötab NSVL Rahandusministeerium välja NSV Liidu riigieelarve arenemise põhinäitajad ja annab viimastest lähtudes direktiivid (juhtnöörid) üleliidulistele ministeeriumidele ja ametkondadele neile ametkondlikult alluvate majandusharude tulude ja kulude bilansside ning üksikute ürituste (näiteks tervishoiu finantseerimise jne.) eelarveteprojektide koostamiseks. Üheaegselt annab NSVL Rahandusministeerium vabariikidele samasugused direktiivid vabariiklike ja kohalike eelarvete koostamiseks. Need direktiivid sisaldavad juhatusi eelarve koostamise töö suunamise, üksikute ürituste kavatsetava arendamise (näiteks sotsiaal-kultuuriliste asutiste võrgu projekteeritava kasvu), samuti kulunormide (näiteks ühe voodi kulud päevas haiglates ja ühe klassi kulud aastas koolides) kavatsetavate muudatuste jms. kohta, kui eelseisvaks aastaks nähakse ette nende normide mingisugust revideerimist. Saanud juhendid eelarveprojekti koostamiseks, töötavad liiduvabariikide rahandusministeeriumid omakorda välja vabariiklike ja kohalike eelarvete arenemise põhinäitajad. Seejärel annavad nad juhtnöörid vabariiklikele ametkondadele tulude ja kulude bilansside ning asutiste ja organisatsioonide eelarvete projektide koostamiseks ja kohalikele nõukogudele — kohalike eelarvete koostamiseks.

Samas korras annavad oblastite (kraide) rahandusorganid juhtnöörid eelarve koostamiseks oblastite (kraide) täitevkomiteede osakondadele ja rajoonidele.

Rajoonide rahandusosakonnad annavad lõpuks vastavad juhendid rajoonide täitevkomiteede osakondadele ja linna-, alevi- ning külanõukogudele.

NSVL Rahandusministeeriumi poolt vabariikidele ja viimaste poolt kohalikele organeile antavad direktiivid eelarvete koostamise kohta tagavad NSV Liidu eelarvesüsteemi kõigis lülides eelarvete koostamise tihedas seoses ühtse rahvamajandusplaaniga.

Eelarvelise plaanimise alused.

Selleks, et koostada rahvamajanduse arendamise plaanidest ja NSVL Rahandusministeeriumi poolt antud juhtnööridest lähtudes eelarveprojekt eelseisvaks aastaks, on tarvis kõigepealt selgitada eelarve täitmise tulemused jooksva aasta möödunud aja kohta ja selle loodetav täitmine aasta lõpuks. Üksnes jooksva aasta eelarve täitmise aruandeliste andmete põhjal ja lähtudes eelseisva aasta tootmise ja kaubakäibe arendamise plaanidest, elanikkonna tulude kasvust, palgafondide suurenemisest jms. on võimalik kindlaks määrata, kui suureks kujuneb eelarve tulude juurdekasv. Teiselt poolt on tarvis eelarve kulude kasvu kindlakstegemiseks selgitada, kuidas on ära kasutatud jooksva aasta assigneeringud, kuidas on üksikutes majandusharudes täidetud tootmisnäitajaid, näiteks: missuguses ulatuses on suurendatud voodite arvu haiglates, kuidas on täidetud elamute ehitamise plaani jne. Ainult jooksva aasta eelarve tegeliku täitmise põhjal võib kindlaks määrata üksikuteks üritusteks vajalike assigneeringute ulatuse eelseisvaks aastaks, lähtudes nende ürituste arendamise plaanidest.

Jooksva aasta eelarve täitmise analüüs on seetõttu lähtealuseks eelseisva perioodi eelarve plaanimisel.

Niisuguse analüüsi ja kõrgemalseisvate rahandusorganite poolt eelarve koostamise kohta antud juhtnööride alusel asutakse igas eelarvesüsteemi lülis eelarveprojekti väljatöötamisele.

Sotsialistliku majanduse tulude ja selle finantseerimiseks suunatavate eelarvekulude arvutlus uueks eelarveaastaks tehakse üksikute majandusharude tulude ja kulude bilansside põhjal, mis on koostatud nende eelseisva aasta tootmisplaanidest lähtudes. Kulud sotsiaal-kultuurilisteks ja teisteks üritusteks määratakse kindlaks kooli-, haiglate võrgu arendamise jms. plaanide järgi. Palgafondide kasvu plaan võimaldab lõpuks kindlaks määrata maksude ja riigilaenude abil toimuva elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise ulatuse. Maaelanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise plaanimisel võetakse aluseks kolhoosliku tootmise arendamise andmed.

Eelarve tulud ja kulud määratakse niisiis kindlaks rahvamajandusplaani näitajate põhjal.

Peale tulude ja kulude kindlaksmääramise kõigi artiklite järgi on eelarve koostamisel tarvis veel arvesse võtta seda, kui suures ulatuses tehakse eraldamisi iga antud eelarve tuludest alamalseisvatesse eelarvetesse viimaste reguleerimise korras. Kõige tähtsa-

maks ülesandeks eelarve koostamisel on selle tulude ja kulude tasakaalustamine. See on vajalik selleks, et kindlustada kõigi rahvamajandusplaaniga ettenähtud ürituste õige finantseerimine. Kui eelarve koostamise käigus selgub, et tulud ei kata kulusid, on rahandusorganite kohuseks seepärast sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tulude ja kulude bilansid uuesti läbi vaadata sellelt seisukohalt, kas ei ole võimalik nende ettevõtete ja organisatsioonide puhastulu ja sellest käibemaksuna ja kasumieraldistena eelarvesse laekuvaid tulusid suurendada. Nimetatud tulude laekumise suurenemist on võimalik saavutada toodangu väljalaske tõstmisega ettevõtete reservide ärakasutamise ja kaupade realiseerimise kiirendamise teel, samuti omahinna edasise alandamisega. Niisamuti tuleb revideerida kõiki eelarve kulusid kokkuhoiurežiimi karmima rakendamise seisukohalt. Lõpuks on tarvis kontrollida, kas elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise osas on kõik võimalused tulude laekumise suurendamiseks ära kasutatud, näiteks riigilaenude realiseerimise jms. alal.

Sel teel võidakse saavutada eelarve tulude ja kulude tasakaalustamine.

Üks tähtsamaid ülesandeid eelarve plaanimisel on *eelarve reaalsuse* kindlustamine; see tähendab, et kõik eelarve tulud ja kulud peavad olema täpselt põhjendatud, kusjuures ei tohi lubada, et tulud ja kulud oleksid kõrgemad või madalamad sellest, mis nad peaksid olema, sest sel juhul võib aasta kestel eelarve täitmise käigus tekkida kas rahaliste vahendite puudu- või ülejääk. Kõik see häirib plaanis ettenähtud ürituste õiget finantseerimist ja raskendab lõppkokkuvõttes rahvamajandusplaani täitmist.

Koostatud eelarveprojekti juurde lisatakse tingimata seletuskiri, milles antakse eelarve üksikasjaline analüüs. Seletuskirjas näidatakse, kuidas on eelarves kindlustatud partei ja valitsuse direktiivide täitmine ja kas eelarve vastab rahvamajandusplaanile.

Peale selle antakse seletuskirjas kõigi eelarve tulude ja kulude arvutluste üksikasjaline põhjendus.

Eelarvelise plaanimise iseärasused.

Nagu eespoolesitatust nähtub, on vaja iga kõrgemalseisva eelarve koostamiseks kindlaks määrata mitte ainult selle eelarve tulude summa ja kulude summa üksikute ürituste järgi, vaid ka viimase tuludest alamalseisvatesse eelarvetesse kantavate eraldiste ulatus. See tähendab, et iga sellise eelarveprojekti koostami-

seks (välja arvatud linna-, alevi- ja küla-eelarved) tuleb omada kõigi alamalseisvate eelarvete koondeid.

Eelarve koostamisel rakendatava korra teine iseärasus seisab selles, et igas kõrgemalseisvas eelarves ühendatakse järjestikku kõigi alamalseisvate eelarvete koondid [7].

Ainult sel tingimusel on võimalik kooskõlastada kõiki eelarveid isekeskis ja viimaseid rahvamajandusplaaniga.

NSVL Rahandusministeeriumis ei koostata ainult liidueelarve, vaid ka NSV Liidu riigieelarve projekt. Viimane ühendab endas liiduvabariikide riigieelarvete koondid, millesse omakorda kuuluvad kohalike nõukogude eelarvete koondid.

Liiduvabariikide vabariiklike eelarvete koostamisel töötatakse välja kõigi kohalike eelarvete koondid, mis seejärel ühendatakse koos vabariikliku eelarvega liiduvabariigi riigieelarveks.

Oblastites ja kraides koostatakse üheaegselt oblasti- (krai-) eelarvega kõigi alamalseisvate eelarvete koondid, mis seejärel omakorda ühendatakse oblasti või krai koondeelarveks.

Samas korras koostatakse rajoonieelarved ja rajoonide alamalseisvate eelarvete koondid, mis ühendatakse koos rajoonieelarvega rajooni koondeelarveks.

Kõik see tingib teatud iseärasusi eelarveprojektide koostamise töö korraldamises ja teatud erinevusi liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete koostamises.

Liidueelarve, vabariiklike eelarvete ja NSV Liidu riigieelarve koostamine.

Liidueelarve koostatakse järgmises korras.

Kõik üleliidulised ametkonnad (ministeeriumid), kes haldavad kindlaid riigimajandusharusid, töötavad eelarve koostamise kohta saadud juhtnööride alusel välja nende majandusharude tulude ja kulude bilansside projektid ning esitavad need NSVL Rahandus-

---

[7] NSV Liidu riigieelarve koosneb liidueelarvest ja liiduvabariikide riigieelarvetest; liiduvabariigi riigieelarve — liiduvabariigi vabariiklikust eelarvest, autonoomsete vabariikide riigieelarvetest ja kraide, oblastite ning vabariikliku tähtsusega linnade kohalikkudest eelarvetest; autonoomse vabariigi riigieelarve — autonoomse vabariigi vabariiklikust eelarvest ja rajoonide ning vabariikliku tähtsusega linnade kohalikkudest eelarvetest; krai ja oblasti kohalik eelarve — krai- ja oblastieelarvest, rajoonide ning krailise ja oblastilise tähtsusega linnade kohalikkudest eelarvetest; rajooni kohalik eelarve — rajoonieelarvest ja rajoonilise tähtsusega linnade ning külanõukogude eelarvetest. — Toim. märkus.

ministeeriumi vastavatele finantseerimisosakondadele. Viimased vaatavad need bilansid hoolikalt läbi, täpsustavad neid ja määravad kooskõlastatult ametkondadega kindlaks vastavate majandusharude eelarvelise finantseerimise ja riigiettevõtete kasumitest eelarvesse kantavate eraldiste ulatuse.

Liidueelarvest finantseeritavate asutiste, organisatsioonide ja ürituste osas koostavad üleliidulised ametkonnad asutiste ja organisatsioonide koondeelarvete projektid, millesse võetakse kõik neile organisatsioonidele laekuvad tulud (näiteks masina-traktorijaamade tulud) ja kõik nende asutiste ja ürituste finantseerimise kulud. Need koondeelarved koostatakse üksikute asutiste ja organisatsioonide individuaaleelarvete alusel. Nimetatud koondeelarved esitatakse samuti NSVL Rahandusministeeriumi vastavatele finantseerimisosakondadele ja lülitatakse pärast nende kontrollimist liidueelarvesse.

Sotsialistlikelt ettevõtteilt ja organisatsioonidelt võetavatest maksudest ja elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimisest liidueelarvesse laekuvad tulud arvutab NSVL Rahandusministeerium ise. Käibemaksust laekuvad tulud määrab kindlaks NSVL Rahandusministeeriumi Riigitulude Valitsus, elanikkonnalt võetavatest maksudest laekuvad tulud — Maksude Valitsus, riigilaenude realiseerimisplaanid — Riikliku Krediidi ja Riiklike Tööhoiukassade Peavalitsus.

Kõik vastavad andmed koondatakse NSVL Rahandusministeeriumi Eelarvevalitsusse, kes töötab välja liidueelarve projekti.

Üheaegselt liidueelarve projekti koostamisega vaatab NSVL Rahandusministeeriumi Eelarvevalitsus liiduvabariikide esindajate osavõtul läbi ja täpsustab liiduvabariikide poolt esitatud liiduvabariikide riigieelarvete projektid, mille koostisse kuuluvad ka iga liiduvabariigi kohalike eelarvete koondid. Siin määratakse kindlaks liiduvabariikide riigieelarvete plaaniline maht ja neile eelarveile üleliidulistest tuludest üleantavate eraldiste ulatus.

Liidueelarve projekti ja liiduvabariikide riigieelarvete projektide alusel koostatakse NSV Liidu riigieelarve projekt [8].

Liidueelarve ja NSV Liidu riigieelarve koostamisel võib tekkida lahkarvamusi NSVL Rahandusministeeriumi ja üleliiduliste ametkondade, samuti NSVL Rahandusministeeriumi ja liiduvabariikide ministrite nõukogude vahel.

---

[8] NSV Liidu riigieelarvesse võetakse ka riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve, mille projekti koostab Üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu. — Toim. märkus.

Kui need lahkarvamused NSVL Rahandusministeeriumi Eelarvevalitsuses ei lahene, esitatakse küsimus läbivaatamiseks NSV Liidu rahandusministrile. Juhul, kui ka pärast seda jäävad lahkarvamused püsima, kantakse eelarveprojekti NSVL Rahandusministeeriumi poolt vastuvõetud summa, vaidlusalused küsimused aga lahendab NSVL Ministrite Nõukogu NSV Liidu riigieelarve projekti läbivaatamisel.

Samas korras, nagu NSVL Rahandusministeeriumis koostatakse NSV Liidu riigieelarve projekt, koostavad liiduvabariikide rahandusministeeriumid liiduvabariikide riigieelarvete projektid. Erinevus seisab siin ainult selles, et liiduvabariikide rahandusministeeriumid töötavad liiduvabariikide riigieelarvete projektide koostamisel ise välja kohalike eelarvete koondite projektid [9]. See on tingitud kahest põhjusest. Esiteks, kui liiduvabariigid hakkaksid nõudma autonoomsetelt vabariikidelt, oblastitelt ja kraidelt nende eelarveprojektide esitamist ja seejärel asuksid neid kokku võtma vabariigi kohalike eelarvete üldkoondiks, siis viivitaks see suuresti liiduvabariigi riigieelarve ja liidueelarve koostamise käiku [10]. Teiseks, kohalikkude eelarvete koondi ja üksikute kohalikkude eelarvete enam või vähem üksikasjaline väljatöötamine kohtadel võib aset leida ikkagi alles siis, kui liiduvabariigid on oma eelarvete mahu Liiduga kooskõlastanud ja neil on võimalik kindlaks määrata kohalike eelarvete maht ning kohalikesse eelarveisse üleantavate reguleerivate tulude ulatus.

Seoses sellega töötavadki liiduvabariikide rahandusministeeriumid liiduvabariikide riigieelarveprojektide koostamisel ise välja kohalike eelarvete koondite projektid. Need koondid koostatakse nn. lähikaudsete näitajate alusel.

Sotsiaal-kultuurilisteks ülesanneteks minevate kulude plaanimisel rakendatakse selliste näitajatena kombineeritud kulunorme, nagu: ühe voodi kulud haiglates, ühe kooliklassi kulud jne. Kui haiglavoodite arvu suurendamise plaan on teada, siis on võimalik selle põhjal kindlaks määrata ka haiglate võrgu ülalpidamise kulude kasv. Selleks piisab eespoolmainitud kulunormi korrutamisest voodite arvuga.

Lähikaudseid näitajaid rakendatakse ka eelarve tulude arvutamise juures. Selliste näitajatena kasutatakse mitmesuguseid rahva-

---

[9] Eelseisva aasta rahvamajandusplaani näitajate alusel. — Toim. märkus.

[10] Kohalike eelarvete üldmahu esialgse plaanimise staadiumis pole see hädavajalikki. — Toim. märkus.

majandusplaani näitajaid. Kohalikult tööstuselt kohalikesse eelarveisse laekuvate tulude arvutamisel võetakse näiteks aluseks andmed toodangu projekteeritud kasvu, omahinna alandamise jms. kohta. Neist andmeist lähtudes arvutellakse tulud järgmises korras: lähtebaasiks võetakse jooksva aasta eelarve tulud kohalikult tööstuselt, seejärel võetakse arvesse tootmise kasvu ja toodangu väljalaske plaanist ning omahinna alandamise plaanist tulenevad muudatused ning selle põhjal plaanitakse kohaliku tööstuse eelseisva aasta tulude ja neist kohalikku eelarvesse kantavate maksete juurdekasv. Samas korras määratakse mitmesuguste lähikaudsete näitajate järgi kindlaks ka kohalike eelarvete tulude ja kulude teised artiklid.

Lähikaudsete näitajate järgi koostatud vabariigi kohalike eelarvete koond võimaldab kindlaks määrata riigimaksudest ja teistest tuludest kohalikesse eelarveisse kantavate eraldiste ulatuse.

Pärast seda koostatakse liiduvabariigi vabariiklik eelarve, millega vabariigi kohalike eelarvete koond ühendatakse liiduvabariigi riigieelarveks.

Kohalike eelarvete ja autonoomsete vabariikide eelarvete koostamine.

Kohalike eelarvete koostamisel on samuti teatud iseärasused. Need on tingitud sellest, et liiduvabariigid saavad anda nõutavad juhendid autonoomsete vabariikide ja kohalike eelarvete mahu ning riigi tuludest neisse eelarveisse kantavate eraldiste kohta alles pärast liiduvabariigi riigieelarve kooskõlastamist Liiduga. Autonoomsed vabariigid ja kohalikud nõukogud omakorda aga ei saa selliste liiduvabariigi poolt antavate juhenditeta asuda oma eelarvete üksikasjalisele koostamisele.

Autonoomsed vabariigid ja kohalikud nõukogud koostavadki sellepärast alguses alamalseisvate eelarvete koondid plaanikavanditena lähikaudsete näitajate järgi: oblastis (krais) koostatakse oblasti (krai) kohalike eelarvete koond, autonoomses vabariigis — vabariigi kohalike eelarvete koond, rajoonides — rajooni eelarvete koond [11].

[11] Autonoomse vabariigi vabariikliku eelarve ja krai- ning oblasti-eelarve projekt koostatakse samas korras, nagu koostatakse liiduvabariigi vabariikliku eelarve projekt, s. o. autonoomse vabariigi ametkondade või krai ning oblasti osakondade eelarvete ning tulude ja kulude bilansside põhjal. Vabariikliku eelarve ja krai- ning oblasti-eelarve projekt ühendatakse seejärel kohalike eelarvete

Selle töö teevad vastavalt autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide eelarvevalitsused, oblastite (kraide) rahandusosakondade eelarveosakonnad ja rajoonide rahandusosakondade eelarveinspektuurid. Edasi toimub autonoomsete vabariikide riigieelarvete ja kraide ning oblastite koondeelarvete projektide kooskõlastamine kõrgemalseisvate rahandusorganitega.

Pärast seda, kui liiduvabariigid on kooskõlastanud NSVL Rahandusministeeriumiga oma vabariikliku eelarve projekti ja liiduvabariikide rahandusministeeriumide poolt koostatud vabariigi kohalike eelarvete koondi, esitavad autonoomsed vabariigid, oblastid ja kraid oma koondeelarvete projektid liiduvabariikide rahandusministeeriumidele kooskõlastamiseks.

Nimetatud koondeelarvete projektid vaatab liiduvabariigi rahandusministeeriumi eelarvevalitsus läbi nende vastavuse seisukohalt eelarve koostamise kohta antud juhtnööridele ja rahvamajandusplaanile. Sel teel ja arvesse võttes kohalike organite taotlusi kooskõlastatakse iga autonoomse vabariigi, krai ja oblastiga nende koondeelarvete plaaniline maht ja määratakse kindlaks riigimaksudest ja teistest reguleerivatest tuludest neisse eelarveisse eraldatavate tulude ulatus.

Saanud kõik need andmed, viivad autonoomsed vabariigid ja oblastid (kraid) samasuguse töö läbi rajoonide suhtes. Iga rajoon peab rajooni eelarvete koondi kooskõlastama autonoomse vabariigi rahandusministeeriumi eelarvevalitsuse või oblasti (krai) rahandusosakonnaga ja saama neilt organeilt juhendid riigimaksudest ja teistest tuludest rajooni eelarvetesse eraldatavate tulude ulatuse kohta.

Pärast seda kooskõlastatakse samas korras kõik eelarved rajooni piires. Iga linna- ja alevinõukogu kooskõlastab oma eelarve plaanilise mahu rajooniga [12].

---

koondi projektiga vastavalt autonoomse vabariigi riigieelarve, krai või oblasti koondeelarve projektiks. Viimane esitatakse pärast selle heakskiitmist autonoomse vabariigi ministrite nõukogu, krai või oblasti täitevkomitee poolt kooskõlastamiseks liiduvabariigi rahandusministeeriumile. — Toim. märkus.

[12] Külanõukogude eelarved peavad olema kinnitatud enne uue eelarveaasta algust (hiljemalt 1. jaanuariks). Nende eelarvete koostamine, läbivaatamine ja kinnitamine toimub seepärast erikorras, mis on kindlaks määratud NSVL RKN-i 3. augusti 1935. a. määrusega „Külanõukogude rahandusalase töö parendamise abinõude kohta". Üldised juhtnöörid külanõukogude eelarvete koostamise kohta annab liiduvabariikide ministrite nõukogu eraldi 3—4 kuud enne eelarveaasta algust. Nende põhjal kinnitavad rajoonide täitevkomiteed külanõukogude eel-

Alamalseisvate eelarvete plaaniline maht kooskõlastatakse kõrgemalseisva rahandusorgani eelarvevalitsuse, -osakonna või -inspektuuriga. Kraid ja oblastid kooskõlastavad oma eelarved liiduvabariigi rahandusministeeriumi eelarvevalitsusega, rajoonid — autonoomse vabariigi rahandusministeeriumi eelarvevalitsuse või oblasti (krai) rahandusosakonna eelarveosakonnaga jne.

Lahkarvamuste tekkimisel [13] antakse küsimus läbivaatamiseks vastava rahandusorgani juhatajale: oblast (krai) annab niisugused küsimused läbivaatamiseks liiduvabariigi rahandusministrile, rajoon — oblasti rahandusosakonna juhatajale jne.

Kui lahkarvamused ka siis veel ei leia lahendamist, otsustab küsimuse autonoomse vabariigi suhtes liiduvabariigi ministrite nõukogu, rajoonide suhtes — autonoomse vabariigi ministrite nõukogu või vastava oblasti täitevkomitee ja, lõpuks, linna- ja alevi-eelarvete osas rajooni täitevkomitee.

Kooskõlastanud kõrgemalseisvate rahandusorganitega oma eelarvete plaanilise mahu ja reguleerivatest tuludest eraldatavate tulude ulatuse eelseisvaks aastaks ning kindlaks määranud koondi kujul alamalseisvate eelarvete plaanilise mahu, asub iga autonoomne vabariik ja iga kohalik nõukogu arendatud eelarveprojekti koostamisele, mis moodustab eelarve koostamise töö teise staadiumi.

Arendatud eelarveprojekte ei koostata enam lähikaudsete näitajate, vaid üksikute majandusharude tulude ja kulude bilansside, üksikute ürituste koondeelarvete (mis koostatakse üksikute asutiste ja organisatsioonide individuaaleelarvete baasil) ja eri allikaist laekuvate eelarvetulude üksikasjaliste arvutluste alusel.

Eespoolnimetatud alamalseisvate eelarvete koondid ühendatakse seejärel vastava administratiiv-territoriaalse üksuse eelarveprojektiga. Krai- või oblasti-eelarvega ühendatakse üksikute rajoonide eelarvete koondid krai või oblasti koondeelarveks; rajooni-eelarvega ühendatakse linnade, alevite ja külanõukogude eelarvete koondid rajooni koondeelarveks.

---

arvete koostamise juhendid ja määravad kindlaks nimetatud eelarvete finantseerimisplaanid, arvesse võttes nende eelarvete plaanilist mahtu ja külanõukogudele kinnitatud tulusid. Külanõukogude poolt koostatud eelarved vaatab läbi ja kinnitab rajooni täitevkomitee, ära kuulates külanõukogu esimehe aruande ja rajooni rahandusosakonna juhataja arvamuse. Külanõukogude eelarvete kinnitamine toimub harilikult enne rajooni koondeelarve kinnitamist. — Toim. märkus.

[13] Rahandusorganite ja kohalike nõukogude täitevkomiteede vahel. — Toim. märkus.

NSV Liidu riigieelarve projekti läbivaatamine ja kinnitamine.

Pärast eelarveprojekti koostamist rahandusorganite poolt toimub selle läbivaatamine ja kinnitamine.

NSV Liidu riigieelarve projekti esitab NSVL Rahandusministeerium NSVL Ministrite Nõukogule [14]. Üheaegselt saadetakse ärakiri sellest NSVL Ministrite Nõukogu juures asuvale Riiklikule Plaanikomiteele seisukoha võtmiseks.

NSVL Ministrite Nõukogu vaatab riigieelarve projekti läbi NSVL Rahandusministeeriumi esitise ja Riikliku Plaanikomitee seisukohavõtu põhjal. Eelarveprojekti läbivaatamisel lahendab Ministrite Nõukogu lahkarvamused, mis on tekkinud NSVL Rahandusministeeriumi ja üleliiduliste ametkondade ning liiduvabariikide vahel eelarve suhtes.

Seejärel kiidab NSVL Ministrite Nõukogu NSV Liidu riigieelarve projekti heaks, kusjuures riigieelarve tervikuna, liidueelarve ja vabariiklikud eelarved võetakse vastu arendatud kujul, NSV Liidu riigieelarve koostisse kuuluvad kohalike eelarvete koondid aga üldsummades.

Ühtaegu kiidab NSVL Ministrite Nõukogu heaks üleliidulistest tuludest vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse kantavate eraldiste plaani.

NSVL Ministrite Nõukogu poolt heakskiidetud riigieelarve projekt esitatakse NSVL Ülemnõukogule. Siin vaadatakse see esialgu läbi Ülemnõukogu kummagi koja (Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu) eelarvekomisjonis ja esitatakse siis Ülemnõukogu istungjärgule. NSVL Ülemnõukogu istungjärgul esineb aruandega eelseisva aasta riigieelarve projekti kohta valitsuse nimel NSV Liidu rahandusminister. See aruanne kuulatakse ära harilikult NSVL Ülemnõukogu mõlema koja ühisel istungil. Riigieelarve projekti arutamine ise aga toimub kummaski kojas eraldi. See avatakse vastava koja eelarvekomisjoni kaasaruandega, milles eelarvekomisjon annab oma seisukoha eelarveprojekti kohta, esitades ühtlasi selle juurde

---

[14] Koos NSV Liidu riigieelarve projektiga esitatakse NSVL Ministrite Nõukogule liidueelarve ja liiduvabariikide riigieelarvete projektid, millele lisatakse juurde vabariiklike eelarvete ja kohalike eelarvete koondite projektid, üleliiduliste ametkondade tulude ja kulude bilansid ning eelarve seletuskiri. — Toim. märkus.

parandused [15]. Eelarvekomisjonide kaasaruannete põhjal arutatakse eelarveprojekti üksikasjaliselt kummaski kojas ja võetakse vastu vajalikud parandused. Kummagi koja parandusettepanekud kooskõlastatakse seejärel nende kodade eelarvekomisjonide kaudu. Riigieelarve lõpliku projekti kinnitab NSVL Ülemnõukogu kodade lahus hääletamisega. Pärast riigieelarve vastuvõtmist kinnitab NSVL Ülemnõukogu NSV Liidu riigieelarve seaduse.

NSV Liidu riigieelarve seadus sisaldab kogu riigieelarve ja liidueelarve tulude ja kulude üldkokkuvõtte. Peale selle määratakse selle seadusega üldsummades kindlaks liiduvabariikide riigieelarvete maht, milles eraldatakse vabariiklike ja kohalike eelarvete tulud ja kulud iga vabariigi järgi. Riigieelarve seadus määrab lõpuks kindlaks ka veel üleliidulistest tuludest vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse eraldatavate tulude ulatuse.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike eelarvete läbivaatamine ja kinnitamine.

NSV Liidu riigieelarve ja selle koostisse kuuluvate liidu- ja autonoomsete vabariikide ning kohalike nõukogude eelarvete kinnitamine seadusena NSVL Ülemnõukogu poolt tähendab viimatinimetatud eelarvete suhtes ainult nende plaanilise mahu kindlaksmääramist seadusandlikus korras. Selle plaanilise mahu piirides võivad liidu- ja autonoomsed vabariigid ning kohalikud nõukogud oma eelarveid täpsustada ja muuta.

NSVL Ülemnõukogu poolt kinnitatud plaanilisest mahust lähtudes täpsustatakse liiduvabariigi rahandusministeeriumis kõik vabariikliku eelarve kulud ja tulud ning vabariigi kohalike eelarvete koond ja koostatakse vabariigi lõplik riigieelarve projekt.

Selliselt koostatud liiduvabariigi riigieelarve projekt esitatakse seejärel läbivaatamiseks liiduvabariigi ministrite nõukogule ja ärakirjas liiduvabariigi riiklikule plaanikomisjonile. Ministrite nõukogu poolt heakskiidetud projekt esitatakse kinnitamiseks liiduvabariigi ülemnõukogu istungjärgule. Siin vaadatakse see esialgu läbi ülemnõukogu eelarvekomisjonis ja seejärel arutatakse seda ülemnõukogu istungjärgul rahandusministri aruande ja eelarvekomisjoni kaasaruande põhjal. Vabariigi ülemnõukogu võtab vastu

[15] Need parandused võivad seisneda eelarvega projekteeritud tulude ja kulude suurendamises või vähendamises, samuti ka uute tulude ja kulude võtmises eelarvesse. — Toim. märkus.

vabariigi riigieelarve ja kinnitab riigieelarve seaduse, mis sisaldab riigieelarve ja vabariikliku eelarve tulude ja kulude üldkokkuvõtte, samuti iga autonoomse vabariigi, krai ja oblasti eelarve tulude ja kulude üldkokkuvõtte [16].

Autonoomse vabariigi eelarve kinnitamine toimub autonoomse vabariigi ülemnõukogu istungjärgul, kuhu eelarveprojekti esitab vabariigi ministrite nõukogu. Kohalikud eelarved kinnitatakse kohalike nõukogude istungjärkudel projektide järgi, mille esitavad vastavad täitevkomiteed. Enne kinnitamist vaadatakse kõik need projektid samuti läbi vastavate nõukogude eelarvekomisjonides.

Autonoomsete vabariikide ülemnõukogud ja kraide ning oblastite nõukogud kinnitavad vastavalt:

1) vabariigi, krai või oblasti koondeelarve,

2) vabariikliku, krai- või oblasti-eelarve ja

3) üksikute rajoonide ja vabariikliku, krailise ning oblastilise tähtsusega linnade eelarvete üldkokkuvõtted.

Rajoonide nõukogud kinnitavad:

1) rajooni koondeelarve,

2) rajooni-eelarve ja

3) üksikute linnade, alevite ja külanõukogude eelarved üldsummades.

Iga nõukogu võib oma eelarve lõplikult kinnitada alles pärast seda, kui on kinnitatud kõrgemalseisev eelarve; alles pärast viimase kinnitamist määratakse lõplikult kindlaks reguleerivatest tuludest alamalseisvatesse eelarvetesse kantavate eraldiste protsendid. Oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide eelarvete kinnitamine toimub seetõttu pärast liiduvabariigi riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Rajoonide eelarved kinnitatakse pärast oblastite, kraide ja autonoomsete vabariikide eelarvete kinnitamist, linnade ja alevite eelarved — pärast rajoonide eelarvete kinnitamist.

Erandi moodustavad külanõukogude eelarved. Need peavad olema kehtiva seadusandluse kohaselt kinnitatud enne uue eelarveaasta algust (enne 1. jaanuari). Külanõukogude eelarved kin-

[16] Sama seadusega kinnitatakse vabariiklikust eelarvest iga autonoomse vabariigi, krai ja oblasti eelarvele nende tasakaalustamiseks üleantavad summad ja määratakse kindlaks riigimaksudest ja tuludest autonoomsete vabariikide, kraide, oblastite ja vabariikliku alluvusega linnade eelarvesse kantavate eraldiste protsendid. Ülemnõukogu poolt kinnitatud liiduvabariigi riigieelarve esitab vabariigi rahandusministeerium NSVL Rahandusministeeriumile. — Toim. märkus.

nitatakse seetõttu harilikult varem kui teised, kõrgemalseisvad eelarved, ja rajoonide täitevkomiteed ei tohi neis hiljem teha enam mingeid muudatusi. Juhul, kui rajooni eelarvet oblasti (krai) eelarve kinnitamisel mingil viisil muudetakse, tuleb kõik sellest tulenevad täpsustused teha ainult rajooni-, linna- ja alevieelarvetes, külanõukogude eelarvetele aga ei tohi neid laiendada.

Nõukogude eelarvekomisjonid ja nende tähtsus.

Eespool oli märgitud, et nõukogude istungjärkudele esitatud eelarvete projektid vaadatakse enne nende arutusele võtmist läbi vastavate nõukogude eelarvekomisjonides.

Eelarvekomisjonid valitakse asjaomaste nõukogude liikmete koosseisust. Nende komisjonide tegevusel on määratu suur tähtsus. Nad vaatavad eelarveprojektid läbi üksikute osade, paragrahvide ja artiklite järgi kõigis üksikasjades ja kindlustavad sellega nõukogude istungjärkudel eelarve üksikasjalise ja sügava arutamise. Eelarvekomisjonid ei piirdu harilikult ainult eelarveprojekti enese läbivaatamisega, vaid kontrollivad selle kulusid ja tulusid üksikute majandusharude tulude ja kulude bilansside ning teiste dokumentide läbivaatamise põhjal. Vajaduse korral võivad nad oma tööle kaasa tõmmata mitmesuguseid eksperte. Eelarvekomisjonide töö eelarve läbivaatamisel peab rajanema kohaliku avalikkuse ja rahandusalase aktiivi laiaulatuslikule kaasatõmbamisele.

Eelarvekomisjoni ülesanne ei piirdu ainult eelarveprojekti läbivaatamisega. Eelarvekomisjon vaatab läbi samuti eelmise aasta eelarvete täitmise aruanded, enne kui need esitatakse töörahva saadikute vastava nõukogu istungjärgule kinnitamiseks.

§ 4. Eelarve täitmine.

Eelarve täitmise ülesanded.

Eelarve täitmine on tähtsaks eelarvelise plaanimise koostisosaks.

Eelarvete täitmise korraldus on tihedalt seotud kehtiva rahvamajandusliku ja rahandusliku plaanimise süsteemiga. NSVL Ministrite Nõukogu 29. oktoobri 1946. a. määruse kohaselt kinnitatakse NSV Liidu rahvamajandusplaan ja riigieelarve ühe aasta peale, kusjuures rahvamajanduse arendamise aastaplaanis ja riigieelarves antakse ühtlasi ka kvartalinäitajad. Samas korras, kvar-

talinäitajatega, kinnitatakse ka rahvamajanduse arendamise plaanid ja eelarved liidu- ja autonoomsetes vabariikides, oblastites, kraides jne.

Eelarve jaotuse kvartalinäitajate järgi määravad NSVL Ministrite Nõukogu, liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja kohalikud täitevkomiteed kindlaks vastavate nõukogude istungjärkudele kinnitamiseks esitatavate eelarveprojektide heakskiitmisel. Pärast eelarvete kinnitamist nõukogude poolt teevad ministrite nõukogud ja täitevkomiteed nende kvartalijaotuses vajalikud täpsustused.

Eelarvete koostamine ühes kvartalinäitajatega on suure tähtsusega mitte ainult rahandusliku plaanimise süvendamise seisukohalt, vaid ka selleks, et tulusid ja kulusid aasta kestes tasakaalustada. Tulude laekumine ja kulude tegemine ei toimu aasta jooksul ühtlaselt. Ühtedes kvartalites võivad tulud ületada kulusid, teistes aga kulusid mitte katta. Eelarve tulude laekumise ja kulude tegemise ajalise mitteühtimise tõttu tekib ajutine lünk tulude ja kulude vahel, mida nimetatakse kassalüngaks.

Aastaeelarvete kvartalijaotus võimaldab selliseid aasta kestes tekkivaid kassalünki aegsasti ette näha ja kavastada abinõud nende kõrvaldamiseks: kas näiteks mõnede kulude edasilükkamise teel teisele ajale või ajutiste toetuste nõutamise teel kõrgemalseisvailt rahandusorganeilt [17].

Eelarvet täidavad rahandusorganid. Nad viivad läbi maksustamist ja korraldavad maksude ja teiste maksete laekamist eelarvesse.

Eelarveliste vahendite kulutamine toimub samuti rahandusorganite kaudu ja nende kontrolli all. Rahandusorganid annavad välja ametkondadele ja asutistele rahalisi vahendeid vastavalt eelarvega ettenähtud assigneeringuile. Sellised assigneeringud antakse iga kvartali jaoks. Eelarveliste vahendite assigneerimisel võetakse arvesse seda, millises ulatuses täideti tootmis- ja tegevusplaane eelmistes kvartalites, ja andmeid selle kohta, kuivõrd täielikult kasutati ära varem neiks otstarbeiks assigneeritud summad.

---

[17] Eelarve täitmise käigus üksikuis kvartaleis tekkivate ajutiste kassalünkade katmiseks võidakse anda vabariiklikele ja kohalikele eelarveile lühiajalisi laene kõrgemalseisvaist eelarveist (liidueelarvest, vabariiklikust eelarvest või kõrgemalseisvast kohalikust eelarvest). — Toim. märkus.

Eelarve järgi üksikute kulude tegemiseks määratud summasid nimetatakse eelarvekrediitideks.

Õigus eelarveliste vahendite saamisele ja nende kulutamisele tekib krediitide avamise momendist. Krediitide avamine toimub järgnevas korras. Rahandusorganid teatavad ametkondadele neile vastava kvartali jaoks assigneeritud summadest ja annavad üheaegselt pangale korralduse nende summade väljaandmiseks [18].

---

[18] Krediitide avamise dokumentideks on kulude jaotustabelid, mille koostavad pea-krediidikäsutajad. Liidueelarvest assigneeritavate krediitide alal esitavad peakäsutajad kulude jaotustabelid NSVL Rahandusministeeriumile, liiduvabariikide vabariiklikest eelarveist assigneeritavate krediitide alal — liiduvabariikide rahandusministeeriumidele. Kulude jaotustabel kujutab enesest rahandusorgani korraldust Riigipangale avada krediit peakäsutajale. Üks eksemplar kulude jaotustabelist saadetakse rahandusorgani loapealdisega krediidi avamise kohta Riigipangale täitmiseks ja krediitide arvestamiseks, teine — pea-krediidikäsutajale krediidi avamise teatena.

Pea-krediidikäsutajad ja teise järgu krediidikäsutajad kannavad neile avatud krediidid üle alluvatele asutistele eelarvekäsunditega.

Kapitaalmahutusteks määratud krediidid avatakse peakäsutajate poolt koostatavate kapitaalmahutuste finantseerimise plaanide järgi, millele vastav rahandusorgan teeb loapealdise krediidi avamise kohta. Üks eksemplar sellisest plaanist saadetakse vastavale eripangale täitmiseks, teine — peakäsutajale krediitide avamise teatena (kulude jaotustabeli asemel).

Kohalike eelarvete krediidid avavad peakäsutajaile vastavad rahandusosakonnad kulude jaotustabelite järgi, mille nad saadavad peakäsutajaile kvartalikrediitide avamise teatena; alluvatele asutistele määratud krediidid jaotavad peakäsutajad, saates vastavate asutiste juhatajaile (kolmanda järgu krediidikäsutajaile) teated viimaste käsutusse avatud krediitide kohta. Nende krediitide tegelik kasutamine on krediidikäsutajail võimalik aga alles pärast seda, kui nende jooksvatele kontodele pangas on avatud krediitide arvel vastava kohaliku eelarve jooksvalt kontolt raha üle kantud, sest pank teeb väljamakseid kohalike eelarvete kuludeks ainult iga eelarve rahaliste vahendite tegeliku olemi piirides. Selles seisneb kohalike eelarvete krediitide avamise erinevus (liidueelarvest ja liiduvabariikide vabariiklikest eelarveist assigneeritavate krediitide avamisega kaasneb kohe nende kasutamise võimalus, kuna pank teeb krediidikäsutajaile avatud krediitide arvel väljamakseid sõltumata liidu- või vabariikliku eelarve tulude ja kulude arvete seisundist Riigipanga antud osakonnas).

Rajoonides ja linnades, kus täitevkomitee osakondade eelarvete täitmine on keskendatud rajooni- või linna-rahandusosakonda, kulude jaotustabeleid pea-krediidikäsutajaile ei koostata, sest vastav rahandusosakond arvestab vahetult peakäsutajate eelarvete krediite ja kulusid. Krediitide avamise teated saadab kolmanda järgu krediidikäsutajaile sel juhul välja rahandusosakond.

Krediidid avatakse ametkondade ja asutiste juhatajaile, keda nimetatakse krediidikäsutajaiks.

Kõik krediidikäsutajad jagunevad neile antud õiguste ulatuse järgi kolme kategooriasse: pea- (esimese järgu) krediidikäsutajad, teise järgu krediidikäsutajad ja kolmanda järgu krediidikäsutajad.

Pea-krediidikäsutajaiks liidueelarve ja vabariiklike eelarvete alal on ministrid ja iseseisvaid eelarveid omavate keskasutiste juhatajad, kohalike eelarvete alal — täitevkomiteede osakondade juhatajad ja küla- ning alevinõukogude esimehed. Pea-krediidikäsutajail on õigus kulutada eelarvelisi vahendeid ja neid jaotada ning ümber jaotada ametkondlikult alluvate asutiste ja organisatsioonide vahel. Neil on ühtlasi õigus peatada krediitide avamist ja seistada juba avatud krediitide väljaandmist alamalseisvaile krediidikäsutajaile korratu majandamise või eelarveliste vahendite ebaotstarbeka kulutamise avastamisel.

Pea-krediidikäsutajate kohuseks on lõpuks kontrollida eelarveliste vahendite kulutamise õigsust ja seaduspärasust ametkondlikult alluvates organisatsioonides.

Teise järgu krediidikäsutajaiks on asutiste juhatajad, kes saavad krediite peakäsutajalt niihästi oma asutise kuludeks kui ka ametkondlikult alluvate asutiste vahel jaotamiseks (näiteks sideministeeriumi oblasti-valitsuste juhatajad). Neil on ametkondlikult alluvate asutiste ja organisatsioonide suhtes samad õigused nagu pea-krediidikäsutajailgi [19].

Teise järgu krediidikäsutajad esinevad ainult liidueelarve ja vabariiklike eelarvete alal.

Kolmanda järgu krediidikäsutajaiks on üksikute asutiste ja organisatsioonide juhatajad, kel on õigus eelarve piires iseseisvalt kulutada kõrgemalseisvailt krediidikäsutajailt saadud rahalisi vahendeid oma asutise vajadusteks. Krediitide ülekandmiseks teistele asutistele ei ole neil õigust [20].

Küla-eelarve pea-krediidikäsutajaks on külanõukogu täitevkomitee esimees, kes finantseerib küla eelarvelisi asutisi vastava asutise juhataja nõudmisel summade piires, mis on ette nähtud küla-eelarves. Kulude jaotustabeleid küla-eelarvete alal ei koostata. — Toim. märkus.

[19] Välja arvatud krediitide ümberpaigutamine, milleks teise järgu krediidikäsutajail pole õigust. — Toim. märkus.

[20] Asutisi, kellele ei ole antud krediidikäsutaja õigusi, finantseerib pea-krediidikäsutaja otseselt kulude tasumise või avansside (aruandealuste summade) andmise teel. Niisuguses korras finantseeritakse harilikult kõiki külade eelarvelisi asutisi. — Toim. märkus.

Asutiste ja organisatsioonide juhatajatena kannavad kolmanda järgu krediidikäsutajad täit vastutust nende käsutusse antud vahendite rangelt sihipärase kasutamise ja seaduspärase ning otstarbeka kulutamise eest.

Krediitide ümberpaigutamine.

Aasta jooksul võib üksikutes asutistes ja ametkondades tekkida vajadus krediitide sihtotstarbe teatavaks muutmiseks, krediitide vähendamiseks ühe paragrahvi või artikli järgi ja krediitide suurendamiseks teiste artiklite järgi. Sellist krediitide ümberjaotamist üksikute eelarveliste alajaotuste vahel nimetatakse *krediitide ümberpaigutamiseks*.

Krediitide ümberpaigutamise suhtes sätib seadus rea kitsendusi [21]. Liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete alal võivad pea-krediidikäsutajad krediite ühest artiklist teise ümber paigutada vastava rahandusministeeriumi loal. Artiklites „Töötasu", „Stipendiumid" ja „Kapitaalmahutused" ei ole krediitide ümberpaigutamine üldse lubatud.

Pea-krediidikäsutajad võivad vastavate rahandusorganite loal krediite ümber paigutada samuti ühe ja sama ametkonna eelarve ühest paragrahvist teise. Krediitide ümberpaigutamiseks eri ametkondade eelarvete vahel aga on nõutav liidueelarve alal NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja vabariiklike eelarvete alal liiduvabariikide ministrite nõukogu luba.

Kohalike eelarvete krediitide ümberpaigutamine osast ossa, peatükist peatükki ja paragrahvist paragrahvi võib toimuda igal üksikul juhul vastava täitevkomitee eriotsusega.

Kohalike eelarvete krediite paigutavad artiklite vahel ümber pea-krediidikäsutajad vastava rahandusosakonna loal [22].

Igasugune vahendite ümberjaotamine eelarveliste alajaotuste vahel ilma sellekohase loata on ebaseaduslik ja süüdlased kannavad selle eest seaduses ettenähtud juhtudel kohtulikku vastutust [23].

---

[21] Nende kitsenduste eesmärgiks on riikliku plaani- ja finantsdistsipliini kindlustamine. — Toim. märkus.

[22] Artiklites „Töötasu", „Stipendiumid" ja „Kapitaalmahutused" ei ole ka kohalike eelarvete alal krediitide ümberpaigutamine lubatud. — Toim. märkus.

[23] Kui asutis rikub krediitide ümberpaigutamise korda, on vastav rahandusosakond kohustatud seistama asutisele eelarveliste vahendite väljaandmist kuni ebaõigesti kulutatud summade taastamiseni, juhul aga, kui asutis seda ei tee, kärpima finantseerimist vastava artikli järgi ülekulutatud summa võrra. Isikud,

Eelarve kassaline täitmine.

Kõik eelarvesse mobiliseeritavad rahalised vahendid peavad olema koondatud kindlaksmääratud kassadesse, kust neid kulutatakse.

Eelarve kassalise täitmise korraldust nimetatakse kassakorralduseks.

Kassakorralduse kujundamise põhiprintsiibiks NSV Liidus on kassaühtsuse printsiip. See printsiip tähendab eelkõige seda, et kassaliselt täidab eelarvet kõigis eelarvesüsteemi lülides, s. o. liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete alal, ühtne kassaaparaat[24].

Eelarvete kassalist teenindamist teostavaks põhiorganiks on NSVL Riigipank[25]. Ainult üksikutes linnades — Moskvas, Leningradis ja mõnes teises keskuses — on eelarvete kassaline täitmine pandud kohalikele kommunaalpankadele. Kapitaalmahutuste finantseerimist teostatakse eriliste kapitaalehituse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise eripankade kaudu.

Sellega kassaühtsuse printsiipi aga ei rikuta, sest kõik nimetatud pangad hoiavad oma rahalisi vahendeid Riigipanga kontodel. Kapitaalehituse finantseerimise alal esinevad eripangad pealegi vahendajatena, kes saavad ehitusorganisatsioonidele väljaandmiseks määratud summad eelarveliselt kontolt Riigipanga kassadest.

---

kes on süüdi palkadeks, stipendiumideks ja kapitaalmahutusteks assigneeritud krediitide mittesihipärases kasutamises, võetakse kohtulikule vastutusele. — Toim. märkus.

[24] Eelarvete kassalise täitmisena mõistetakse eelarvete tuludesse laekuvate rahaliste vahendite vastuvõtmist ja hoidmist ning eelarvete kulude väljamaksmist. — Toim. märkus.

[25] NSV Liidu riigieelarve kassalise täitmise alal täidab NSVL Riigipank järgmisi ülesandeid: 1) võtab vastu liidueelarvesse, vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse laekuvad tulud ja kannab need vastavate eelarvete kontodele; 2) teostab eraldamisi riigimaksudest ja -tuludest vabariiklikesse ja kohalikesse eelarveisse; 3) arvestab liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete järgi avatud krediite ja kannab neid üle Riigipanga ühest asutisest teistesse; 4) maksab välja asutistele, organisatsioonidele ja ettevõtetele avatud krediitide piires liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete kulud; 5) maksab välja kohalike eelarvete kulud asutiste, organisatsioonide ja ettevõtete kontodel olevate rahaliste vahendite jäägi piires; 6) peab liidueelarve ja liiduvabariikide vabariiklike eelarvete tulude ja kulude arvestust ja koostab nende eelarvete kassalise täitmise kuu- ja aastaaruanded; 7) peab kohalike eelarvete vahendite arvestust; 8) kontrollib palgafondide kulutamist eelarvelistes asutistes ja organisatsioonides ning masina-traktorijaamade finantseerimiseks assigneeritud summade kasutamist. — Toim. märkus.

Säärane kassaaparaadi kujundamine on võimalik ainult NSV Liidus. See kasvab välja NSV Liidu eelarvesüsteemi ühtsusest, sellest, et kõik eelarveliigid on NSV Liidu ühtse riigieelarve lülid. Eelarvesüsteemi ühtsus võimaldabki luua ühtse kassaaparaadi.

Viimase olemasolul on tohutu rahvamajanduslik ja rahanduslik tähtsus, kuna selle läbi keskendatakse ühtsesse kassaaparaati kõik eelarvelised ressursid. See hõlbustab vahendite ümberjaotamist eelarvete vahel, alamalseisvate eelarvete reguleerimist kõrgemalseisvate eelarvete poolt riigimaksudest ja teistest tululiikidest neile eelarvetele tulude eraldamise korras. See hõlbustab lõpuks ka igasuguseid arveldamisi üksikute eelarvete vahel.

Kassa ühtsus põhjustab Riigipanga poolt teostatava eelarvete kassalise teenindamise tingimustes ühtaegu suurte eelarveliste summade keskendumise panga kontodele; neid panga kontodel olevate rahaliste vahendite jääke kasutab Riigipank rahvamajanduse krediteerimise laiendamiseks.

Kassaühtsuse printsiip eeldab, edasi, seda, et iga eelarve vahendid koondatakse erilisele, sellele eelarvele avatud ühtsele kontole, kust tehakse ka kõiki kulude sooritamiseks vajalikke rahalisi väljamakseid.

Riigipangas on liidueelarvel, igal vabariiklikul ja kohalikul eelarvel erikonto.

Iga üksiku eelarve vahendite koondamine ühtsesse kassaaparaati ja ühtsele kontole loob tingimused nende vahendite täielikumaks ärakasutamiseks (ressurssidega manööverdamiseks). See võimaldab kasutada kõiki ressursse vastavalt eelarvelise finantseerimise plaanidele, sõltumata üksikute maksete laekumise tähtaegadest ja kohast.

Liidueelarvesse laekub rahalisi vahendeid Nõukogude Liidu kogu territooriumil ja kulusid selle eelarve ressurssidest tehakse samuti kogu territooriumil.

Tulusid võtavad liidueelarve ühtsele kontole vastu Riigipanga kõik osakonnad ja kontorid ja rahalisi väljamakseid teevad nad sõltumata sellest, kas tulud laekusid Riigipanga antud filiaalis [26]. Kassaühtsuse baasil teostab kogu tulude laekumise ja kulude tegemise reguleerimist liidueelarve alal ja sellega seoses tekkivaid Riigipanga filiaalide vahelisi arveldusi Riigipanga juhatus.

---

[26] Kohas, kus toimuvad rahalised väljamaksed. — Toim. märkus.

Niisamuti on organiseeritud ka vabariiklike eelarvete kassaline teenindamine. Riigipanga kohalikud filiaalid maksavad välja kogu vabariigi territooriumil kõik vabariikliku eelarve kulud, sõltumata sellest, millistesse filiaalidesse tulud laekuvad. Tulude laekumise ja kulude tegemise reguleerimist ning Riigipanga filiaalide vahelisi arveldusi teostatakse liiduvabariikide pealinnades Riigipanga vabariiklike kontorite kaudu.

Samadel alustel on korraldatud ka kohalike — oblastite ja kraide — eelarvete kassaline täitmine. Rajooni- ja linna-eelarvetel on eelarveline konto Riigipanga või Kommunaalpanga ühes osakonnas. Sellele kontole laekuvad kõik tulud ja sellelt kontolt tehakse kõiki rahalisi väljamakseid.

Külanõukogude täitevkomiteed täidavad eelarvet kassaliselt ise, kuid neil on õigus hoida raha enda juures kassas mitte üle teatava summa (limiidi). Ülejäänud summad peavad nad hoidma Riigipangas olevatel jooksvatel kontodel [27].

Paljudel juhtudel laekuvad eelarve tulud mitmesugustesse asutistesse, mitte aga vahetult Riigipanga filiaalidesse. Seoses sellega on mainitud panga-kassaaparaadi kõrval veel erilaekajate kassad. Sellisteks erilaekajateks on näiteks notariaalkontorid ja kohtud, kes võtavad vastu riigilõivu, ja teised organisatsioonid [28].

Iga erilaekaja kassa kuulub Riigipanga teatava osakonna juurde, kuhu ta annab kõik laekunud tulud. Neil kassadel ei ole üldreeglina õigust teha kulusid neisse laekuvate tulude arvel [29].

Eelarve täitmise aruanne.

Eelarve täitmise käigus peavad rahandusorganid, Riigipanga organid ja krediidikäsutajad kõigi tulude vastuvõtmise ja eelarveliste vahendite kulutamise operatsioonide arvestust. Selle põhjal

---

[27] Riigipangas hoiavad oma eelarvelisi summasid linnalähedased ja Riigipanga asutistega ühes asustatud punktis asuvad külanõukogud. Kui külanõukogu täitevkomitee asub punktis, kus ei ole Riigipanga asutist, siis hoiab ta oma rahalisi vahendeid riiklikus hoiukassas. Kui aga külanõukogu täitevkomitee asub punktis, kus ei ole Riigipanga asutist ega riiklikku hoiukassat, peab ta andma oma rahalised vahendid hoiule enda valiku järgi lähemasse Riigipanga asutisse või hoiukassasse. — Toim. märkus.

[28] Tolliasutised, sadamad, metsamajandid, turgude valitsused jt. — Toim. märkus.

[29] Eelarvete kassalise täitmise abiaparaadi ülesandeid täidavad veel riiklikud hoiukassad, kommunaalpankade sissetulekukassad, rajoonide rahandusosakondade maksuagendid ja sideministeeriumi sideasutised. — Toim. märkus.

koostatakse perioodilised eelarve täitmise aruanded (kuu- ja kvartaliaruanded).

Eelarveaasta lõppemisel koostatakse eelarve täitmise aastaaruanne.

Rahandusorganid koostavad enda ja Riigipanga ning krediidikäsutajate aruandluse põhjal vastava eelarve täitmise aruande ja alamalseisvate eelarvete koondi täitmise aruande.

Alamalseisvate eelarvete aastaaruanded, pärast nende kinnitamist vastava täitevkomitee poolt, ühendatakse kõrgemalseisva rahandusorgani poolt, pärast seda kui viimane on neid kontrollinud, kõrgemalseisva nõukogu koondeelarve täitmise koondaruandeks. Nii koostatakse järjestikuliselt rajooni, oblasti, krai ja liiduvabariigi koondeelarve täitmise aruanne.

Liiduvabariikide riigieelarvete täitmise aruanded ühendatakse seejärel NSVL Rahandusministeeriumis liidueelarve täitmise aruandega, mille põhjal koostatakse NSV Liidu riigieelarve täitmise aruanne.

NSV Liidu riigieelarve täitmise aruande esitab NSVL Ministrite Nõukogu kinnitamiseks NSVL Ülemnõukogu istungjärgule.

Liiduvabariigi riigieelarve täitmise aastaaruande esitab liiduvabariigi ministrite nõukogu kinnitamiseks liiduvabariigi ülemnõukogu istungjärgule.

Kohalike eelarvete täitmise aruanded esitavad asjaomaste nõukogude istungjärkudele kinnitamiseks vastavad täitevkomiteed.

Eelarvete täitmise aruanded esitatakse nõukogude istungjärkudele umbes aasta pärast peale aruandeaasta lõppemist koos uue eelarveprojektiga. Nii esitati 1949. aastal nõukogude istungjärkudele kinnitamiseks 1947. a. aruanded.

XV peatükk.

Krediit NSV Liidus.

§ 1. Nõukogude lühiajalise krediidi ülesanded ja tähtsus.

Sotsialistliku tootmise ja ühiskondliku produkti jaotamise organiseerimises etendab tähtsat osa lühiajaline krediit.

Krediidi abil jaotatakse tagastatavuse alusel ajutiselt vabad rahalised vahendid plaanipäraselt ümber majandusorganite vahel vastavalt üksikute majandusharude tootmistegevuse arenemiskäigule ja kaubakäibe arenemisele. Rahaliste vahendite ümberjaotamise krediidi-meetodi iseärasused seisavad selles, et raha antakse siin ajutiseks kasutamiseks kindlaks tähtajaks ja kuulub peale selle tähtaja möödumist tagasimaksmisele.

Krediidi vajalikkus tuleneb sotsialistliku majanduse isemajandamisele rajanevast organisatsioonist, sotsialistliku omandi kahest vormist ja majanduslike sidemete kaubalis-rahalise vormi eksisteerimisest NSV Liidus.

Sotsialistlike ettevõtete fondide ringkäik ja krediidi vajalikkus.

Üksikud riiklikud majandusettevõtted varustatakse kindlate rahaliste käibevahenditega; need rahalised vahendid katavad ettevõtete tooraine, kütuse ja teiste materjalide, lõpetamata toodangu ning valmistoodete minimaalsete tagavarade soetamise kulud. Sellised käibevahendid on ka kooperatiiv-organisatsioonidel; need rahalised vahendid kujutavad enesest kooperatiiv-organisatsioonide omandit.

IV peatükis näitasime, et igas ettevõttes toimub käibefondide plaanipärane ringkäik. Alguses esinevad käibefondid teatava rahaliste käibevahendite summa kujul. Nende rahaliste vahendite eest ostetakse kokku tooraine, kütus ja teised materjalid, mis seejärel astuvad tootmisprotsessi.

Siin toimub nende töötlemine ja tootmise käigus võtavad nad esiteks lõpetamata toodangu ning seejärel valmistoodete kuju. Rahalised käibevahendid muutuvad seega kindlateks materiaalseteks fondideks. Toodete realiseerimisel saab ettevõte nende müügi kogutulemis kõigi tootmiskulude, sealhulgas ka tootmiseks kulutatud käibefondide, hüvituse. Sellise hüvituse saab ettevõte kindla rahasumma näol. Käibefondid võtavad siis jälle rahaliste käibevahendite kuju.

Üks osa ettevõtte käibefondidest esineb igal antud momendil rahaliste käibevahendite kujul, mille minimaalne varu on vajalik jooksvateks arveldusteks. Teine osa neist fondidest on ettevõttes tooraine, kütuse, lõpetamata toodangu ja valmistoodete tagavarade kujul. Ettevõtte fondide ringkäik kujutab enesest nende fondide püsivat muutumist oma kujus: rahalised fondid muutuvad materiaalseteks fondideks ja materiaalsed fondid tagasi rahalisteks fondideks.

Enamiku ettevõtete tootmistegevuses esineb aasta kestel teatavaid hooajalisi kõikumisi.

Seoses sellega vabaneb ajutiselt tootmisest üksikuis majandusharudes ja ettevõtetes mõnesugune osa käibefondidest kindla rahasumma näol. Teistes majandusharudes ja ettevõtetes tekib samal ajal vajadus täiendavate käibevahendite järele.

Nii vajavad näiteks sovhoosid kevadel ja suvel täiendavalt suuri rahasummasid põllumajanduslikeks töödeks. Peale viimaste lõppemist ja toodangu äraandmist riigile langeb aga see vajadus ära ja teatav osa nende käibevahenditest vabaneb tootmisest. Ja ümberpöördult — samal ajal on tarvis suuri rahasummasid teiste majandusharude käibevahendite täiendamiseks.

Ühenduses niisuguste tootmistegevuse hooajaliste kõikumistega tekib vajadus aasta kestel ettevõtete vahel rahaliste vahendite ümberjaotamiseks. Peale majandusorganitele kinnistatud käibevahendite on nende käibes ka veel teisi ressursse, mida nad saavad laenuks pankadelt. Pangad koondavad oma kontodele ajutiselt rahvamajandusest vabanevad rahalised vahendid (käibevahendid, kasumid, amortisatsiooni-eraldised, riigieelarve summad jne.) ja annavad need ressursid pangalaenude kujul kindlaks tähtajaks organisatsioonidele, kes vajavad täiendavalt käibevahendeid.

Selline ajutiselt vabade rahaliste vahendite tagastatav ümberjaotamine majandusorganite käibevahenditega varustamise otstarbel moodustabki lühiajalise krediidi sisu.

Krediit kindlustab igaks antud momendiks käibevahendite jaotamise sotsialistliku majanduse harude ja ettevõtete vahel vastavalt tootmise ja kaubakäibe plaanilisele käigule.

NSV Liidu pangad lühiajalise krediidi organiseerijatena.

Lühiajalise krediidi andmist ettevõtteile korraldavad pangad. Praegusajal on lühiajaline krediteerimine keskendatud põhiliselt NSVL Riigipanka. Teatavaid operatsioone kommunaal- ja elamumajanduse ning kohaliku tööstuse lühiajalise krediteerimise alal teevad kohalikud kommunaalpangad. Peale selle toimetavad ehitusorganisatsioonide lühiajalist krediteerimist pikaajaliste mahutuste eripangad. Kuid kõigi nende operatsioonide ulatus on väga väike ja seetõttu osutub NSV Liidus lühiajalise krediteerimise keskuseks NSVL Riigipank.

NSVL Riigipanga ressursid.

NSVL Riigipanga ressursid, mille arvel ta krediteerib rahvamajandust, moodustuvad järgmistest allikatest:

a) Riigipanga kontodele keskenduvad majandusorganite ajutiselt vabad käibevahendid;

b) majandusorganite muud rahalised vahendid, nagu amortisatsioon, kasum jne. Need rahalised vahendid on kuni nende kulutamise momendini samuti Riigipangas ja kõik nende arvel tehtavad kulud tootmise laiendamiseks ning eelarvesse kantavateks majandusorganite makseteks (käibemaks, kasumieraldised) sooritatakse panga kaudu;

c) riigieelarve vabad rahalised vahendid, mis samuti keskendatakse Riigipanga kontodele, kuna viimane täidab eelarvet kassaliselt;

d) eelarveliste asutiste ja organisatsioonide vabad rahalised vahendid;

e) riikliku kindlustuse, sotsiaalkindlustuse, hoiukassade, ametiühingute ja teiste ühiskondlikkude organisatsioonide rahalised vahendid.

Peale loeteldud rahaliste vahendite kasutab Riigipank rahvamajanduse krediteerimiseks veel ringlusse lastavat raha. Raha laskmist ringlusse nimetatakse raha e m i s s i o o n i k s. NSVL Riigipank on emissioonipank.

Riigipanga osa sotsialistliku tootmise ja ühiskondliku produkti jaotamise organiseerimises.

NSVL Riigipank etendab väga tähtsat osa sotsialistliku tootmise ja ühiskondliku produkti jaotamise arvestuse ja kontrolli organiseerimises.

Majandusorganite käibevahendite vabade jääkide panga kontodele mobiliseerimise plaani täitmine ja laenude õigeaegne tagastamine on võimalik ainult tingimusel, kui iga ettevõte peab kinni tootmisgraafikust, viib määratud tähtajaks lõpule tootmistsükli ja täidab rangelt kaupade väljalaske ja realiseerimise plaani. Riigipank peab niisiis valvama selle järele, et majandusorganisatsioonid täidaksid õigeaegselt plaani. Peale selle peab ta silmas pidama käibevahendite õiget kasutamist, vältima kaubalis-materiaalsete väärtuste liigsete tagavarade tekkimist ja käibevahendite kasutamist otstarveteks, mida ei ole seadusega ette nähtud (näiteks kapitaalehituseks jms.).

Panga ülesandeks on kontrollida ka veel käibevahendite formeerimist. Seoses sellega peab ta valvama selle järele, et majandusorganisatsioonid täidaksid oma tulude ja kulude bilansside tulude-osa.

Järelikult kontrollib Riigipank oma tegevuse käigus kogu majandusorganite käibevahendite liikumist, arvestades ja kontrollides sellega ühtlasi kogu ühiskondlikku tootmist.

Samasugust kontrolli käibevahendite liikumise ja sellega ühtlasi ka majandusliku tegevuse üle teostab Riigipank kaubandusorganisatsioonide suhtes. Selline kontroll aitab kiirendada kaupade edasitoimetamist ja nende realiseerimist tarbijale.

Riigipank kontrollib kavakindlalt sotsialistlike ettevõtete rahanduslikku olukorda — nende käibevahendite seisundit ja tootmisfinantsplaanide täitmist, võttes osa majandusorganite bilansside ja aruannete läbivaatamisest.

NSVL Riigipank täidab seega ühiskondliku tootmise ja ühiskondliku produkti jaotamise arvestamise ja kontrollimise funktsioone.

Pangaprotsent NSV Liidus.

Riigipank, mobiliseerides oma kontodele majandusettevõtete ja teiste organisatsioonide ja asutiste rahalisi vahendeid, maksab viimastele neilt hoiustelt kindlat protsenti. Protsente ei maksa pank ainult liidueelarve ja vabariiklike eelarvete ning eelarveliste asu-

tiste jooksvatelt kontodelt. See seletub sellega, et pank täidab kogu riigieelarvet kassaliselt tasuta. Selle tõttu ei maksa ta ka mingeid protsente liidueelarve ja vabariiklike eelarvete eelarveliselt kontolt.

Muude hoiuste osas on asutiste ja organisatsioonide üksikute kategooriate jaoks kindlaks määratud erinevad protsendimäärad. Majandusorganite arvelduskontodelt ja ühiskondlike organisatsioonide, riiklike organisatsioonide ning kohalike eelarvete jooksvatelt kontodelt makstakse näiteks 1,5% aastas; hoiukassade ja kolhooside jooksvatelt kontodelt — 3,5% aastas.

Protsentide maksmisel hoiustelt on suur tähtsus, kuna see tõstab majandusorganite huvi rahaliste vahendite maksimaalselt säästliku kulutamise ja nende käibe kiirendamise vastu. Mida suuremad on majandusorganite rahaliste vahendite jäägid panga kontodel, mida kestvamat aega nad seisavad neil kontodel, seda suurem on ka protsentidena saadava tulu summa, see aga suurendab majandusorganisatsioonide kasumite üldsummat.

Makstes protsente hoiustelt, võtab pank ühtlasi protsente laenudelt, mida ta välja annab. Käesoleval ajal kehtivad järgmised laenuprotsendi määrad:

1) kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajaliseks varumiseks ja hooajalisteks kulutusteks antavad laenud ning käibelaenud — 4% aastas;

2) teelolevate arveldusdokumentide vastu antavad laenud — 2% aastas.

Protsentide võtmine laenudelt on panga käes lisaabinõuks, millega ta seab majandusorganisatsioonid vajaduse ette kasutada panga laene võimalikult lühema ajavahemiku jooksul, sest mida väiksem on pangakrediit ja mida lühem on selle tähtaeg, seda vähem protsente tuleb organisatsioonidel maksta Riigipangale ja seda väiksemad on nende majandusliku tegevuse lisakulud.

Protsentide võtmist laenudelt kasutab pank ühtlasi võitluseks viivitustega laenude tagasimaksmisel. Viivitatud laenudelt võetakse karistuseks kõrgendatud protsenti 6% suuruses aastas.

NSV Liidu ja kapitalistlike maade krediidi ja pankade põhiline erinevus.

Krediidi ja pankade ülesanded NSV Liidus erinevad täiesti neist ülesandeist, mida krediit ja pangad täidavad kapitalistlikes maades. Krediidiandjaks kodanlikus ühiskonnas on laenukapitali

omanik, kellele kuulub teatav summa rahakapitali. Sellise rahakapitali omanik ei võta vahetult mitte mingisugust osa ühiskondlikust tootmisest. Ta annab oma rahakapitali üle teistele (tööstus-) kapitalistidele kasutamiseks ja võtab selle eest neilt kindlat intressi.

Kapitalilt intressina saadava tulu näol omastab laenukapitali omanik teatava osa töölise poolt loodud lisaväärtusest; kapitalistlik krediit väljendab seega töölisklassi ekspluateerimise suhteid.

Krediidi andmist korraldavad kapitalistlikud pangad. Koondades enese kätte vabad rahakapitalid ja väikesäästud, kasutavad nad neid kapitalistliku tootmise krediteerimiseks.

Sel teel suurendab krediit ajutiselt kapitalistliku tootmise arenemise võimalusi. Kapitalistlikus ühiskonnas areneb tootmine tsükliliselt. Tootmise tõusule järgneb teatava ajavahemiku pärast kriis, mis väljendub tootmistegevuse vähenemises ja tööpuuduse kasvamises. Suurendades ajutiselt tootmise arenemise võimalusi, soodustab krediit lõppkokkuvõttes majanduskriisi süvenemist ja teravnemist.

Krediit võimaldab suurkapitalistil ulatuslikult ära kasutada võõraid rahalisi vahendeid. Ta kiirendab kapitali kontsentratsiooni, tugevdab suurkapitalistide võimu. Ta kiirendab väikeste tootjate laostumisprotsessi.

Krediit ja pangad süvendavad seega kapitalistliku ühiskonna vastuolusid, soodustades rikkuse kuhjumist käputäie suurkapitalistide kätte, ja kiirendavad töötajate vaesumisprotsessi.

Kuid krediidil, nagu näitab Marx, on kapitalismi ajal kahesugune iseloom. Ta loob pankade näol ühiskondliku tootmise arvestamise ja jaotuse suurepärase organisatsioonilise vormi. Marx osutas seetõttu, et pärast proletaarse revolutsiooni võitu on võimalik pangaaparaati, kui see on võetud uue, proletaarse riigi kätte, ära kasutada sotsialistliku tootmise organiseerimiseks ja arvestamiseks.

Arendades edasi seda Marxi teesi, ütleb Lenin: „Suured pangad *ongi* see „riiklik aparaat", mida me *vajame* sotsialismi teostamiseks ja mille me *võtame valmina* kapitalismilt, kusjuures meie ülesandeks on siin vaid *kõrvaldada* see, mis seda suurepärast aparaati *kapitalistlikult moonutab*, muuta see *veel suuremaks*, veel demokraatlikumaks, veel kõikehõlmavamaks" [1].

[1] В. И. Ленин, Соч., изд. III, т. XXI, lk. 260.

Nõukogude võim võttis juba Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest Riigipanga enese kätte, 27. detsembri 1917. a. seadusega aga natsionaliseeris erapangad.

Sellega pandi alus nõukogude pangasüsteemile, mis etendas ülitähtsat osa sotsialismi ülesehitamisel ja on käesoleval ajal sotsialistlikus ühiskonnas ühiskondliku produkti tootmise ja jaotamise arvestuse ja kontrolli abinõuks.

§ 2. 1930. aasta krediidireform krediidisüsteemi, krediteerimise ja arvelduste kaasaegse korralduse alusena.

Krediidisüsteemi korraldus enne 1930. aasta krediidireformi.

Krediidi korraldus NSV Liidus on teinud sotsialistliku ülesehitustöö arenemise käigus läbi suuri muutusi.

Selle esimestel etappidel olid krediteerimissüsteem ja krediidiasutiste süsteemi enese struktuur teistsugused kui kaasaegsetes tingimustes, kus NSV Liidus on üles ehitatud uus, sotsialistlik ühiskond. Rahvamajandusplaan määras sotsialistliku ülesehitustöö esimestel etappidel kindlaks ainult üksikute majandusharude ja ettevõtete tegevuse arendamise põhilised kontrollnäitajad. Selles olukorras ei olnud võimalik ei käibevahendeid rangelt normeerida ega ka üksikuile ettevõtteile vajalike krediitide ulatust kindlaks määrata. Selle tõttu oli käsiteldaval ajajärgul krediteerimise põhivormiks kommertskrediit. See rajanes majandusorganite üksteise vastastikusele krediteerimisele, mille baasil arenes rahvamajanduse krediteerimine ka pankade poolt. Majandusorganite vastastikune krediteerimine toimus vekslite väljaandmise teel. Veksel kujutas enesest erilist võlakohustust, mis oli koostatud seaduspärases vormis ja millel oli vastuvaieldamatu sissenõudmise jõud. See tähendab, et organisatsioon, kes andis veksli välja, oli kohustatud selle kindlaksmääratud tähtajal tasuma, kusjuures veksli mittetasumine, olenemata selle põhjustest, tõi enesega kaasa sundsissenõudmise.

Veksleid anti välja kaubanduslike tehingute puhul. Kui üks ettevõte ostis teiselt mingisugust kaupa, kuid tal ei olnud raha kauba eest tasumiseks, siis andis ta välja veksli — võlakohustuse, mille järgi ostja oli kohustatud teatava tähtaja möödumisel tasuma vastava rahasumma. Veksli järgi tasumisele kuuluv rahasumma ehk veksli valuuta sisaldas mitte ainult põhivõla summa, vaid ka

intressid selle ajavahemiku eest, mille peale veksel oli välja antud, sest võlgnikust ostja kasutas tegelikult mainitud ajavahemiku kestel talle müüja poolt antud krediiti. Selle veksli võis hankija omakorda ära kasutada kauba ostmiseks kolmandalt ettevõttelt. Hankija andis veksli viimasele üle käsuga esimesele ettevõttele tasuda kolmandale ettevõttele temal saadaolev summa. See käsk anti vekslile tehtava erilise edasiande-pealkirja kujul. Veksel võis piiramatu arv kordi siirduda käest kätte ja seda võis niisiis ära kasutada reas tehinguis. Veksli üheks iseärasuseks oli veel see, et õigeaegse makse eest veksli järgi oli vastutav mitte ainult see organisatsioon, kes veksli välja andis, vaid kõik organisatsioonid, kes tegid vekslile edasiande-pealkirju.

Sel pinnal arenes ka pangakrediit. Pangad mobiliseerisid hoiuste näol majandusorganite ja teiste organisatsioonide vabu ressursse ja krediteerisid rahvamajandust. Kuna pankadel ei olnud võimalik ettevõtteid vastavalt tootmistegevuse käigule otseselt krediteerida kindlate tootmisplaanide ja käibevahendite normimise puudumise tõttu, siis toimus krediteerimine vekslite diskonteerimise kujul. Pank võttis vastu majandusorganite veksleid ja diskonteeris neid. Diskonteerimine seisnes sisult selles, et pank arvas maha ja pidas enese kasuks kinni aja eest, mis jäi järele veksli tasumise tähtajani, veksli üldsummasse kuuluva intressiraha (lähtudes oma diskontoprotsendi määrast), ülejäänud rahasumma aga maksis välja veksli ettenäitajale. Niisuguse vekslite diskonteerimise puhul krediteeris pank seega tegelikult küll ostjat, kuid mitte vahetult, vaid kaudselt — kauba müüja kaudu. Vekslite väljaandmise aluseks oli kauba ostu ja müügi tehing. Vekslikäive arenes seetõttu vastavalt majandusliku tegevuse arenemisele. Pank, krediteerides vekslite diskonteerimise korras ja arvestades kaudselt majandusliku tegevuse arenemist, andis laene vastavalt tootmistegevuse ja kaubakäibe arenemise tarvidusele.

Sellist krediteerimist teostas rida panku. Riigipanga kõrval tegutsesid Kaubandus-Tööstuspank, mis krediteeris riiklikku tööstust ja kaubandust, Ülevenemaaline Kooperatiivpank ja Ukraina Kooperatiivpank, kommunaalpangad (mis krediteerisid kohalikku tööstust, kaubandust ja kommunaalmajandust), põllumajandusliku krediidi pangad, mis krediteerisid põllumajanduslike krediidiühistute kaudu talundeid, ja lõpuks vastastikused krediitühingud — erapangad, mis krediteerisid erakaubandust, kodutööndajaid ja käsitöölisi.

Kõige tähtsamat osa nende krediidiasutiste seas etendas NSVL Riigipank suurima põhikapitaliga pangana ja ühtlasi emissioonipangana. Ta ei krediteerinud üksnes kõige tähtsamaid majandusharusid, vaid ka teisi panku, ostes nende poolt diskonteeritud veksleid (teostades nn. *vekslite rediskonteerimist*) ja andes sellega neile vajalikke rahalisi ressursse nende tegevuse arendamiseks. Sel teel reguleeris Riigipank kogu pangasüsteemi tegevust.

Krediidi reguleerimine ja eraettevõtjale antavate krediitide kokkutõmbamine võimaldasid pankadel sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide krediteerimist laiendada ja samal ajal krediiti ära kasutada kapitalistlike elementide piiramise ja väljatõrjumise poliitika teostamiseks.

Ühtlasi aitas krediit sotsialistlikku majandust tugevdada ka veel teisest küljest. Pangad mõjustasid krediidi reguleerimise teel sotsialistlike ettevõtete rahaliste vahendite käibe ja kaupade realiseerimise kiirendamist ning võitlesid kaubalis-materiaalsete väärtuste ülearuste tagavarade soetamise vastu majandusorganisatsioonides, aidates kogu säärase krediidipoliitikaga kaasa isemajandamise tugevnemisele.

Sotsialistliku ülesehitustöö käigus, ühes sotsialistliku sektori osatähtsuse suurenemisega rahvamajanduses ja tootmise ning kaubakäibe plaanimise süsteemi tugevnemisega, hakkas arenema nn. otsene pangakrediteerimine. Tootmisplaani ja ettevõtte käibevahendite vajaduse arvestamise alusel hakkasid pangad andma üksikuile majandusorganeile otseseid krediite vastavalt tootmistegevuse käigule.

1930. aasta krediidireform ja selle eeldused.

1930. aastaks oli sotsialistlik sektor saavutanud rahvamajanduses juba täielikult ülekaaluka ja valitseva seisukoha; sotsialistlikud ettevõtted töötasid kindla plaani järgi, mille põhjal oli võimalik ettevõtte käibevahendite tarvidust, sealhulgas ka hooajalisteks vajadusteks, täpselt kindlaks määrata. Selles olukorras tekitas vana krediidisüsteem ainult raskusi ettevõtete tegevuse plaanimisel ega võimaldanud sisse seada otsest panga kontrolli nende majandusliku tegevuse ja kogu käibevahendite käibe üle. Tekkis vajadus üle minna kõigi majandusharude otsesele krediteerimisele panga kaudu. Selleks, et allutada ettevõtete tegevus panga kontrollile,

oli tarvis koondada panka kõik ettevõtete rahalised käibevahendid, korraldada kõik majandusorganisatsioonide vahelised arveldused kaupade ostu ja müügi ning teiste maksete alal panga kaudu. Ainult sel juhul võis pank tõeliselt kontrollida kogu sotsialistlike ettevõtete rahaliste vahendite käivet.

Selleks, et krediteerida ühtse plaani järgi ja kõik rahalised ressursid maksimaalsete tulemustega ära kasutada, oli vaja koondada ka veel kogu lühiajaline krediteerimine ja kõik arveldused ühtsesse keskusesse. Krediidisüsteemi korraldus oli muutunud juba sotsialistliku ülesehitustöö käigus. Ühes eraettevõtja likvideerimise ja kodutööndajate laiaulatusliku koopereerimisega kadusid vastastikused krediitühingud. Täieliku kollektiviseerimise tingimustes muutus vana põllumajandusliku krediidi süsteem koos selle põllumajanduslike krediidiühistute võrguga tarbetuks. Muutus ka Riigipanga osa rahvamajanduse krediteerimisel; viimase kätte koondus kogu põhiline lühiajaline krediit. Teised pangad — Kaubandus-Tööstuspank, kooperatiiv- ja kommunaalpangad ning Põllumajanduspank — keskendasid maa industrialiseerimise hoogsa arenemise tingimustes oma tegevuse üha enam kapitaalehituse finantseerimisele ja pikaajalisele krediteerimisele. Seega olid tekkinud eeldused kogu krediidisüsteemi põhjalikuks reformiks. See teostati 30. jaanuari 1930. a. krediidireformi seadusega.

1930. aasta krediidireformi sisu.

30. jaanuari 1930. aasta seadusega muudeti NSVL Riigipank kogu ühistatud majanduse ühtseks arvelduskeskuseks. Kõik ettevõtete vahelised arveldused, ettevõtete ja riigieelarve vahelised arveldused, ettevõtete, asutiste ja organisatsioonide vahelised arveldused ja lõpuks ka veel kõik sotsialistlike organisatsioonide ja elanikkonna vahelised arveldused teostatakse selle seaduse kohaselt Riigipanga kaudu; ettevõtted, organisatsioonid ja asutised peavad hoidma kõiki oma rahalisi vahendeid Riigipangas.

Edasi muudeti Riigipank krediidireformiga ühtseks lühiajalise krediidi keskuseks.

Kõik teised pangad kujundati ümber kapitaalehituse pikaajalise krediteerimise ja finantseerimise pankadeks. Ainult kohalikele kommunaalpankadele jäeti mõningad ülesanded arvelduste teostamise ja kommunaalmajanduse, kohaliku tööstuse ning kaubanduse lühiajalise krediteerimise alal.

Riigipank on ka ühtne emissioonipank. Seda viimast ülesannet on Riigipank täitnud oma asutamise esimestest aastatest saadik.

1930. aasta krediidireformiga kaotati täielikult kommertskrediidi süsteem. Majandusorganite vastastikune üksteise krediteerimine keelati kategooriliselt. Kogu ettevõtete lühiajalist krediteerimist teostab Riigipank otsese krediteerimise korras panga kaudu.

1930. aasta krediidireformil oli tohutu majanduslik tähtsus. Ta tugevdas majanduse plaanimist, lähendas krediidi tootmisele, seades sisse panga otsese kontrolli ettevõtete majandusliku tegevuse üle. Krediidireform etendas väga tähtsat osa isemajandamise edasises tugevnemises ja kokkuhoiurežiimi eest peetava võitluse tõhustumises.

§ 3. NSVL Riigipanga organisatsioon.

Täites erakordselt ulatuslikke ülesandeid arvelduste korraldamise ja rahvamajanduse krediteerimise alal, kujutab NSVL Riigipank enesest hargnenud organisatsiooni. Kogu Riigipanga asutiste süsteemi eesotsas seisab Riigipanga juhatus. NSVL Ülemnõukogu 3. juuni 1946. a. seadlusega lülitati Riigipank NSVL Rahandusministeeriumi organite süsteemi; Riigipanga juhatuse esimeheks on NSV Liidu rahandusministri asetäitja.

Riigipanga juhatus organiseerib panga tööd arvelduste alal, töötab välja arveldamise ja krediteerimise uued vormid, plaanib krediiti ja määrab kindlaks krediteerimise ulatuse (limiidid) üksikute majandusharude jaoks, plaanib raharinglust ja juhib kogu Riigipanga asutiste võrku.

Liiduvabariikides on loodud Riigipanga vabariiklikud kontorid, oblastites, kraides ja suurtes linnades — Riigipanga oblasti- (krai-) ja linnakontorid.

Riigipanga kontorite ülesanded seisnevad arvelduste teostamises ja organisatsioonide krediteerimises; nad võtavad osa ühtlasi krediidiplaanide koostamisest, lasevad keskusest saadavate direktiivide kohaselt raha ringlusse ja kõrvaldavad seda ringlusest, täidavad eripankade (vt. allpool) käsundeid, täidavad eelarvet ja juhivad panga alamalseisvaid filiaale.

Järgmiseks lüliks on Riigipanga osakonnad, mis teenindavad üksikuid rajoone ja väiksemaid linnu.

Osakondade ülesanded on põhiliselt samad mis kontoritelgi, kuid ainult rajooni või linna mastaabis.

Seal, kus Riigipanga osakondade loomine pangategevuse väikese ulatuse tõttu ei ole otstarbekas, organiseeritakse arvelduskassad. Need alluvad ühele Riigipanga osakondadest ja täidavad ainult arveldamisülesandeid kaubamüügi tulemi vastuvõtmise, palkade väljamaksmise ja mõnede teiste vajaduste tarvis raha väljaandmise alal; krediteerimisega nad ei tegele. Laene annavad Riigipanga osakonnad, kuhu pöörduvad kõik organisatsioonid. Laenude väljaandmise võivad aga Riigipanga osakonnad ülesandeks teha arvelduskassadele.

Riigipanga süsteemi kuuluvad veel ettevõtete juures avatavad kassad ja sissetuleku- ja väljaminekukassad.

Ettevõtete kassad avatakse eriti suurte majandusorganisatsioonide juures ja kujutavad enesest nende kassaaparaati.

Sissetuleku- ja väljaminekukassad luuakse teatavates rajoonides ja täidavad eelarvesse kantavate maksete vastuvõtmise, rajooni asutistele eelarveliste assigneeringute väljaandmise ning Riikliku Kindlustuse organite kassalise teenindamise ülesandeid.

Riigipank tegutseb tihedas koostöös rahandusorganitega (nende finantseerimisosakondadega) käibevahendite normimise ja käibevahendite seisundi kontrollimise, samuti ka ettevõtete ning organisatsioonide rahandusliku olukorra kontrollimise alal.

Riigipank töötab isemajandamise alusel. Kõik panga tegevuse kulud kaetakse tema tuludest. Viimaseid saab pank laenudelt võetavate ja hoiustelt makstavate protsentide vahena.

See osa Riigipanga tuludest, mis jääb järele pärast kõigi kulude katmist, kujutab enesest panga kasumit; viimasest eraldatakse 50% liidueelarvesse.

§ 4. Arvelduste süsteem sotsialistlikus majanduses.

Arvelduste korraldus NSV Liidus.

Kõik majandusorganisatsioonid on kohustatud hoidma oma rahalisi vahendeid arvelduskontodel Riigipangas. Neilt kontodelt tehakse kõiki majandusorganisatsioonide vahelisi arveldusi ja makseid eelarvesse, antakse välja raha palkade väljamaksmiseks jne.

Kõigi rahaliste vahendite Riigipanka koondamise tõttu on sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide vaheliste arvelduste

põhivormiks sularahata arveldused. Sisult seisnevad need arveldused järgnevas. Kui üks majandusorgan peab tasuma teisele mingisuguse rahasumma, annab ta pangale käsundi vastava makse sooritamiseks. Pank kirjutab selle summa maha esimese majandusorgani kontolt ja kannab selle teise majandusorgani kontosse. Majandusorganite vahelisi arveldusi teostatakse seega sularaha kasutamata.

Sularaha kasutatakse põhiliselt ainult sotsialistlike ettevõtete arvelduste tööliste ja teenistujatega, nagu: palkade väljamaksmiseks, komandeerimiskulude tasumiseks ja mõnedeks väljaminekuteks väiksemate majanduskulude alal. Peale selle kasutatakse sularaha arvelduste kolhooside, kolhoosnikute ja üksiktalunikega, näiteks varumiste puhul.

Sularahata arvelduste laiaulatuslikul rakendamisel on tohutu tähtsus. Sellega tekib ühelt poolt suur sularaha sääst. Teiselt poolt võimaldavad sularahata arveldused Riigipangal kontrollida ettevõtete kõiki käibeid ja sellega ühtlasi kontrollida kogu ühiskondliku tootmise ja kaubakäibe käiku. Sularahata arvelduste süsteem soodustab lõpuks majandusorganite kõigi vabade rahaliste vahendite täielikku koondamist nende Riigipangas olevaile kontodele, mis suurendab viimase ressursse rahvamajanduse krediteerimisel.

Sellise suure tähtsuse tõttu ei ole sularahata arveldused ainult majandusorganisatsioonide vaheliste arvelduste, vaid kõigi sotsialistlike ettevõtete, organisatsioonide ja asutiste vaheliste arvelduste põhivormiks. Sularahata arvelduste korras sooritavad majandusorganisatsioonid ka makseid eelarvesse.

Arvelduskontodel hoitavate rahaliste vahendite käsutamise kord.

Kõigil majandusorganeil on õigus vabalt käsutada nende arvelduskontodel hoitavaid rahalisi vahendeid. Kitsendus on tehtud ainult töötasu väljamaksmise ja kapitaalehituse maksete suhtes. Töötasu osas peab Riigipank valvama selle järele, et töötasufonde ei kulutataks üle ja et töötasu makstaks välja vastavalt tootmisplaani täitmisele. Kapitaalehituse valdkonnas kuuluvad Riigipanga kontrolli alla kogu limiidiväliseks ehituseks minevad kulud.

Pank peab vastu astuma ka veel kõigile majandusorganite katseile anda vastastikku üksteisele kommertskrediiti ja keelduma neil

juhtudel igasugustest ülekannetest ühelt kontolt teisele. Muus osas ei ole majandusorganite õigus käsutada nende arvelduskontol olevaid rahalisi vahendeid panga poolt millegagi kitsendatud.

Kui maksenõudeid on rohkem, kui arvelduskontol seisab raha, sooritatakse maksed järgmises järjekorras: 1) töötasu ja teised sellega võrrutatud maksed, nagu alimendid jne.; 2) maksed rahandussüsteemile; 3) amortisatsiooni sissemaksed ja akumulatsioonide ülekanded eripankadesse kapitaalehituse jaoks; 4) maksed Riigipangale viivitatud laenude järgi; 5) muud maksed.

Arvelduste liigid ja vormid.

Majandusorganisatsioonid teevad oma arvelduskontodelt kõige mitmekesisemaid makseid, rakendades seejuures arvelduste mitmesuguseid vorme. Arvelduste ühe või teise vormi rakendamise tingivad üksikute ettevõtete ja organisatsioonide majandusliku tegevuse iseärasused ja neist tulenevad ettevõtete ja organisatsioonide majandusliku seose iseärasused.

Kõik arvelduste liigid jagunevad kahte rühma:

1) teiselinnalised arveldused, mida sooritatakse üksikute majandusorganite vahel, kes asuvad eri asustatud punktis;

2) linnasisesed arveldused — ühe ja sama asustatud punkti ettevõtete ja organisatsioonide vahelised arveldused.

Teiselinnaliste arvelduste vorm.

Teiselinnaliste (mittekohalike) arvelduste põhivormiks on aktseptivorm. Aktseptiks nimetatakse ostja nõusolekut tasuda hankija arve.

See tähendab, et arvelduste aktseptivormi puhul pank tasub hankijale arve ainult siis, kui ta on saanud ostjalt selleks nõusoleku. Arveldus aktsepti järgi sooritatakse järgmises korras. Hankija väljab ostjale kauba ja kirjutab välja arve-faktuuri, mis näitab kauba hulga, sordi ja hinna. Peale selle kirjutab ta ostja nimele välja seatud vormi järgi neljas eksemplaris maksenõude arve tasumiseks.

Arveldusi aktseptivormis sooritatakse panga kaudu inkasso korras. Inkassoks nimetatakse makse saamist või sissenõudmist panga kaudu. Hankija esitab maksenõude kolmes eksemplaris ja arve-faktuuri panga sellele filiaalile, kus on tema arvelduskonto, ja viimane saadab need dokumendid edasi sellele pangafiliaalile,

kes teenindab ostjat, makse sissenõudmiseks. Peale arve aktseptimist ostja poolt kannab ostja asukoha järgne pangafiliaal raha hankijale üle.

Arve aktseptimine võib toimuda kahel kujul: *jaatava aktseptina*, kui ostja annab pangale kirjaliku nõusoleku arve tasumiseks, ja *eitava ehk vaikiva aktseptina*, kui majandusorgan vaikimisega kinnitab oma sellist nõusolekut.

Praegusajal rakendatakse peaaegu eranditult eitavat aktsepti. Peale aktseptimistähtaja möödumist, kui ei järgne arve aktseptimisest keeldumist, tasub ostjat teenindav pangafiliaal arve.

Arve aktseptimisest keeldumine.

Kui ostja keeldub mingisugusel põhjusel arvet aktseptimast, siis peab ta sellest kirjalikult pangale teatama.

Aktseptist keeldumine võib olla *täielik*, kui ostja üldse keeldub arvet tasumast, ja osaline, kui antakse nõusolek arve osaliseks tasumiseks.

Täielik keeldumine võib järgneda üksnes sel juhul, kui hangitav kaup sugugi ei vasta lepingu tingimustele; arve osaline aktseptimine esineb näiteks juhtudel, kui hinnad on kõrgemad lepinguga ettenähtuist; kui koos tellitud kaubaga on saadetud mittetellitud kaupa; kui kaupa on saadetud suuremas koguses, kui see lepingus oli ette nähtud, või kui kaubaarves on tehtud aritmeetiline viga.

Aktseptimistähtaeg ja maksetähtaeg.

Arve aktseptimise tähtaeg on kindlaks määratud 72 tunnile. Peale arve aktseptimist peab makse olema sooritatud 7 päeva jooksul. Selline arvete tasumise soodustatud tähtaeg on määratud selleks, et majandusorganitel oleks võimalik aegsasti plaanida eelseisvaid makseid ja vastavalt sellele plaanida nende arvelduskontodel olevate rahaliste vahendite kasutamist.

Arvelduste aktseptivormi tähtsus.

Arvelduste aktseptivorm on kõige eelistatumaks arveldusvormiks. Ta tagab kõige täielikumalt ostja huvid, seades sisse ostjapoolse kontrolli hangitavate kaupade kvaliteedi, koguse ja sortimendi üle. Väga mõjuvaks abinõuks ostja käes on õigus aktseptist keelduda, mis annab ostjale võimaluse keelduda kaupa vastu võtmast, kui näiteks kaup või kaubahinnad ei vasta lepingu tingimustele.

Akreditiiv ja erikonto.

Aktsepti kõrval esinevad teiselinnaliste arvelduste vormidena veel akreditiiv ja erikonto. Neil arveldusvormidel on see iseärasus, et arveldused toimuvad hankija asukohas. Sisult seisnevad akreditiivsed arveldused järgnevas. Ostja maksab sisse hankijat teenindavasse pangafiliaali ette teatava rahasumma hangete tasumiseks (annab akreditiivi) ja pank tasub hankijale peale kaupade väljamist ja maksedokumentide esitamist viimase poolt tal saadaoleva rahasumma.

Akreditiivseid arveldusi rakendatakse mõnedel juhtudel kohustuslikus korras, näiteks naftasaaduste väljamisel masina-traktorijaamadele ja sovhoosidele. Muudel juhtudel rakendatakse akreditiivi siis, kui niisugune arveldusvorm on ette nähtud hankelepingu tingimustes.

Akreditiivil on hankija suhtes see paremus, et raha makstakse vahetult kaubahangete vastu. Seetõttu ei saa selle arveldusvormi juures tekkida mitte mingisugust ostja võlgnevust. Iseäranis tihti rakendatakse akreditiivi siis, kui ostja ja müüja vahel ei ole püsivaid majanduslikke seoseid, nagu näiteks ühekordsete hangete puhul. Sel juhul tagab akreditiiv parimini õigeaegse makse.

Arvelduste süsteemis tervikuna on akreditiivil siiski piiratud tähtsus. See on tingitud selle arveldusvormi paljudest puudustest. Et akreditiivi puhul tuleb ette välja maksta teatavad rahasummad, siis on selle tagajärjeks organisatsioonide rahaliste vahendite teatav pihustumine[2]. Peale selle nõrgeneb arvelduste akreditiivivormi puhul ostja kontroll väljatud kaupade kvaliteedi ja sortimendi üle; kontrolli teostab neil juhtudel peamiselt pank.

Erikonto kaudu sooritatavad arveldused on sama iseloomuga nagu akreditiivsed arveldused, kuid erinevalt akreditiivist annab erikonto rea lisamugavusi. Akreditiiv antakse ühe kindla hankija kasuks, erikontolt võidakse aga väljamakse teha mitmele hankijale. Peale selle — kui akreditiivist tasutakse ainult arved-faktuurid, siis erikontolt on võimalik katta ka muid kulusid. Akreditiiv antakse teatavaks tähtajaks (mitte üle 25 päeva), erikonto aga ei ole piiratud tähtajaga. Edasi, erikontot võidakse, erinevalt

---

[2] Akreditiivi tähtaja lõppemiseni ei ole ettevõttel võimalik akreditiivisse mahutatud rahalisi vahendeid muuks otstarbeks kasutada. — Toim. märkus.

akreditiivist, uute summade sissemaksmisega edasiste arvelduste jaoks täiendada ja, lõpuks, erikontot on võimalik avada hankijate asukoha järgi ühel ja samal ajal mitmes panga osakonnas.

Mitmesuguste arveldusvormide rakendamise tingimused.

Majandusorganisatsioonidel on õigus valida ükskõik missugune vorm eespoolnimetatud arveldusvormidest sõltuvalt konkreetseist tingimustest. Arvelduste vormi suhtes lepivad majandusorganid kokku harilikult hangete kohta sõlmitavais majanduslepinguis.

Panga kaudu ei toimu siiski kõik arveldused. Kehtivate eeskirjade kohaselt sooritatakse teiselinnalisi arveldusi panga kaudu siis, kui maksenõude summa ei ole alla 1000 rubla. Väiksemate summade puhul toimuvad arveldused postiülekannete teel.

Teatavail juhtudel võidakse Riigipanga juhatuse otsusega nimetatud miinimum alandada kuni 250 rublani väikeste hankijate tarvis, kes on huvitatud sellest, et pank kontrolliks arveldusi.

Linnasisesed arveldused.

Linnasisesed arveldused erinevad teiselinnalistest arveldustest rea iseärasustega, mis on tingitud sellest, et neid arveldusi rakendatakse juhtudel, kui hankija ja ostja asuvad ühes asustatud punktis. Ostja läheb sageli ise hankija lattu ja valib välja vajaliku kauba. Niisuguses olukorras võivad teiselinnaliste arvelduste keerukad vormid kaubakäivet ainult takistada. Teiselt poolt esineb linnasiseses käibes hankijate ja ostjate vahel selliseid majanduslikke seoseid, kus hankeid sooritatakse regulaarselt iga päev või mitu korda päevas. Säärase iseloomuga on näiteks leivatööstuste leiva- ja saiatoodete hanked linna jaevõrgu kauplustele. Erilised lihtsustatud arvelduste vormid on vajalikud ka niisuguste majanduslike seoste tõttu.

Kõik see tingib vajaduse rakendada linnasiseses käibes teiselinnalise käibe arvelduste vormidest erinevaid arveldusvorme.

Kui hangete kohta on sõlmitud majanduslepingud, sooritatakse arveldused aktsepti korras inkasso teel. Linnasiseses käibes seisneb selliste arvelduste iseärasus selles, et siin aktseptimistähtaeg ja maksetähtaeg langevad ühte ja moodustavad kaks tööpäeva.

Peale selle tarvitatakse linnasiseses käibes maksekäsundite või arveldustšekkide abil sooritatavaid arveldusi.

Maksekäsund kujutab enesest maksja käsku pangale maha kirjutada tema kontolt teatav summa hankija kontole. Selline maksekäsund antakse sageli hankijale enesele temalt kauba vastuvõtmisel.

Arveldustšekk on samuti maksja käsk pangale makse sooritamiseks. Arveldustšekk erineb aga mõneti maksekäsundist.

Vastavate summade puudumisel maksja kontol täidab pank maksekäsundi viivitatud maksete tasumise järjekorras. Arveldustšekke võidakse välja anda ainult sel tingimusel, kui maksja kontol on vajalik kate olemas. Tšeki väljaandmist vastava summa puudumisel arvelduskontol karistatakse kriminaalkorras. Seepärast annab arveldustšekk majandusorganile-hankijale makse õigeaegse laekumise kindla tagatise. Arveldustšeki kehtivuse tähtaeg on 10 päeva.

Sel juhul, kui majandusorganisatsioonidel on pidev suhtlus kaubaostu alal, rakendatakse erilisi plaanilisi arveldusi. Niisuguses korras tasutakse näiteks leiva, piimasaaduste, liha jne. hanked. Eriti laialt on plaanilised arveldused tarvitusel tootmisorganisatsioonide ja linna jaekaubandusvõrgu vahelises suhtlemises. Viimane realiseerib sageli kaubad (näiteks leiva- ja saiatooted) tunduvalt kiiremini, kui toimub kogu dokumendikäive nende kaupade tasumise alal. Seetõttu on plaanilistel arveldustel niisuguse majandusliku suhtlemise puhul suur tähtsus. Neid arveldusi sooritatakse järgmisel viisil.

Hankija ja ostja vahel sõlmitavas hankelepingus näidatakse kindla ajavahemiku jooksul saadava kauba kogus ja plaaniliste maksete summa ning tähtajad selle kauba tasumiseks. Leivatööstuse ja pagarikaupluse vahel sõlmitakse näiteks leping selle kohta, et pagarikauplus hakkab iga päev võtma leiba ja saia 1000 rubla eest ja kohustub iga päev maha kirjutama oma kontolt tehasehankija kasuks 1000 rubla. Need mahakirjutused kujutavadki enesest plaanilisi arveldusi. Teatava ajavahemiku möödumisel, mis on ette nähtud lepingus, kuid mitte harvem kui kord 15 päeva kestel, tehakse maksete ümberarvutlus möödunud ajavahemiku kohta, lähtudes tegelikest hankeist.

Niisugusel arvelduste süsteemil on suur tähtsus kaubakäibe kiirendamiseks ja kaupade, iseäranis ruttu-riknevate, kiireks realiseerimiseks.

Vastastikused arveldused.

Üksikute ettevõtete ja organisatsioonide majandusliku tegevuse käigus võivad tekkida vastumaksenõuded kaubahangete või mitmesuguste teenuste osutamise alal. Sel juhul on võimalik selliseid vastumaksenõudeid tasaarvestada ja neid vastastikku kustutada. Tasumisele kuulub siis ainult see summa, mille võrra ühe organisatsiooni vastumaksenõuded ületavad teise organisatsiooni vastumaksenõudeid. Näiteks, kui tehas *A* peab maksma tehasele *B* 30 tuhat rubla ja tal on samal ajal maksenõudeid tehase *B* vastu 20 tuhandele rublale, siis on ilmne, et vastumaksenõudeid 20 tuhande rubla suuruses summas on võimalik vastastikku kustutada ja et tehasel *A* tarvitseb maha kirjutada oma kontolt tehase *B* kasuks ainult 10 tuhat rubla.

Sellised vastumaksenõuded kustutatakse vastastikuste arvelduste korras.

Summat, mille võrra ühe organisatsiooni vastumaksenõuded ületavad teise organisatsiooni vastumaksenõudeid, nimetatakse vastastikuste arvelduste saldoks.

Seetõttu on vastastikused arveldused saldo-arveldused. Praktikas rakendatakse järgmisi saldo-arveldusi:

1. Ühekordsed saldo-arveldused ehk tasaarvestused. Selliseid arveldusi tehakse neil juhtudel, kui ühel ettevõttel makse sooritamisel teise organisatsiooni kasuks on viimase vastu maksenõudeid, nagu see oli käsiteldud eespooltoodud näidises. Ühekordsed tasaarvestused võivad olla ka rühmtasaarvestused, kui arveldatakse vastastikku mitme organisatsiooni vastumaksenõudeid.

2. Perioodilised saldo-arveldused. Selliseid arveldusi rakendatakse neil juhtudel, kui majandusorganisatsioonide vahel on säärased majanduslikud seosed, mille puhul organisatsioonidel tekib pidevalt vastumaksenõudeid. Sel juhul peetakse iga organisatsiooni raamatupidamises erilist kontot „Vastastikused arveldused". Organisatsioonide-vahelise kokkuleppega kindlaksmääratud tähtaegadel, kuid mitte harvem kui kaks korda kuus, tehakse nimetatud kontode käivete kokkuvõte ja tuuakse välja saldo. Saldojärgne makse toimub panga kaudu.

3. Arveldused Vastastikuste Arvelduste Büroo (VAB) kaudu. Sellised bürood organiseeritakse arvel-

duste sooritamiseks mitme osavõtja vahel. Neist büroodest võivad osa võtta kas mingisuguse ühe majandusharu või mitme majandusharu ettevõtted ja organisatsioonid.

Büroost osavõtjaiks võivad olla nii teiselinnalised kui ka samalinnalised organisatsioonid.

Kõik büroost osavõtjad esitavad oma maksenõuded teiste osavõtjate vastu ainult VAB-i kaudu.

Arvete aktseptimise ja dokumentide VAB-ile esitamise tähtajad määratakse kokkuleppel pankade ja nende peavalitsuste ning trustide vahel, kellele büroo koosseisu kuuluvad organisatsioonid alluvad. Need tähtajad ei tohi olla aga pikemad üldiselt kehtivaist tähtaegadest. Vastumaksenõuete tasaarvestusi sooritab VAB samuti kokkulepitud tähtaegadel, kuid mitte harvem kui kord nädalas. Nende tasaarvestuste põhjal teeb VAB kindlaks maksete saldo. VAB-il on pangas oma arvelduskonto ja kõik arveldused VAB-ist osavõtjate vahel tehakse ainult selle konto kaudu. Neid sooritatakse järgmises korras. Kindlakstehtud maksete saldo põhjal annab VAB pangale käsundid tema kontolt VAB-ist osavõtjaile vastavate maksete ülekandmiseks. Ühtlasi annab büroo pangale käsu vastavate summade mahakirjutamiseks VAB-i kontole nende VAB-ist osavõtjate kontodelt, kel on arvelduste saldo kohaselt makseid tasuda.

VAB sooritab niisiis kõik arveldused büroost osavõtjate vahel, nõudes ühtedelt sisse neilt saadaolevad maksed ja kandes oma kontolt vastavad summad üle teistele büroost osavõtjaile.

Selliseid ülekandeid büroost osavõtjate arvelduskontodele teeb VAB sõltumata sellest, kas teistelt büroost osavõtjailt on neilt saadaolevad summad VAB-i kasuks sisse nõutud või mitte.

Selleks, et arveldamine niisugustes tingimustes oleks tagatud igasuguse viivituseta, loob VAB oma kontol vastava rahalise kindlustusfondi, mis moodustatakse VAB-ist osavõtjate sissemakseist. Nende sissemaksete suurus määratakse kindlaks erileppega.

Arveldamine vastastikuste arvelduste büroode kaudu kiirendab tunduvalt arvelduste sooritamist ning tagab kindlamini makse saamise. Ühtlasi vähendavad nad rahaliste vahendite ülekandmisi ühelt kontolt teisele. Seetõttu on arveldamine vastastikuste arvelduste büroode kaudu laialt levinud.

§ 5. Sotsialistlike ettevõtete lühiajaline krediteerimine Riigipanga poolt.

Lühiajalise krediteerimise alused.

Sooritades sotsialistlike organisatsioonide ja ettevõtete vahelisi arveldusi ja esinedes ühtse arvelduste keskusena, mobiliseerib NSVL Riigipank arvelduskontodele kõik majandusorganite vabad rahalised vahendid. Panga jooksvatele kontodele koondatakse eelarve, Riikliku Kindlustuse jms. vabad rahasummad.

Nende ressursside ja samuti ka, nagu eespool oli märgitud, raha emissiooni arvel krediteerib pank majandusorganisatsioone, andes neile täiendavaid käibevahendeid ajutiseks kasutamiseks vastavalt tootmistegevuse ja kaubakäibe kulgemisele.

Majandusorganeid krediteeritakse järgmistel põhimõtetel:

1. Kõik laenud annab pank igale ettevõttele vastavalt tema tootmisplaanile ja selle täitmise käigule. Seejuures väljab pank krediite ainult kindlaiks otstarbeiks ja valvab nende rahaliste vahendite õige kasutamise järele.

2. Laenud antakse tagastatavas korras ja rangelt kindlaksmääratud tähtajaks, mille lõppemisel tuleb need pangale tagasi maksta. Sel on tohutu tähtsus isemajandamise tugevdamisele, kuna kindlaks tähtajaks laenude tagastamise nõue seab ettevõtte vajaduse ette teostada õigeaegselt rahaliste vahendite käivet, kaupade väljalaskmist ja realiseerimist.

3. Kõik pangalaenud peavad olema kindlustatud vastavate materiaalsete väärtustega — tooraine, valmistoodete jms. tagavaradega. See põhimõte tõhustab laenude plaani- ja sihipärast suunamist ja seab nende kasutamise panga täiendava kontrolli alla.

Panga poolt majandusorganeile antavad täiendavad käiberessursid, erinevalt nende organite omadest käibevahenditest, kujutavad enesest nn. laenatud vahendeid, s. o. ajutiseks laenuks saadud rahalisi vahendeid. Sel käibevahendite piiristamisel omadeks ja laenatud vahenditeks on väga suur majanduslik tähtsus. Tooraine, kütuse, lõpetamata toodangu ja valmistoodete tagavarade miinimum peab normatiivi piirides (vt. IV peatükk) kaetama reeglina majandusorganite omade vahenditega ja ainult täiendavaiks vajadusteks üle normatiivi võivad nad saada pangast laene. Selle tõttu peab pank laenude andmisel hoolikalt kontrollima, kuidas

kasutatakse majandusorganisatsioonide omi käibevahendeid, s. o. ta peab kontrollima nende nn. omade käibevahendite seisundit. See on ettevõtete tegevuse pangapoolse kontrolli täiendavaks kujuks.

Lühiajalise krediidi liigid ja vormid.

Pangakrediitide põhiliigiks on kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajaliseks varumiseks antavad laenud. Nimetatud laene antakse neil juhtudel, kui ettevõte vajab tootmistegevuse hooajalise kõikumise tõttu täiendavaid käibevahendeid tootmise hooajalise laiendamise või tagavarade hooajalise suurendamise jaoks. Niisuguseid laene antakse sügisel näiteks suhkruvabrikuile, kui nad peavad varuma suhkrupeeti kogu tootmishooajaks.

Edasi kuulub hooajalistesse laenudesse hooajaliste tootmisprotsesside või hooajaliste kulutuste krediteerimine. Erinevalt esimesest laenuliigist ei anta viimaseid laene mitte kaubalis-materiaalsete väärtuste tagavarade varumiseks, vaid tootmise üksikute staadiumide jaoks. Nii saavad näiteks sovhoosid krediite künni-, külvi-, taimede hooldamise ja saagikoristustöödeks. Siin ei varuta mingeid materiaalseid väärtusi, kuid nende loomiseks tehakse järjestikku rida hooajalisi töid, mis on seotud teatavate hooajaliste kulutustega. Nende katmiseks annabki pank hooajalisteks kulutusteks määratud laene.

Nimetatud krediitide suurus määratakse igale ettevõttele kindlaks, lähtudes tootmiskava ulatusest ja käibevahendite vajaduse hooajaliste muutuste arvestusest. Selle põhjal määrab pank igale majandusorganisatsioonile plaanitavaks ajavahemikuks krediidi piirsuuruse — limiidi, nii terve aasta peale kui ka igaks kvartaliks.

Kaubalis-materiaalsete väärtuste tagavarasid krediteeritakse üksikuis majandusharudes ka sõltumata nende tagavarade hooajalisest varumisest. Sel juhul antakse krediite panga protsentuaalse osavõtu korras käibevahendite formeerimisest kuni normatiivini. See leiab aset näiteks masinaehitustööstuses. Selle tootmisharu erisuseks on hooajaliste kõikumiste peaaegu täielik puudumine tootmises ja kaubalis-materiaalsete väärtuste mittevarumine hooajaks. Masinaehitustehaste hooajalisi vajadusi peaaegu ei krediteeri järelikult ka pank. Selleks, et sisse seada panga kontroll

nende ettevõtete käibevahendite kasutamise ja kogu tootmise käigu üle, krediteeritakse masinaehitusettevõtteid panga protsentuaalse osavõtu korras tehaste käibevahendite kujundamisest kuni normatiivini.

Kehtivate eeskirjade kohaselt kaetakse masinaehitusettevõtte käibevahendite normatiiv lõpetamata toodangu alal 80% ulatuses ettevõtte omadest vahenditest ja 20% ulatuses Riigipanga krediitidega. Raha annab pank välja kindlaks tähtajaks, mis sunnib masinaehitustehaseid võitlema rahaliste vahendite õigeaegse käibe, tootmistsükli õigeaegse lõpetamise ja lõpetamata toodangu töötlemise eest valmistoodeteks.

50% ulatuses katab pank protsentuaalse osavõtu korras ka masinaehitusettevõtete käibevahendite normatiivi valmistoodete alal. Sel teel kontrollib pank valmistoodete realiseerimise käiku, võitleb nende õigeaegse ärasaatmise eest ostjale.

Pangakrediidi ulatus määratakse masinaehitusettevõtteile kindlaks nende käibevahendite normatiivist lähtudes.

Käsiteldud krediteerimise korda nimetatakse käibe krediteerimiseks.

Sama korda rakendatakse — mõnede iseärasustega — ka kaubakäibe krediteerimisel. Siin võtab pank samuti protsentuaalselt osa kaubandusorganisatsioonide käibevahendite kujundamisest. Iga kaubandusorganisatsioon saab kaubakäibeplaanist ja kaupade käibe kindlaksmääratud kiirusest lähtudes kindla käibevahendite normatiivi kaupade jäägi katmiseks. Sellest normatiivist kaetakse kaubandusorganisatsioonide omade vahenditega 15 kuni 30%. Ülejäänud osa käibevahendeist kuni normatiivini annab pank. Kui kaubandusorganisatsioon vajab kaubakäibeplaani ületamise korral täiendavaid käibevahendeid, annab need täielikult Riigipank. Üksikute kaubandusorganisatsioonide krediteerimiseks mingeid limiite ei määrata. Pank annab laene vastavalt kaubakäibe kulgemisele, plaani ületamisel aga väljab täiendavaid krediite.

Kaubandusorganisatsioonide krediteerimise iseärasus seisneb selles, et Riigipanga üksikud kontorid ja osakonnad saavad ainult üldlimiidi kaubanduse krediteerimise tarvis ja võivad selle üldlimiidi piirides üksikuid kaubandusorganisatsioone krediteerida vastavalt kauplemise käigule piiramatult.

Üksikute kaubandusorganisatsioonide krediteerimise mittelimiteerimisel on väga suur tähtsus kaubakäibe laiendamisele ja kiirendamisele, sest iga kaubandusorganisatsioon, kes ületab kaupade

realiseerimise plaani, saab Riigipangalt viivitamatult täiendavaid rahalisi vahendeid.

Pangakrediitide teiseks liigiks on teelolevate dokumentide vastu antavad laenud. Need laenud on seotud kehtiva arveldamissüsteemiga. Nagu eespool oli märgitud, on arvelduste põhivormiks aktseptivorm. Selle iseärasus seisneb selles, et hankija ei saa raha kätte kohe peale kaupade ärasaatmist. Raha makstakse talle välja alles peale arve aktseptimist ostja poolt, teiselinnaliste käivete puhul aga — alles 7 päeva pärast peale arve aktseptimist ühes aja juurdearvamisega, mis on vajalik dokumentide kättetoimetamiseks posti kaudu.

Järelikult möödub ostjale kaupade ärasaatmise momendist kuni temalt raha saamiseni alati teatav ajavahemik, mis on vajalik dokumentide edasisaatmiseks, nende aktseptimiseks ja arve tasumiseks.

Kuna ettevõte-hankija on kauba juba ära saatnud ja viimane ei kujuta enesest enam hankija laos asuvat valmistoodete tagavara, ei saa seda kaupa katta ettevõtte omade vahenditega. Seepärast annab pank ettevõttele erilaene teelolevate dokumentide vastu. Selliseid laene antakse dokumendikäibe (s. o. maksedokumentide edasisaatmise), dokumentide aktseptimise ja arve tasumise tähtajaks.

Mida kaugemal asub ettevõte-hankija ostjast, mida kauem kestab dokumentide kättetoimetamine, seda pikem on mainitud laenude tähtaeg.

Laenude andmisega teelolevate dokumentide vastu ei varusta pank ettevõtet üksnes ärasaadetud kaupade katmiseks tarvilike käibevahenditega, vaid kontrollib ühtlasi arvelduste õigeaegsust.

Nende laenude osas üksikute majandusorganisatsioonide krediteerimist ei limiteerita; iga panga osakond saab selle laenuliigi tarvis üldlimiidi, millest lähtudes ta annabki ettevõtteile krediite teelolevate dokumentide vastu.

Pangalaenude kolmanda liigi moodustavad ajutisteks vajadusteks antavad laenud. Neid laene antakse esmajärjekorras valmistoodete üleplaaniliste jääkide tarvis, mis tekivad näiteks plaani ületamisel, kui kaupu ei ole võimalik ostja puudumisel kohe realiseerida. Sellised üleplaanilised jäägid võivad tekkida kaupade ärasaatmise katkemisel ostjale seoses arvete kavakindla mittetasumisega viimase poolt. Lõpuks võib kaupade ärasaatmine viibida ka veel transpordiras-

kuste tõttu — vagunite mitteõigeaegse etteandmise, teelagunemise jms. puhul. Mainitud krediitide andmisel kontrollib pank hoolikalt ettevõtte käibevahendite seisundit ja annab laene ainult sel juhul, kui ettevõte ei oma tema enese süül kinnikülmunud materiaalseid väärtusi; pank nõuab seejuures majandusorganisatsioonilt olemasolevate kaubalis-materiaalsete väärtuste üleplaaniliste tagavarade kohest likvideerimist.

Neid laene spetsiaalselt ei plaanita, vaid antakse Riigipanga asutiste rahaliste vahendite reservi arvel.

Krediidi- ja arveldusdistsipliini tugevdamise abinõud.

Arvelduste sooritamisel ja majandusorganisatsioonide krediteerimisel valvab pank selle järele, et arveldused toimuksid õigeaegselt ja et majandusorganid peaksid rangelt kinni saadud laenude tagasimaksmise tähtaegadest. See on tähtis ühelt poolt pangale, kuna igasugune viivitus arveldustes, näiteks ostja poolt arve järgi raha mittetasumine, takistab majandusorganite vabade rahaliste vahendite mobiliseerimist panga kontodele ja vähendab Riigipanga võimalusi rahvamajanduse krediteerimisel. Samasugune mõju on ka väljaantud laenude tagasimaksmisega viivitamisel.

Teiselt poolt on õigeaegne arveldamine isemajandamise tugevdamise ja ettevõtete normaalse majandusliku tegevuse kindlustamise tähtsaks tingimuseks. Tõepoolest, kui ostja ei tasu hankijale õigel ajal arvet, siis tähendab see seda, et osa hankija käibevahenditest külmub kaupadesse, mis on ostjale juba ära saadetud. Ostja hakkab töötama seadusvastaselt hankija vahendite arvel, mis võib viimase tegevuses esile kutsuda häireid. Sel juhul tekib ostjal hankija suhtes võlgnevus, mida nimetatakse *kreditoorseks võlgnevuseks*.

Võitlusel pangalaenude õigeaegse tagasimaksmise eest on suur tähtsus isemajandamise tugevdamisele. Laenude tähtaja möödalaskmine tähendab seda, et ettevõte töötab halvasti, ei lase välja ega realiseeri toodangut õigeaegselt. Laenude tähtaegse tagastamise nõue sunnib ettevõtteid oma majanduslikku tegevust parandama.

Pank peab otsustavat võitlust kreditoorse võlgnevuse ja laenude tagastamise viivitamise vastu ja rakendab korratute maksjate suhtes mitmesuguseid mõjustusabinõusid — nn. *sanktsioone*. Ta võib näiteks tasumata kauba anda ostja vastutavale hoiule. Sel juhul kaotab viimane kuni arve tasumise momendini õiguse

kaupa kasutada. Hankija võib selle kauba igal ajal üle anda teisele ostjale. Edasi võib pank soovitada hankijale lõpetada kauba edasine saatmine korratule ostjale, andes seejuures hankijale ajutisteks vajadusteks laenu seoses seisakuga kaupade ärasaatmises. Lõpuks võib pank hankijale soovitada sellise ostja suhtes üle minna arveldamisele akreditiivi korras, mille puhul ei saa maksmisel tekkida mingit viivitust.

Niisamuti rakendab pank sanktsioone ka laenude tagastamisega viivitamisel. Viivitatud laenude kustutamiseks kirjutab pank vastavad summad sunniviisiliselt maha selle majandusorganisatsiooni arvelduskontolt, kel on viivitatud laen. Sellistelt laenudelt võetakse peale selle kõrgemat protsenti — 6% aastas hariliku 4% asemel. Pank võib lõpuks seisma panna ebakorralike klientide edasise krediteerimise.

Liidulise alluvusega organisatsioonide krediteerimine lõpetatakse Riigipanga juhatuse esimehe loal, vabariikliku ja kohaliku alluvusega ettevõtete ja organisatsioonide krediteerimine aga — Riigipanga vastavate kontorite juhatajate loal.

§ 6. Krediidi plaanimine.

Üldiseloomustus.

Kuna kogu sotsialistlik tootmine ja kaubandus arenevad rahvamajandusplaani alusel, siis on ka Riigipanga operatsioonide arenemisel plaanipärane iseloom. Riigipanga tegevuse arenemise määrab kindlaks krediidiplaan. Viimane on, nagu riigieelarvegi, rahvamajandusplaani koostisosa. Krediidiplaan määrab plaanitavaks perioodiks Riigipanga ressursside ulatuse ja nende suunamise.

Riigipanga ressursside ulatus tuleneb vahetult esmajärjekorras üksikute majandusharude tootmistegevuse arendamise plaanidest ja nende tulude ja kulude bilanssidest.

Nimetatud plaanid ja bilansid määravad kogu majandusorganite käibevahendite käibe, sellega aga ühtlasi nende vahendite kulutamise majanduslikuks tegevuseks ja käibevahendite tootmisest vabanemise.

Seega on pangal võimalik projekteerida arvelduskontodel olevate majandusorganite käibevahendite plaanilisi jääke eelseisvaks perioodiks.

Riigieelarve täitmise plaanide kohta rahandusorganeilt saada-

vate materjalide ja eelarveliste asutiste finantseerimise plaanide põhjal määratakse kindlaks riigieelarve ja eelarveliste asutiste rahaliste vahendite võimalikud jäägid Riigipanga jooksvatel kontodel.

Tootmise arendamise ja kaubakäibe plaanidest ning majandusorganite käibevahendite mahu suurenemisest eelseisval aastal tuleneb lõpuks ka rahvamajanduse krediteerimise ulatus.

Kõik need plaanilised näitajad kajastuvad krediidiplaanis.

Krediidiplaan ja selle koostamine.

Krediidiplaan koostatakse järgmise skeemi järgi (lühendatud skeem):

Ressursid	Jääk plaanitava perioodi alguseks	Plaanitav jääk plaanitava perioodi lõpuks	Plaanitavad muutused plaanitavaks perioodiks	Ressursside nimetus	Jääk plaanitava perioodi alguseks	Plaanitav jääk plaanitava perioodi lõpuks	Plaanitavad muutused plaanitavaks perioodiks
1. Kapitalid ja kasum . . .				A. Krediidid			
2. Jooksvad kontod (sotsiaalkindlustus, Riiklik Kindlustus, hoiukassad, kolhoosid) . . .				1. Plaanilised laenud (laenud kaubalismateriaalsete väärtuste varumiseks ja hooajalisteks kulutusteks) .			
3. Majandusorganite arvelduskontod (ministeeriumide järgi) .				2. Laenud teelolevate dokumentide vastu			
4. Eripangad . .				3. Muud laenud			
5. Liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete jooksvad kontod .				B. Muud			
6. Muud . . .				Sealhulgas maksed RM-le kasumist . . .			
7. Ringlusse lastud raha . .				Kassa			

Krediidiplaani koostamisel ei ole vaja plaanida arveldus- ja jooksvate kontode kogukäibeid ja väljaantavate krediitide kogusummasid. Ressursside mahu ja krediitide suuruse kindlaksmääramiseks ning krediidiplaani tasakaalustamiseks piisab arveldus- ja jooksvate kontode jääkide ja võlgnevuse jääkide muudatuste kindlaksmääramisest plaanitaval perioodil.

Krediidiplaani koostab NSVL Riigipanga juhatus panga kontorite materjalide ulatusliku ärakasutamise teel raha oletatavate jääkide kohta panga kontodel. Peale selle annavad filiaalid panga juhatusele oma arvamused majandusorganite krediidinõudmiste kohta.

Tähtsaks materjaliks on eelmise perioodi krediidiplaani täitmise andmed.

Riigipanga ressursside esimeseks artikliks on tema põhikapital ja kasum, kuid nende osatähtsus panga rahaliste vahendite üldsummas on väga väike.

Põhilise tähtsusega on jooksvate ja arvelduskontode jäägid. Need plaanib Riigipanga juhatus eelmise perioodi krediidiplaani täitmise aruandeliste andmete, majandusharude tulude ja kulude bilansside, ametkondade krediidinõudmiste, eelarvete täitmise plaanide jne. analüüsi põhjal.

Ressursside suunamine põhiartiklite järgi määratakse kindlaks ametkondade krediidinõudmiste baasil. Need krediidinõudmised koostatakse sama skeemi järgi nagu krediidiplaangi. Nad peavad ära näitama majandusorganite võlgnevuse muudatused plaanitavaks perioodiks laenude üksikute põhiliikide järgi.

Peale nimetatud krediidinõudmiste kontrollimist ja kooskõlastamist ametkondadega plaanib Riigipanga juhatus krediteerimise mahu.

Panga juhatuse edasiseks ülesandeks on krediidiplaani tasakaalustamine. Tähtsat osa etendab selles raha emissiooni plaanimine.

Raha emissiooni plaanimine ja krediidiplaani tasakaalustamine.

Valdava osa krediitidest annab Riigipank välja rahvamajandusest ajutiselt vabanevate rahaliste vahendite arvel, mis koonduvad panka arveldus- ja jooksvatele kontodele.

Kuid nende allikate varal ei ole veel võimalik krediidiplaani tasakaalustada. Asi seisab selles, et pank on kohustatud teostama

mitte ainult sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide vahelisi arveldusi, vaid ka viimaste ja elanikkonna vahelisi arveldusi. Kui sotsialistliku majanduse piires ei ole sularaha kasutamine vajalik, siis sotsialistlike ettevõtete ja elanikkonna vahelised käibed toimuvad alati sularaha abil. Seepärast teostab pank arveldus- ja krediidioperatsioone mitte ainult raha ülekandmise teel ühelt kontolt teisele sularahata käivete korras, vaid ka sularaha väljaandmise teel, näiteks palkadeks, põllumajandussaaduste varumiseks jms.

Pärast seda, kui elanikkond on selle raha kulutanud kaupade ostmiseks riiklikust ja kooperatiivsest kaubandusvõrgust, tuleb see uuesti panga kassadesse tagasi kaubamüügi tulemi näol.

Sularaha väljaandmise tagajärjel panga kassadest saavad majandusorganite sularahata käibes olevad rahalised vahendid sularaha kuju. Pärast seda, kui see sularaha on elanikkonna poolt kulutatud, tulevad rahalised vahendid uuesti sularahata käibesse tagasi kirjenditena kontodel, peamiselt kaubandusorganisatsioonide kontodel, kuhu laekub kaubamüügi tulem.

Kuid iseärasuseks on siin see, et elanikkonna käibes on alati teatav hulk sularaha, mille põhimassile vastab teatav hulk kaupu jaekaubandusvõrgus. Järelikult peavad pangal sularahata käibes ringlevate rahaliste vahendite kõrval alati käibes olema teatavad rahasummad sularaha näol. Selle tõttu võib pank arveldus- ja jooksvate kontode kirjendite kujul sularahata käibes olevate rahaliste vahendite kõrval krediidiressursina ära kasutada raha emissiooni.

Emissiooni suuruse määrab kaubakäibe rahatarve, ja ainult siis, kui emissioon rahaliste vahendite allikana ära kasutatakse, osutub võimalikuks krediteerida rahvamajandust vastavalt tootmise ja kaubakäibe arenemisele ning tasakaalustada krediidiplaan.

Krediidiplaani tasakaalustamisel määratakse kindlaks raha emissiooni suurus plaanitavaks perioodiks. Kuid sellest ei järeldu veel, et juhul, kui tootmine ja kaubakäive laienevad, on alati tarvis ringluses oleva raha hulka suurendada. Kui võetakse tarvitusele abinõud kaupade kiiremaks edasitoimetamiseks tarbijale ja nende müügiks elanikkonnale, käib iga ringlusse lastud rubla aasta jooksul rohkem arv kordi ringi, ja kaubakäibe laienemisel võib raharingluse suurendamine olla mittevajalik, või kui see osu-

tub vajalikuks, siis igal juhul väiksemas ulatuses, kui suureneb kaubakäive.

Seepärast peab Riigipank krediidiplaani tasakaalustamisel tarvitusele võtma kõik abinõud selleks, et vältida raha ülearust ringlusse laskmist.

Kuid krediidiplaan iseenesest ei saa seda kindlustada. Krediidiplaan ei kajasta kõiki rahvamajanduse sularahakäibeid, alates sularaha väljalaskmisest ja lõpetades selle tagasivooluga Riigipanga kassadesse. Raha emissioon, mis on plaanitud krediidiplaani põhjal selle tulude ja kulude vahest lähtudes, ei saa seetõttu veel tagada, et raha hulk vastaks kaubakäibe tõelisele tarvidusele. Seoses sellega kontrollitakse krediidiplaani järgi tuletatud emissiooni suurust veel raharingluse ehk nn. panga kassaplaani (vt. selle kohta allpool) varal; viimane kajastab kõiki raha väljamisi Riigipanga kassadest ja kõiki sularaha laekumisi Riigipanka, s. o. kogu rahahulga ringkäiku. Seejärel tehakse veel kontrollarvestus, mis peab määrama raha ringlemise kiiruse plaanitaval perioodil. See sõltub sotsialistliku plaanimajanduse tingimustes esmajärjekorras töötasu väljamaksmise sagedusest. Mida sagedamad on need väljamaksed, seda sagedamini tuleb kulutatud töötasu riikliku ja kooperatiivse kaubanduse müügitulemina Riigipanga kassadesse tagasi. Nimetatud kontrollarvestuses võetakse arvesse ka kolhoosnikute rahaliste sissetulekute käive ja muud tingimused. Mida kiirem on rahakäive, seda vähem sularaha on tarvis antud kaubahulga käibeks. Kassaplaani ja eespoolmärgitud kontrollarvestuse andmete põhjal määratakse lõplikult kindlaks raha emissioon ja täpsustatakse krediidiplaan.

Krediidiplaani kinnitamine ja täitmine.

Krediidiplaan koostatakse üheks kvartaliks. Riigipanga juhatuse poolt väljatöötatud krediidiplaan antakse kooskõlastamiseks NSVL Riiklikule Plaanikomiteele, mille järel see esitatakse kinnitamiseks NSVL Ministrite Nõukogule. Krediidiplaani kinnitades määrab Ministrite Nõukogu sellessamas plaanis kindlaks ühtlasi raha emissiooni suuruse. See määrab ära, kas tuleb raha täiendavalt välja lasta, kas säilib raharinglus endisel tasemel või kuulub osa sularaha ringlusest kõrvaldamisele. See valitsuse otsus on emissiooni direktiiviks Riigipangale.

Kinnitatud krediidiplaani põhjal annab Riigipanga juhatus vastavad plaanid panga kontoritele, viimased aga annavad need osa-

kondadele. Neis plaanides antakse igale Riigipanga filiaalile krediteerimislimiidid, kusjuures plaaniliste laenude osas, välja arvatud kaubandusele antavad laenud, määratakse limiidid üksikuile ettevõtteile ja organisatsioonidele ametkondade krediidijaotuskavade kohaselt. Kaubakäibe krediteerimise ja teelolevate dokumentide vastu antavate laenude osas antakse üldine limiit panga kontori ja osakonna peale tervikuna.

§ 7. Kapitaalehituse finantseerimine ja pikaajaline krediteerimine.

Eripankade süsteem ja eripankade ülesanded.

Sotsialistliku ülesehituse tohutu hoogsus stalinlike viisaastakute aastail oli seotud üha kasvavate mahutustega kapitaalehitusse. Kapitaalmahutused moodustavad (miljard. rbl.-des):

Esimesel viisaastakul	Teisel viisaastakul	Kolmandal viisaastakul ($3\frac{1}{2}$ aasta jooksul)	1946.—1950. a. viisaastakul
51,0	115,0	130,0	250,0

Kapitaalehituse selline tohutu finantseerimine nõuab loomulikult erilise kontrolli organiseerimist rahaliste vahendite mobiliseerimise üle neiks otstarbeiks ja nende vahendite õige kasutamise üle.

1930. aasta krediidireform lahutas selgelt Riigipanka koondatud lühiajalise krediidi kapitaalmahutuste krediteerimisest ja finantseerimisest.

Kapitaalmahutusi finantseerivaiks ja krediteerivaiks organeiks on kapitaalehituse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise eripangad. Need loodi NSVL KTK ja RKN-i 5. mai 1932. a. määruse alusel. Nende pankade ülesandeiks on: kapitaalehituse finantseerimise korraldamine eri majandusharude järgi, riigi rahaliste vahendite sihipärase kasutamise kontrollimine, isemajandamise tugevdamine ehitusorganisatsioonides ja, lõpuks, ehituse odavdamine.

Kõik eripangad on NSVL Rahandusministeeriumi organid. Käesoleval ajal tegutsevad järgmised eripangad:

1) Tööstuspank, mis finantseerib riiklikku tööstust, transporti ja sidet, samuti ka maanteede ehitust;

2) Põllumajanduspank, mis finantseerib sovhooside ja masina-traktorijaamade ülesehitamist ja annab kolhoosidele pikaajalist krediiti;

3) Kaubanduspank, mis finantseerib riiklikku kaubandust ja annab tarbijate- ja tööndusкooperatsioonile pikaajalist krediiti;

4) Keskkommunaalpank ja kohalikud kommunaalpangad, mis on kohalike nõukogude juhtimisel. Need pangad finantseerivad kapitaalehitust kommunaal- ja elamumajanduse alal, sotsiaal-kultuurilist ehitust (klubid, haiglad, koolid jne.) ja administratiiv-hoonete ehitust.

Esimesel kolmel pangal on kohtadel kontorid ja osakonnad, seal aga, kus viimaseid ei ole otstarbekas luua, on Tööstuspangal volinikud ja Põllumajanduspangal inspektorite grupid. Keskkommunaalpanga töö toimub kohalike kommunaalpankade kaudu.

Neis kohtades, kus eripankade filiaalid puuduvad, finantseerivad kapitaalehitust ja annavad pikaajalisi krediite eripankade ülesandel Riigipanga osakonnad.

Nagu eespool oli märgitud, teostavad eripangad nii kapitaal-ehituse finantseerimist kui ka pikaajalist krediteerimist. Kapitaal-ehituse finantseerimine seisneb selles, et kõik rahalised vahendid, sealhulgas ka eelarvelised assigneeringud, suunatakse kapitaal-ehitusse mittetagastatavas korras. Selles korras teostatakse kapitaalmahutusi kõigis riigiettevõtteis. Ümberpöördult, kooperatiiv-sete-kolhooslikkude organisatsioonide kapitaalehituseks määratud eelarvelised vahendid assigneeritakse tagastatavas, nn. pikaajalise krediteerimise korras, ja peale tähtaja möödumist tuleb need riigile tagasi maksta.

Kapitaalehituse finantseerimise ressursid.

Kapitaalehitusse suunatakse esmajärjekorras majandusorganite omad rahalised vahendid — amortisatsioon, kasum, kasutamisest väljunud vara müügist laekuvad tulud, samuti ka kolhooside jagamatud fondid. Teiseks allikaks on eelarvelised assigneeringud. Peale selle on mõnedes pankades selleks olemas veel erikapitalid ja -fondid. Sellised kapitalid ja fondid on Keskkommunaalpangas. Kaubanduspangas on erikapitalid kooperatiiv-organisatsioonide krediteerimise tarvis. Need kapitalid moodustatakse kooperatiiv-organisatsioonide kasumeist eraldatavate erisummade arvel. Põllu-majanduspank annab pikaajalisi krediite kolhoosidele, kasutades

selleks otstarbeks teatava osa panga kontodele koondatud kolhooside jagamatutest fondidest.

Kuid kõigi nende erifondide ja -kapitalide osatähtsus eripankade üldressurssides on väga väike. Nii andis Kaubanduspank teisel viisaastakul kapitaalehituseks välja 6,2 miljardit rubla, sellest 3 miljardit rubla riigieelarve ja 2,5 miljardit rubla ettevõtete ja organisatsioonide omade ressursside arvel; erifondidest ja -kapitalidest anti samal ajal välja ainult 700 miljonit rubla. 24 miljardist rublast, mis Keskkommunaalpank sama ajavahemiku jooksul välja andis, kaeti panga erikapitalidest ja -fondidest ainult 4 miljardit rubla.

Seega on kapitaalehituse finantseerimisel ja pikaajalisel krediteerimisel otsustav tähtsus eelarvelistel summadel ja majandusorganite omadel ressurssidel. Teiste sõnadega, eripangad on eelarveliste summade ja majandusorganite ressursside kasutamise kontrollimise instrumendiks. Hoolimata sellest esinevad nad pankadena: nad koondavad oma kontodele kõik kapitaalehituseks minevad rahalised vahendid, sooritavad kõiki arveldusi ehituse alal ja annavad ehitusorganisatsioonidele lühiajalisi krediite.

Kapitaalehituse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise süsteem ja eripankade tähtsus ning ülesanded.

Eripankade esimeseks ülesandeks on majandusorganite kapitaalehituseks määratud omade ressursside (amortisatsioon, kasumid jm.) mobiliseerimine ja abinõude tarvitusele võtmine nende rahaliste vahendite õigeaegseks sissemaksmiseks eripankades olevaile kontodele. Neisse pankadesse suunatakse ka kõik eelarvelised assigneeringud.

Eripankade teiseks ülesandeks on kontrollida rahaliste vahendite õiget ja säästlikku kasutamist. Sellise kontrolli teostamise korras peavad pangad esmajärjekorras valvama selle järele, et iga ehitus seisaks kapitaaltööde tiitelnimestikus. Peale selle peab igal ehitusel olema kinnitatud tehniline projekt ja selle juurde kuuluv kinnitatud eelarve. Nende puudumisel ei või ühtegi ehitust finantseerida.

Rahaliste vahendite väljaandmine kapitaalehituseks ja panga kontroll nende vahendite kasutamise üle toimub mitmesugusel viisil, olenevalt ehituse organisatsiooni süsteemist. Viimase põhiliseks vormiks on tööhanke-meetod, kui ehitust teostavad erilised isemajandavad ehitusorganisatsioonid, kes esinevad hankevõtja-

tena. Neil organisatsioonidel on iseseisev bilanss ja nad on varustatud käibevahenditega.

Sageli teostavad ehitust töötavad ettevõtted ise. Sellist ehitust nimetatakse majanduslikul teel teostatavaks ehituseks. Kuid ka sel juhul peab ehitus olema eraldatud iseseisvale bilansile. Reeglina teostab ehitust eriline kapitaalehituse-osakond, mis esineb omalaadi hankevõtjana, kuna ettevõte osutub selle osakonna suhtes tellijaks.

Ehituse tööhanke-meetodi puhul sõlmib tellija lepingu ühe hankeorganisatsiooniga, mis esineb peahankevõtjana. See hankevõtja vastutab kogu ehituse eest, ja kui ta annab osa ehitustöödest välja teistele organisatsioonidele, siis vastutavad viimased tööde täitmise eest peahankevõtja ees kui nn. all-hankevõtjad. Ehituse kohta sõlmitavas lepingus näidatakse tööde maksumus, nende täitmise tähtaeg, arvelduste kord ja muud tingimused. Lepingu aluseks on tehniline projekt ja selle juurde kuuluv ehituse eelarve.

Lepingu sõlmimisel saab hankevõtja tellijalt avanssi materjalide ostmiseks ja muudeks tarveteks kuni 15% ulatuses ehitustööde aastasest maksumusest.

Edaspidiseid arveldusi tehakse ainult üksikute täidetud tööde eest, mis võetakse tellija poolt vastu eriliste vastuvõtuaktidega. Viimasesse maksesse arvatakse lepingu sõlmimisel väljaantud avanss. Nõudes arvete tasumisel tööde vastuvõtuaktide esitamist, tõmbab pank tellija kaasa aktiivse kontrolli teostamisele ehituse üle.

Samal ajal teostab kontrolli ka pank ise. Ta tasub hankevõtja arved ainult täidetud tööde vastuvõtuaktide põhjal ja alles pärast seda, kui ta on kontrollinud, kas arve vastab ehituse eelarvele ja kas täidetud tööde maht, mis arves on näidatud, on õige.

Edasi kontrollib pank ka rahaliste vahendite kulutamist ehitusorganisatsioonide poolt, tasudes ostetud materjalide ja nende materjalide kohaleveo arveid ainult kinnitatud hinnete järgi. Tootmistöötasu väljatakse, nagu teistelegi ettevõtetele, plaanilisest töötasufondist lähtudes rangelt vastavalt tootmisplaani täitmisele. Administratiivaparaati ja administratiiv-majanduskulusid finantseerib pank kinnitatud koosseisude ja eelarvete piirides. Sellist kontrolli nimetatakse kontrolliks „kuluelementide" järgi.

Pank on kohustatud kontrollima rahaliste vahendite kulutamist ühtlasi ehitusorganisatsioonide aruannete põhjal ning tehtud tööde kohapealse ülevaatuse teel.

Eripankadel on õigus korratu majandamise kindlakstegemise korral lõpetada ehituse finantseerimine, teatades sellest tellijale ja kõrgemalseisvale organile, kellele ehitusorganisatsioon allub.

Majanduslikul teel teostatava kapitaalehituse finantseerimine, kui see ehitus on üle viidud iseseisvale bilansile, toimub põhiliselt samas korras, nagu tööhanke viisil teostatava ehituse finantseerimine.

Kui ehitus ei ole üle viidud iseseisvale bilansile, vaid ehitajaks on ettevõte ise, teostab pank kontrolli nn. k u l u e l e m e n t i d e järgi.

Ehitustööde finantseerimise kõrval annavad eripangad ehitusorganisatsioonidele ka lühiajalisi krediite ehitusmaterjalide ja hobusemoona ning põletusaine varude soetamiseks ja ehitusmehhanismide ning transpordivahendite remondiks.

Ehitustegevuse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise ning lühiajalise krediteerimise koondamisel eripankade juhtimisele on määratu suur tähtsus igakülgse panga kontrolli kindlustamiseks ehitusorganisatsioonide tegevuse üle.

XVI peatükk.

Raharinglus NSV Liidus ja selle plaanimine.

§ 1. Raharinglus NSV Liidus.

Üldiseloomustus.

Kõigis eelmistes peatükkides käsitlesime raha abil teostatavate suhete süsteemi. Nõukogude riik kasutab raha töö- ja tarbimismõõduna, ühiskondliku tootmise arvestamise, selle tulemuste ja kulutuste vastastamise ning nõukogude kaubanduse abil toimuva ühiskondliku produkti jaotamise abinõuna. Vaatlesime ka raha osa rahvatulu jaotamises, Nõukogude riigile tema funktsioonide täitmiseks vajalikkude rahaliste ressursside mobiliseerimise ja kasutamise protsessis. Lõpuks selgitasime veel raha tähtsust rahvamajanduse krediteerimise korraldamisel.

Keskuseks, kuhu koondatakse kõik rahalised ressursid ja mille kaudu teostatakse kõik arveldused ning krediteeritakse rahvamajandust, on NSVL Riigipank.

Riigipank, nagu nägime, laseb krediidiplaani alusel raha ringlusse või kõrvaldab seda ringlusest. Siin seisab tema ees eriti vastutusrikas ülesanne nõukogude raha stabiilsuse kindlustamise alal.

Selleks, et mõista, kuidas Riigipank teostab seda funktsiooni, peab esiteks vaatlema, kuidas on kujundatud raharingluse süsteem NSV Liidus.

NSV Liidu rahasüsteem.

Rahaühikuks NSV Liidus on rubla, mis jaguneb 100 kopikaks. NSV Liidu rahasüsteem koosneb NSVL Riigipanga tähtedest, riigikassatähtedest ja metallvahetusrahast.

Kõiki neid rahamärke laseb ringlusse (emiteerib) Riigipank, mis on ühtseks emissioonikeskuseks.

Riigipanga tähed kujutavad enesest põhilisi rahamärke. Neid laseb välja Riigipank väärtusega 10, 25, 50 ja 100 rubla. Pangatähed kindlustatakse kulla ja teiste väärismetallide ning Riigipanga muude aktivatega.

Pangatähtede kõrval on ringluses riigikassatähed. Riigikassatähed lastakse välja Riigipanga poolt NSVL Rahandusministeeriumi ülesandel. Riigikassatähed emiteeritakse 1, 3 ja 5 rubla väärtuselistena ja kujutavad enesest pangatähtede suhtes vahetusraha.

Rahandusministeerium laseb välja veel metallvahetusraha väärtusega 10, 15 ja 20 kopikat (niklist) ja 1, 2, 3 ja 5 kopikat (pronksist). Neid münte ollakse kohustatud ühe maksena vastu võtma kuni kolme rubla suuruses summas.

Metallvahetusraha lastakse ringlusse tegeliku vajaduse järgi.

NSVL Rahandusministeerium annab riigikassatähti ja metallvahetusraha välja Riigipanga kaudu ja see raha kuulub krediidiplaaniga kindlaksmääratud emissiooni üldsummasse.

§ 2. Raharingluse plaanimine.

Plaanimise alused.

Raharingluse plaanimise ülesandeks on raha laskmine ringlusse ja selle kõrvaldamine ringlusest täpselt vastavalt rahvamajanduse tarvetele. Emissiooni suurus määratakse kindlaks Riigipanga krediidiplaaniga. Kuid, nagu eespool oli märgitud, sellest üksi on veel vähe, sest krediidiplaan ei kajasta tervet rahahulga liikumist, kogu sularahakäivet, alates sularaha väljalaskmisest ja lõpetades selle tagasivooluga panga kassadesse. Krediidiplaani abil ei ole seepärast võimalik raha emissiooni kaubakäibe tegeliku rahatarbega küllalt täielikult kooskõlla viia. Siin on lahkuminekud, nii krediidiplaani koostamisel kui ka selle täitmise käigus, alati võimalikud. Selle tõttu koostabki Riigipank peale krediidiplaani veel erilise raharingluse plaani, nn. kassaplaani, mis kajastab rahahulga liikumist panga kassadest välja ja neisse tagasi ning limiteerib rangelt raha emissiooni.

Rahahulga liikumine NSV Liidus ja kassaplaan.

Et sularaha kasutatakse ainult arveldamistel elanikkonnaga, siis väljub see Riigipanga kassadest neid kanaleid mööda, mille kaudu elanikkond saab sissetulekuid riiklikelt ja kooperatiivseilt

ettevõtteilt, asutistelt ja organisatsioonidelt (palga, stipendiumide, varumistel saaduste eest makstava tasu jne. kujul). Raha laekub panga kassadesse tagasi elanikkonna maksetest rahandussüsteemi, tema kaubaostudest riiklikkudelt ja kooperatiiv-organisatsioonidelt ning nende organisatsioonide poolt elanikkonnale osutatavate teenuste tasust. Raha laskmine ringlusse ja selle kõrvaldamine ringlusest kajastavad seega elanikkonna rahaliste tulude ja kulude vahekorda. Teiste sõnadega, Riigipanga kassaplaani aluseks on elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss. Sellele vastavalt on ehitatud ka panga kassaplaani skeem.

Sissetulek	Väljaminek
1. Kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise tulem	1. Palk
2. Raudtee-, vee- ja õhutranspordi tulem	2. Põllumajandussaaduste varumine
3. Maksud ja lõivud	3. Väljamaksed kolhooside kontodelt
4. Korteriüür ja kommunaalmaksed	4. Mittepõllumajandussaaduste varumine
5. Kohaliku transpordi tulem	5. Laenud individuaal-elamuehituseks
6. Laekumised kolhooside kontodele	6. Sideorganite kassavarude täiendamine
7. Laekumised sideorganitelt	7. Hoiukassade kassavarude täiendamine
8. Laekumised hoiukassadelt	8. Pensionide ja toetuste väljamaksed
9. Etendusi korraldavate ettevõtete tulem	9. Komandeerimis- ja majanduskulud
10. Elutarbelise teenindamise ettevõtete tulem	
11. Muud laekumised	
12. Laekumised riigilaenutellimustest	

Nagu nähtub ülaltoodud skeemist, kajastab kassaplaan elanikkonna tulude ja kulude bilansi kõiki põhiartikleid. Nii näidatakse kassaplaani väljaminekupoolel palga, artellide liikmete töötasu ja stipendiumide väljamine ning riikliku ja sotsiaalkindlustuse väljamaksed. Artiklis „Väljamaksed kolhooside kontodelt" plaanitakse sularaha väljamised kolhoosidele, peamiselt rahaliste tulude jaotamiseks kolhoosnikute vahel normipäevade alusel.

Artiklid „Hoiukassade kassavarude täiendamine" ja „Sideorga-

nite kassavarude täiendamine" näitavad sularaha väljamist mainitud organisatsioonidele selleks, et kindlustada neid hoiuste, riigilaenuvõitude või ülekannete väljamaksmiseks vajaliku sularaha olemiga.

Sissetulekupoolel on näidatud kõik kanalid, mille kaudu sularaha voolab panga kassadesse kaubanduse, rahandussüsteemi jms. alalt. Artiklis „Laekumised kolhooside kontodele" plaanitakse sularaha mobiliseerimine kolhoosidelt, mis viimased saavad põllumajandussaaduste eest varumistel, kauplemisest kolhoositurul ja teistest laekumistest. Tunduv osa neist vahendeist on Riigipanga kassades senikaua, kui nad jaotatakse normipäevade alusel.

Kassaplaani väljaminekupoolel on otsustava tähtsusega artikliks palgad, sest selle artikli järgi väljatakse panga kassadest sularaha kuni 90% kõigist väljamakseist.

Teised artiklid on väga väikese tähtsusega. Nii on näiteks varumisteks tarvis sularaha väga vähe, sest põhiliselt tasutakse kolhoosidele varutud põllumajandussaaduste eest sularahata arvelduste korras, s. o. raha ülekandmise teel vastavatelt varumisorganisatsioonidelt kolhooside jooksvatele kontodele. Põllumajandussaaduste varumisteks kolhoosnikutelt ja üksiktalunikelt on vaja sularaha, kuid neil varumistel on varutavate saaduste üldkoguses väga väike osatähtsus.

Kassaplaani sissetulekupoolel on otsustava tähtsusega kaubamüügi tulem, mis annab kuni 80% Riigipanga kontodele laekuvatest summadest. Edasi saadakse mõnesuguseid laekumisi side-, transpordi- ja kommunaalettevõtetelt.

Elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimisest sularahas rahandussüsteemi laekuvad summad on suhteliselt väikesed, kuna suurem osa makseist maksude ja riigilaenude alal laekub riigieelarvesse otseste kinnipidamiste korras palgast ja teistest elanikkonna tuludest.

Olenevalt kassaplaani sissetuleku- ja väljaminekupoole vahekorrast võib kassaplaani tasakaalu viia kas raha ringlusest kõrvaldamise või selle täiendava emissiooniga.

Riigipanga kassa- ja krediidiplaani bilanss.

Panga kassaplaan plaanib ühelt poolt kõik väljamaksed, sellega aga ühtlasi kõik elanikkonnale makstavad rahasummad, teiselt poolt sisaldab ta nende rahaliste vahendite panga kassadesse

tagasimobiliseerimise plaani maksude, riigilaenude, hoiukassade, kaubanduse ja lõpuks sotsialistlike ettevõtete poolt elanikkonnale osutatavate teenuste tasumise kaudu.

Kuid kassaplaan ei peegelda kogu käibes oleva raha liikumist. Teatav hulk ringluses olevast rahast on alati elanikkonna käes, mis aga raha normaalse ringluse juures küll ei saa suur olla. Nagu näeme, peetakse kinni töölistelt ja teenistujatelt ning teistelt töötajatelt kõik neil tasudaolevad maksed rahandussüsteemile juba palga väljamaksmisel. Maaelanikkond saab peamise osa oma rahalistest sissetulekutest saagi realiseerimise perioodil ja sellele vastavalt toimub selsamal perioodil ka maksete — põllumajandusmaksu, kindlustusmaksete jne. — laekamine. Peale selle mobiliseeritakse elanikkonna rahalisi vahendeid hoiukassade kaudu. Elanikkonnale müüdud kaupadest ja talle osutatud teenustest laekuv raha koondatakse samuti pankadesse.

Valdav osa sularahast laekub, nagu eespool juba oli märgitud, kaubandusvõrgu kaudu, ja kaubakäibe ulatus ning selle kiirus määravadki kas raha täiendava ringlusse laskmise või selle ringlusest kõrvaldamise vajaduse.

Seega on nii kassa- kui ka krediidiplaani aluseks üks ja seesama näitaja, mis määrab vajaliku emissiooni suuruse; see on — toodangu ja kaubakäibe arendamise plaan.

Kassaplaan annab rahahulga ringkäigu plaani seotult kaubakäibe plaaniga. Seepärast võimaldabki kassaplaan, nagu oli märgitud eelmises peatükis, kontrollida, kas koostatud krediidiplaan ja selles kindlaksmääratud emissioonidirektiiv on õige. Lõppkokkuvõttes peab emissioonidirektiiv mõlemas plaanis ühtima. Kui krediidiplaanis on plaanitavaks ajavahemikuks ette nähtud emissiooni suurendamine, s. o. raharingluse suurendamine võrreldes eelmise ajavahemikuga, siis nähakse ka kassaplaanis sellessamas summas ette raha täiendav väljalaskmine.

Ja vastupidi, kui krediidiplaanis on ette nähtud ringluses oleva rahahulga vähendamine, siis peab ka kassaplaan ära näitama raha kõrvaldamise ringlusest sellessamas summas.

Kassaplaani koostamine. Kassaplaani territoriaalne jaotus.

Iga Riigipanga osakond koostab oma kassaplaani nende materjalide põhjal, mis talle esitavad kliendid väljamaksmisele kuuluvate palgasummade, kaubakäibe plaanide ja laekumisplaanide kohta sot-

sialistlike ettevõtete poolt elanikkonnale osutatavate teenuste alal; peale selle kasutatakse kassaplaani koostamiseks veel teisi andmeid, mis nõutakse vastavalt kassaplaani artiklitele. Osakondade plaaniprojektide alusel koostavad oblastite (kraide) kontorid ja seejärel vabariiklikud kontorid oblasti (krai) ja vabariigi koondkassaplaani projekti. Riigipanga juhatus koostab mainitud projektide alusel kassaplaani kogu NSV Liidu kohta tervikuna, mis näitab rahaliste vahendite kokkuvoolu panga kassadesse ja kõiki sularaha väljamakseid neist kassadest, samuti ka ringlusse lastava raha hulga kavatsetavat suurendamist või raha kõrvaldamist ringlusest. Koondkassaplaanide koostamisel kontrollivad Riigipanga kõrgemalseisvad organid ja seejärel Riigipanga juhatus alamalseisvate organite poolt esitatud kassaplaanide projekte. Panga juhatus kooskõlastab ühtaegu panga krediidi- ja kassaplaani sellise arvestusega, et nii krediidi- kui ka kassaplaanis oleks ette nähtud üks ja seesama limiit raha täiendavaks ringlusse laskmiseks või ühes ja sellessamas ulatuses raha kõrvaldamine ringlusest. Riigipanga juhatuse, panga vabariiklike ja oblastite (kraide) kontorite ning osakondade kassaplaanid koostatakse üheks kvartaliks laekumiste ja kulude orienteeriva jaotusega kuude viisi.

Nii krediidi- kui ka kassaplaani kinnitab NSVL Ministrite Nõukogu, kes sellega kinnitab ühtlasi raharingluse plaani (emissioonidirektiivi Riigipangale). Kinnitatud kassaplaani põhjal annab Riigipanga juhatus kinnitatud kassaplaanid kontoritele, viimased aga määravad kindlaks kassaplaanid panga osakondadele.

Territoriaalne kassaline plaanimine ja selle tähtsus.

Kassaplaanide kindlaksmääramine Riigipanga kontoritele ja osakondadele ei tähenda üksnes sularaha sissetuleku ja väljamineku plaanimist üksikute panga filiaalide jaoks, vaid ka raha ringlusse laskmise ja ringlusest kõrvaldamise plaanimist NSV Liidu administratiiv-territoriaalsete üksuste järgi vastavalt majandusliku käibe rahatarbele. Emissiooni üldlimiidi piirides võib Riigipanga juhatus kindlaks määrata ühtedele filiaalidele kassaplaani raha täiendava ringlusse laskmisega ja samal ajal plaanida oma teistele asutistele raha kõrvaldamise ringlusest.

Panga juhatus võib seejuures ühtede ja samade paikkondade jaoks ühes kvartalis kindlaks määrata raha kõrvaldamise ringlusest, ja vastupidi, teistes kvartalites näha ette raha täiendava ring-

lusse laskmise. Pidades kinni üldisest emissioonidirektiivist, mis on valitsuse poolt antud kogu NSV Liidu jaoks tervikuna, võib pank niisiis territoriaalsete kassaplaanide abil raha hulka vastavalt eri paikkondade majandusliku käibe rahatarbele territoriaalselt ümber paigutada.

Territoriaalsel kassalisel plaanimisel on lõpuks veel see tähtsus, et ta viib kassaplaani, teiste sõnadega, raharingluse plaani, iga üksiku rajoonini, mobiliseerides võitlusse selle plaani täitmise eest kogu laia nõukogude avalikkuse, kõik kohalikud nõukogud. See on eriti tähtis, sest kassaplaani täitmine on vahetult seotud kaubakäibe plaani, elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise plaani ja teiste majandus- ja finantsplaanide täitmisega.

Kassaplaani tähtsus majandus- ja finantsplaanide täitmise kontrollimisel Riigipanga poolt.

Täites kassaplaani, kontrollib Riigipank esmajärjekorras plaanilistest palgafondidest kinnipidamist ja võitleb otsustavalt nende fondide ülekulutamise vastu, sest see võib viia kassaplaani pingeni — sularaha puuduseni. Kui selgub, et palkade alal esineb tootmiskava täitmise protsendiga võrreldes ülekulutus, toimetatakse palga edaspidist väljamaksmist ainult vastava majandusharu ministeeriumi loal ja tingimusel, et ülekulutuste kõrvaldamiseks ja nende edaspidiseks vältimiseks võetaks vastavad abinõud tarvitusele. Sellega pank kontrollib teatavas osas ka finantsplaanide täitmist sotsialistlikes ettevõtetes ja organisatsioonides. Ta valvab rangelt selle järele, et sularahas tehtaks ainult neid makseid, mida võib seaduse järgi sularahas sooritada. Sellisteks kuludeks, peale palga, on asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide kulud stipendiumidele, sotsiaalkindlustuse toetusteks, komandeeringuteks ning mõnesugusteks väiksemateks administratiiv- ja majanduskuludeks. Riigipank annab raha nimetatud vajadusteks seejuures ainult kinnitatud eelarve piirides. Niisugust kontrolli teostab ta nii majandusorganite kui ka eelarveliste organisatsioonide suhtes, võideldes sellega eelarve õige täitmise eest. Kassaplaani sissetulekuosa täitmise tagamise eesmärgil jälgib pank esmajärjekorras kaubakäibe arenemist ja kaubamüügi tulemi õigeaegset laekumist panga kassadesse. Igasugune takistus kaubakäibe alal võib põhjustada sularaha vähemlaekumist panga kassadesse ja raskendada kassaplaani täitmist. Niisama peab pank silmas pidama ka elanikkonnalt rahandussüs-

teemi mobiliseeritavate rahaliste vahendite õigeaegset laekumist, teiste sõnadega — maksude ja kindlustusmaksete ning riigilaenude tellimissummade laekumise plaanide täitmist ja hoiuste juurdevoolu hoiukassadesse.

Määratu suur tähtsus kassaplaani täitmiseks on ka krediidiplaani täitmisel, kuna pank saab kindlustada tootmistegevuse ja kaubakäibe krediteerimise ja nende arendamise vastavalt kindlaksmääratud plaanidele ning kinni pidada valitsuse poolt antud emissioonidirektiivist ainult sel juhul, kui kõik vabad ressursid õigeaegselt panga kontodele mobiliseeritakse ja laenud täpselt tasutakse.

Kassaplaani edukas täitmine oleneb seega, nagu ülalöeldust järgneb, tootmis- ja kaubakäibe plaanide, majandusharude finantsplaanide (eriti palga ja toodangu realiseerimise osas), riigieelarve plaanide ja Riigipanga krediidiplaani täitmisest.

Riigipanga kassaplaan on omakorda üheks tähtsamaks abinõuks kõigi nimetatud plaanide täitmise kontrollimisel.

XVII peatükk.

NSV Liidu finantssuhted kapitalistlike maadega.

§ 1. Väliskaubanduse ja valuutamonopol NSV Liidus.

Väliskaubanduse monopol.

Nõukogude Liidul on välisriikidega laialdased majanduslikud sidemed. NSV Liidu ja välisriikide majanduslike suhete aluseks on väliskaubandus, mida NSV Liidu poolt teostatakse riikliku monopoli korras. Viimane tähendab seda, et õigus osta kaupu välismaalt ja müüa kaupu välisturgudel on ainuüksi riigil. Väliskaubanduse monopolil on määratu suur tähtsus. Ta kaitseb Nõukogude Liitu kapitalistlike maade püüdluse eest teha meie maa majanduslikult neist maadest sõltuvaks. Selle tõttu on väliskaubanduse monopol, nagu sellele on korduvalt osutanud seltsimehed Lenin ja Stalin, sotsialistliku ülesehituse eduka arenemise ja NSV Liidu sõltumatuse kaitsmise hädavajalikuks tingimuseks.

Väliskaubanduse monopoli teostamine on pandud NSVL Väliskaubanduse Ministeeriumile, kes kaupade sisseveo (impordi) ja väljaveo (ekspordi) plaani kohta antavate valitsuse juhendite ning rahvamajandusplaani alusel töötab välja väliskaubandusplaani. Vahetuid kaubanduslikke tehinguid sooritavad nõukogude ekspordi- ja impordikoondised (nagu näiteks „Eksportmets"), kes tegelevad kauplemisega, juhindudes Väliskaubanduse Ministeeriumi poolt antavaist plaaniülesandeist.

Valuutamonopol NSV Liidus.

Väliskaubanduse monopol määrab ka NSV Liidu ja kapitalistlike maade vaheliste finantssuhete korralduse. Need finantssuhted on rajatud NSV Liidus kehtivale valuutamonopolile.

Valuutamonopol tähendab seda, et kõik kullas või välisrahas (välisvaluutas) sooritatavad tehingud ja arveldused koondatakse riigi kätte.

Valuutamonopoli elluviimine on pandud NSVL Riigipangale. Osa välisarveldustest teostab Riigipanga kontrolli all Väliskaubanduspank.

Kõik nõukogude ekspordiorganisatsioonid sooritavad oma arveldusi välisostjatega NSVL Riigipanga või Väliskaubanduspanga kaudu, kuhu laekub kogu kaupade müügist välisvaluutas saadav tulem. Selle vastu saavad ekspordiorganisatsioonid neilt pankadelt vastava summa raha nõukogude valuutas. Niisama sooritavad oma arveldusi mainitud pankade kaudu ka impordiorganisatsioonid. Ostetud kaupade eest makse sooritamisel välismaale kannab Riigipank impordiorganisatsiooni kontolt maha vastava summa nõukogude rahas ja maksab impordiorganisatsiooni käsundil välisfirmale sellekohase summa välisvaluutas.

Riigipanga kaudu sooritatakse ka kõiki muid arveldusi välisvaluutas. Välisvaluuta sisemaine ringlus on NSV Liidus keelatud. Ühtlasi on keelatud nõukogude raha väljaviimine NSV Liidust ja selle sissetoomine tagasi NSV Liitu. Seepärast annavad kõik välismaised organisatsioonid (näiteks saatkonnad) ja välisriikide üksikud kodanikud (näiteks välisturistid) saadava või NSV Liitu sissetoodava välisvaluuta Riigipanka ja saavad sealt vastu vastava summa nõukogude raha. NSV Liidust lahkumisel on nad kohustatud andma Riigipanga kassadesse kulutamata osa nõukogude rahast, mille vastu pank annab neile välja välisvaluutat.

Kõiki neid arveldusi impordi- ja ekspordikoondistega ning välismaiste organisatsioonide ja kodanikega sooritab pank ametlikult kinnitatud välisvaluuta kursside järgi.

Valuutamonopol ja valuutade kurss.

Nõukogude tingimustes, väliskaubanduse- ja valuutamonopoli kehtides, mõistetakse valuutade kursina Nõukogude riigi poolt kindlaksmääratavat suhet nõukogude ja välisvaluuta vahel, mis näitab, missugusele erisuguste välisvaluutade rahaühikute hulgale vastab nõukogude rahaühik.

Välisvaluutade kursid määratakse kindlaks Riigipanga koteerimiskomisjoni poolt ja avaldatakse erilises koteeringute bülletäänis.

NSV Liidu valuutamonopoli tähtsus.

Valuutamonopol kujutab enesest väliskaubanduse monopoli vajalikku täiendust ja on Nõukogude Liidu majandusliku sõltumatuse tugevdamise tähtsaks tingimuseks. Valuutamonopol võimaldab koondada riigi kätte maa kõik valuutareservid. Samuti võimaldab ta kindlaks määrata nõukogude valuuta kindla kursi teiste valuutade suhtes välisarvelduste teostamisel ja kaitseb Nõukogude Liitu igasuguste katsete eest spekuleerida nõukogude valuutaga välisturgudel.

§ 2. Väliskaubanduslike arvelduste vormid NSV Liidus. Väliskrediidid.

Väliskaubanduslike arvelduste vormid.

Nõukogude organisatsioonide ja välisfirmade vahelisi arveldusi kaupade ostu ja müügi alal sooritatakse, nagu NSV Liidu kõiki teisigi välisarveldusi, ainult kullas või välisvaluutas. Seejuures kasutatakse kulda ja enamikul juhtudel välisvaluutat tavaliselt ainult riikidevaheliste arvelduste saldode kustutamiseks. Suur osa jooksvatest arveldustest väliskaubanduse alal sooritatakse vekslite abil. Ostjana esinev nõukogude organisatsioon või välisfirma, kes ostab kaupu, tasub kaupade eest veksliga. Need vekslid aktseptitakse reeglina pankade poolt. Välisfirmade veksleid aktseptivad välispangad, kelle klientideks need firmad on; nõukogude organisatsioonide veksleid aktseptivad harilikult Riigipank või Väliskaubanduspank. Veksli aktseptimine pankade poolt tähendab käendust, et veksel tasutakse õigeaegselt.

Rahvusvahelises kaubanduses rakendatakse arvelduste vormina ka tšekke ja telegraafilisi transferte (ülekandeid).

Importkaubanduses on arvelduste vormina laialdaselt tarvitusel akreditiiv (krediitkiri), mille annab eksportööri kasuks välja importöör.

Väliskrediidid.

Esimestel aastatel pärast Oktoobrirevolutsiooni, peale välismaise relvastatud interventsiooni nurjumist Nõukogude Liidus, püüdsid kapitalistlikud maad noort sotsialistlikku riiki lämmatada finantsblokaadi abil, keeldudes igasuguste krediitide andmisest Nõukogude

Liidule. Sedamööda, kuidas Nõukogudemaal majanduselu arendamist saatis edu ja NSV Liidu rahvusvaheline tähtsus kasvas, rööbiti uue relvastatud kallaletungi katsetega temale ja katsetega nurja ajada majandusliku läbikäimise jaluleseadmist Nõukogude Liidu ja välisriikide vahel, hakkasid mõnedes kodanluse ringides ilmnema tendentsid NSV Liiduga majanduslike suhete arendamiseks.

See ei vähendanud teadagi sõjalise kallaletungi ja igasuguste teiste Nõukogude Liidu vastu suunatud provokatsiooniliste väljaastumiste ohtu.

Nõukogudemaa asus teatavasti majandust hoogsalt arendama ja teostas ülisuurt sotsialistlikku ülesehitust omade ressursside varal. Kuid NSV Liidu valitsus kasutas nende ülesannete jaoks täiendavate vahendite mobiliseerimiseks ka väliskrediite. Väliskrediidid ei ole aga NSV Liidus kunagi etendanud kuigi tähtsat osa Nõukogude riigi poolt stalinlike viisaastakute plaanide täitmiseks suunatavate rahaliste vahendite üldmahus.

Väliskrediite antakse seoses nõukogude kaupade ekspordiga. Neid krediite antakse mitmesugusel kujul: ostjate avanssidena või välispankade krediitidena toodete varumiseks, krediitidena kaupade kindlustusel, mis asuvad ekspordiorganisatsioonide ladudes NSV Liidus ja välismaal, samuti ka kaupade kindlustusel, mis on teel.

Impordikrediite antakse peamiselt vekslikrediidi kujul.

Krediitide andjaiks võivad olla kas üksikud firmad või pangad.

Pangakrediit on tunduvalt kasulikum, kuna see võimaldab kaupu osta igalt organisatsioonilt ja kaupu müüa igale firmale; peale selle on pangakrediit harilikult pikema tähtajaga. Stalinlike viisaastakute aastail on leidnud laialdast rakendamist süsteem, mille kohaselt välisriigid garanteerivad krediite, mida vastavate maade firmad ja pangad NSV Liidule annavad.

XVIII peatükk.

Riikliku rahandushalduse korraldus NSV Liidus.

§ 1. NSV Liidu riikliku rahandushalduse korralduse alused.

Rahandushalduse korralduse põhiprintsiibid.

NSV Liidu riiklik rahandushaldus on rajatud neile üldprintsiipidele, mis määravad kogu nõukogude riigihalduse korralduse. Nendeks printsiipideks on demokraatlik tsentralism ja leninlik-stalinlik rahvuspoliitika.

Vastavalt sellele on NSV Liidu organite poolt teostatava nõukogude rahanduse halduse tsentraliseeritud juhtimise juures laialdased õigused rahandushalduse alal liidu- ja autonoomsetel vabariikidel ning kohalikel nõukogudel.

Rahandushalduse korraldamine NSV Liidus demokraatliku tsentralismi printsiipide alusel määrab selle struktuuri veel ühe iseloomuliku joone.

NSV Liidu ja liiduvabariikide rahandusorganid sooritavad suure osa oma tööst eelarvesse kantavate vahendite mobiliseerimise, nende vahendite kulutamise üle teostatava finantskontrolli jms. alal kohalike rahandusorganite (oblastite, ringkondade, rajoonide, linnade rahandusosakondade) kaudu.

NSV Liidu kõrgeimate riigivõimu- ja riigihaldusorganite funktsioonid rahanduse alal.

Nõukogude rahanduse haldamise kõrgem juhtimine on keskendatud NSV Liidu kõrgeimate riigivõimu- ja riigihaldusorganite kätte NSVL Ülemnõukogu (kui kõrgeima seadusandliku organi) ja NSVL Ministrite Nõukogu (kui kõrgeima korraldava ja täidesaatva organi) näol.

NSV Liidu konstitutsiooni kohaselt kuulub Nõukogude Liidu kõrgeimate riigivõimu- ja riigihaldusorganite juhtimisele rahan-

duse alal: NSV Liidu ühtse riigieelarve ja selle täitmise aruande kinnitamine, Liidu, vabariikide ja kohalike eelarvete koostamiseks minevate maksude ja tulude kinnitamine, pankade haldamine, raha- ja krediidisüsteemi juhtimine, riikliku kindlustuse organiseerimine ja laenude tegemine ning andmine.

Liiduvabariikide ülemnõukogudel on samuti laialdased õigused rahanduse alal. Nad kinnitavad vabariigi riigieelarve ja selle täitmise aruande ning reguleerivad kohalikke eelarveid. NSV Liidu seadusandluse piirides annavad nad seadusi kohalike eelarvete kohta.

Töörahva saadikute kohalikud nõukogud kinnitavad oma eelarve ja selle täitmise aruande, määravad kindlaks üksikute kohalike eelarvete struktuuri (nende tulude ja kulude ulatuse) ja eraldised oma tuludest alamalseisvate nõukogude eelarvetesse.

NSVL Ministrite Nõukogu ja liidu- ning autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, samuti ka kohalike nõukogude täitevkomiteed võtavad tarvitusele abinõud oma eelarvete teostamiseks ja juhivad alamalseisvate nõukogude rahandusalast tegevust.

Rahanduse vahetu haldamine ja rahandusalase töö läbiviimine on pandud erilisele rahandusaparaadile.

§ 2. Rahandusaparaat NSV Liidus.

Rahandusorganid NSV Liidus.

Rahandushalduse kõrgemaks organiks Nõukogude Liidus on NSVL Rahandusministeerium. Viimane juhib NSV Liidu kogu rahandus-, krediidi- ja rahasüsteemi. NSVL Rahandusministeerium on üleliiduline ministeerium. Igal liiduvabariigil on oma rahandusministeerium. Autonoomsetes vabariikides juhivad rahandusalast tööd autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid, oblastites (kraides), rajoonides jne. aga — vastavate kohalike nõukogude rahandusosakonnad. Külanõukogudel ei ole erirahandusorganeid; rahandusalaseid ülesandeid täidab külanõukogu aparaat.

Kõigi rahandusorganite suhtes kehtib järgmine allumussüsteem. Vabariikide rahandusministeeriumid alluvad liiduvabariikide valitsustele ja samaaegselt NSVL Rahandusministeeriumile. Autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumid ja kohalike nõukogude rahandusosakonnad alluvad vastavalt autonoomsete vabariikide valitsustele ja töörahva saadikute kohalike nõukogude täitevkomiteedele ning samaaegselt kõrgemalseisvatele. rahandusorganitele.

Allumusprintsiip, mille kohaselt rahandusorganid ei allu üksnes vastavate vabariikide valitsustele ja kohalikele nõukogudele, vaid ka kõrgemalseisvaile rahandusorganeile, tagab kogu rahandusorganite töö ühtse juhtimise, nende tegevuse ühtse suunamise partei ja Nõukogude valitsuse poolt rahandussüsteemile seatud poliitiliste ja majanduslike ülesannete täitmisel.

Kogu rahanduse haldamine on rajatud range ainujuhtimise põhimõttele. Iga rahandusorgani juhataja juhib kogu vastava rahandusorgani tegevust ja kannab vastutust kõigi tööalade eest nii vastavate nõukogude kui ka kõrgemalseisvate rahandusorganite ees.

NSVL Rahandusministeerium, tema struktuur ja ülesanded.

NSVL Rahandusministeerium, juhtides kogu rahandus-, raha- ja krediidisüsteemi, täidab järgmisi põhiülesandeid:

1) töötab välja seaduste ja valitsuse määruste eelnõud rahandusküsimustes ja annab juhendeid nimetatud seaduste ja valitsuse määruste rakendamise korra kohta, samuti ka rahandusalase töö korraldamisse puutuvates küsimustes;

2) koostab NSV Liidu riigieelarve eelnõu ja täidab eelarvet;

3) organiseerib eelarvesse kantavate maksete laekamist ja finantseerib NSV Liidu ministeeriumide ja ametkondade ettevõtteid ja organisatsioone;

4) juhib alamalseisvate rahandusorganite rahandusalast tööd ja kontrollib nende tegevust;

5) juhib Riigipanga ja eripankade tööd;

6) juhib riikliku kindlustuse organite tööd ja organiseerib hoiuasjandust.

NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhib rahandusminister, kes on Nõukogude valitsuse liige ja kuulub NSVL Ministrite Nõukogu koosseisu. Ta kinnitatakse ametisse NSVL Ülemnõukogu poolt. NSV Liidu rahandusministril on NSVL Ministrite Nõukogu poolt ametisse kinnitatavad ministri asetäitjad ja tema juures asub nõuandva organina ministeeriumi kolleegium. Kolleegiumi koosseisu kuuluvad ministri asetäitjad ja ministeeriumi teised juhtivad töötajad; kolleegiumi koosseisu kinnitab ministri ettepanekul samuti NSVL Ministrite Nõukogu.

Ministeerium koosneb reast valitsustest ja osakondadest. Keskne koht nende hulgas on eelarvevalitsusel. Vastavalt ülesannetele, mida ta täidab, koosneb ta mitmest osakonnast. Koondplaaniosa-

kond koostab liidueelarve eelnõu ja NSV Liidu riigieelarve eelnõu tervikuna. NSV Liidu riigieelarve täitmist juhib riigieelarve täitmise osakond. Vabariiklike ja kohalike eelarvete osakond juhib vabariiklike ja kohalike eelarvete koostamist, vaatab läbi vabariiklike eelarvete eelnõud ja kohalike eelarvete koondeelarved ning koostab koondaruande nende täitmise kohta. Eelarvevalitsuse koosseisus on iseseisva osakonna õigustega veel keskarvepidamise-osakond, kes peab riigieelarve täitmise raamatupidamisarvestust, koostab selle täitmise raamatupidamisaruande ja juhib ühtlasi arvestuse ja aruandluse korraldamist eelarvelisel finantseerimisel olevates rahandusorganites, ametkondades ja asutistes.

Tulude haldamise küsimustega tegeleb kaks valitsust: 1) riigitulude valitsus, kes administreerib eelarvesse kantavaid sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide makseid, ja 2) maksude valitsus, kes juhib kolhooside tulumaksu, elanikkonnalt võetavate maksude, ühtse riigilõivu ja kohalike maksude alast tööd. Mõlemad valitsused tegelevad nende administreerimisel olevate eelarveliste maksete plaanimisega, juhivad nimetatud maksete laekamist ja kontrollivad neid tööalasid alamalseisvates rahandusorganites.

Mainitud valitsused koosnevad osakondadest ja sektoritest, kes juhivad tööd üksikute makseliikide alal.

Rahvamajandusharude ja riigieelarve vastastikuste finantssuhete kindlaksmääramise ja nende majandusharude finantseerimise küsimustega tegeleb rida finantseerimisvalitsusi ja -osakondi. NSVL Rahandusministeeriumi aparaadis on järgmised finantseerimisvalitsused ja -osakonnad: riigikaitse finantseerimise valitsus, riigikaitsetööstuse finantseerimise valitsus, põllumajanduse finantseerimise valitsus; 10 osakonda eri majandusharude (kütteainetetööstuse ja elektrijaamade, metallurgia- ja keemiatööstuse, masinaehitustööstuse jne.) finantseerimiseks; hariduse ja kultuuri finantseerimise osakond, tervishoiu ja sotsiaalkindlustuse finantseerimise osakond ning lasterikaste ja vallasemade riikliku toetuse valitsus.

Majandusharude finantseerimist juhtivate valitsuste ja osakondade ülesannetesse kuulub: NSV Liidu majanduslike ministeeriumide ja ametkondade tulude ja kulude bilansside läbivaatamine; liidulise tähtsusega majandusharude ja eelarve vastastikuste finantssuhete (nimetatud majandusharude eelarvelise finantseerimise ulatuse ja nende majandusharude kasumitest eelarvesse kantavate eraldiste suuruse) kindlaksmääramine; majanduslike organisatsioonide tootmis-finantsplaanide, tulude plaanide jms. täitmise kont-

rollimine; kindlaksmääratud palgafondide järgimise kontrollimine; arvamuste andmine nende majandusharude bilansside ja aruannete kohta; nende majandusharude finantseerimine eelarvest ja väljaantud vahendite õige kasutamise kontrollimine.

Sotsiaal-kultuuriliste ürituste finantseerimise valitsused ja osakonnad töötavad välja eelarveliste kulude normid, vaatavad läbi vastavate ministeeriumide ja ametkondade eelarved ja finantseerivad neid ametkondi.

Halduskulude kontroll on pandud erilisele koosseisude valitsusele.

Välisvaluuta-tulude ja -kulude plaanimist ja kontrollimist ning välismaal tegutsevate majandusorganisatsioonide tulude ja kulude bilansside läbivaatamist korraldab eriline valuutavalitsus. Peale selle annab see valitsus oma arvamusi rahvusvaheliste arvelduste korraldamisse ja rahvusvahelistesse rahanduslikesse kokkulepetesse puutuvates küsimustes ja töötab välja määrusi valuutaväärtuste ringluse kohta NSV Liidus ning nende sisseveo ja väljaveo korra kohta.

Edasi kuulub ministeeriumi koostisse väärismetallide valitsus, kelle juhtimisel on proovikojad. Viimased määravad väärismetallide ja neist valmistatud toodete proove [1].

Ministeeriumi aparaati kuulub lõpuks eriline raamatupidamisarvestuse ja -aruandluse valitsus, kelle ülesandeks on majanduslike organisatsioonide raamatupidamisarvestuse ja -aruandluse korraldamisse puutuvate küsimuste läbitöötamine ja selle tööala korralduse kontrollimine.

Finantskontrolli eriorganiks on kontrolli- ja revisjonivalitsus. See valitsus revideerib rahandusorganite ja pikaajaliste mahutuste pankade tegevust, samuti ka eelarveliste asutiste finantstegevust.

NSVL Rahandusministeeriumi eespooltoodud struktuur näitab, et ministeeriumi aparaat on kujundatud range spetsialiseerimise põhimõttel. Iga valitsus (ja selle koostisse kuuluvad osakonnad) ning osakond (ja selle koostisse kuuluvad sektorid) juhib rangelt kindlaksmääratud finantstöö ala: eri maksete plaanimist ja laekamist või eri majandusharude ja ürituste finantseerimist.

Selline spetsialiseerimine leiab aset ka seespool valitsusi, osakondi ja sektoreid (üksikute ametikohtade alal). Töötajate põhi-

---

[1] Prooviks nimetatakse väärismetalli (kulla, hõbeda või plaatina) protsendilist sisaldust kangi või väärismetalltoote üldkaalus.

kaader koosneb inspektoreist ja ökonomistidest, kes juhivad finantstöö eri alasid seespool ministeeriumi aparaadi mainitud alljaotusi. Peale selle on nende valitsuste ja osakondade koosseisus teatav arv revidente alamalseisvate rahandusorganite tegevuse kontrollimiseks.

NSVL Rahandusministeeriumi aparaadi spetsialiseerimine loob tingimused riigieelarve koostamise ja täitmise parimaks korraldamiseks tervikuna.

Piisab liidueelarve tulude ja kulude kehtiva klassifikatsiooni ja NSVL Rahandusministeeriumi aparaadi olemasoleva struktuuri vastastamisest selleks, et veenduda, et ministeeriumi iga valitsus või osakond plaanib tulusid ja kulusid eelarve kindla osa järgi ja kannab vastutust selle täitmise eest.

Rahandusministeeriumi aparaadi ülalmainitud spetsialiseerimine kindlustab eelarvesse kantavate vahendite mobiliseerimise ja rahvamajanduse eri harude ja eri ürituste finantseerimise töö täpse korralduse. See võimaldab sügavalt uurida sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide tegevust, hõlbustab rahvamajanduses peituvate reservide avastamist ning abinõude tarvitusele võtmist tootmise edasiseks arendamiseks ning sotsialistliku ülesehituse tempo kiirendamiseks.

Ministeeriumi aparaadi spetsialiseerimine loob teiselt poolt parimad võimalused kokkuhoiurežiimi tugevdamiseks riiklike vahendite kulutamisel.

Määratu suur tähtsus on selles suhtes raamatupidamisarvestuse ja -aruandluse valitsuse tegevusel, kes tegeleb, nagu oli mainitud, ettevõtete arvestuse ja aruandluse nõuetekohase korraldamise küsimustega. Õigesti korraldatud arvestus ja aruandlus on üheks ettevõtete majandusliku tegevuse õige organiseerimise tingimuseks ja tagab ühtlasi rahandusaparaadi igakülgse rublakontrolli majandusorganite tegevuse üle.

Liiduvabariikide rahandusministeeriumide ja kohalike rahandusorganite aparaadi struktuur.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide ja kohalike nõukogude rahandusosakondade aparaadid on kujundatud selsamal range spetsialiseerimise põhimõttel, nagu NSV Liidu Rahandusministeeriumi aparaatki. Kõigis vabariikide (liidu- ja autonoomsete vabariikide) ja oblastite (kraide) rahandusorganeis on samuti keskne koht eelarvevalitsustel või -osakondadel. Nende

kõrval tegutsevad riigitulude ja maksude valitsused või osakonnad, samuti ka finantseerimisosakonnad. Vastavalt ülesannete väiksemale ulatusele on nimetatud rahandusorganite aparaadil aga alljaotisi vähem. Mõned valitsused, nagu valuutavalitsus, väärismetallide valitsus ja raamatupidamisarvestuse ja -aruandluse valitsus, puuduvad neis üldse. Peale selle on nende rahandusorganite aparaadis vabariikidele ja kohalikele nõukogudele alluva majanduse väiksema mahu tõttu ka majandusharude finantseerimise osakondi vähem. Liiduvabariikide rahandusministeeriumides on näiteks viis eri majandusharu finantseerimise osakonda [2].

Oblastite (kraide) ja suurte linnade rahandusosakondades on kaks majandusharude finantseerimise osakonda: 1) rahvamajanduse finantseerimise osakond, kes korraldab kohaliku tööstuse, kaubanduse ja põllumajanduse finantseerimist, ja 2) kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimise osakond. Mõlemas osakonnas on üksikute majandusharude tarvis eriinspektuur. Sotsiaal-kultuuriliste ürituste finantseerimise osakonnad, välja arvatud lasterikaste ja vallasemade riikliku toetuse osakonnad, puuduvad kohalikes rahandusorganeis ja nimetatud ürituste finantseerimist korraldab vahetult eelarveosakond (-sektor).

Rajoonide ja väiksemate linnade rahandusosakondades asendavad vastavaid osakondi eelarveinspektuur, riigitulude inspektuur ja maksude inspektuur. Seal, kus kohalik tööstus ja kommunaal- ning elamumajandus on enam arenenud, on rajooni rahandusosakonnas veel rahvamajanduse finantseerimise eriinspektuur, mõnikord aga ka veel kommunaal- ja elamumajanduse finantseerimise eriinspektuur.

Vabariiklike ja kohalike rahandusorganite aparaat on seega struktuurilt lihtsam NSVL Rahandusministeeriumi aparaadist. Kuid kogu rahandusaparaadi kujundamisel ülalt kuni alla on läbi viidud range spetsialiseerimise põhimõte finantstöö eri alade järgi. See tähendab, et ülalt kuni alla on kindlustatud eri maksete plaanimise ja eelarvesse laekamise ning eri majandusharude ja ürituste finantseerimise plaanide teostamise töö täpne juhtimine ja korraldamine.

---

[2] Eesti NSV Rahandusministeeriumi aparaadis on selliseid osakondi kolm: 1) tööstuse, kaubanduse ja kooperatsiooni finantseerimise osakond, 2) põllumajanduse finantseerimise osakond ja 3) kommunaal-, elamu- ja teedemajanduse ning autotranspordi finantseerimise osakond. — Toim. märkus.

Rahandusaparaat on ülalt kuni alla kujundatud niiviisi selleks, et kindlustada nõukogude rahanduse ärakasutamist rahvamajandusplaani täitmise aktiivse mõjustamise vahendina.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide ja kohalike rahandusorganite ülesanded.

Liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide valitsused ja osakonnad täidavad põhiliselt neidsamu ülesandeid, mida täidavad NSVL Rahandusministeeriumi samanimelised valitsused ja osakonnadki. Niisama nagu NSVL Rahandusministeerium, töötavad nad liiduvabariikides NSV Liidu seaduste ja NSVL Rahandusministeeriumi juhendite ja korralduste alusel välja vabariikide seadusandlike aktide eelnõud, juhendid ja eeskirjad alamalseisvate rahandusorganite finantsalase töö korraldamisse puutuvates küsimustes. Kõrgemalseisvate nõukogude rahandusosakonnad töötavad NSV Liidu ja vabariigi seaduste ja juhendite alusel välja oma kohustuslikud juhtnöörid alamalseisvaile rahandusorganeile.

Iga rahandusorgan organiseerib ühtlasi maksete laekamist eelarvesse ja finantseerib vabariigile või vastavale nõukogule alluvaid majandusharusid ning sotsiaal-kultuurilisi üritusi. Samuti täidab ta veel ka alamalseisvate rahandusorganite tegevuse juhtimise ülesandeid.

Kohalike rahandusorganite ülesannete iseärasus seisab selles, et need organid ei ole kutsutud täitma ainult kohalikke eelarveid, vaid et neil lasub ühtaegu ka kohustus kindlustada riigitulude üleriigiliste plaanide täitmine. NSV Liidu ja liiduvabariikide rahandusorganite ülesandel laekavad nad kasumieraldisi ja tulumaksu liidulise ja vabariikliku tähtsusega riiklikkudelt, kooperatiivsetelt ja ühiskondlikkudelt organisatsioonidelt. Peale selle laekavad nad üldisi riigimakse — käibemaksu, kolhooside tulumaksu, elanikkonnalt võetavat tulumaksu, põllumajandusmaksu ja teisi makse.

Kõrgemalseisvate rahandusorganite ülesandel kontrollivad alamalseisvad rahandusorganid ühtlasi seda, et finantseerimine ja liidueelarvest ning vabariiklikest eelarveist antavate vahendite kasutamine toimuks õieti.

Teine iseärasus ülesannete jaotamises rahandusorganite vahel seisab selles, et vahendite mobiliseerimise alal kõrgemalseisvad rahandusorganid peamiselt juhivad seda tööd; maksete põhi-

massi — käibemaksu, mittekaubalistelt operatsioonidelt võetava maksu, etendusmaksu, elanikkonnalt võetavate maksude ja kohalike maksude — laekamine ise on alamastme rahandusorganite — rajoonide ja linnade rahandusosakondade — ülesandeks.

Nimetatud kaks iseärasust ülesannete jaotamises rahandusorganite vahel tähistavad demokraatliku tsentralismi printsiipide elurakendamist halduses. See tagab tsentraliseeritud juhtimise juures üleriigiliste ja kohalike finantsplaanide täitmise kohapealsete asutiste laiaulatusliku isetegevuse alusel ja kohaliku avalikkuse kõige laiemate ringide osavõtmisel sellest tööst.

Erirahandusasutiste ja -organisatsioonide aparaat.

NSVL Rahandusministeeriumi alluvuses on rida erirahandusasutisi:

1) NSVL Riigipank;

2) Riikliku Kindlustuse Peavalitsus, kes teostab vara- ja isikukindlustust NSV Liidus;

3) Riiklike Tööhoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsus, kes juhib hoiuasjanduse organiseerimist NSV Liidus ja operatsioone riigilaenude alal;

4) Kapitaalehituse finantseerimise ja pikaajalise krediteerimise eripangad.

Nende aparaatide struktuuri iseloomustasime põhijoontes vastavates peatükkides. Kõik need organisatsioonid on isemajandamise alustel töötavad erirahandusasutised. Nad alluvad otseselt NSVL Rahandusministeeriumile, kuid ei kuulu ministeeriumi enese aparaati. Riikliku kindlustuse ja hoiukassade alamalseisvad organid asuvad liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide ja kohalike rahandusosakondade juures. Oma operatiivses töös kuuluvad nad rahandusorganite kontrolli alla, kuid rahanduslikult alluvad üksnes oma kõrgemalseisvaile organeile.

XIX peatükk.

Riiklik finantskontroll.

Üldiseloomustus.

Finantsalase plaanimise üheks tähtsaimaks elemendiks on finantsplaanide täitmise kontroll. „Plaanid on meile vajalikud selleks," ütles seltsimees Molotov partei XVIII kongressil, „et kontrollida, kuidas toimub meie majanduslik töö. Kui aga plaan ei ole seotud täitmise kontrolliga, siis ta muutub tühiseks paberilipakaks."

Partei XVIII kongress, ära märkides plaanimistöö ümberkorraldamise vajalikkuse, osutas, et selle ümberkorralduse peamiseks ülesandeks on plaanide täitmise kontrollimise korralduse paremaks muutmine. Täitmise kontroll peab olema igakülgne ja kõikehõlmav.

Õigesti korraldatud kontroll on tähtsaks teguriks sotsialistliku omandi kaitsmisel, materiaalsete ja rahaliste vahendite hoolika ja säästliku kasutamise tagamisel ning korratu majandamise ja pillamise väljajuurimisel. Kavakindel kontroll aitab kaasa rahvamajandusharude ja ettevõtete finantsplaanide, riigieelarve, krediidiasutiste plaanide jms. täitmisele.

Finantskontrolli organid.

Riikliku kontrolli põhiorganiks Nõukogude Liidus on NSVL Riigikontrolli Ministeerium, mis loodi NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 6. septembri 1940. a. seadluse põhjal. Selle ministeeriumi ülesandeks on kontrollida riiklikkude, kooperatiivsete ja ühiskondlikkude organisatsioonide, ettevõtete ja asutiste käsutuses olevate riiklike rahaliste vahendite ja materiaalsete väärtuste arvestamist, hoidmist ja kulutamist. Peale selle kontrollib ministeerium valitsuse otsuste ja määruste täitmist nendes organisatsioonides. Seega ta peab kontrollima ka valitsuse poolt organisatsioonidele ja ettevõtetele antavate plaaniülesannete täitmist.

Riigikontrolli Ministeeriumil on erandlikult suured õigused. Kui ta teeb kindlaks, et riiklikke vahendeid hoitakse ja kasutatakse ebamajanduslikult või et valitsuse määrusi ei täideta, siis võib ta määrata süüdlastele distsiplinaarkaristusi kuni nende ametist tagandamiseni. Juhul, kui ministeerium avastab ametiisikute seesuguseid ebaõigeid tegusid, mis tekitasid riigile ainelist kahju, võib ta süüdlastele määrata nn. rahalisi tasendusmakseid, s. o. rahalisi karistusi riigile tekitatud kahju hüvitamiseks [1].

Riigikontrolli Ministeeriumi kõrval teostavad laiaulatuslikku finantskontrolli rahandus- ja krediidisüsteemi organid.

Nagu eespool oli mainitud, kontrollivad Riigipank ja eripangad lühiajalise krediteerimise puhul süstemaatiliselt majandusorganite käibevahendite liikumist ja kasutamist, kontrollides sellega ühtlasi kogu nende majanduslikku tegevust. Andes välja raha palkade maksmiseks, valvavad nad selle järele, et palgafondide kasutamisel ei tehtaks mingeid ülekulutusi. See on tähtis mitte üksnes raharingluse reguleerimise, vaid ka omahinna plaaniülesannete täitmise kindlustamise seisukohalt.

Laiaulatuslikke ülesandeid finantskontrolli alal täidavad eripangad kapitaalehituse vahendite väljaandmisel. Nad kontrollivad, kas ehitus on võetud tiitelnimestikku ja kas tal on kinnitatud tehniline projekt ning selle juurde kuuluv eelarve; nad kontrollivad ehitusorganisatsioonides vahendite kulutamist ja ehituse maksumuse alandamise plaaniülesannete täitmist. Nad valvavad lõpuks selle järele, et amortisatsiooni, akumulatsioonide ja teiste kapitaalehituseks suunatavate rahaliste vahendite mobiliseerimine toimuks õigeaegselt.

Tähtsat osa finantskontrolli teostamises etendavad NSVL Rahandusministeeriumi ja liidu- ning autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide osakonnad ja valitsused ning kohalikud rahandusorganid. Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide maksete laekamisel eelarvesse kontrollivad rahandusorganid tulude ja toodangu realiseerimise plaani täitmist ettevõtetes, selgitavad toodete väljalaske edasise suurendamise võimalusi ja võtavad tarvitusele abinõusid kaubakäibe kiirendamiseks ja laiendamiseks.

---

[1] Kuritarvituste ja muude ametialaste kuritegude avastamisel on NSVL Riigikontrolli Ministeeriumil õigus võtta süüdlased kohtulikule vastutusele. — Toim. märkus.

Kulude katmiseks minevate rahaliste vahendite väljamisel peavad nad silmas nende vahendite sihipärast kasutamist ning nende ressursside säästlikku ja otstarbekohast kulutamist.

NSVL Rahandusministeeriumi Kontrolli ja Revisjoni Valitsus.

Mainitud organite kõrval, kes kontrollivad finantstegevuse üksikuid harusid, on Rahandusministeeriumi süsteemis veel eriline Kontrolli ja Revisjoni Valitsus, kes kontrollib igakülgselt finantstegevuse kõiki alasid, kontrollides sealhulgas ka alamalseisvate rahandusorganite tegevust. Kontrolli ja Revisjoni Valitsus asub NSVL Rahandusministeeriumi juures ja tal on kohalikud organid liidu- ja autonoomsete vabariikide rahandusministeeriumide ning kohalike rahandusorganite juures.

Kontrolli ja Revisjoni Valitsuse ülesandeks on: 1) kontrollida Liidu, liiduvabariikide ja kohalike töörahva saadikute nõukogude eelarveõiguste kohta käivatest seadustest kinnipidamist; 2) kontrollida eelarvelistele asutistele ja majanduslikkudele organisatsioonidele liidueelarvest ja vabariiklikest ning kohalikest eelarveist antavate vahendite kasutamist; 3) kontrollida riiklikel ja kooperatiiv-organisatsioonidel tasudaolevate maksete (käibemaksu, kasumieraldiste jms.) õigeaegset sissemaksmist eelarvesse; 4) kontrollida rahandusorganite, riikliku kindlustuse organite ja hoiukassade tegevust; 5) kontrollida ametkonnasisese finantskontrolli korraldamist ning finantskontrolli alaste kohustuste täitmist asutiste ja ettevõtete pea- ja vanemraamatupidajate poolt. Nagu näeme allpool, on igas ametkonnas moodustatud ametkonnasisese kontrolli eriorganid. Pea- ja vanemraamatupidajate põhimäärusega on finantskontrolli ülesanded pandud ka nimetatud töötajaile. Kontrolli ja Revisjoni Valitsus kontrollib mainitud kontrollorganite ja raamatupidajate tegevust; 6) kontrollida NSV Liidu riigieelarve õiget kassalist täitmist; 7) kontrollida eripankade tegevust.

Kontrolli ja Revisjoni Valitsus ning tema kohalikud organid on kujundatud täieliku tsentralisatsiooni põhimõttel. Valitsuse eesotsas seisab juhataja, kelle kinnitab ametisse NSV Liidu rahandusminister. Liiduvabariikides juhivad kogu kontrolli- ja revisjonitööd peakontrolör-revidendid, kes määratakse ametisse NSV Liidu rahandusministri poolt ja alluvad NSVL Rahandusministeeriumi

Kontrolli ja Revisjoni Valitsuse juhatajale. Autonoomsetes vabariikides, kraides, oblastites ja suurtes (pealinnades ja rajoonilise jaotusega) linnades juhivad seda tööd vanemkontrolör-revidendid, kelle määrab ametisse Kontrolli ja Revisjoni Valitsuse juhataja ja kes alluvad liiduvabariikide peakontrolör-revidentidele. Rajoonides ja linnades on kontrolör-revidendid, kes määratakse ametisse oblastite (kraide) vanemkontrolör-revidentide poolt ja alluvad vahetult viimastele.

Seega Kontrolli ja Revisjoni Valitsus on kujundatud selliselt, et vabariigi peakontrolör-revident näiteks ei allu vabariigi rahandusministeeriumile ja oblasti (krai) vanemkontrolör-revident ei allu oblasti (krai) rahandusosakonnale.

Kontrolli ja Revisjoni Valitsuse selline ehitus annab talle teatava iseseisvuse ja sellega ühtlasi võimaluse põhjalikumate ja finantsdistsipliini rikkujate vastu võitlemise seisukohalt tulemusrikkamate revisjonide tegemiseks.

Vastavalt kehtivale põhimäärusele revideerib NSVL Rahandusministeeriumi Kontrolli ja Revisjoni Valitsus NSV Liidu ministeeriume ja keskasutisi, samuti ka liiduvabariikide vabariiklikke ja kohalikke eelarveid. Liiduvabariikide peakontrolör-revidendid revideerivad vastavalt vabariiklikke ministeeriume ja liiduvabariikide keskasutisi, samuti ka autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite eelarveid; vanemkontrolör-revidendid revideerivad oblastite (kraide) täitevkomiteede osakondi ja rajoonide ning rajoonilise alluvusega linnade eelarveid; lõpuks, rajoonide kontrolör-revidendid revideerivad rajoonide täitevkomiteede osakondi ja külanõukogude eelarveid.

Eelarveliste vahendite kasutamise õigsust ja kohustuste täitmist eelarve vastu ei revideerita seejuures üksnes ministeeriumides ja täitevkomiteede osakondades, vaid ka kõigis neile alluvates asutistes ja organisatsioonides.

Kuigi Kontrolli ja Revisjoni Valitsuse organid on iseseisvad nende rahandusorganite suhtes, kelle juures nad asuvad, töötavad nad käsi-käes viimastega. Revisjoniplaanid kooskõlastatakse vastava rahandusorgani juhatajaga; revisjonide tulemusi arutatakse nõupidamistel, mille kutsub kokku rahandusorgani juhataja. Viimane kontrollib revisjonijärgsete ettepanekute täitmist ja aitab kaasa nende elluviimisele.

Ametkonnasisene finantskontroll ja pea- ning vanemraamatupidajate kontrollfunktsioonid.

Loeteldud kontrollorganite kõrval teostab iga ametkond veel ametkonnasisest kontrolli, mis on eriliste inspektor-revidentide gruppide ülesandeks.

Et iga ametkonna juhataja kannab krediidikäsutajana vastutust vahendite õige ja otstarbekohase kasutamise eest kõigis talle alluvates asutistes, siis on ametkonnasisese kontrolli nõuetekohane korraldamine vastava ametkonna ja selle asutiste töö juhtimise üks tähtsamaid tingimusi.

Finantskontrolli ülesandeid täidavad ka veel asutiste ja organisatsioonide pea- ja vanemraamatupidajad, kes on kohustatud rangelt järgima finantsdistsipliini ja vältima igasuguseid ebaõigeid ja seadusvastaseid kulutusi. Neile on antud kehtiva pea- ja vanemraamatupidajate põhimäärusega laialdased õigused. Kõik materiaalsed, rahalised ja arveldusdokumendid peavad kandma pearaamatupidaja (või vanemraamatupidaja, kui viimane juhatab raamatupidamist) allkirja. Nende ametiisikute allkirjadeta on mainitud dokumendid kehtetud. Kui asutise juhataja teeb seadusvastase kulutuse, on pea- või vanemraamatupidaja kohustatud sellise kulu tegemist mitte lubama. Kui asutise juhataja nõuab kirjalikult niisuguste kulude tegemist, peab pea- või vanemraamatupidaja, seistamata saadud korralduse täitmist, sellest viivitamatult teatama kõrgemalseisvale organile ja Riigikontrolli Ministeeriumile.

Ühiskondlik kontroll.

Suur tähtsus kokkuhoiurežiimi ja finantsdistsipliini eest peetavas võitluses on ühiskondliku kontrolli organeil. Need luuakse ettevõtteis ametiühingu-organisatsioonide poolt kontrollpostide näol. Viimased kontrollivad perioodiliselt raamatupidamist ja kassat, teatades ettevõtte juhatajale avastatud seadusvastastest toimingutest ja kulutustest ning arvestuse ja aruandluse korralduse puudustest. Kontrollpostid aitavad kaasa finantsdistsipliini tugevdamisele ja osutavad ühtlasi olulist kaasabi ettevõtte juhatajale.

Teiseks avalikkuse kontrolli- ja revisjonitööst osavõtmise vormiks on ühiskondlike inspektorite määramine revisjoniorganite juurde. Ühiskondlikud inspektorid osutavad rahandusorganeile

suurt kaasabi revideerimistel ja revideerivad nende ülesandel ka iseseisvalt. Nad määratakse kohalike nõukogude ja ametiühingute poolt.

Finantskontrolli teostamise meetodid.

Finantskontrolli võidakse teostada mitmesugusel kujul. See võib olla eelkontroll, kui kontrolli teostatakse kulu tegemise eel, ja järelkontroll, kui kontrollitakse juba tehtud kulusid. Peamine tähtsus kontroll- ja revisjoniorganite töös on järelkontrollil. Sellist finantstegevuse järelevaatust, mille puhul kontrollitakse vahendite kulutamist juba tehtud kulude järgi, kohustuste täitmist eelarve vastu ja finantsdistsipliini järgimist, nimetatakse revisjoniks.

Revisjonid võivad toimuda dokumentaalsete revisjonide kujul — dokumentide järgi, ja faktiliste revisjonide kujul, kui ei kontrollita üksnes dokumente, vaid ka kulude faktilist tegemist: materjalide ostu, nende kulutamise arvestust, materjalide tegelike jääkide olemit [3].

Dokumentaalsed ja faktilised revisjonid võivad olla laus- (üldulatuslikud) või valikrevisjonid. Esimesel juhul teostatakse kõigi rahaliste ja materiaalse arvestuse dokumentide lauskontrolli, teisel — nende valikkontrolli.

Revisjonide põhiliseks vormiks NSV Liidus on lausrevisjonid.

Kontrolli- ja revisjonitöö nõuetekohane korraldamine on nii eelarve ja finantsplaanide õige täitmise kui ka täitmise kontrolli tähtsamaid eeltingimusi.

---

[3] Vajaduse korral kaasneb dokumentaalse revisjoniga faktiline kontroll. — Toim. märkus.

Tähestikuline sisujuht.

A

Aasta tootmiseelarve 67
Ajutisteks vajadusteks antavad pangalaenud 322
Akreditiiv 223, 314
Akreditiivsed arveldused 314
Akreditiivoperatsioonid 223
Aktsept 312, 344
Aktseptimistähtaeg 313
Alalimiitsed ehitused 62
Ametkondlik klassifikatsioon 274
Ametkonnasisene finantskontroll 359
Amortisatsioonifond 63
Amortisatsioonimäärad 63
Arve aktseptimisest keeldumine 313
Arveldused inkasso teel 315
Arveldused Vastastikuste Arvelduste Büroo (VAB) kaudu 317
Arvelduskassad 310
Arvelduskontod 310
Arvelduste aktseptivorm 313
Arvelduste korraldus 310
Arvelduste liigid 312
Arveldustšekk 316
Arvestus 17
Asutise eelarve 78, 82

B

Bilansside kontrollimine 76
Brutoeelarve 271

D

Demokraatlik tsentralism 248, 346
Demokraatliku tsentralismi printsiibid 249
Direktorifond 74
Dotatsioonide süsteem 261

E

Eelarve 38, 245
Eelarve kassaline täitmine 295
Eelarve kinnitamine 277, 287
Eelarve klassifikatsioon 274
Eelarvekomisjonid 290
Eelarve koostamine 277
Eelarvekorraldus 247
Eelarvekrediidid 292
Eelarvekulude normimine 79
Eelarveline finantseerimine 55, 78
Eelarveline plaanimine 271
Eelarvelised hinnavahed 139
Eelarvelised maksed 116
Eelarvelise finantseerimise kord 55, 78
Eelarvelise finantseerimise meetodid 55
Eelarvelise finantseerimise põhimõtted 55
Eelarvelise plaanimise alused 271, 279
Eelarveliste maksete kahe kanali süsteem 119
Eelarveliste maksete tagastatavus töötajate suhtes 106
Eelarveperiood 271
Eelarve reaalsus 280
Eelarvesüsteem 38, 245
Eelarvesüsteemi ühtsus 251
Eelarvete reguleerimine 260
Eelarvetevahelise kulude jaotuse alused 253
Eelarvetevahelise tulude jaotuse alused 258
Eelarve tulude ja kulude ametkondlik klassifikatsioon 274
Eelarve tulude ja kulude objektiline klassifikatsioon 274
Eelarve tulude ja kulude tegevusharune klassifikatsioon 274
Eelarve täitmine 290

Eelarve täitmise aruanne 297
Eelarve täitmise ülesanded 290
Ehitamine majanduslikul teel 332
Ehitamine tööhanke korras 332
Eitav aktsept 313
Elamufondi kindlustus 234
Elanikkonna kaasatõmmatud rahalised vahendid 174
Elanikkonnalt võetavate maksude plaanimine 196
Elanikkonna maksed 106, 174, 179, 181, 227
Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi skeem 176
Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss 174
Elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimine 174
Elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimise viisid 179
Elanikkonna seas mahutatavad riigilaenud 208
Elanikkonna vabatahtlikud sissemaksed 180
Elukindlustus 239
Endamaksustamine 195
Eraldamised direktorifondi 74
Eraldised riigimaksudest 261
Eraldised üleplaanilisest kasumist 152
Erijuurdehindlused 140
Erikaubastu 140
Erikonto 314
Erikonto kaudu sooritatavad arveldused 314
Eripangad 39, 329, 354
Eripankade süsteem 329
Erirahandusasutiste aparaat 354
Esimene viisaastak 43
Esimese viisaastaku finantsplaan 43
Etendusmaks 143
Ettevõtete juures asuvad kassad 310
Ettevõtete majandusliku tegevuse kontroll 122
Ettevõtete maksete kujundamise põhimõtted 117
Ettevõtete vahekord eelarvega 70
Ettevõtte fondide ringkäik 299
Ettevõtte käibefondid 59
Ettevõtte omad käibevahendid 66
Ettevõtte püsivad passivad 69
Ettevõtte põhifondid 58
Ettevõtte tulude ja kulude bilanss 70
Ettevõtte tulude ja kulude bilansi skeem 71

F

Finantseerimine 54, 57, 60, 66, 78
Finantskontroll 355
Finantskontrolli meetodid 360
Finantskontrolli postid 162
Finantsplaan 43, 45, 47, 243, 245
Finantssuhted kapitalistlike maadega 342

H

Haldusaparaadi kulude vähendamine 99
Haldusaparaadi palgamäärad 101
Haldusaparaat 99
Halduskulud 78, 98
Halduskulude koostis 100
Halduskulude plaanimine 101
Haldus-majanduskulud 102
Hariduskulud 87
Hariduskulude plaanimine 88
Hindade kõrvalekalded väärtusest 16
Hinnad 16, 132
Hinnad organiseerimata turul 17
Hinnad organiseeritud turul 17
Hobusemaks 192
Hoiukassad 40, 220
Hoiukassade aparaat 224
Hoiukassade kaudu sooritatavad sularahata arveldused 223
Hoiukassade operatsioonid 223
Hoiukassade tähtsus ja ülesanded 220
Hoiukassade ülekandeoperatsioonid 224
Hoiustajaile antavad soodustused 224
Hoiuste stabiilne jääk 220
Hooajalised pangalaenud 320
Hoonetemaks 194
Hulgi-väljalaskehindade kujundamise põhimõtted 132
Hulgi-väljalaskehinnad 132

I

Impordikrediidid 345
Individuaaleelarve 78
Individuaalnormid 80
Inkasso 315
Invaliidide kodud 92
Invaliidide töökorraldus 92
Isemajandavad organisatsioonid 58
Isemajandavate organisatsioonide finantseerimine 59
Isikukindlustus 229, 238

J

Jaatav aktsept 313
Jaehinnad 134

K

Kalastusmaks 172
Kalaveed 172
Kapitaalehitus 329
Kapitaalehituse finantseerimine 329
Kapitaalehituse finantseerimise ressursid 330
Kapitaalehituse finantseerimise süsteem 331
Kapitaalehituse krediteerimine 329
Kapitaalmahutused 60
Kapitaalmahutuste finantseerimine 60
Kapitaalmahutuste finantseerimise allikad 63, 65
Kapitaalmahutuste finantseerimise kulude mõiste ja koostis 60
Kapitaalmahutuste finantseerimise kulude plaanimine 61
Kapitaalremont 61
Kassaaparaat 296
Kassakorraldus 295
Kassalünk 291
Kassaplaan 335
Kassaplaani bilanss 337
Kassaplaani koostamine 327
Kassaplaani territoriaalne jaotus 338
Kassaühtsus 295
Kasumieraldised 105, 121, 145
Kasumieraldiste aasta-ümberarvutus 150
Kasumieraldiste kuu-ümberarvutused 150
Kasumieraldiste kvartalimaksed ja kvartali-ümberarvutused 150
Kasumieraldiste maksjad 146
Kasumieraldiste plaanimine 159
Kasumieraldiste suurus 146
Kasumieraldiste tasumise kord 149
Kasumieraldiste tähtsus 121
Kasutamisest väljalangenud vara realiseerimine 64
Kaubakäibe krediteerimine 321
Kaubalis-materiaalsete väärtuste hooajaliseks varumiseks antavad pangalaenud 320
Kaubanduslikud mahahindlused jaehinnast 134
Kaubanduspank 330
Kindlad maksumäärad 113
Kindlustusagent 243
Kindlustusalased soodustused 237
Kindlustusandja 228
Kindlustushüvitus 229
Kindlustusinspektuur 243
Kindlustusjuhtum 229
Kindlustuskaitse määrnormid 231
Kindlustusleping 229
Kindlustusmakse 228
Kindlustusobjekt 236
Kindlustuspoliis 229
Kindlustuspreemia 228
Kindlustussumma 228
Kindlustustariif 228
Kindlustusvastutus 228
Kindlustusvõtja 228
Klassid sotsialistlikus ühiskonnas 5
Koduse vara kindlustus 236
Kohalike eelarvete koostamine 284
Kohalike eelarvete liigid 250
Kohalike eelarvete läbivaatamine ja kinnitamine 288
Kohalik tööstus 153
Kohalikud eelarved 39, 250, 253, 258, 263
Kohalikud maksud 194
Kohalikud rahandusorganid 351, 353
Kohustuslik kindlustus 230
Kohustuslik määraline kindlustus 230

Kohustuslikud maksed 106
Kolhoosid 162
Kolhooside maksustamise reform 163
Kolhooside tulud 165
Kolhooside tulumaks 162
Kolhooside tulumaksu määrad 165
Kolhooside tulumaksu plaanimine 166
Kolhoosi kogutulu 165
Kolhoosi tulude jaotus 166
Kolmanda viisaastaku finantsplaan 47
Kolmas viisaastak 47
Kombineeritud kulunormid 81
Kommertshinnad 119, 140
Kommertskrediit 305
Kommertsomahind 119, 133
Kommunaalpangad 330
Kontrolli- ja revisjoniaparaat 357
Konversioon 213
Konversioonlaen 215
Koondeelarve 250
Koondplaani-osakond 348
Koosseisude nimestik 102
Koosseisude registreerimine 102
Krediidi- ja arveldusdistsipliin 323
Krediidikäsutajad 293
Krediidi limiidid 320
Krediidiplaan 325
Krediidiplaani koostamine 325
Krediidi plaanimine 324
Krediidiplaani tasakaalustamine 326
Krediidireform 305, 307
Krediitide ümberpaigutamine 294
Krediit NSV Liidus 299
Krediteerimine protsentuaalse osavõtu korras käibevahendite kujundamisest 321
Kreditoorne võlgnevus 323
Kulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel 253
Kuluelemendid 332
Kustutustiraažid 218
Kvartalimaksete ja -ümberarvutuste süsteem 150
Kõrgeimate riigivõimuorganite funktsioonid rahanduse alal 346
Käibefondid 59
Käibe krediteerimine 321
Käibemaks 120, 126
Käibemaksuga maksustamise põhimõtted 127
Käibemaksu maksjad 127
Käibemaksumäärad 135
Käibemaksumäärade diferentseerimine 136
Käibemaksumäärade kujundamise põhimõtted 135
Käibemaksu plaanimine 158
Käibemaksu tasumise kord 137
Käibemaksu tähtsus 120
Käibevahendid 66
Käibevahendite juurdekasvu finantseerimine 69
Käibevahendite normatiiv 67
Käibevahendite normatiivide arvestus 67
Käibevahendite normimine 67
Käibevahendite moodustamiseks minevad ressursid 69
Käivitamisperioodi kulud 70
Kännuraha 171
Külaeelarve 250, 269
Külaeelarvete arenemine 269
Külvide kindlustus 233

L

Laiendatud taastootmine 60
Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika 247, 346
Lihtne progressioon maksustamises 111
Lihtne taastootmine 60
Liidueelarve 39, 253, 258, 281
Liiduvabariikide eelarved 39, 253, 258, 266, 281, 288
Liiduvabariikide eelarvete arenemine 266
Liiduvabariikide eelarvete koostamine 281
Liiduvabariikide eelarvete läbivaatamine 288
Liiduvabariikide rahandusministeeriumid 353
Liitprogressioon maksustamises 113
Limiidivälised kapitaalmahutused 65
Linnasisesed arveldused 315
Loomade kindlustus 233

Loteriid 219
Lähikaudsed näitajad 283
Lühiajaline krediit 299
Lühiajaline krediteerimine 319
Lühiajalise krediidi liigid 320
Lühiajalise krediidi ülesanded ja tähtsus 299

M

Maarendis 194
Maarendise määrad 194
Mahahindlus 134
Majanduslike seoste kaubalis-rahaline vorm 9
Majandusorganite varustamine käibevahenditega 66
Maks loomapidajailt 195
Maks passide väljaandmise eest 173
Maks transpordivahendite valdajailt 195
Maksuagent 197
Maksuallikas 111
Maksuaparaat 197
Maksud 105, 106, 126, 142, 143, 154, 162, 181
Maksude laekamine 115, 137, 156, 191, 197
Maksude laekamise viisid 115
Maksud elanikkonnalt 181
Maksude liigitus 110
Maksude tähtsus NSV Liidus 106
Maksude valitsus 349
Maksu elemendid 110
Maksujaoskond 197
Maksuinspektuur 197
Maksu laekamine maksuallika juures 115
Maksumäärad 111, 135, 155, 165, 181, 190, 193, 194
Maksumäärade kujundamise põhimõtted 111
Maksuobjekt 111
Maksusoodustused 114, 141, 184, 191
Maksusoodustuste süsteem 114
Maksustamise ühekordsus 127
Maksustatavate tulude määramise normatiivne meetod 188
Maksustatav käive 132
Maksusubjekt 111
Maksusumma 111
Maksuvaba tulu miinimum 114
Maksuühik 111
Maks vallalistelt, üksikutelt ja vähelapselistelt kodanikelt 193
Masina-traktorijaamad 83
Masina-traktorijaamade finantseerimine 83
Materiaalne arvestus 17
Materiaalsed kulunormid 80
Metsataksid 171
Metsatulu 170
Mittekaubalised operatsioonid 142
Mittekaubalistelt operatsioonidelt võetav maks 142
Mittekohustuslikud maksed 106
Mittemaksunduslikud tulud 105, 170
Mittemaksustatav käive 132
Määraline kindlustus 230
Määraliste koosseisude alase töö korraldus 100
Määraliste koosseisude järgimise kontroll 102
Määraliste koosseisude registreerimine 102

N

Netoeelarve 272
NSV Liidu hoiukassade erinevus kapitalistlike maade hoiukassadest 222
NSV Liidu pankade erinevus kapitalistlike maade pankadest 303
NSV Liidu rahanduse erinevus kapitalistlike riikide rahandusest 36
NSV Liidu rahandussüsteemi ühtsus 41
NSV Liidu riigieelarve 38, 245
NSV Liidu riigieelarve erinevus kapitalistlike riikide eelarvetest 246
NSV Liidu riigieelarve kulud 43, 54
NSV Liidu riigieelarve tulud 104
NSVL Kaubanduspank 330
NSVL Põllumajanduspank 330
NSVL Rahandusministeerium 347
NSVL Rahandusministeeriumi Kontrolli ja Revisjoni Valitsus 357
NSVL Riigikontrolli Ministeerium 355

NSVL Riigipank 40, 301, 309
NSVL Riiklike Tööhoiukassade ja Riikliku Krediidi Peavalitsus 224, 354
NSVL Riikliku Kindlustuse Peavalitsus 243, 354
NSVL Tööstuspank 329
NSVL Väliskaubanduspank 343
Nõukogude eelarve arenemine 263
Nõukogude raha 9, 14
Nõukogude rahanduse eelised 36
Nõukogude rahanduse plaaniline laad 34
Nõukogude rahandussüsteemi lülid 38
Nõukogude raha stabiilsus 19
Nõukogude riigilaenude erinevus kapitalistlike riikide laenudest 202
Nõukogude riigi maksude erinevus kapitalistlike riikide maksudest 109
Nõukogude riigi rahandus 26
Nõukogude riikliku kindlustuse erinevus kapitalistlikust kindlustusest 227

O

Objektiline klassifikatsioon 274
Obligatsioon 211
Omade käibevahendite juurdekasv 66
Omad käibevahendid 59
Operatiivpersonal 79
Operatsioonikulud 79
Organisatsioonidelt võetava tulumaksu laekamise kord 156
Organisatsioonide seas mahutatavad riigilaenud 206, 210
Ositimaksmise korras mahutatavad riigilaenud 208
Otsesele töö arvestusele ülemineku tingimused 24

P

Patendimaks 123
Pangakontroll 302
Pangaprotsent 303
Pea-krediidikäsutajad 293
Pearaamatupidajate ülesanded finantskontrolli alal 359
Pensionid 96
Perioodilised saldo-arveldused 317
Pikaajaline krediteerimine 329
Pikaajaliste mahutuste eripangad 39, 329
Piletimaks üksikkalurite majandeilt 172
Plaanilised arveldused 316
Plaanilised hinnad 16
Plaanilised koondarvestused 80
Preventsioonid 238
Progressiivsed maksumäärad 111
Proportsionaalsed maksumäärad 113
Protsendita kindla võidu laenud 207
Protsendita võidulaenud 207
Protsentide maksmine riigilaenudelt 218
Protsentlaenud 207
Protsent-võidulaenud 207
Põhifondid 58
Põhifondide lihtne ja laiendatud taastootmine 60
Põllumajandusmaks 181, 185
Põllumajandusmaksu määrad 190
Põllumajandusmaksu reform 186
Püsivad passivad 69

R

Raha emissioon 301, 326, 328, 335
Raha emissiooni direktiiv 328
Raha emissiooni plaanimine 326
Raha erinevus NSV Liidus kapitalismiaegsest rahast 14
Raha funktsioon akumulatsioonivahendina 18
Raha funktsioon maksevahendina 19
Raha funktsioon ringlemisvahendina 18
Raha funktsioon väärtusmõõduna 15
Rahaline arvestus 17
Rahaline tasendusmakse 356
Rahalis-asjalised loteriid 219
Rahalised kulunormid 80
Rahalised käibevahendid 59
Rahalised tulud 31
Rahandusaparaat 347
Rahandushalduse korraldus 346
Rahandus Suure Isamaasõja ajajärgul 48
Rahandusministeerium 348
Rahandusorganid 347

Rahandusorganite ülesanded 56, 76, 82, 102, 157, 159, 160, 167, 197, 220, 225, 244, 323, 340, 353, 356
Rahandusorganite ülesanded kolhooside maksustamisel 167
Rahandus sõjajärgsel stalinlikul viisaastakul 52
Raha osa sotsialistliku majanduse organiseerimises ja ühiskondliku produkti jaotamises 12
Rahareform 20, 221
Raharinglus 334
Raharingluse plaanimine 335
Rahasüsteem 334
Rahandussüsteemi ühtsus 41
Raha tähtsus isemajandamisel 12
Raha töö- ja tarbimismõõduna 11
Rahvamajanduse finantseerimine 57
Rahvamajanduse finantseerimise kulude koostis 57, 60
Rahvatulu jaotamine 30, 33
Rahvatulu kasv 29
Rahvatulu struktuur 28
Rajoonide ja linnade tööstusele antavad soodustused kasumitest eraldamise alal 153
Rajoonide rahandusosakonnad 352
Rajoonieelarve 250, 269
Rajoonieelarvete arenemine 269
Rajooni maksuinspektuur 167
Reguleerimisfond 263
Reguleerivad tulud 260
Reisijate kindlustus 242
Rentaablus 119
Repressioonid 238
Revisjon 360
Riigieelarve 245
Riigieelarve kulud 43
Riigieelarve Suure Isamaasõja aastail 264
Riigieelarve struktuur 250
Riigieelarve sõjajärgsel stalinlikul viisaastakul 265, 267, 270
Riigieelarve tulud 104
Riigifondid 172
Riigikaitsefond 180
Riigilaenud 105, 200
Riigilaenudealased operatsioonid 224
Riigilaenude arenemine 203
Riigilaenude kustutamine 202, 218
Riigilaenude konverteerimine 215
Riigilaenude liigid 207
Riigilaenudelt makstavad protsendid 201
Riigilaenude realiseerimine 216
Riigilaenude ringlus 216
Riigilaenude struktuur 211
Riigilaenude tootlik iseloom 202
Riigilaenude tähtajad 210
Riigilaenude väljalaskmine ja mahutamine 216
Riigilaenu emissioon 216
Riigilaenuobligatsioonide kupüürid 211
Riigilaenuobligatsioonide valdajaile antavad soodustused 224
Riigimaksudest vabariigi või kohaliku nõukogu eelarvesse kantavad eraldised 261
Riigikaitsekulud 85
Riigikassatähed 335
Riigikontrolli Ministeerium 356
Riigilõiv 105, 173
Riigipanga organisatsioon 309
Riigipanga osakonnad 309
Riigipanga ressursid 301
Riigipanga tähed 335
Riigipank 40, 301, 309
Riigitulude inspektuur 160
Riigitulude laekamise aparaat 160
Riigitulude plaanimine 157
Riigitulude valitsus 160, 349
Riigi varad 170
Riiklik finantskontroll 355
Riiklik kindlustus 226
Riiklik krediit 200
Riiklik registratsioon 123
Riiklik sotsiaalhooldus 90
Riiklik sotsiaalkindlustus 39, 90, 94
Riikliku kindlustuse aparaat 243
Riikliku kindlustuse finantsplaan 243
Riikliku kindlustuse liigid 229
Riikliku kindlustuse põhimõisted 228
Riikliku kindlustuse rajooni-inspektuur 243
Riikliku kindlustuse reservfondid 242

Riikliku kindlustuse tähtsus ja ülesanded 226
Riikliku kontrolli organid 355
Riikliku krediidi ja hoiuasjanduse kaastöökomisjonid 219
Riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve 97
Riiklik vara- ja isikukindlustus 40, 230, 238

S

Sanktsioonid 323
Segakindlustus 239
Sissetuleku- ja väljaminekukassad 310
Soodustatud pärimiskord hoiuste suhtes 224
Soodustused eelarveliste hinnavahede alal 140
Soodustused elanikkonnalt võetava tulumaksu alal 184
Soodustused kasumitest eraldamise alal 153
Soodustused käibemaksu alal 141
Soodustused põllumajandusmaksu alal 191
Sotsiaalhooldus 90
Sotsiaalkindlustus 39, 90, 94
Sotsiaalkindlustuse pensionid 96
Sotsiaalkindlustuse toetused 95
Sotsiaalkindlustuse toetuste liigid 95
Sotsialistlike ettevõtete eelarveliste maksete allikad 116
Sotsialistlike ettevõtete eelarveliste maksete plaanimine 157
Sotsialistlike ettevõtete eelarveliste maksete süsteem 117
Sotsialistlik majandussüsteem 3
Sotsialistlik omand 3
Sotsialistliku krediidi erinevus kapitalistlikust krediidist 303
Sotsialistliku omandi vormid 4, 13
Sotsialistliku riigi funktsioonid 7
Sotsialistliku ühiskonna majanduslik alus 3
Suhted kapitalistlike maadega 342
Sõjajärgne stalinlik viisaastak 52
Sõjamaks 193

Ž

Žiirooperatsioonid (sularahata arveldused) 223

T

Taastootmine 60
Tasaarvestused 317
Tasu maapõuevarade kasutamise eest 172
Tasustamine vastavalt töö hulgale ja omadusele 6
Teelolevad dokumendid 322
Teelolevate dokumentide vastu antavad pangalaenud 322
Tegevusharude eelarved 78
Tegevusharune klassifikatsioon 274
Teiselinnalised arveldused 312
Teise viisaastaku finantsplaan 45
Teraviljasaaduste maksustamine 138
Territoriaalne kassaline plaanimine 339
Tervishoiu finantseerimine 87
Tervishoiukulud 87
Tervishoiukulude plaanimine 88
Tiitelnimestik 62
Toodangu omahind 13
Tootmiseelarve 67
Tootmistsükkel 58
Tulude ja kulude bilansi skeem 71
Tulude ja kulude bilanss 70
Tulude ja kulude bilansside koostamise ja täitmise kontrollimine 76
Tulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel 258
Tulud riigifondidest 172
Tulud riigi varadest 145, 170
Tulu kalavetest 172
Tulumaks elanikkonnalt 181
Tulumaks kirjanduse ja kunsti alal töötajailt 182
Tulumaks kolhoosidelt 162
Tulumaks kooperatiivorganisatsioonidelt ja ühiskondlike organisatsioonide ettevõtteilt 155
Tulumaks koopereerunud kodutöötajatelt ja käsitöölistelt 182
Tulumaks mittekoopereerunud kodutöötajatelt ja käsitöölistelt 182

Tulumaks töölistelt ja teenistujatelt 182
Turbasood 172
Turuhinnad 17
Turumaks 195
Tähtajalised hoiused 223
Tähtajata hoiused 223
Töö erinevused sotsialismiperioodil 6
Töö sotsialistlikus ühiskonnas 6

V

Vabatahtlik kindlustus 233, 239
Vahetus sotsialistlikus majanduses 9
Vaikiv aktsept 313
Valuutade kurss 343
Valuutamonopol 242
Vanadus- ja invaliidsuspensionid 97
Varakindlustus 40, 230, 234
Varakindlustuse kahjude likvideerimine 237
Vastastikused arveldused 317
Vastastikuste Arvelduste Büroo (VAB) 317
Vastuvaieldamatu sissenõudmine 305
Veksel 305
Veksli edasiande-pealkiri 306
Vekslite aktseptimine pankade poolt 344
Vekslite diskonteerimine 306
Vekslite rediskonteerimine 307
Viisaastakud 43, 45, 47, 52
Võiduhoiused 223
Võitude tiraažid 218
Väliskaubandus 342
Väliskaubanduse monopol 342
Väliskaubanduslike arvelduste vormid 344
Väliskrediidid 344
Väärtusmõõt 15
Vööndihinnad 133

Ü

Ühekordsed saldo-arveldused (tasaarvestused) 317
Ühiskondlik finantskontroll 359
Ühiskondlik koguprodukt 28
Ühiskondlik puhasprodukt 28
Ühiskondlikud inspektorid 162
Ühtne kalastusmaks 172
Ühtsed hinnad 133
Üldlevinud maapõuevarad 172
Ülekandeoperatsioonid 224
Ülelimiitsed ehitused 62
Üleplaaniline kasum 74, 152, 154

Sisukord.

Lk.

Sissejuhatus 3

I peatükk. **Nõukogude raha ja selle funktsioonid.**

§ 1. Majanduslike sidemete kaubalis-rahaline vorm NSV Liidus . . 9
§ 2. Raha vajalikkus NSV Liidus 10
§ 3. Raha osa sotsialistliku majanduse organiseerimises ja ühiskondliku produkti jaotamises 12
§ 4. Nõukogude raha funktsioonid 15
§ 5. NSV Liidu raha stabiilsus ja 1947. aasta rahareform 19

II peatükk. **Nõukogude riigi rahandus.**

§ 1. Sotsialistliku riigi rahanduse üldiseloomustus 26
§ 2. Rahvatulu sotsialistliku riigi ressursside allikana 27
§ 3. Rahvatulu jaotamine sotsialismiperioodil, rahanduse vajalikkus ja tähtsus 30
§ 4. Nõukogude rahanduse plaaniline laad 34
§ 5. Nõukogude rahandussüsteemi põhilülid 38

III peatükk. **NSV Liidu riigieelarve kulude osa üldiseloomustus.**

§ 1. Rahandus stalinlike viisaastakute aastail 43
§ 2. NSV Liidu riigieelarve kulude koostis ja eelarvelise finantseerimise kord 54

IV peatükk. **NSV Liidu rahvamajanduse finantseerimise kulud.**

§ 1. Rahvamajanduse finantseerimise kulude koostis 57
§ 2. Isemajandavate organisatsioonide finantseerimine 58
§ 3. Kapitaalmahutuste finantseerimine 60
§ 4. Majandusorganite finantseerimine omade käibevahendite juurdekasvu ja muude kulude alal 66
§ 5. Sotsialistliku majanduse ettevõtete ja harude tulude ja kulude bilanss ning nende vahekorra kindlaksmääramine eelarvesüsteemiga 70

Lk.

V peatükk. **Rahvamajanduse eelarveline finantseerimine ja sotsiaal-kultuuriliste ürituste, riigikaitse- ning halduskulud.**

§ 1. Asutiste ja organisatsioonide eelarvelise finantseerimise süsteem ja kord 78
§ 2. Rahvamajanduse eelarveline finantseerimine NSV Liidus . . . 83
§ 3. Riigikaitsekulud 85
§ 4. Hariduse ja tervishoiu finantseerimise kulud 87
§ 5. Sotsiaalhoolduse ja sotsiaalkindlustuse kulud 90
§ 6. Halduskulud 98

VI peatükk. **NSV Liidu riigieelarve tulude osa üldiseloomustus.**

§ 1. NSV Liidu riigieelarve tulude süsteem 104
§ 2. Maksud NSV Liidus 106
§ 3. Maksude liigitus NSV Liidus. Maksu elemendid. Maksustamispõhimõtted 110

VII peatükk. **Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete süsteem.**

§ 1. Eelarveliste maksete allikad ja maksete kujundamise põhimõtted 116
§ 2. Sotsialistlike ettevõtete ja organisatsioonide eelarveliste maksete kahe kanali süsteemi vajalikkus ja tähtsus 119
§ 3. Sotsialistlikud ettevõtted ja organisatsioonid, kes tasuvad makseid riigieelarvesse 122

VIII peatükk. **Käibemaks.**

§ 1. Käibemaks 126
§ 2. Käive kui käibemaksu objekt 132
§ 3. Käibemaksumäärad. Käibemaksu tasumise kord ja tähtajad . . 135
§ 4. Eelarvelised hinnavahed 139
§ 5. Soodustused käibemaksu alal 141
§ 6. Maksud mittekaubalistelt operatsioonidelt 142

IX peatükk. **Kasumieraldised ja tulumaks sotsialistlikelt ettevõtteilt. Tulud riigi varadest. Lõivud ja tasumaksed.**

§ 1. Eelarvesse kantavad riigiettevõtete kasumieraldised 145
§ 2. Tulumaks kooperatiiv- ja ühiskondlikkudelt organisatsioonidelt 154
§ 3. Riiklike ja kooperatiiv-organisatsioonide eelarveliste maksete plaanimine 157
§ 4. Rahandusorganite aparaat riigitulude alal 160
§ 5. Tulumaks kolhoosidelt 162
§ 6. Tulud riigi varadest. Lõivud ja tasumaksed 170

Lk.

X peatükk. **Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss ja elanikkonna rahaliste vahendite mobiliseerimine. Maksud elanikkonnalt.**

§ 1. Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss 174
§ 2. Elanikkonna rahaliste vahendite rahandussüsteemi mobiliseerimise viisid ja vormid 179
§ 3. Maksud elanikkonnalt 181
§ 4. Kohalikud maksud NSV Liidus. Elanikkonna endamaksustamine 194
§ 5. Elanikkonnalt võetavate maksude plaanimine 196
§ 6. Elanikkonna maksude laekamise aparaat 197

XI peatükk. **NSV Liidu riigilaenud. Hoiukassad.**

§ 1. Riigilaenud NSV Liidus 200
§ 2. Riigilaenude arenemine NSV Liidus 203
§ 3. NSV Liidu riigilaenude liigid ja vormid 207
§ 4. Nõukogude laenude struktuur 211
§ 5. NSV Liidu laenude konverteerimine 213
§ 6. NSV Liidu laenude mahutamine, ringlus ja kustutamine . . . 216
§ 7. Hoiukassad NSV Liidus 220
§ 8. Riigilaenude ja hoiuasjanduse aparaat ja selle ülesanded . . . 224

XII peatükk. **Riiklik kindlustus NSV Liidus.**

§ 1. Riikliku kindlustuse tähtsus ja ülesanded NSV Liidus 226
§ 2. Varakindlustus NSV Liidus 230
§ 3. Isikukindlustus NSV Liidus 238
§ 4. Riikliku kindlustuse korraldus NSV Liidus 242

XIII peatükk. **NSV Liidu eelarvesüsteem.**

§ 1. NSV Liidu riigieelarve 245
§ 2. NSV Liidu eelarvesüsteem 247
§ 3. Kulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel 253
§ 4. Tulude jaotus liidueelarve, vabariiklike ja kohalike eelarvete vahel 258
§ 5. Nõukogude eelarve arenemine 263

XIV peatükk. **Eelarveline plaanimine.**

§ 1. Eelarvelise plaanimise alused 271
§ 2. Tulude ja kulude liigitus NSV Liidu riigieelarves 272
§ 3. Eelarve koostamine, läbivaatamine ja kinnitamine 277
§ 4. Eelarve täitmine 290

XV peatükk. **Krediit NSV Liidus.**

§ 1. Nõukogude lühiajalise krediidi ülesanded ja tähtsus 299
§ 2. 1930. aasta krediidireform krediidisüsteemi, krediteerimise ja arvelduste kaasaegse korralduse alusena 305

Lk.
§ 3. NSVL Riigipanga organisatsioon 309
§ 4. Arvelduste süsteem sotsialistlikus majanduses 310
§ 5. Sotsialistlike ettevõtete lühiajaline krediteerimine Riigipanga poolt 319
§ 6. Krediidi plaanimine 324
§ 7. Kapitaalehituse finantseerimine ja pikaajaline krediteerimine . . 329

XVI peatükk. **Raharinglus NSV Liidus ja selle plaanimine.**

§ 1. Raharinglus NSV Liidus 334
§ 2. Raharingluse plaanimine 335

XVII peatükk. **NSV Liidu finantssuhted kapitalistlike maadega.**

§ 1. Väliskaubanduse ja valuutamonopol NSV Liidus 342
§ 2. Väliskaubanduslike arvelduste vormid NSV Liidus. Väliskrediidid 344

XVIII peatükk. **Riikliku rahandushalduse korraldus NSV Liidus.**

§ 1. NSV Liidu riikliku rahandushalduse korralduse alused 346
§ 2. Rahandusaparaat NSV Liidus 347

XIX peatükk. **Riiklik finantskontroll** 355
Tähestikuline sisujuht 361

Kaanejoonise valmistanud
K. Vanaveski.

Vastutav toimetaja S. Kalmet.
Keeleline toimetaja M. Tedre.
Tehniline toimetaja H. Kohu.

Ladumisele antud 9. V 1950. Trükkimisele antud 28. IX 1950. Trükiarv 1500. Paber 60×92, 1/16. Trükipoognaid 23,5. Arvutuspoognaid 23,15. MB-07397. Trükikoda „Hans Heidemann", Tartu, Vallikraavi 4. Tellimise nr. 1380.

На эстонском языке.

А. М. Александров, Финансы и кредит СССР, Госфиниздат, Москва, 1948.

Hind rbl. 9.10